288

Ayuntamiento de Madrid

Tractat

fet per lo magnifich mossen Manuel dieç: e dirigit al Excellent e Reuerēdissim senyor dō Alōso de Arago Archebisbe d̄ Saragoça ꝛc. Loqual tractat es profitos e molt necessari per qualseuol caualler ho gentil home ho ꝑ qualseuol altra ꝑsona que te cauall ho mula ho qualseuol altre animal de cellaço es per coneixer los bons e mals senyals de dits animals e ꝑ coneixer totes les malaltiēs e saber curar aquelles. E aximateix es molt necessari lo present tractat ꝑ qualseuol ferrer ho menescal.

Ayuntamiento de Madrid

Prohemi dirigit al Excelent e Reuerendíssim senyor don Alonso de Arago Archebíspe de Seragoça ꝛc.

VEent la molta necessitat que tenẽ los caualers quant son enlo camp seguint les guerres p mãtenir la honra y estat de son Rey e senyor: car si per cas los esdeue que lo caualll os manca p nafres o per qualseuol altres accidents: es causa que dits caualsers no poden augmentar la hõnra de son ppi Rey ni lur: e perço yo Manuel dieç humil vasall de vostra Excelent senyoria e compost lo present libre cõpartit en tres bolums: lo primer tractara deles mules: lo segon dels caualls: lo terçer dela nothomía de dits animals axi coz lar gamẽt pora veure en lo present libre. Supplicant a sa Excelent senyoria que de mi humil vassall seu vulla aceptar aquest petit present: lo qual per rabo se poria anomenar espill de caualers. E yo reste supplicant ala diuina clemencia que augmente lo estat de vostra Reuerendíssima persona.

Ayuntamiento de Madrid

Comensa lo prolech del primer libre de menescalia: el qual tracta de les mules.

Apres de esser vells los cauallers la necessitat dels treballs q̃ han passats en les guerres portant les armes e aximateix ꝑ algunes nafres q̃ en dites guerres han rebudes: aquella los constreny e força que quant son vells han de cercar mulas ꝑ caualcar e aço ꝑ q̃ caminen molt pla e no cansen lo caualler. E perço lo Magnifich senyar mossen Manuel dieç cauallr veent la dita necessitat ha volgut fer lo present tractat deles mules çoes per saber coneixer los bons e mals senyals de aquelles: e aximateix per coneixer les malalties de dites mules e saber curar aquelles. Lo qual tractat sera compartiten deu capitols principals Lo primer tractara dela gentilesa q̃ deu tenir qualseuol mula. Lo segon dels bons senyals que ha d̃ tenir. Lo terçer deles bõdats Lo quart com los d̃eueu amostrar de caminar. Lo quint com les deueu tenir. Lo sise dels pels. Lo sete d̃les malalties. Lo vuyte dela cura. Lo noue com deu esser ferrada. Lo dee en quina manera coneixereu qual seuol mula si es filla de egua ho de somera. E yo veent que los dits capitols parlauẽ molt escur y breu per les persones qui entenẽ poch: perço e compartit los damunt dits capitols en diuersos altres capitols per parlar mes clarament: empero no mudant en cosa ninguna la sentencia d̃ls dits p̃ncipals capitols axicõ largamẽt veureu car no seria raho d̃ffer ni mudar lo q̃ ha cõpost tã ẽtes e bõ caualler ni robar la gl̃ia e fama q̃ ꝑ sa v̄tut e sciẽcia tã dignamẽt ha guãyada. e ꝑço lo legidor p̃nga la sua sentẽcia ab viues rahõs: e si algun

malestil ēlopñt tractat trobarasia atribuit ami q̄ he tradu
hit lo p̄sent tractat ō lēgua castellana en lēgua cathalana.

Deles gentileses que deu tenir qualseuol mu la.

Capitol primer.

Les gentileses q̄ ōu tenir la bona mula son les seguents Primeramēt q̄ tinga lo cap petit y e xut:los vils exits enfora lo morro tot blanch e la boca blanca:e ō qualseuol pel q̄ sia tiga les orelles curtes e lo bescoll larch e pu voltat axicō vn arch e quel porte alt: los clins nets e seus carn.los goles ho la creu deles spatlles e los pits que sia tot ample: la encella dura curta e vn poch voltada en alt:les anques largues e ab bona cayguda:e bō espay ō vn nuu a altre p q̄ tiga bell pla ō anqs la coha ferma e bē posada:e de sobre la coha q̄ tinga vn clot o forat los brahōs ōlescames y ōls braços q̄ sien grossos los gēolls vn poch ample:les cames e les cāyelles dels braços molt exutes e drets e esteuades.los trauadors ho quartillos curts:les mās eles corones lises e altes e egual e ab bona cayguda:quāt camia deu apor tar lo cap alt axicō la garça e bē apitrada ho encollida: e q̄ juge souint ab la brida:e q̄ apor la boca mig tācada:lo seu caminar deu esser pla e larch:e q̄ p esperonades no mo ga la coha ni p cāsamēt no abaixe les orelles:e que apor les anques segures e planes e q̄ no done la vna mes q̄ lal tra quant camina.

Dels bons senyals que la bona mula deu ha uer en si.

capitol.ij.

La bona mula deu hauer en si los seguents sen yals Primeramēt deu tenir lo pel blāch e curt e quant estara segura ōu tenir los braços jūts y no estesos: empero q̄ tiga curt lo tret ōls pe-

Ayuntamiento de Madrid

ales mans e quant est a arregnada q̃ ni tinga lo cap baix ni se meta lo cap entre les cames: ni jugue ab lo cap: e deu tenir los costats plẽs: e les yllades exides: e q̃ tinga la natura grã: e lo ces gros e dur e exit en fora: e les barres primes yãples: e q̃ sia ygual d̃ cors çoes q̃ no sia mes alta dauãt q̃ darrera sino tota egual: e quant li donareu vna esperonada en vn costat que nol estrenga ni torça lo cors. e d̃u tenir lo cuyro priz: e les costelles amples: e es molt bõ senyal dela mula quant es grã corredora. e laugera. e delitosa e si te los dits senyals siau sert que es bona.

De les bondats que la bona mula deu hauer en si Capitol.iij.

La bona mula deu hauer en si nou bondats p̃ncipals: e si les te q̃lseuol la pot comprar sens ningun dupte: e son cõpartides en tres parts seguẽts. Les primeres tres son per hauer plerçoes q̃ vaja plana: e laugera ala ma: e sentida d̃ls esperõs Les altres tres son pera profit: çoes que no se espante de res: e que sia grãmenjadora: e q̃ no cayga ni ençepegue Les derreres tres son molt necessaries e ꝓfitoses: çoes q̃ comporte la sella: e que nos moga quãt la voleu encellar: e q̃ p̃nga lo fre ab molta gana sens morder ni fer altres mouiments: e lo derrer es que sia mansa quãt la voleu ferrar

En quina manera deueu de amostrar de caminar ales mules. Capitol.iiij.

Per amostrar d̃ caminar ales mules d̃ueu fer en la manera seguẽt. Primeramẽt vos li metreu vn mos pesat ho feixuch q̃ tiga les cames larguese vntau lo entorn ab mel e sal ꝑ q̃ li done sabor en la boca: e ap̃s sien li meses vnes traues a mija cãyella d̃les cames e caualcau hi e feula caminar ꝑ algũ loc

pla e blanch: e la ma q̃ te la regna portau la alta e es menester q̃ quant li donareu la esperonada li doneu vna soffrenada ala brida tot en vn temps e q̃nt sera posada en bon tranch ỏ caminar es menester q̃ li sien leuades les traues e posauli vnes manilles fetes ỏ spart a xicõ se acostuma empo algũs los posen les dites manilles ỏ fust lo q̃l es molt mal e pillos carfa venir sobre peu ales mules: e q̃nt li leuareu les dites traues es menester q̃ li poseu vn mos meslauger e no li cõsentiau que passe lo peu mes q̃ la ma per q̃ va molt alta y enujosa: empo feula anar no molt cuytada sino ab bõ cõpas e redo ỏ manera q̃ sia ensenyada en tal modo q̃ alarch camini acurt no vaja fora ỏ cõpas: car lo seu pas es molt trencat ỏ grã fatiga. E si quentura la mula si espãtaua no la cuyteu ỏls esperõs ni li cuyteu les sofrenades: car pẽses q̃ lo mal q̃ li fa li ve ỏla por: e aço li augmẽta la por empo ab tẽto es menester q̃ la seguiau ỏla brida tãsolamẽt senyalant ho menasãt li ab los esperons: e feu li perdre tota la temor. E p que aprenga ỏ aportar lo morro en dret dels pits es menester q̃ quant li haureu mudat lo mos lauger li aporteu la ma vn poch baxa.

De com se deu tenir e pensar la mula en lo hiuern

Capitol. v.

En lo hiuern es menester q̃ la mula sia tẽguda en loc tẽprat no molt calẽt ni molt fret e lo lit li fareu ỏ palla exuta en loch q̃ ayre ni serena no lo puga tocar e cada mati es menester q̃ li doneu mig quart de sego gros e fullos: e aps p dõar li apetit ỏ beure es menester q̃ li doneu vnes poqs de garrofes si sou en part quẽ tropiau: car ab aço li farẽu temir lo pel luent: e quant haura menjat aço es menester q̃ estiga vna estona arreguada e apres caualcau vna estona si voleu caualcar: e aportaula en algũ remeig de aygua e meteula dintre fins al ventre e dexaula y estar

Ayuntamiento de Madrid

vn poch:e aps tornaula en casa e feula estar arregnada fins q̃ sia dl tot exuta:e aps meteu la enla estable:e donau palla e ciuada axicom teniu acostumat e al vespre vna hora o dues abans d donar li asopar es menester que li doneu altre mig quart de sego axicõ dessus es dit.

De cõ se deu tenir e pensar la mula en lo estiu Capitol.vj.

Enlo estiu es menester q̃ tingau la mula en loch molt fresch empo q̃ ayre no la toche donauli erba en lo tẽps acostumat:çoes q̃ si la mula es d edat d sinch anys:es menester q̃ tantost q̃ entreu en lo mes de Març li comẽçeu a donar herba:e aps cada mati meteu la en algũa corrẽt d aygua e bãyau la tota fins al cap e traheula dla aygua e passejaula vna grã estona:e aps estiga en algũ loch fresch arregnada fins q̃ sia exuta:e aps donauli ciuada:e enlo mig dl dia lidonareu herba q̃ sia fresca e donauli a beure sin volra e al vespre portaula al rebeyg d laygua empo q̃ nos banye si no les cames:e quant lan traureu no la metesseu en ninguna manera en lestable fins que sia ben exuta:e quãt sera enlestable fregaula gẽtilmen tab les mans vna estona:empero si la mula es de sis anys no li doneu herba fins enlo Abril:e si es d vuit anys no li doneu fins que sia en lo mes de Maig.e tãtost que la palla noua comẽçara no li doneu herba de nits:empo donau lin cada dia amig jorn fins q̃ siau en lo mes d Agost Car sapiau q̃ ala mula joue la herba la engruxa e li fa metre carns:e ala mula q̃ es en dies es lo ꝯtrari car la erba li atẽdreix la carn e li leua la força ab lo treball:e dueuli cada nit batre les cayelles dles cães d q̃lseuol edat q̃ lamula sia ab vn drap mullat en oris podrits mesclats ab sal d cõpas e ab sal gema e aço apfita ꝑ guardarles d vexigues e d

porrets les quals malalties venen en temps de fanchs si no li exugau les cames quāt la meteu en lestable: e aço es mes contrari ales mules que no als caualls.

En los seguents capitols parlare dels pels d̄ les mules: e primerament del pel negre. Capitol. vij.

LO primer pel se anomena negre ho morzillo e es molt gētil pel: ēpero q̄ no tinga lo morro negre car aq̄lles se anomenē mohines: e comunamēt son molt braues y espantadores: e sapiau q̄ d̄ q̄lseuol pel q̄ sia la mula d̄u tenir tota la boca blāca ho la major pt. Aq̄stes mules negres sō molt agudes e viues e sentides: empo es menester q̄ ab molta diligēcia e d̄stria les d̄suescu d̄l espātar car en altra māera sō molt pilloses.

Del pel ques diu castany. Capitol. viij.

DE aq̄st pel q̄s diu castany ni ha en dues māeres la vna color es aximateix cō la castanya: e laltra es vn poch mes clara empo la mes escura es millor e mes sentida d̄ esperōs: e la altra no es tāt sētida: empo pot cōportar major treball q̄ no la altra.

Del pel ques diu sauino. Capitul. xix.

AQuest pel anomenat sauino p̄n d̄ tres pels: ço es d̄ negre e d̄ blāch: e de castany: e sapiau q̄ les mules d̄ aq̄st pel son molt esforçades e cōportē grā treball cōtinuamēt: e sapiau q̄ encara q̄ no sien molt gētils ni parāsoses: son molt ꝓfitoses e sanes: e comportē molt grandissiz treball mes que les altres.

Del pel ques diu bayo. Capitol. x.

AQuest pel anomenat bayo es molt gētil pel e la mula q̄ es de aquest pel d̄u esser clara e q̄si d̄ color d̄ or: e d̄u tēir les cames negres: e vna veta ꝑ la esquena d̄ larch fins ala coha tota negra: e la

Ayuntamiento de Madrid

coha negra. Aquest pel es lo mes gētil d̄ tots: empero son molt millors ꝑ passejar ꝑ ciutat q̄ no ꝑ anar ꝑ cami: e aço ꝑ q̄ son molt d̄licades: e no podē comportar lo treball: e ꝑ ço son dites mules de galants: car si les teniu reposades son molt sentides d̄ esperons. empero quant son cansades son molt pereroses e dures dels esperons: e perço no les metau en larch cami.

Deles mules que son de color totes rosses. Capitol.xj.

Quant les mules son d̄l tot rosses ho vermelles q̄ no tenē les cames negres: e aq̄lles tals son d̄ poc cor e molt flaques e molles ꝑa treballar: e tātost q̄ caminē vna estona suen e cāsen se molt mes que les altres: e molt souint los ve dolor en alguna par d̄l cors: e aço ꝑ que tenē tots los mēbres molt d̄licats e apres tenen altre defecte çoes que d̄ tots los pels aquest es mes leig.

Deles mules que son rosses e tenē les cames negres. Capitol.xij

Quant les mules son totes rosses ho rojes e tenē les cames negres: aq̄stes tals son molt gentils e bones: empo si tenen algunes vetes rosses ho rojes enles cames çoes q̄ fossen d̄ dues colors aq̄lles tals son molt ꝑeroses e plenes d̄ molts mals vicis e ꝑço yo⁹ auise q̄ en niguna māera no cōpreu la mula q̄ sia tota rossa o roja si dōchs no tenia les cames totes negres

Del pel ques diu pardillo. Capitnl.xiij

Pardilles son aq̄lles mules q̄ p̄uen d̄ dos pels çoes d̄ ros e d̄ castany: empo tenē la coha e les cames negres: e la mula q̄ es parda e te los sen yals damūt dits es molt bona: e cōporta molt

Ayuntamiento de Madrid

major treball q̃ ninguna d̃ les altres e te vna d̃les princi-
pals bondat quela mula ho qualseuol altre animal pot te
nir çoes q̃ es grã menjadora. e tostẽps esta plena: e sapiau
q̃ aquestes sõ mes netes de vicis q̃ ningũes deles altres: e
no son molt sentides d̃ esperõs: empero no entengau que si-
enpereroses: ni se espanten si no lay avesau

Del pel ques diu rusio clar Capitol. xiiij.

SI la mula es ruçia clara e te lo pel lis: aquesta tal
es molt forte cõporta grã treball e quasi mes que
ninguna d̃les altres: e viuẽ molt e stã comunamẽt
grosses e plenes car son d̃ molt bona cõplecio: empo totes
mules d̃ aq̃st pel sõ menyspreades e aço ꝑ que per discurs
de temps tornen blanques.

¶ De pel q̃s diu ruçio pezẽyo ho de color de tort. ca. xv

ENtre les altres Colors ne ha vna ques anome-
na ruçio Pezenyo o color de tort: e es anomena
da axi perq̃ la major part d̃l pel es negre e lorestãt
es blãch e en la cara tenẽ mes pels blãcs q̃ en nigu
na altra part del cors: aq̃stes mules son molt agudes e sen
tides: e cõportẽ grã treball: empo prenẽ algũ mal vici mes
p̃st q̃ les altres e aço per causa que son molt sentides.

Dela color q̃ comunamẽt se anomena pel derata ca. xvj.

UNa color hi ha entre les altres la q̃l se anomena pel
d̃ rata: e es pel molt luent e gẽtil: e les mules d̃ aq̃sta
color d̃uẽ tenir lo pel curt: e d̃uen tenir vna veta negra ho d̃
altra color ꝑ tota la esquena d̃ larch e aximateix en les ca
mes: e en algũa part d̃l cors tenen algũa legesa: e comuna-
mẽt tenẽ lo morro negre. Les mules q̃ tenẽ los d̃ssus dits
senyals: son molt sentides e viuese caminẽ molt plasẽtmẽt
empo comunament prenen algũ mal vici molt p̃lt e enspe
cial p̃nen totes lo vici de espantar se souint: e ꝑço son molt
millor per anar per ciutat que no per cami.

Ayuntamiento de Madrid

Dela color ques diu melada. Cap̃.xvij

La color melada prẽ de dos pels çoes de blãch e d̃ ros:e aq̃sta es melada:e ꝑ tẽps tornẽ blanq̃s. Les mules de tal color son molt netes d̃ vicis:e son mol plasẽtes q̃nt estan reposades e no son molt grans menjadores:ans son molt delicades:e no son per fer gran treball.

Apreg de hauer parlat sumariamet deles colors e pels d̃les mules:he d̃sliberat parlar d̃ les malalties ho accidẽts q̃ comunamẽt venẽ ales mules empo d̃ ueu saber q̃ totes les malalties q̃ venẽ als caualls podẽ venir a les mules e aximateix los ne acostumẽ d̃ venir algunes altres axicõ largamẽt venreu:les q̃ls sõ vorm:e enredramẽt e adiues:sanch fonimẽt:çimorra o reuma empo parlare ꝑmerament de sinch malalties majors e naturals: e apres parlare deles malalties accidentals:axicom veureu. E la primera parlara del vorm.

Dela malaltia ques anomena vorm. Capitol.xviij

Una malaltia acostuma d̃ venir a les mules.la q̃ls se anomena vorm:e ve ꝑ moltes ocasiõs Primeramẽt ꝑ tenir les en lochmassa calẽt ho en loc hõ aja pols d̃ fems ho ꝑ tẽir les en loch q̃ lo vẽt les toq̃:o ꝑ entrar los pels en lo nas:ho ꝑ fer d̃masiat treball car mou los les humors e ꝯuerteixẽ se en vorm e aximateix pot vẽir ꝑ d̃masiada sãch lo coneixemẽt d̃ aquesta malaltia es q̃ la mula esta molt trista e pert lo menjar e algunes delles los ploren los vlls:e tostemps tenen lo cap baix.

¶ La cura per la dessus dita malaltia.

La mula q̃ te la dessus dita malaltia es menester que sia sagnada deles yllades perque les males humors li carreguen darrere: Car maior perilpassa qualseuol mula quant li va al cap que en ninguna altra

Ayuntamiento de Madrid

manera p q̄ si li hix p lo nas tātost se puerteix en çimorra o en strągol en la gola la q̄l la offega tātost: e sapiau q̄ axicō al cauall es sanitat q̄ lo dit mal li carregue dauāt aço p q̄ ōl mig auāt te les venes mes amples e troba millor cami p passar car si la carrega aq̄lla humor freda enlos rēyons tātost seria mort lo cauall: e tot aço es p lo ptrari enlesmules car tenē les venes mes amples enuers les anqs q̄ no a part dauāt: e aço es causa q̄ q̄nt la mula te la dita malaltia e les humors se carreguē a part dauāt tātost la mula es morta: e pço es menester q̄ en dita malaltia sien donades les medecines ala mula ptrariamēt ōl cauall: e aps q̄nt haureu sagnada la mula es menester que cada nit la tigau en loh molt fresch: e cada mati q̄ la bāyeu tota ab aygua fresca e lo cap mes q̄ niguna altra pt ōl cors: e dōauli amējar cada nit vn almut d sego exut: e cada mati dōauli amējar fulles d raue mesclades ab sagi: e posau li en lo mos abās q̄ no la enfreneu vna estopada mullada ab oli d lozer e lā sauli dsobre la estopada vn poc d amido picat e ēfrenau la mula e arregnaula en loc q̄ tiga lo cap alt e feula estar axi vna ora: e aço fareu vna vegada d mati e altra al vespre: e lo pesebre hō mēja es menester que sia bē net d pols e q̄ sia mes alt q̄ no acostūa p q̄ lo vorm no li carregue tāt la herba li es pfitosa si ni haura q̄nt tidra la dita malaltia e aps feu li lo abeuratge seguēt pneu figues seqs e remullaules e meteu les en vna olla plena daygua ab vn poc d çafra: e vn poch de sagi d porch e vn poch d leuat: e quār tot sia dst fet meteu ho en vn baci e donauo al cauall: e aps pneu sis hous e remullau los en vinagre fort fins q̄ siē blans e feu alçar lo cap al cauall e donauli los hous: e del desus dit abeuratge li donareu vuyt dies arreu: empo dels hous no li doneu sino de quatre en quatre dies vna vegada çoes en vuyt dies dotze hous.

Ayuntamiento de Madrid

Dela malaltia ques anomena adiues. Capitol. xix.

Ales mules se esdeue vna malaltia laqual se anomena adiues: e ve los ladita malaltia p moltes ocasions Primerament per sobres ó sanch ho p algunes males humors fredes les ql̃s se mouen dintre lo cors: les ql̃s humors fan lançar la mula en terra e bolcarse e souint se leua es torna a bolcar: axi p piamẽt cõ si tingues torço e comunamẽt aq̃sta malaltia ve ales arteries ól bescoll e donali tan grã dolor q̃ li fa assieure les barres e li dona molta passio: e algũes vegades los ve aq̃sta malaltia tan fortment q̃ les fa morir. E algunes mules hi ha que quant los ve aq̃st mal caen soptadament en terra e si no eren socorregudes serien perillosses ó morir Eperço vos li donareu remey enla manera seguent.

La cura per la dessus dita malaltia.

Primerament es menester q̃ sagneu la mula en lo bescoll: e dela vena q̃ es dejus la lẽgua: e óles naríls a part ó dintre ab vna punta de traues: e aps p̃neu mãtega e vntau vos ne les mãsfort e fregaune lo bescoll óla mula e lesbarres vna grã estona ab molta de dita mãtega: empo si no podeuhauer mãtega p̃neu oli: e apres cobriu la mula ab vna manta gentilment e feula passejar vna estona p algũ loch q̃ ayre no la toque empo q̃ la mula sia hẽ cuberta: e guardau vos q̃ no li obrí seu aq̃lles glanoletes que te en lo degollador: car algũs q̃ saben poch algunes vegades pẽsen dela humor que fa inflar les dites glanoletes q̃ siẽ adiues e pço les obren e aço es cura que apfita molt poch e met la mula en gran perill de morir e si la mula cau subitament en terra quãt li ve dit mal en casa o auant p cami es menester que li doneu lo se-

Ayuntamiento de Madrid

guent remey Preneu vna verga e feuli al cap vna punta axicom vn punxo e meteu li dita verga per los canons dl nas en vers lo vll tant com poreu fins q̃ li hisquen q̃tre ho sinch gotes d sanch: e siau set que fent li dita medecina tã tost la mula se leuara.

De la malaltia ques anomena enredrament Capitol. xx.

Una malaltia acostũa de venira les mules a la q̃l diẽ enredramẽt e ve en lo be scoll e fali estren yer tan fort los niruis e donali tã grã dolor q̃ li fa estar lo coll test y enredrat d manera q̃ no pot moure lo cap a ninguna part. ni pot menjar la palla ni la ciuada sino ab grandissiz treball. Aquesta malaltia pot vẽir ꝑ dues ocasiõs ꝑmeramẽt ꝑ sobres d carrega q̃ li po sẽ sobre les espatlles: o ꝑ grãdissia seq̃dat q̃ te ẽlos niruis.

La cura per la dessus dita malaltia.

Si la mula sera enredrada axicoz dessus es dit es menester q̃ li sien p̃sos ab dues mans los ca bells o clins dl coll e tirau los hi auall tãt cõ po reu e ap̃s p̃neu vn ast d ferro priz e trauessau li lo cuyro dl bescoll en sinch ꝑts d larch: e entre vn forat e al tre haja q̃tre dits d espay: e ꝑ cada forat passareu vna cor da d canẽ o d li o d serres rahonablemẽt grossa: e estiga axi q̃nze dies en loch bẽ calẽt: e apres leuauli les cordes e sera guarida la mula.

Cura per la mula qui es inflãda o costibada per menjar demasiada ciuada

Quãt les mules son costibades ho iflades ꝑ mẽ jar dmasiada ciuada: vos pẽdreu vn pixer d vi vermell e vna liura d oli: e vn poch d juliuert: e vn poch d agrimonia: e verga d porch: e tot aço

Ayuntamiento de Madrid

sia ben picat e mesclat: e feu ne vn abeuratge e donau lo a la mula axicõ se acostũa Algũs fan altra medecina en cas ð necessitat: ço es q̃ pñẽ vna faxa la mes fort q̃ poden trobar e meten la ðj^a lo vẽtre ðla mula e dos homẽs q̃ tinguẽ cada hu vn cap ðla dita faxa hu a cada part e freguẽ fort lo ventre ðla mula e aps hajau vn fadri q̃ tinga la ma prima e vntau lay ab oli e feu lay metre per lo ces dela mula tãt cõ puga e q̃n traga la femta e bruticia q̃ trobara: empo ab tot aço es menester q̃ fassau ðjunar la mula vn dia ho dos sens donarli amenjar cosa ninguna.

Altra cura p la mula q̃ fempta molt e souint

Reneu serues fresqs hoseqs: e meteu les en vna olla plẽa ðaygua e ðxauho bullir tot ẽsẽps sobre lo foch e q̃nt haura bullit pneu ðaqlla aygua e donau ne al cauall trẽta matis arreu: e cada mati vn baci ð barber ple: e aps ðl dit abeuratge dõauli ciuada: empo ab la ciuada es menester q̃ li mescleu vna almosta de grans ð vinassa exuts. e aço cada vegada q̃ li donareu ciuada: e sapiau q̃ noy ha ninguna medecina q̃ tant estrenga com les dessus dites.

Dela malaltia qs anomena fãselles Ca. xxj

Les mules se fa vna ma laltia enlol ãbrot dej^a la q̃l se anomena fanselles ho capillos e sõ vnes vexigues blaues tã grãs cõ vna faua e cõcrien se p sobres ð sanch: e leuen lo menjar ha les mules e afla q̃xẽ molt a q̃lseuol mula q̃ tiga la dita malalita.

La cura per la dessus dita malaltia.

Reneu vn ferro fet axicõ vn am e ficaulo en la fãselle o vexiga e tirau enuers amũt e ab vnes tesores q̃ siẽ bẽ esmolades e q̃ tiguẽ bona pũta tallau la dita vexiga ala rael e aximateix fareu a totes les vexigues

Ayuntamiento de Madrid

quey serã e ap̃s rentau les nafres ab sal e vinagre tot mes clat dos o tres dies arreu.

Dela malaltia ques anomena barbes. Capitol.xxij.

Una malaltia se fa en la lengua d̃la mula la q̃l se anomẽa barbes. e son vnes vexigues ta grãs com ciurons e dela color dels dits ciurons. e a questes vexigues se concrien d̃ males humors e leuen lo apetit del menjar ales mules: e fã li venir ganes de beure souint: e fanla estar molt trista. La dita malaltia se deu curar aximateix com les fanselles: e rentar les nafres ab sal e vinagre: axicom es dit enla cura d̃les fanselles

Dela malaltia ques anomena lempastre o faua. Capitol.xxiij

Lempastre o faua es vna malaltia qs fa ales mules ꝓp deles dẽts: e ve ꝑ sobre d̃mala sanch conexereu ho quant enlo paladar se fan vns escallons e vnes vexigues dures axicom vna faua: e quãt aquesta malaltia los carrega molt fa perdre lo menjar a les mules e quant prenen la ciuada ẽla boca masteguẽn la vn poch e apres dexenla caure mig mastegada e si no li socorreu tantost la mula se aflaq̃ra en breus dies.

La cura per la dessus dita malaltia.

Vos pendreu vn ferro fet axicom vn ham de pescar e feu de manera que sia molt ben esmolat eficau aquell ferro en la faua ho vexiga e tirau enuers vos la pell tant fins quen hisca molta sanch e quãt ne haura exida rahonablement sanch lauors vos pendreu sego: e sal: e vinagre e mesclau ho tot en sẽps e ab asso rentauli gentilment la nafra vna estona: e apres tantost menjara e sera guarida: e si la mula tenia tansola-

Ayuntamiento de Madrid

ment paladar e no te faua:lauors ha meneſter altra cura. Preneu vn poch ō vinagre:e vn poch ō ſal groſſa: e meſclau ho tot enſemps:e rētau lo iſſamēt tres ho quatre dies arreu.e ſi ab aq̄lla medecina nos deſinfla p̄neu vna banya de ceruo q̄ tinga vn poch ō pūta:e naffrau li lo paladar ho inflamēt en tres ho quatre lochs:e quant mes prop deles dēts lo naffrareu mes valra:e ſapiau q̄ noy ha ningū pill p molt q̄ ſagne:e quāt haureu fet aço pēdreu ſal.e vinagre e rētau ne gētilmēt les naffres ōla boca:e tantoſt ſera guarida la mula e menjara axicom acoſtumaua abans de tenir dita malaltia.

Beles naffres ho cosferes ques fan enlo dors dela mula dejus la cella. Capi. xxiiii.

Son algūes mules q̄ tenē mal enlo dors ho eſquena.e aço pq̄ tenē lo cuyro molt flach e tātoſt q̄ ſuē vn poch los ve vn inflamēt ho bony ſobre les coſtelles:e tātoſt ſe ajuſtē alli males humors e ſanch caſcada de manera q̄ aq̄ll bony eſclata e ſi fa vna naffra ho coſtera molt gran:e aq̄lles naffres ſon molt males. e no tāſolamēt procuren dan mas encara ſon molt enujoſes e ō gran fatiga.e aço per la gran pudor que diſ de dites naffres.

La cura per la deſſus dita malaltia.

Os pēdreu vn rahor molt gētilmēt eſmolat y afilat e raheu li tots los pels entorn ōl inflament ho ōla naffra:e aps pēdreu vinagre:e pega:e ſagi ō porch vell.e ſal.e oli.e ſoffre e ſalvia.e tot enſemps ſia cuyt en vna caçola:e p̄neu vnes mordaſſes e meteu les ala mula pq̄ eſtiga ſegura: e quāt los deſſus dits materials bullirā p̄neu vn drap ō li e mullau lo dedintre la caçola ab aq̄ll brou bullēt bateu lin lo inflamēt alla hon lo haueu ras:e aço fareu quinze dies arreu: e aps vntau

Ayuntamiento de Madrid

lo altres q̃uze dies ab oli vn poch calēt: ẽpo en aq̃st termi ni no la dueu encellar. ap̃s folrau li los albardõs ab lana

Bela malaltia ques anomena corn laqual se fa enlo dors. Capi. xxv.

Una malaltia se fa enlo dors dela mula la qual se anomena corn: e concries dela malaltia dela carn cascada e rompuda per la cella: e fa vn inflament molt gran e dur. ve per grã carrega: ho per mal caualcador: ho per mala cella: ho p desencellar la quant sua sens dexar la exugar: e aquell inflament fet per les ocasions damunt dites se esclata e si fa vna naffra.

La cura per la dessus dita malaltia.

Primeramẽt es menester q̃ no la dsencelleu fins q̃ sia exuta: e si la infladura creix lauors pẽdreu aygua freda e rẽtau la gẽtilmẽt ab la ma lãçau hi molta aygua: e tornaula ẽsellar rãtost e estrẽ yeu la tant com poreu: e dexau la estar ẽsellada fins que sia exuta la aygua ab q̃ la haueu rentada: e aço fareu dos ho tres dies arreu. E si ab la medecina dessus dita lo inflamẽt nos abaixaua lauors pẽdreu palla de ordi remullada en orins podrits e posaulin desobre: e si p ninguna d dites medecines lo inflamẽt nos abaixa lauors raureu la ab vn raor: e feu li vn forat pq̃ la sanch ne hisca e si lo inflamẽt sera molt antich: es mester q̃l rẽteu fort ab aygua calẽta abãs de raurel: e quant lo hãureu ras pq̃ la sanch se abaixe rentareu li la naffra ab aygua bullida ab cuols: e cart beneyt: e ap̃s feu li lo seguẽt empastre: pneu apit e cuols: e brots d sauch picau ho tot e feu ne empastre: e posau loy desobre tã calent cõ ho pora comportar e apres fareu li altre empastre preneu lo such d cart beneyt: e bous: e farina d formẽt e pastau ho tot ensemps e feu ne vn empastre tan grã com

Ayuntamiento de Madrid

los dos dits e meteu lo ētorn dla nafra:e apes pneu vn tros de sagi de porch e posau lo sobre vn ferro molt calent e feu lo fōdre sobre la nafra e qnt haureu fus lo dit sagi es meneſter q̄ encelleu tantost la mula:e caualcau de sobre e feu la caminar fort fins que sue:e si es meneſter anar cami vn tauli fort la nafra ab sagi cada nit:car mes pst guarira:e lo empastre no li sia leuat fins q̄ sia guarida ō tot la nafra empo dueu saber q̄ quant la nafra es buyda dla materia axicō dessus he dit:es meneſter q̄ dita nafra sia vnplida ō estopa vna vegada cada dia:e ōsobre la estopa li posareu lo sagi axicō he dit car la estopa neteja la nafra e fa venir carn. Empo la cura ō dita malaltia trobareu mes largamēt enlo segon libre hon tracta dels caualls en cap.cvij.

Dela malaltia ques anomena formiga:e la cura Capitol.xxvj

Formiga sefa enla pūta dla ma ho dl peu:e mēja les vngles fins al viu e dona grā dolor ala mula. Perço es meneſter que caueu ab vn ferro la vngla fins al viu e apres cremauli fort la cauadura:e ō sobre si te feuedures siē li foguejades:e aps ferrau la mula:car ab aço guarira

Cura per enclauadura.

Primerament esmeneſter que arrenqueu lo clau e si es entrat molt es meneſter que descobriau la nafra ab vna alegra:e apres preneu trementina bullēt:e si no teniu tremētina pneu oli:e cremau fort la nafra:e aps pneu greix ō molto e capolau lo e posaulo sobre la nafra e cobriula gentilment car:ab aço guarira tantost

La cura per la malaltia que dien porrets

E aci posa tan solament la cura:car les causes per que dita malaltia ve trobareu en lo tractat dels caualls alla hon parla de dita malaltia. Capitol.xxvij.

Ayuntamiento de Madrid

PRimeramēt es menester que sia d̄suenada la mula deles venes maestres d̄les cames vna ma sobre les falques ho fonts: e vna ma d̄ jus e ap̄s rentareu li los porrets ab vi calent ho ab orins de home calents: e apres exugaula ab vn drap de li: e preneu oli e vert escur: e blāch d̄ hou e mesclau ho tot en sēps menant ab vn basto fins que sia enguent: e ab aquell enguent vntareu los porrets fins que sia guarit. Empero quāt coneixereu que la mula te la dita malaltia es menester que la desferreu molt prest car la principal cosa que ha menester es aqueixa. Per la dita malaltia trobareu diuerses cures en lo tractat d̄ls caualls en lo capitol.clxxiiij. Les q̄ls cures no pose açi ꝑ esq̄uar, ꝓlixitat empo alla les trobareu

Dela malaltia ques anomena exuagas. Capitol.xxviij.

LAs exuagas se concrien en les mules per moltes ocasions. Primerament per ajustament d̄ males humors: e ꝑ metre la mula en la estable quāt esta mullada sens exugar: e fas d̄sobre los qnartillos: e ve aquesta malaltia molt mes souint ales mules que no als caualls Perço si uolreu saber les cures de dita malaltia cercau en lo tractat d̄ls caualls en lo capitol.clxxiij. car alli trobareu molt largament les ocasions de dita malaltia: e moltes cures prouades

Dela malaltia ques anomena raça. Capitol.xxix.

LA raça es vna malaltia ques fa per sequedat de vngles: e aquesta malaltia no ve tan souint ha les mules com al caualls: e aço per que les mules tenē les vngles mes forts q̄ los caualls e encara que correga per loch pedregos no passa perill de

Ayuntamiento de Madrid

guastar se les vngles: empero si per cas la dita malaltia venia ala mula es menester que sia vntada ab aqll enguēt que trobareu en lo tractat dels caualls en lo capitol.clxxxxj en cartes.lxxxxiiij.

Dela malaltia qs anomena aristella.ca.xxx.

Questa malaltia anomenada aristella se fa en la corona dels peus e deles mans dela mula e al principi comença axicō ronya.e fa grā mal ales mules. La cura per la dita malaltia trobareu molt largament en lo tractat dels caualls en lo capitol clxxxxij. E alli trobareu la cura molt especial.

Dela malaltia qs anomena verigues.c.xxxj

Na malaltia acostuma de venir ales mules la qual se anomena verigues les quals se concreen en les cames dela mula per moltes ocasions çoes per metre la mula en lo estable quant esta mullada eno la dexen exugar primer: ho p anar per cami en temps d fanchs: e per moltes altres ocasions les quals dexe per esquiuar prolixitat.

La cura per la dessus dita malaltia.

Reneu mel clara: e comins delsmillors que trobareu: e meteu ho tot en semps en vna cassola e posauho sobrelo foch e dxau ho bullir vnpoch e mentre q bullira aparellau vn poch d vi fort e farina de forment: e vn hou debatut: e quant la mel haura bullit leuaula del foch e mesclau hi los dits materials gentilment menant tostemps ab vn basto fins que sia fret e estara axicō enguēt: e dl dit enguēt vntaune les verigues cada matie cada vespre car ab aço guarira sēs dubte.

Dela malaltia ques anomena sarna ho ronya ques fa en les cames. Capitol.xxxij.

Ayuntamiento de Madrid

PAssarna ho rōya pot venír ales mules per mol tes ocasions primerament per sobres de sanch e aq̄lla sanch los fa pruhír les cames e gratense tant fins ques escorren:e per altres ocasiōspot venír axicom largament veureu en lo tractat dels caualls en lo capitol.xxxxj:e alli trobareu les ocasiōs:e les cures pendreu la queus agradara.

Dela pruija o ronya que acostuma de venír a les mules en lo coll y en la coha. Capitol.xxxiij.

LEs mules acostuma devenír vna pruija enles çerres ho clins del coll e dela coha:e aço live p moltes occasions axicom largamēt veureu en lo tractat dels caualls en cartes.xxxiij.hon parla molt largament del dit pruhiment e aximateix li trobareu en lo dit nombre moltes cures per guarir lo dit pruhiment:empero deueu saber que comunament la pricipal causa de dita malaltia es per sobres de sanch:e perço deueu sagnar la mula souint.

Cura per fer refredar la mula qui va calēta

PRimerament es menester que metau la mula en aygua corrent hon se mulle tot lo Cors e lo cap fins ales orelles e aço fareu cada mati e cada vespre:e apres tindreu la dita mula en algū loch molt fresch e que no puga sentir caualls ni matrosni altres animals :e rētaulí cada dia dos vegades los loms ab aygua fresca:e apres hajau del brou ques fa en les botes dela tonyina salada e ab aquell brou rentaune fort la natura dela mula tres dies arreu:e cada dia tres ho quatre vegades:e cada vegada fregauli fort les vores dela natura ab vna sardina molt salada deles ques diē rouellades E aximateix es molt bo per fer refredar qualseuol mula q̄

caldeja pendreu vn rotlo de plom tã gran com vna auella
na poch mes ho menys e meteulo dintre la natura dla mu
la tan dintre com poreu:e per metre dit rotlo ben dintre pẽ
dreu vn cano de canya que tinguetres palms ỏ larch e fo
radau lo:e meteu dit cano dintre la natura dela mula tant
com poreu:e meteu lo rotlo dintre lo cano:e caura dintre lo
cors dela mula car lo plom li fara refredar la mare e no la
dexara escalfar mes:e aço es cosa prouada.

De colp donat en lo vll dela mula.

Si la mula rebia algũ colp en los vlls ho tenia
algun altre accident en la vista es menester que
cerqueu en lo tractat dels caualls en lo capitol
lxxviij.caralli trobareu molts capitols q̃ tratẽ ỏ
colps e altres accidẽts q̃ venẽ en los vlls dls caualls e axi
mateix hi trobareu moltes cures e remeys p dites malalti
es:car encara que alli sia atribuhit als caualls:les matei-
xes medecines son bones per curar les mules.

Dela malaltia q̃s anomẽa simoza.ca.xxxiij.

Una malaltia se pcria en lo cap dles mules la q̃l
se anomena çimoza:e aq̃sta es molt fort malal
tia:e ve p refredamẽt antich e p moltes altres o
casiõs apricõ largamẽt veureu en lo tractat dls
caualls en lo capitol.lxxvj.La cura de dita malaltia troba
reu en lo tractat dls caualls en los nombres dessus dits.

Del sanch foniment. Capitol.xxxv.

En les mules se concria vna malaltia la qual
se anomena sanch foniment:aquesta malaltia
ve mes souint que lo enayguament: e algu-
nes vegades venen lo enayguamẽt e lo sanch
foniment tots ensemps:car quasi es tota vna cosa:e lo dit
sanch fonimẽt ve p moltes ocasiõs primeramet p fer grã

Ayuntamiento de Madrid

jornada o per passar per alguna aygua e no deixar beure la mula: car ab aquell desig la sanch se cõuerteix en aygua mala e fon se en vers les cames e carregales de males humors tan fort que la mula no por caminar ans quant camina sembla que va sobre espines.

La cura per la dessus dita malaltia.

PRimerament es menester que sagneu la mula dela vena principal dl coll: e aximateix dels braços e deles cames empero es menester q̃ li tragau sanch mesuradament considerant la edat e la dispositio dela mula e quant la haureu sagnada pẽdreu vn libell ple de cendra e ab vn drap bateu lin fort les cames: e los braços: e apres pẽdreu vna tassa plena de such ỏ cebes e aquell such meteu dins vn corn e donaulo a beure ala mula: e apres feu estar arregnada la mula vna hora e apres preneu vna menada de saluia: e vna menada de romani: e vna poca de femta de home fresca: e dues taçes de vi vermell que sia bo e tots los dits materials sien mesos en vna caçola: e meteu ho sobre lo foch: e quant haura bullit vna estona traureu les herbes dela caçola: e lo que restara metreu dins vn corn: e donau ho a beure ala mula: e pres feula estar mig dia arregnada sens donar li amenjar ni abeure: e la mula sera guarida sens ningun dupte.

Dela estroncadura: Capitol.xxxvj.

EStroncament es vna malaltia que ve ales mules per gran cansament ỏ manera que no pot caminar ni moure lo cors e lança los braços axicom si fos enredrada e inflensi los braços: e no pot menjar: e sta molt trista e te les orelles penjant: e lo cap baix e en los dits senyals coneixereu lo estroncament.

Ayuntamiento de Madrid

La cura per la dessus dita malaltia.

PRimerament es menester que hajau vn libell ple de cendra mesciada ab vinagre empero que dita cendra no sia molt calenta: e bateulin fort les cames: e apres dõauli sopes ab vi: e fulles de cols e en la ciuada mescau hi vna poca d sal: e lendema preneu estepa blanca: e romaui: e meteu ho en vna caldera plena de aygua e fcula bullir fins que minue la terça part e apres ab aquella aygua sien rentades les cames dla mula tant fins que la cendre sen leue: empero es menester que dita aygua sia vn poch calenta quant rentareu les cames dela mula e de aquesta manera la rentareu tres dies arreu vna vegada cada dia: e cada vegada que li rentareu les cames es menester que li renteu los brahons e los pits: e ab aço guarira.

En quina manera coneixereu la mula si es filla de somera o de egua.

SI la mula es filla d somera vos ho coneixereu en los seguents senyals Primerament ella es dura de esperons: e molt pereresa e d poch treball se cansa e es plena d mals vicis. e tostẽps te alguna malaltia: e no viuen tant com les altres: e sils do blegau les orelles en auall nols basten mes baix dls vlls los vlls te exits en fora e mes grans que les altres mules e no tenen les puntes que acostumen de tenir les mules sobre los genolls a part de dintre e axi mateix en les cames darrere sobre les falques: e tenẽ vn senyal molt verdader lo qual es que quant se posen a dormir a jegudes si les feu leuar estreben dels genolls E tots los damuntdits sẽyals son per lo contrari en les mules qui son filles de egua: e en special aquell del leuar car quãt la mula qui es filla de he

Ayuntamiento de Madrid

egua se vol leuar estreba dls braços e deles cames: e esten los braços duant abãs que nos leua. Perço la bona mula e verdadera deu esser filla de ase y de egua: e no du esser filla de roçi e de somera: car son mules bastardes e james fan bona proua. e los senyals q̃ he dit dles mules son axi mateix dels matxos car tots son de vna generacio e d vna complecio: e sapiau que si lo matxo te los damunt dits senyals es fill de somera e de roçi: e james fara bona proua.

Enquina manera du esser ferrada qualseuol mula. Capitol. xxxviij.

La mula deu esser ferrada en la manera seguent Primerament les mans curtes: e los peus vn poch mes larchs e ab bona mesura e compas: empero no li fassau los peus ni les mans massa redões e dueuli dxar bones parets: e los talons bẽ vberts e les ferradures curtes darrere encara que lo talo vaja ꝑ terra es menester: que sien reconegudes souint los peus ꝑ veure si alguna malaltia si cõcria: e no les dxeu anar dsferrades car tãtost los ve formiga als peus ꝑ que son molt forts d vngles: e es menester q̃ li vnteu les vngles mol souint ab vna cõna de porch ꝑ q̃ tinga les vngles tẽprades

Apres de hauer parlat sumariament de les malalties naturals e accidentals que comunament venen ales mules he desuberat posar vint e sinch receptes molt singulars per engruxar molt prest qualseuol cauall ho mula ho altre animal.

Recepta primera.

Preneu vn ventre de molto ho de crestat: e feu lo net: e meteu lo en vna caldera ab vn cãter de aygua e posau la caldera sobre lo foch e dexau ho coure e q̃nt lo ventre sera casi cuyt p̃neu vn

Ayuntamiento de Madrid

q̃rta d̃ formẽt netho d̃ dacça: ho de panis e meteu ho a cou re tot en semps dintre la caldera ab lo ventre e d̃xau ho bullir fins q̃ los grãs d̃l formẽt ho d̃la lauor q̃y metreu esclaten e lauors traheu lo vẽtre e tallaulo molt menut: e apres pẽdreu vn puny d̃ aq̃lla carn e dues almostes d̃la lauor q̃ haueu bullida e donau ho ala bestia tot ab mig quarta de sego: car lo sego dona apetit e engruxa molt: e de aço li donareu trenta dies arreu: empo donau loy d̃ mati abans de donar li ciuada: e ap̃s q̃ haura menat lo dessus dit dõau li la ciuada axicõ acostũau: car ab aço ẽgruxara molt p̃st.

Receptaij.

Pendreu vn quarta d̃ centeno q̃ sia net: e meteu lo en vna caldera plena de aygua neta e posau ho sobre lo foch: e dexau ho bullir fins q̃ los grãs d̃l centeno esclatẽ: e lauors leuau ho del foch: e meteu hi vn quarta d̃ sego e cobriu ho fins que sia fret. E d̃ aço donareu al cauall trenta dies arreu: empero es menester que loy doneu cada dia abans del jorn.

Recepta.iij.

Preneu greix d̃ vaca: e pastau la ab farĩa d̃ cẽteno ho ab farina d̃ formẽt: e d̃ aço fareu coq̃s axicõ si fossen mãtegades: e d̃ aq̃lles coq̃s dõareu ala mula vna cada mati e altra al vesp̃ trẽta dies arreu: e ab aço ẽgruxara.

Recepta.iiij.

Preneu vn q̃ta d̃ sego e meteu lo en vna caldera ab vn cãter d̃ aygua clara. e meteu la caldera sobre lo foc e feu li dõar tres ho q̃tre bulls e leuau ho d̃l foch: e ap̃s p̃neu vn poch d̃ oli: e dos dines de mel: e vn poch d̃ leuat e q̃nt tot sera fus meteu ho en vn baci e donau ho al cauall ho mula ho q̃lseuol altre aĩal empo q̃ sia vn poch clar ꝑ q ho puga beure: e donau loy tã calẽt cõ ho

Ayuntamiento de Madrid

pora comportar e aquest abeuratge li donareu molt ỏ ma ti:e apres feulo estar vna estona arregnat ab ausque no li doneu abeure:e aço per que la calentura ỏl abeuratge sia passada car si li donaueu abeure tantost seria molt peri llos de destempprarse:e aço fa engruxar la bestia e li fa me tre bells costats e vmple les yllades.

Recepta.v.

En lo temps deles messes estojareu garbes de ciuada.e quant sereu a les venemes coureu de les dites garbes tallades mẽut e mesclades ab rayms:e ỏ aço donareu a qualseuol bestia vna vegada cada dia quinze dies arreu:empero no loy doneu fins q̃ aja mẽjada la ciuada:car aço engruxa molt.

Recepta.vj.

Reneu fulles de rauense en cada fulla emboli cau hi vn tros de sagi e donaules amenjar al ca uall:ỏ manera que entre moltes fulles li metau vn tros de sagi tan gran com vna tarõja:e aço li donareu cada dia quãt haura menjat la ciuada:e si de a questa manera no vol menjar lo sagi axicoz he dit lauors pendreu vn basto fet axicõ vna pala e posareu sagi al cap del basto e meteu loy en la boca gentilment de maneraque no li fassau mal.e aquesta es medecina molt profitosa e en gruxa molt prest q̃lseuol animal e purga li lo cors ỏl vorm e del pudriment:e sapiau que les fulles e los troncbs ỏls raueus son molt profitoses per qualseuol animal.

Recepta.vij.

Reneu vna tortuga:e traeu la dela cuyraça:e meteula en vna olla plena de aygua:e meteu la dita olla sobre lo foch e feu la bullir fins que la tortuga sia tota ỏssets:e lauors metreu mija q̃r

Ayuntamiento de Madrid

ta de forment dintre la olla:e dexau ho bullir fins que los grans del forment esclaten e lauors leuau ho del foch e cobriu la olla fins que lo forment sea ja begut lo brou.e aps donareu cada mati al animal vna almosta de allo mesclat ab sego:e de aquesta manera li fareu menjar quatre tartugues:e aço purga y engruxa.

Recepta.viij.

Os donareu al canall abans de beure mig qr ta de sego mullat ab vi blanch e vi vermell tot mesclat:e aps donau li abeure:e qnt haura begut donau lin altre mig quarta enla manera desus dita e aço engruxa molt lo cauall e li dona gra esforç e animo.

Recepta.viiij.

Er engruxar qualseuol animal vos pendreu vn pa rahonablement gran e feune sopes e meteu les aremullar ab vi fort:e donaules al animal: e si volra beure lo vi dexau loy beure:empero amerau lo vn poch ab aygua car si beuia lo vi fort seria perillos d embriagar lo animal:e de aço li donareu cada mati e cada vespre en la manera dessus dita.

Recepta.x:

Reneu mig quarta de lauor de dacça ho d mel ca:e meteu la en vna caldera plena de aygua e bullin ho tant fins que lo gra esclate: e lauors leuau ho del foch e meteu hi vn poch de sego:e quant sera vn poch refredat donau ho a qualseuol bestia car aço engruxa molt.

Recepta.xj.

Ayuntamiento de Madrid

Dos pendreu vn braçat de palla e meteu la a mullar ab aygua: e stiga y vn dia e vna nit: e aps mudau li altra aygua: neta: e meteu la en vna caldera sobre lo foch e feu la bullir vn poch: e leuau ho del foch: e quant sera vn poch fret pendreu de aq̃lla palla: e altre tant sego e mesclau ho tot e donau ho al cauall de mati abans del jorn perque passe bona estona abans que no menge altra cosa: e apres donau li ciuada: e palla apricom haueu acostumat.

Recepta.xij.

Preneu dos bescolls ó molto ho ó crestat: e escalfau fort los ossos e meteu los en vna calderaplena de aygua neta e feu la bullir tant fins que la carn de dits bescolls se departesca dels ossos: e lauors preneu vn quarta de centeno ho de forment e meteu lo dintre la dita caldera ensemps ab la carn e ó̃au ho coure fins que los grans del forment esclaten e lauors leuau ho del foch e meteune la terça part en vn libzell e mesclat ab sego sia donat ala mula ho a qualseuol altre animal: empero es menester que loy doneu tan calent com ho pora comportar: e de aço li donareu cada mati abans de donar li ciuada ni altra cosa e donau lin trenta matins arreu: çoes vna calderada compartida en tres matinsaxicõ dessus he dit: car aço engruxa molt qualseual bestia.

Recepta.xiij.

Si voleu engruxar molt prest qualseuol bestia Preneu vn libzell petit e vmpliu lo de sanch de molto ho de crestat: e apres preneu sego exut e mesclau lo ab aquella sanch abans que refrede: e apres ó̃ xaula estar vn poch e quãt sera vn poch refredat lãçau hi mes sego desobre de manera que la sanch sia cuberta per

Ayuntamiento de Madrid

que lo cauall no la veja vermella: e si de aço donau a qual seuol bestia trenta dies arreu cada mati vna vegada siau sert que engruxara tant que estareu espantat: empero es menester que apres dela dita medecina li doneu compliment de ciuada.

Recepta.xiiij.

Tos pēdreu mitg q̄rta d̄ faues moltes ho cascades e donau les amējar al cauall d̄ mati ho enla hora q̄ volreu quāt cōeixereu q̄ lo cauall te apetit d̄ mējar e sin vol mējar mes d̄ mitg q̄rta donaulin mes empo no lin donasseu tāt q̄ ap̄s no pogues mējar ciuada: e q̄nt haura mējades les faues dōauli la ciuada q̄ acostūa d̄ mējar: e si aço li ꝯtiuau locauall ēgruxara molt e metra bells costats

Recepta.xv.

Preneu faues senceres: e coheu les en vna caldera ab molta aygua: e dexau les bullir fins q̄ les faues esclaten e apres donareu les dites faues a menjar al cauall mesclades ab molt sego: e aço engruxa molt qualseuol cauall: e li fa creixer les ganes de beure e aximateix es bona dita medecina per engruxar les mules: ho qualseuol altre animal.

Recepta.xvj.

Preneu rahels d̄ roure deu ho dotze e meteules a coure en vna caldera d̄ aygua: e quāt les dites rahels serā ablanides pēdreu vn q̄rta d̄ ordi: e mitg q̄rta d̄ ciuada e meteuho enla caldera ab les raels: e d̄xau ho bullir altra vegada tāt fis q̄ los grās d̄ dites lauors siē tots esclafats: e ap̄s leuaulo d̄lfoch e cobriuho gētilmēt ab vn drap d̄ lana ꝑq̄ lo brou se estoue ab les lauors: e apres q̄nt sera fret siē ne tretes totes les raels e meteu lo ordi e la ciuada en algū loch q̄ lo sol e lo vēt hi toq̄ ꝑ q̄ se exuguē dites lauors: e apres leuau ho del sol e estojauho e cada ve-

Ayuntamiento de Madrid

gada que donareu ciuada al cauall de matí e de vespre me sclau hi vna almosta dela dita ciuada bullida: empo guar dau que noy hagues entre la ciuada algun tros de dites rabels de roure. E aquesta medecina no engruxa molt p̄st empero si la vsau dos mesos arreu engruxa de manera q̄ estareu espantat.

Recepta.xvij.

DOnareu a qualseuol bestia vna almosta de for mēt mesclada ab la ciuada: e aço cada matí e ca da vespre: e si la dita medecina vsau grau temps dona grau esforç ala bestia: e es molt bo per be stia que sia vella: ho pera altra bestia que sia de flaca com pleccio.

Recepta.xviij.

QUant sereu enlo temps ols melōs donau ne ca da dia enla cesta ō mitg jorn hu ala bestia empo que sia tallat menut: e aço fareu quinze ho vint dies arreu: car los melōs purguē: e engruxen la bestia e li fan metre bells costats: empero no lin donasseu mes auāt ō vint dies car seria pillos ō destēprar la bestia.

Recepta.xix.

QUant sereu en part quey haja garrofes donau ne ala bestia mitg quarta cada matí abans ō do nar li abeure: car apres beura millor e ab major apetit: e aximateix les garrofes engruxē molt e fan estar lo pel clar e luent: empero aço deueu ter enlo hi uern car mes aprofita que no enlo estiu: e quāt li donareu la dita medecina deueu tenir la bestia aprop de saguar: e p ço pose aci la medecina allimitada çoes mitg quarta cada matí: car si lin donaueu mes seria pillos de engruxar la be stia demasiadament: e li concriaria superfluitat de sanch.

Ayuntamiento de Madrid

Recepta.xx.

Si enlo hiuern volreu engruxar qualseuol animal pneu tres almostes ō farina ō cēteno e dos diners de mel:e vn tros ō leuat:e vn quart ō ça fra:e tots los dits materials siē mesos en vna caldera ab vn cāter ō aygua neta:e feu la bullir:e quāt haura bullit vna estona leuauho ōl foch e ōxau ho refredar vn poch:e aps donau ho abeure ala bestia: car aço purga y engrura molt:empo no loy donasseu massa fret: sino tā calent com ho pora beure:e donau lin quinze dies arreu.

Recepta.xxj.

Reneu ōls carts q̄ fan los fulles amples e lisos ab vns senyals blāchs:los q̄ls se diē carts dase:e meteu ō dits carts en vna caldera ab vn cā ter de aygua e feu la bullir:e quāt serā cuyts pneu vn grā tros ō leuat:e dos diners de mel:e vna escudella ō farina de cēteno:ho ōsego ō formēt:e meteu ho tot en la caldera:e quāt tot sera desset leuau ho del foch e dexau ho refredar vn poch:e aps donau ho a qualseuol animal: car aço engruxa molt si lin donau quinze dies arreu.

Recepta.xxij.

Alo estiu es menester q̄ enla sesta del mitg jorn prengau dues almostes de farina de ordi ho de ciuada:e mesclau la en vn libzell de aygua: e apres donau abeure aquella aygua a qualseuol bestia:car aço refresca molt e dona força y engruxa:e poden lin donar tot lo estiu cada dia vna vegada.

Recepta.xxiij.

Vos pastareu alguns pans de farina de ordi ho de ciuada:e donau ne a q̄lseuol bestia dos cada dia çoes hu ōmati e altre alvespre:e no li doneu a

Ayuntamiento de Madrid

beure aps de bona estona: empo donau li los dits pãs sen se coure: e aq̃sta medecina es millor enlo estiu q̃ no enlo hy uern. pq̃ la farina de ordi es molt fresca: empo si es menester en q̃lseuol tẽps lin podeu donar: car no li por fer dan: ans li aprofitara: e li fara met.le bells costats. E dita medecina li deueu vsar dos meses arreu.

Recepta. xxiiij.

Reneu vn quarta ỏ ciuada denejada ỏ pedres e meteu la en vn libell e lãçau desobre la dita ciuada vna olla de aygua bullent: e apres trabeu ne la aygua e mesclau rayms ab aquella ciuada: e de aço donau ne ala bestia vna grã quãtitat: car molt engruxa en pochs dies.

Recepta. xxv.

Reneu vn quarta de formẽt: e dos quartãs de mill: e vn quarta ỏ cẽteno: e tot ensemps sia portat al molí: e quãt ne haureu feta farina es menester q̃ lin doneu cada mati vna escudella ỏ dita farina destẽprada ab aygua vn poch calenta. E aço podeu donar a q̃lseuol bestia car purga y engruxa molt.

Apres de hauer dites les receptes molt especials p engruxar q̃lseuol bestia en breus dies. ara vos vull dir algũes medecines p curar diuerses malalties. E prmeramẽt vos dire vn enguẽt molt apropiat p curar raços: e fals quarter: e p fer creixer les vngles e cõfortar aq̃lles.

Enguẽt molt especial per curar raça: e fals quarter: e per creixer les vngles.

Reneu vna serp q̃ sia rahonablamẽt grã e tallau la en tres troços egual: e aps ỏ cadahu dls dits troços fareu altres tres troços: ỏ manera q̃ dela serp siẽ fets nou troços: e aps metreu tots los dits troços

Ayuntamiento de Madrid

en vna caçola noua enuernissada e méteu hi ō dintre tāt oli fins q̄ los troços ōla serp sié cuberts e q̄ lo oli munte vna ma ōsobre: ō manera q̄ metau vna empolla ō oli: e aps tapau la caçola ab vna cubertora e entorn es menester q̄ tapeu totes les vores ab pasta ho ab altra cosa ō manera q̄ les vapors ho fums nō pugé exir p nigūa part: e aps posau la dita caçola sobre lo foch: ēpo es menester q̄ lo foch sia ō carbo e fareu puisio ō foch ō manera q̄ puga cremar quatre hores arreu sens james mácar: e sobre lo dit foch posareu lacaçola e bulla les dites q̄tre hores ho mes fins q̄ la serp sia ōssfeta e los ossos sié cremats: e aps destapau la dita caçola e traeu ne aq̄ll oli e passau lo p vn drap ō li q̄ sia pm pq̄ si algūs trossets de ossos ho altra bruticia hi hauia restada q̄n hisca: e ō aq̄sta manera lo oli restara net: e aps pēdreu ceu ō cabro: e mel clara: e cera noua: e vna onsa ō cadahu ō dits materials: e meteu ho tot enla caçola ōl oli sobre lo foch: e manejau ho fins q̄ sia enguēt: ōl qual vntareu lo cauall enla manera seguēt. Preneu aygua vn poch calēta e ab vn tros ō espart fregau ne fort la vngla q̄ esta guastada: e quāt sera bē fregada e neta exugau la ab vn mandil e vntauli ab lo dessus dit enguēt tota la corona dejus lo pel: e aps feu estar la bestia en loch q̄ lo sol la toque pq̄ ab la calor ōl sol la vngla se beura lo dit enguēt: e si no fa sol feu estar lo cauall prop de algun foch.

Altre enguent per lo mateix.

SI lo dessus dit enguēt no volreu fer: lauors fareu lo seguēt. pneu sagi ō porch: ceu ō cabro: mija liura ō cadahu: e pneu dues onses ō tremētina: e mija onsa ō encēs: e mija onsa ō mastech: e vna ō sagi ō serp: e vna onsa ō sagi de gat: e vna onsa ō cera noua: e tots los damūt dits materials sié mesos ensemps en vna caçola: empo los quis poden foudre sien mesos primer: e los al-

Ayuntamiento de Madrid

tres sien poluoritzats:e de tot ensemps sia fet enguēt sobre lo foch:empero quant fareu lo dit enguent hi podeu metre vn poch de oli dolç. E apres ab lo dessus dit enguent sien vntades les vngles que volreu adobar: enla manera que he dita enlo capitol dessus scrit.

Enguēt molt especial p adobar les mans de qlseuol bestia q̄ les tiga carnudes ōdintre e secas defora: car la bestia q̄ te la dita malaltia no pot estar sense dolor.

Reneu deles cuqs qs anomenē trujes e meteu les en vna caçola ab oli e soffregiu les fins q̄ siē quasi totes cremades:e apres traeu ne les dites cuqs e guardau a qll oli q̄ restara:e apres pneu tre mētina de auet:e ceu ō cabror:e sagi de onso tāt ōlahu cō ōl altre:empo sino podeu hauer ōl dit sagiō onso noy fa res: e apres foneu los dits materials:e pneu encēs:e mastech:la quarta part ōls materials ōssus dits:e tot ensēps sia mes clat ab lo dit oli:e siē fet enguēt enla manera acostumada: E si p cas creu en tēps q̄ fes calor:e que p dita calor lo enguent damunt dit nos volgues pēdre:en tal cas es menester quey metau vn poch de cera noua:ho vn poch de cendra de palla de ordi. E quāt haureu fet lo damunt dit enguent:rentau les mans ala bestia ab aygua vn poch calenta:e apres erugau lo ab vn mandil:e quāt sera exut vntau lo ab lo dessus dit enguent:e aço fareu dues vegades cada dia. E si enles soles dels peus ho deles mans venia dolor ala bestia:es menester que li poseu femta de porch bullida ab vinagre:e ō aço li posareu vna vegada cada dia: e si no podeu hauer dela dita femta de porch:posau hi cinada ho ordi bullit ab vinagre axicō dessus he dit:e si podeu hauer fulles de estepa negra picau les e mesclau les ab dites medecines:car molt hi es bona. Empero deueu molt esquivar les coses blanes q̄ atendreixen:axicom fem

Ayuntamiento de Madrid

SI voleu curar les verigues q̄ acostumē ō venir ales besties: fareu lo seguēt enguēt. p̄neu comis picats: e farina ō formēt: e hous ō gallina: e mel e vi blāch q̄ sia bo: e ōls dits materials pēdreu tant cō coneixereu: e p̄neu la mel e foneu la en vna cassola: e apres meteu hi lo vi: e dexau ho bullir vna estona fins q̄ aminue la quarta part: e apres gentilmēt meteu hi los comins e la farina: e la darrera cosa q̄p metreu siē los hous debatuts: e quant tots los dits materials sien dintre la cassola es menester queu manejeu ab vn basto fins que bullint se espesseſca e torne axicom enguēt: e apres ab aquell enguent embolicau hi vna bena perque lo enguent se tinga e no puga caure. E sapiau que aq̄sta es la millor medecina e mes prouada que totes les altres.

Enguent molt apropiat per curar lo alueras cosa prouada.

SI ab diligēcia e en breus dies volreu curar aq̄lla fort malaltia anomenada alueras: fareu lo seguēt enguēt. P̄reneu dues onses ō argēt viu: e vna onsa ō soffre: e vna onsa de sal armoniach: e vna onsa ō verdet: e vna onsa ō caparros e dues onses ō sagi ō porch q̄ no sia salat. E tots los materials q̄s porā poluoritzar sien poluoritzats e passats ab vn sedas: e ap̄s aq̄lla poluora sia pastada ab lo dit sagi e ab lo argēt viu e ab vn poch de oli: de manera q̄n fassau enguēt: e ap̄s ab aq̄ll enguēt vntau ne lo alueras cada dia dues vegades fins q̄ sia guarit. E sapiau q̄ en lo tractat dels caualls trobareu moltes cures p̄ totes les malalties dessus anomenades: empero les cures que he posades aci en aquest tractat son les millors e mes prouades per les dessus dites malalties.

Laus deo.

Feneix lo tractat deles mules.

Ayuntamiento de Madrid

Segueix se la taula ỏl primer libre fet per lo magnifich mossen Manuel Dieç Cavaller: enlo qual se tracta deles mules.

Lo prolech. Fo.ij.
Deles gentilleses que deu tenir ąl seuol mula. fo.ij.
Dels bons senyals que la mula ỏu hauer en si. fo.iij.
Deles bondats que la bona mula deu hauer en si. fo.iij.
En quina manera deueu amostrar de caminar a les mules. fo.iij.
De com se deu tenir e pẽsar la mula enlo hyuern. fo.iij.
De com se deu tenir e pẽsar la mula enlo estiu. fo.iiij.
¶ Dels pels deles mules.
Del pel negre. fo.iiij.
Del pel castany. fo.iiij.
Del pel sauino. fo.iiij.
Del pel bayo. fo.iiij.
Deles mules que son totes rosses. fo.v.
Deles mules que son rosses e tenen les cames negres. fo.v:
Del pel pardillo. fo.v.
Del pel ruçio clar. fo.v.
Del pel ruçio pezenyo ho color de tort. fo.v.
Del pel de rata. fo.v.
Dela color melada. fo.vi.
¶ Deles malalties ỏles mules.
Dela malaltia ąs anomena vomere la cura. fo.vi.
Dela malaltia ques anomena adiues: e la cura. fo.vij:
Dela malaltia ques anomena enredrament: e la cura. fo.vij.
Cura p la mula qui es inflada ho costibada per mentar demasiada civada. fo.vij.
Altra cura per la mula qui fenta molt e souint. fo.viij.
Dela malaltia ques anomena fãsselles: e la cura. fo.viij.
Dela malaltia ques anomena barbes: e la cura. fo:viij.
Dela malaltia ques anomena lẽpastre ho fava: e la cura. fo.viij.
Deles naffres ho costeres ques fan enlo dors dela mula dejus la cella: e la cura. fo.ix.
Dela malaltia ąs anomena corm: la ąl se fa enlo dors: e la cura. fo.ix
Dela malaltia ques anomena formiga: e la cura. fo.x.
Cura per enclauadura. fo.x.
Cura per la malaltia ques anomena poreta. fo.x.
Dela malaltia ques anomena eruagas. fo.x.
Dela malaltia ques anomena raça. fo.x.
Dela malaltia ques anomena aristella. fo.xj.
Dela malaltia ques anomena verigues: e la cura. fo.xj.
Dela rõya ąs fa enles cames fo.xj
Dela ronya ques fa enlo coll y en la coha. fo.xj.
Per fer refredar la mula qui va calenta: fo.xj.
De colp dõat en lull ỏla mula f.xj.

Ayuntamiento de Madrid

Dela malaltia ques anomena çi-
morra. fo.xij.
Del sanch fonimēt:e la cura.fo. xij
Dela estrōcadura:e la cura.fo. xij.
En q̄na manera cōeixereu la mula
si es filla d̄ somera ho d̄ egua.f. xiij
En quina manera deu esser ferra-
da qualseuol mula. fo.xiij.
¶ Apres dels damunt dits capi-
tols trobareu vint e sinch receptes
molt singulars per engruxar molt
prest qualseuol cauall ho mula ho
altre animal.
¶ Cures molt apropiades per
diuerses malalties.
Enguent molt especial per curar
raça:e fals quarter:e per crexer les
vngles. fo.xvij.
Altre enguēt ꝑ lo mateix.fo.xviij.
Enguēt molt especial per adobar
les mās d̄ q̄lseuol bestia. fo.xviij.
Empastre molt singular per ado-
bar ꝑ confortar les cames e los nir
uis de qualseuol bestia. fo.xix
Altra cura ho lauament per la di-
ta malaltia. fo.xix.
Altre lauament per la dita malal-
tia. fo.xix.
Lauament per qualseuol bestia q̄
ha treballat demasiadamēt.fo.xix.
Abeuratge molt singular ꝑ vorm
cosa prouada. fo.xix.
Medecina per mal de exuagas
cosa prouada. fo.xx.
Altra medecina per les exuagas
cosa prouada. fo.xx:
Medecina molt singular per cu-
rar les exuagas cosa ꝓuada. fo.xx.
Enguēt molt apropiat ꝑ curar lo
alueras cosa prouada. fo.xxi:

Deo gratias.

Feneix la taula.

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Libre fet

per mossen Manuel vieç masordoz ðl molt alt Princep e senyor don Alfonso Rey de Arago. ꝛc. Loqual tracta del art de menescalia çoes de saber coneixer qualseuol malalties ho accident ðls caualls: e saber curar e guarir aquelles e aximateix ð saber coneixer los bõs e mals senyals ðls caualls: e per molts altres coses les quals deu saber tot bon ferrer ho menescal: e qualseuol gentil home ho caualler qui te cauall per son seruici: e aximateix es necessari per qualseuol psona qui te cauall ho mula ho altre animal de sella. En semps ab vn tractat molt profitos per qualseuol ferrer ho menescal lo qual tracta de la Anothomia.

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Comença vn gentil tractat de la art de menescalia fet per lo magnifich mossen Manuel dieç major dō del molt alt e poderos senyor don Alfonso Rey de Arago ⁊c. Lo qual tracta dels senyals e vicis que lo bon cauall deu hauer: e axi mateix de conexer totes les malalties e accidents que por tenir lo cauall: e de tots los remeys e cures que per dits accidents ho malalties son menester: segons veureu largament en la taula ala fi del libre posada: Lo qual tractat es molt necessari p qualsevol q̄ vulla vsar de dita art de menescalia: e axi mateix per qualsevol caualler ho gentil home qui te caualls per son seruici: E axi mateix es necessari per qual seuol menestral ho pages q̄ te Roci ho mula ho altre animal.

En nom dela sanctissima Trinitat pare e fill e sanct spirit tres persones e vn deu Com sia molt necessaria tot caualler e gentilhome e home de stat: los quals han a fer les conquestes e les defensions de lurs terres lo cauall: e cossens aquell exercici de armes fer nos puga per dits caualliers e homens destat. Car lo caualler a peu no pot anar a conq̄rir: ni be defendre sa propia patria: ans es molt mēys en tot treball a peu que los pagesos e homens de tal cōdicio. los quals son vesats de treballar a peu car lo criamēt ni la naturalesa dl caualler no loy acōpanya. E mes auāt per que los cauallers han de anar tots armats dl cap fis als peus: e han de aportar armes offensiues e deffensiues e aço per deffendre e offendre los enemichs axicom aq̄lls qui son mur e deffensio del poble. E com tan gran carrech

Ayuntamiento de Madrid

de armes a portar nos puga a peu coue necessariament q̃
vagen a cauall: e mes per fer differẽcia del caualler lo que
si es verdaderament caualler e tinga lo dret orde de caua
lleria per les rahõs que antigament foren trobats los ca-
uallers. E axi com han exercitat los bons romãs e altres
cauallers antichs: e alguns de nostre temps: es rahó grã
haja tan gran differencia dels cauallers a la gent popular
que ells vajen a cauall: e los altres a peu. E perço los ca-
uallers antigament veent que la mes necessaria cosa que a
via menester lo caualler era lo roci: e volgueren ordenar q̃
lo dit roci prengues lo nom del caualler: çoes que fos no-
menat cauall: car axi com lo ferro no se pot obrar sens foch
axi ningun fet de armes nos pot exercitar sens cauall. per
que conue necessariament a tot caualler e home darmes sa
ber quatre coses: La primera saber be caualcar. La sego-
na saber conexer la bona talla del cauall e les bondats: e
los mals vicis de aquell. La terça saber lo be tenir e pen-
çar. La quarta saber conexer les malalties del cauall en cu
rar e guarir aquelles. Car en les grans cures no tenen to
stemps lo menescal de prop. E tal cas pot venir al cauall:
que si no es ben corregit sen perdra e si lo caualler pert só
cauall en guerra altre non pot hauer: ell pert tota la ma-
jor part del exercici de caualleria e de honra: Perço yo
Manuell dieç majordom del molt alt e poderos Prince
e victorios senyor Rey don Alfonso: Rey de Arago. &c.
Vull fer vn libre de caualls per mostrar als joues caua-
llers e gentils homens: los quals per poca edat ho p poch
vsar no sabẽ. als quals mostrare la gran part dela practica
e dela conexença dels caualls. e de lurs malalties: la gran
part dela cura de aquells Lo q̃l libre comparteich en. xvj.
capitols principals: Lo primer capitol tractara de la cre
acio del cauall. Lo segõ del dõdament del cauall. Lo terçer

Ayuntamiento de Madrid

quines ni quantes son les belleses del cauall Lo q̃rt deles legeses e auleses del cauall.per tall que millor sen sapien guardar. Lo.v.com se deu tenir e pensar cauall joue: e cõ lo cauall de sinch anys auãt. Lo.vj.es dels pels quãts sõ aquells qui per dret se podẽ nomenar. Lo.vij.es dels afrenaments dels caualls. Lo.viij.q̃ls son los bõs senyals e q̃ls los mals. Lo.ix. q̃ls son los bons remolins e q̃ls los mals pera tot fet de armes: pero ni deles blãques ni dels remolins qui noy dona fe fa be: car sobre tot es lo poder d̃ deu: empero dich ho per aquells quey paren esment. Lo.x q̃les son les malalties naturals e les cures. Lo.xj.q̃les sõ les malalties accidẽtals: e les cures. Lo.xij.deles sanyies quãtes deuen esser: ni en quin temps per conseruar sanitat al cauall. Lo.xiij.quãt dareu herba ni en quin temps ni fins quãt.ni com al cauall joue: e al vell. Lo.xiiij.com tindreu lo cauall en guera: e com en pau. Lo:xv.d̃les naffres dels caualls e les cures. Lo.xvj.com deu esser ferrat lo cauall. Ab molts altres capitols descẽdents dels dessusdits com veureu largament en la taula ala fi del libre posada.

Com deu esser engendrat lo cauall Cap̃.j.

Lo bon cauall deu esser engendrat de guara ho astello ques bo e de bon pel: e que no aja malalties naturals en les cames ni en les mãs ni peus: e que sia de bella talla e sens ningun mal vici: car noy ha animal nengu que tãt semble ni retraga al pare en les bondats ni en les belleses ni en la talla ni enlo pel: e axi per lo cõntrari. Axi q̃ coue que aja bona raça ho casta de caualls e sobre tot que lo guara o astello sia bo e d̃ bon pel. Lo guara ho astello deu esser ben guardat que no sia cascat ni sia souint caualcat: ni vaja darera les egues ni les veja si no al temps del caualcar: e que no sia magre. ni

Ayuntamiento de Madrid

massa gras ni massa vell: car si tot aço ha ab major volun
tat se acostara ala egua e millor cobrira tot lo cors de ella
e major sement escampara e major cauall engendrara en
lo ventre de sa mare: e sapiau que lo cauall deu esser engē
drat en tal temps: que vinga a neixer en temps covinent: e
de moltes herbes per que com la mare pasturara millor
mes let poria donar al fill e major substācia car si lo cauall
dela sua natuitat auantse molt nodrit tostemps ab gran
bastament de herbes les carns de aquell serā mes fermes
e lo cors sera mes gran e ab major forma E coz la mare se
empreny para no sia molt grossa ni magre sino de bona ma
nera: car si era molt grossa la gruxa de dins lo cors estren
yeria les formes del fill e lo cors que nos poria eramplar
E si era molt magra no poria dar bastament de nodrimēt
al fill: e perço faria lo cauall magre e flach. E apres com
vindra al temps del neixer sia en loch de montanyes: e de
pedres: perço que lo cauall quant naixera e trobara loch
pedregos: e de montanyes serā les vngles mes fortsmes
fermes e mes dures per lo vs deles montanyes en lo cria
ment de sa jouentut. E dich que en loch de montanyes les
cames del cauall seran millors per lo treball de souint mū
tar e duallar: car la natura obra en aço mes poderosamēt
E dich que lo cauall du estar axi fins a dos anys e no mes
auant per que com lo cauall ha passats dos anys ell te for
ça y edat de caualcar sa mare ho altra egua: e si ho feyia
guastar se yia: car lo cors se aflaquiria e lin vendrien infi
nits mals: Empero yo atorch que en bones pastures lo te
ga hom fins a tres anys entre altres caualls jouens que
noy agues egues: molt major e mes fort se feria e d major
soberguería pço cō layre e la serena e herba lidonaria grā
alegria e gran ergull de cor e gran samitat: en special les ca
mes e los peus se farien sens ningun entacament.

Ayuntamiento de Madrid

Del prentment e del adondament dels caualls. Cap.ij

LO cauall deu esser enlassat ho ligau laugera-ment e suau ab las gros e fort ō lana perço cō la lana es molla mes que ninguna altra cosa ō que poguessen fer corda. E lo cauall deu esser en lassat e apres en temps fret e nuuol car si en temps calent era pres lo cauall de aço que no era acostumat: e p la bra uesa e saluagia si molt se treballaua poria hauer agreuja-ment de sos membres e de son cors. E com haureu pres e haura en son cap la xaquima ab lo cabestre que sia fet ō ca nem: hajau vn altre cauall e acōpanyau lo. car tot sēblāt vol esser ab son semblant ō sa natura: e perço hi sia menat car mes segur ne estara. Es menester que ajau gran diligē cia quant lo tindreu en lestable çoes quel ligueu a dos re-mals per que si trēcaua la hu que romanga lo altre que si los trencaua es soltaua abans que nol prengguessen se po-ria guastar en alguna paret per la sua gra brauesa: e estiga tost iemps ab altre cauall fins li sia passada la saluatgia: e per rabo dela companyia loadondador si acostara millor per tocar lo: car menester es que souint sia manejat gentil ment ab la ma tocant li totes les partides de lcors Empo al cauall nos deu hom acostar arrebatadament perço q̄ nos espāte q̄ p lespantar pendrie algū vici e algū mal no-drimēt tal q̄ apōs nol ne poria hō traure: mes suaumēt e bo na lo toch hoz p tot lo cors fin q̄ sia adōdat: e souit alçauli les más e los peus: e donauli desobre aprico sil hauie afer rar: e aprico dit he ans ol termini ols dos anys nos deu pē dre car es massa tēdre: e p sa tēdresa li vendrien moltes ma laltries en les cames e les vngles no serie tan bones.

Ayuntamiento de Madrid

Dela guarda e dotrina dels caualls. Ca.iij.

En apres vos li metreu lo fre ho la brida:e que no sia fort a barbellera de simolça:e traureulo dela stable:e torcau lo ab vn mãdil:e apres strijolau lo gentilment e torcauli ab lo mãdil la cara e lo cors:e lo ventre:e les cames:e alçau li les mans:e los peus e bateu los hi souint axicom sil ferraueu:e tĩdreu los axi arregnat vna grã estona e apres a cap de dosdies vos lo traureu de casa per les regnes:e apres haureu vn bardo d̃ sella e meteu loy ab vna cĩgla vltrera:e apres vmplireu vn sach dareua e meteu loy desobre:e axi poch ha poch metreu li la sella ab lo sach:e a cap d̃ algũs dies vos lo caualcareu molt gẽtilment sens fer li enuig e teniu lo be asegurat quant laureu caualcat e apres vos lo menareu a laygua ab vna verga en la ma e nous calsasseu sperons:e tiniu lo al mati e al vespre en aygua corrent ho salada la meytat de mija hora anant amunt e a vall:car laygua corrent per sa gran fredesa li restreny les cames e los niruis e te que males humors noy deuallen E aximateix los es bona laygua salada per la sequedat que es en ella:E laygua ahon lo cauall d̃u esser abeurat ha d̃ esser molla e vn poch salmanya e torbada:e que estiga reposada ho correga suau:car la aygua de tal manera per la mollesa e grossesa de si mateixa es calda e rete substancia. E ajau per cert que les aygues quãt mes fredes son:e mes corrẽts:tãt sõ mes contraries al nodriment del cauall:e no beu tant. E si lo cauall no beu abundadament nꝰ pot hauer abastament de carn. Es molt grã profit lauar souint la boca del cauall de part de dins e fregar aquella ab vi fort e ab sal car tempra li la boca e dona li apetit de menjar e de beure. Mes d̃ueu mirar q̃ quãt li comẽçareu a douar ciuada lay doneu poch

Ayuntamiento de Madrid

a poch per q̃ lo ventrell nou te auesat:e si massa lin donau guastareu lo:e axi mẽjant com dessus he dit vos lo potrejareu.E guardau nol tocasseu gens ab los esperons nil coreguesseu ni fesseu trotar fort.fins que haura cõplits quatre anys E de a qui auãt poch a poch lo metreu atrotar:e apres a galopar:e apres al correr: Car si abãs de aquest termini lo meteu a correr tots los molls deles canyelles ō les cames se sanch traheixen e pert gran part dela força ō les cames:e lis fan moltes malalties.E ferrareu lo cap ō pochs dies apres quel haureu caualcat:ab ferros molt prims e ben fets e no li fassau dolar les mãs sino molt poc E no li fassau al principi estrenyer molt les ferradures: e guardau que al ferrar no li fesseu enuig:car pendria vici q̃ apres nol ne poxeu traure.E sapiau que quãt mes joue es ferrat lo cauall tãt tindra les vngles mes molles:car anãt les mãs sens ferros en grã jouẽt nodreix les vngles mes forts e mes grãs.

Dela manera en quin temps se deuen sanyar los caualls. Capitol.iiij.

Quatre vegades en lany deu hom sanyar lo cauall per tenir lo en sanitat dela vena ōl coll car aquesta respon a tot lo cors:La primera sayia es en la primauera.La segona en lestiu.La terça en lo octubre.La quarta en lo hyuern.E calcuna vegada no traure gayre sãch. E guardau no sagneu lo Cauall molt joue si per necessitat nou fehie hi en especial ōles yllades:car uoy ha res que tãt los fassa esser petejadors.

Com se deu tenir cauall joue de edat de tres anys fins a sis

Ayuntamiento de Madrid

ment tostemps car lo criament es lo fonament: e si ab poca força se cria: ab poca força estara tota la sua vida. Bé es ver que lo caualljoue no deu esser gras: mes deu esser d bona manera gras: car de gras a gras ha grā differencia. Per que vos dareu al caualljoue de tres anys fins en quatre de dos almuts e mig lo dia pero segons la granaria dl caualljoue affegint ho minuāt: car aço li dara gran força e virtut: e per la virtut ques sentira alsara millor los braços els portara mes donosament: e correra ab major virtut: e si vehen que pren massa carns a vostre parer leuauli abās dela palla que no dela ciuada: e tenīu lo mes enfrenat que no solieu abās e passejaulo mes e de aquesta manera lo poreu temprar e no li menueu la ciuada: Car ja vn lebrer que criau li donau be amējar per tal que sia mes sobrer e haja mes força a primatetx ho ha necessari lo potro E apres que haureu mes lo caualljen lestable o alla hō lo haueu de metre sia denejat dels fems axicom hedit: donau li la ciuada: la qual sia ben garbellada e denejada dles pedres: e quant haura acabada la ciuada: e leuau li los royssos dela palla q̄ dela nit li son restats: e donau li palla fresca que sia garbellada e ben denejada ab vn garbell espes per tal que solamēt ne hisca la terra e la pols e apres quāt vos sereu dinat esteneu li la meytat dels fems q̄ te en la nit per tal que si de dia vol se jaure q̄ ho puga fer. E quant sera en lo estable tocau lo souint e menejaulo per tal que perda vici. Pero nol aueseu a jugar enlestable: car son enujosos e venen ala fi al vici de mordre: lo qual es molt pillos e vil cosa. E quat vindra en la vesprada vna hora ans dl sol post enfrenau lo e traeu lo de fora al arregnador: e leuau li lo lit e estrijolau lo: e netejaulo be e meteu lā cella: e anau a la pgua: empero nol rebejeu ni banyeu de vespre. E aps caualcaulo per vila fins a mija hora de nit: car la nit los

Ayuntamiento de Madrid

es a ells mes espantable per la escuredat e per lo traull de la gent e per les alums e de aquesta manera perden la por e la feredat dela cara e son esforçats axi de nit com de dia. E apres tornau lo acasa e leuau li la cella e torcau lo ab lo mandill axicom dit he e meteu lo enlos estable: no alla hon li deueu fer lo lit: sino en altra mẽjadora e aqui donau li ciuada e e feu li lo lit en altra part. e es menester que estiga lo lit fet vna hora ho mes ans que noy metau lo cauall: ꝑ que la brauor dels fems sia passada. car axo fa les veixignes e altres infladures en les cames. Mes auant es necessari a tot cauall joue de quatre anys auant de totes setmanes en lo hiuern lo galopeu vn gran tret: e aço fareu en loch arenos ho moll ho ẽtre terroços ho alla hõ ha carts ho herbes spinoses e girau lo souint a destre e a sinestre: e aço per spay de mija legua e quant mes hira en dies crexereu lo cors: per que quãt lo cauall haura sis anys homes o pugau galopar vna legua si es necessari: e feu li souit sallar siquies: e tot salt trobat car molt es necessari al cauall e li es gran bellesa e mostra molt gran tempramẽt: e lo caualler ne escapa moltes vegades de grã perill Mes vos auis que no doneu estretament dels sperons al cauall fins que haja passats quatre anys: car fals hom perdre del correr e del animo: e fals rebejar e jugar d̃la coha e tots los d̃mes caualls traydors ho son ꝑ molt soptar los dels esperons en lur jouent. E guardau vos que a cauall joue fins que ha sinch anys nol corregau per testadal ho loch dur ꝑ que es la sua destruccio e cascament. Car qualseuol potro qui es estat corregut per testadal ho loch molt dur li sanch traeixen los molls deles cames: axicom ja he dit: es casca tots los niruis: e casques lo tudell ho malde qui es dis les vngles: e casques mes auant los corones e les vngles: de quels ve fals quarter: e atronament: e altres malalties axi

en los braços com en les mãs: e en les falques: per qui es tota destruccio que lo potro sia corregut per testadal ho p loch molt dur ho sech.

En quina manera ni en quī temps donareu herba al cauall soue de tres anys fins en sinch. Ca. vj.

Dos començareu a dar herba al potro de tres anys a. x. ho a. xv. de Febrer: en loch calt: e donau li ferratge la mes tendra que poreu: de aq̄ sta manera: vos donareu herba quatre ho sinch jorns per tal que la sanch ab la mala humor se remoga: E apres vos lo sagnareu deles vllades en la luna creixent E apres vos lo metreu en vna estable escura e que no sia ventosa: e leuaune tots los fems e feu li lit ō serments e aquell no li leureu ni sutzura ni res que fassa: e donau li molta herba e la mes tendra que poreu trobar: e no li doneu a beure de. xv. jorns ni gens ō ciuada ni tragau ōl estable: ni torqueu ni denegeu: e dos hores la nit sia reconegut site herba e estiga sens beure los. xv. jorns. e apres altres quinze jorns requerint lo ō beure: çoes al mig jorn: e no lin doneu sino vna vegada cada dia: e tenin lo axi trēta dies sens donar li ciuada ni traurel del estable: e guardau que fret no y entre: car seria perillos de ōstemprar se e lexau lo be sullar en lo fanch: e sutzetat que fara: e passats los. xxx. dies meteu li lo fre: e traeu lo del estable e strijolau lo e denejau lo dela sutzetat que tendra: e restara ab nouell pell: e aps feu venir lo ferrer e ferrau lo: e quāt sera ferrat nol tragau en cara de casa de aquells vuyt ho deu dies: empero podeu començar aquell dia a donar li ciuada: e donau lin poch a poch: çoes lo primer jorn mig almut: car te lo ventrell ōbil e flach dela herba: e si lin donasseu mes empatxarieu lo: e seria perillos: empero pus ajau comēçat creixeu la y cascū

Ayuntamiento de Madrid

sorn d̃ manera que en vuyt dies li hajau tornada la sua rec
cio: car tot potro de.iij.anys fins en.iiij.ha menester ab er
ba dos almuts e mig de ciuada. E apres q̃ haureu tornat
lo cauall a la ciuada traeulo tots matins alaygua e rebe-
jau lo vna estona. E lo potro quant menja herba nol deu
hom galopar ni correr de tot lestiu ni caminar ne sino per
gran necessitat: per que es molt tendre: e flach dela her-
ba: e mes prest li carregarien les humors e mal en les ca-
mes que en ningun altre temps. Dareu ferratge fins se co
mençe de endurir. e fer aresta fort en la espiga. E apres ve
lo alfals que es ja de dos segahons ho de tres: e es molt
bo e donau li fins a mig Setẽbre: ap̃s poch a poch leuau
loy e donau li palla noua la qual ja haura perduda la calẽ
tura. E ans que li leueu la herba al cauall sagnau lo tres
vegades La primera vegada deu esser sagnat axicom dit
he. La segona en abril ala exida çoes deles yllades. La
terçera quant li leuareu la herba e aquesta sia del coll Car
la primera sagnia que li haueu feta deles yllades. aprofi-
ta que lo cauall qui menja palla te los budells estrets: e la
sagnia exampla e fa li millor yllada e costat empo tostẽps
que vos sagnareu deles yllades: tan prest com haureu sa-
gnat meteu lo cauall al rebeig dela aygua: e laygua q̃ li co
bre les sagnies: e teniu lo alla fins que la sanch sia estanca
da ho vna gran estona La segona sagnia val per tal cõ la
erba remou e somou totes les humors sagnãt lo d̃les ylla
des la sagnia tira totes les humors e met millor costat car
si vos la segona sagnia sagnaueu del coll les humors car
regarien en vers lo coll. e fer sia carregat dauant. La terçe
ra sagnia es necessaria d̃l coll car lo cauall ha purgat ꝑ vri
na d̃les males humors: e ꝑ les sagnies d̃les yllades: e ꝑço
quant ve ala derreria les males humors no estan tant aju
stades com fehien ni son en tan gran quantitat com abans

E la sagnia del coll es sagnia que val a tot lo cors: per tal que si algũes males humors son restades en ninguna part del cors la dita sagnia les ne traura: e lauors romandra lo cauall sa e net axi deles sagnies coz dela herba: e si seruau dit orde.

Com deueu tenir lo cauall que aja passats sis anys Cap̃. vij.

Cauall qui passa sis anys ho de aqui auãt ho entra ja en dies: vos lo deueu tenir arregnat vn poch de mati e altre poch al vespre e deueu lo passejar al mati: e al vespre vna estona e deu esser tret al camp cada setmana vna vegada: e deueulo galopar vn q̃rt de legua poch mes ho menys: e al cap del cos prop d̃ mig tret de ballesta vos li deueu donar dels esperons que correga a tot anar: e quant sereu al cap del cos aturau lo gentilment: e siy aura altres caualls feu lo entrar e exir entre ells: e girau lo e contornau lo a totes parts: e apres descaualcau e fregauli la cara e passejau lo hũ poch e apres tornau a caualcar: e al caualcar nol aueseu que altre vos tinga la regna: e quant sereu sobre ell assegurau lo fins que siau bẽ adobat: e aço serueix molt si ereu enderrocat en buna brega e sobtadament volieu tornar a caualcar: e si no era be auesat es metia en torn al caualcar que noy pogues seu muntar prest vos serieu prou empatxat Auis vos que noli deueu donar herba fins que siau a mija quaresma: e teniu lo. xv. jorns en la estable en lo fanch axicom he dit d̃l cauall joue e leuau li la ciuada e lo beurexv jorns: E apres tornau li la ciuada e lo beure poch ha poch. Deueu li donar herba de nit e de dia fins ha. quinze ho a vint de Juliol e lauors la palla es ja venguda e podeu lin donar de dia e de nit ab herba e com siau en Agost no li deueu do

Ayuntamiento de Madrid

nar mes herba sino alguna vegada per refrescar. Car tot caual·l qui entra en dies la herba li es damnosa mes que profitosa: per que la herba atendreix la carn e leua la força e atendreix los niruis: e si son aborrallats ó vexigas ho de sobreossos ho de altres descendiments doblals lo mal Empeto en terra hon ha molta herba coue que hom ne do alguna poca en lestiu axicom damũt he dit: e aço per dos esguarts: Lo primer per tal com lo caual·l sent: e sinon menja ell se deleix e se amagreix. La segona per que la palla de simatexa es polsosa e enuorma: e la herba e cura purga lo caual·l: empero deueu lay leuar a. xv. ho a. xx. de Agost: e quant li dareu la herba lo deueu sagnar deles ylades: E quant lay leuareu sagnau lo del coll: e mentre mẽja herba traheu lo de quinze ho vint jorns vna vegada al camp: E no li doneu larch cos: empero en les matinades e vesprades li es bo: e demati rebejaulo en aygua corrent car molt li es bo per restrenyer les males humors deles cames.

De la bellesa que lo caual·l ôu hauer. Ca. viij

LO caual·l deu hauer lo cap molt sech e descarnat: e lo front ample e los vils grans y exits en fora: e les selles planes e no gens grosses: e lo lobre vll inflat e reboit per afora les orelles curtes e agudes e dretes e no gens penjades les barres primes e molt feses e gran freu de vna a altra: en les galtes poca carn: les narils molt ample e que dins hom li veja vermellor: la boca ben fesa e lo morro de jus ben larch que lo de dessus e ab poca carn. lo coll deu esser prim e larch e voltat per amunt ample en vers les espatles e ques vaja aprimant fins al cap e quant sia al cap que sia molt prim: los clins no molt larchs ni espessos e que sien blans e pis e q̃ tinga les espatlles ample e largues e ben formades ô

Ayuntamiento de Madrid

carns:e los pits amples e exits pera fora e redonsab vna canal per mig del goles ample demostrãt departimẽt dles espalles e lo cellar e lo dos curt e pla e no sia voltat per a munt ni per auall:e que tinga lo lom pla e ample:e acanalat:e que haja les costelles amples e largues:e lo costat redo y embotit:lo ventre redo e grã pero amagat dintre les costelles amesuradamẽt les yllades grãs e amplese les anqsplães e ãples ab vn petit d cayguda e vna canal plo mig e grã tret dl vn nuu a laltre e les cuxes grosses e larges e ab molta carn baix dise d fora:la coha baixa e ferma ab gros mascle e pu cabells larchs fins a terra e q̃ q ningües esperonades que li doneu no moga la coha e que la port e streta dins les cuyxes lo ces haja exit per afora les garres largues dretes e ãples:los braços sien ab grossos brahous:e los genolls amples e descarnats e plans e les canyelles dretes e amples e sens ninguna carn mostrãt tots los niruis y venes:lo trauador molt curt e ab molts cabells dretas e los braços es menester que quant lo cauall esta junt sien molt mes amples de la hu alaltre alt enuers los brahons que no del genoll auall enuers les mans. Les coxones plenes primes e peloses: les mans lises negres grans e redones de part de dins molt fondes e descarnades:lo talo ample e pla.

Deles bondats e bells nodriments que lo bon cauall deu hauer en si: Cap. ix.

Ot bon cauall primerament e principal per q̃ aço es lo fonament dela sua bondat. su esser bẽ enfrenat e molt leal e deuse afrenar ab tota natura de frens:e mes auant deu hauer lo affrenament fers a mig coll:e deu aportar lo morro baix entre los

Ayuntamiento de Madrid

dits e lo coll mig palm luny del coſtat:e deu caſcar ſouint la brida moſtrant ne pler:e deu ſaliuejar ameſuradament: e que ſia bo de enfrenar e de encellar e de ferrar:deu hauer bona cara e ferma que no ſeſpant ō res ni de nenguna co ſa:que ni ab armes ni ab altra coſa nol faſſenmoure al ca ualcar e nos deu mou.le fins que lo caualler ſe es adobat Deu hauer mes auant gran pas e larguer per camie per ciutat curt:e bē preſat:be du ſaber trotar larch e curt e pla Correr deu molt e no maſſa eſtret ni atranchs:e al correr molt vbert dauant e de tras.e la coha teſa e ferma ben plā tada entre les cuixes e deu portar lo cap alt meſuradamēt a mes de mig coll:car es molt profitos e pren millor laire e no es tan perillos de caure:e va mes bell. Deu ſaber ben aturar quant lo caualler ho voldra:no paſſoptat mas en vn tranch ho en dos e no deu fer eſcomeſa de aturarſe ānt corre:mas que moſtre que nuncas deu aturar:e deu ſe ben girar a totes mans e alt no pas en vn tranch car ſeria peri llos de caure de coſtat empero en dos tranchs es lo degut de aturarſe. Equant hom lo vol contornar en vn carrer ho plaça deu ſe contornar ab lome vn poch alt e ab grans trā chse laugers: Pero quant hom lo corre en camp no deu gens lomejar:mas molt planament e virtuoſa:car conten dre ab lo caual e ab larnes poch dan poria hom fer alo e nemich. Deu ſaber ben galopar larc be curt e per munta des e deualla des:e a longa terra. Deu hauer molt bō ale que per molt que correga no deu molt buffar ni inflar les ylades:ni deu molt ſuar. Primateix ha neceſſari ſaber ſal tar vna ampla ſiquia:e vna paret alta que li do fins ala boca. Deu eſſer molt brau quant hom ſe vol çoes quant hom li dona dels eſperons ſabent lo que hom vol ſen ſtor bament:e quant hoz lo voldra aſſegurar que ell ſe aſſegur romanent ab la cara braua e roncant e les narills ffiades

Ayuntamiento de Madrid

e vbertes mostrant vermellor de dins e sil tenú segurades deu alsar la vna ma ades laltra mostrant que es prest deu relinxar algunes vegades: e aço per delit e per ergull ó cor no pas per mules ho rocis dalbarda ni per altres bestics mas per lo que he dit: car alegria es del caualler cõ lo cauall se amostra axi alegre y ergullos Deu esser molt simple en la estable axi ales persones com a altres animals. Deu ben beure e ben menjar laciuada no golosamẽt: mes que la mastech be menjant e que labany vn poch ab la sua mateixa saliua car lauors mostra que troba gran pler enlo menjar e deu menjar molta palla: e deu molt jaure e ferm dormir: e deu femtar amesuradament e couinentment orinar: empero ja mes deu ornar quant lo caualler esta a cauallper que alguna vegada sen poria seguir gran desastre Deu estar segur enlo camp si lo caualler cahia dell: e sil di xa solt nos deu moure dalli hon lo dexara per res: e deu esser de gran treball e enguerra deu menjar al doble mes q̃ no quant folga: e la coha no deu anar auant ni atras per molt que treball en qualsevulla temps ni en q̃lsevulla manera: ans li deu creixer lo animo e lo esforç quant es en batalla ho en altres presses e de aquesta manera dona molt esforç al caualler

Deles legeses e deles aulesesdel cauall pero

passar men he sumariament: car comunament tot hom les coneix empero vull ne dir alguna cosa per auisar ne aq̃lls qui no les coneixen e comensen a pendre de caualls. Ca. x.

EN cauall leig e vil ha primeramẽt lo cap gran e molt carnut les orelles pẽjades: lo frõt esiret los vll fõdos e xichs les selles grosses lo nas redõ e carnut les narils molt tiques la boca petita: e fronsida les barres groses prop vna a altra lo coll curt e

Ayuntamiento de Madrid

molt ample e molt gros enuers lo cap e ab gran gorga e ō sus molts clins: e curts: lo goles prim: e te lo cellar larch y estrest: lo lom estret e larch e ab poca carn: les anques curtes y estretes e cohat molt alt: e porta la coha alta y torta e lo mascle priz y flach e ab poch cabells les cuxes curtes y escalades y ab poca carn: les garres corbes: e primes e garrudes e los braços ab prims brahons rich s genolls e les canyelles carnudes e los trauadors son molt larchs e sens cabells les corones grosses: les mans hondades y estretes: y planes. los talons estrets e lo vētre gros e molt caygut p auall les costelles pmes e curtes: la yllada molt curta e alsada: e que aya molt pel e larch en lo cors.

Dels mals vicis e costums que lo vil cauall ha en si. Capitol. xj

LO vil cauall primerament es muler e fan li grā goig los rocins dalbarda e quant los es prop salials damut e quant los es luny relinxals he trau lo membre e es de mal caualcar per q̄ met se entorn e vol mordre e ab affany y munta: hom porta lo cap alt e carregat al frete la boca exuta e vberta e la lēgua grossa e quant es enfrenat te la ōfora la boca: les barres blanes lo cap met los dis lo coll: te rich pas e mal trot e ab gran basca corre: ab lo cap bait e ab grans tranchs ventant se ab la coha: es dur desperons e moltes vegades quant lo vol reu correr reprop ria que no vol exir e espera q̄ tre ho sinch speronades e gires a mordre les cames de aq̄l qui cau alca e lansa cosses ab vn peu ho ab dos e salta en alt: e apres torna a tras quant se pren a correr: e quant corre va alla hōr be li ve e no alla hon vol lo caualler: e apres nos vol aturar en ninguna manera fins que lo cor loy diu e quant se atura resta ab lo cap tort ala vna part: e quant

Ayuntamiento de Madrid

voleu descaualcar tira cosses:e sil teniu per les regne arremet se per mordre:e si lo caualler cau veli desobre e fereix los ab los pe⁹ e mans:es mal de enfrenar e de encellar: e mal de ferrar que si no ab con greny ho enderrocat lo nos deixa ferrar en la estable nos deixa acostar negu per fer li lo lit:es molt brau a totes besties rossega los dogals:menja poca ciuada e fempta souit rossega lo fre e la cella si lay dexau prop desferres souint:e per poch que treball ve li la singla alles yllades:e te gran peytuga:sua molt e ha gros ale quant trota li criden los budells:e pert del tot lo menjar per poch que treball.

En lo seguent capitol vos vull mostrar com deueu tenir lo cauall en guerra e com en pau:car quāt sou en guerra es menester que lo cauall sia bo e deueu fluxar en algunes gentiles:e curar de profit. Cap̄.xij.

PRimerament en tēps de guerra ho que tingau recel de vostres enemichs es menester que cada mati fassau passejar lo cauall de manera que entre anar y venir camin mija legua: e quant sera tornat teniu lo vna estona arregnat:e apres donau li ciuada meytadēca ab ordi per que lordi es vn poch massa fort e la ciuada tempra la fortor:empero es menester que no li doneu tanta ciuada coz poria menjar:empero temprau lo de aquesta manera que si podia acabar sinch almuts de ciuada que no lin donasseu sino quatre:e sinon podia mējar si no quatre donau lin tres:e si no podia menjar sino tres donau lin dos e mig:de manera que tostemps ne pogues menjar mes que no lin donau:per tal que quant ne treballareu lin doneu tanta com ne puga menjar:e ab aquell millorament d̄ ciuada que li donareu ell passara molt millor lo treball:e mes auant lo deueu totes setmanes traure dues vegades al cāp e galopar lo vn gran estret e feu li souit

saltar siq̃es e parets baixes car necessari es al cauall d̃ hõ d̃ guerra saber saltar tot salt trobat gran e petit: E ꝑ aço pẽdreu estepa blãca e leuau ne los brots e meteu los en vna caldera ab aygua: e bulla tant fins que laygua aminue lo terç: e quãt sera freda preneu aquella aygua e lauau ne les quatre cames del cauall fins alt als brahons: e aço fareu de vespre car aço estreny molt los niruis e leua molt lo cãsament e cascament e dona gran laugeria al cauall el reserua de molts descendiments de les cames. E dues vegades la setmana metreu vna almosta d̃ alfolbes ab vna poca de lauor de edra en la ciuada car eço es bon al vorm: e fa bona ale: e donau totes setmanes rauens ab les fulles al cauall e guardau vos que no dõasseu res cuyt al cauall ni abeuratge ñengu sino laygua clara car axo fa perdre la ale al cauall: e la laugeria. e per tenir vostre cauall gros: e que no perda la ale ni la laugeria. pendreu rael d̃ belenyo vnes dotze ho quatorze e meteu les en vna caldera ab aygua e coguen tant fins que laygua sia aminuada lo terç: e q̃ les raels sien blanes e lauors meteu dis aq̃lla aygua ab les raels vn almut de ordi e coga tot ensemps tant fins q̃ alguns grãs del ordi se comẽsen a esclatar: e lauors leuau ho del foch e cobriu ho estiga vna gran estona cubert: e apres triaune lo ordi e denejaulo be que no y romãga algun tros de rael car damnosa li seria al cauall: e meteu lo ordi al sol a exugar eq̃nt sera exut estojau lo e tots jorns al mati e al vespre metreu de aquest ordi vna almosta mesclat ab la ciuada que li donareu: e cõtinuau dos ho tres mesos: e veureu com engruxara sens perdre lo ale ni la laugeria: e si sempta molt donau algunes vegades del gra dela vinasa mesclat ab la ciuada: e aço restreny molt. e feu nadar souit lo cauall ho passar grossa aygua si en loch ne sereu car molt es necessari al cauall per que encara que naturalmẽt

Ayuntamiento de Madrid

sapia nadar quāt ve en cas q̄ es menester ell se torba molt per que nou te auesat: e per quell torba lo caualler e lo fre. E quāt voldreu anar cami ans que nol enfreneu per lo mati d̄ ōauli vn pa remullat ab vi: e aço aprofita primeramēt per enayguamēt: e si lo cauall es nafrat no li pot venir espasma ne li pot fallir lo cor per les naffres ni per lo perdiment d̄la sanch e aximateix camina mes alegramēt e mes esforçat: e d̄ mati e d̄ vespre teniu lo bona estona arregnat. E mes auant vos auis que en ninguna manera no deueu donar herba a cauall de home q̄s guarde d̄ sos enemichs si no per sobres d̄ grā necessitat de calor: e aço es en Juny e en Juliol: e lauors tan solamēt vna poca al mig jorn car la herba fa perdre la força al cauall: e la ale: e la laugeria e no pot treballar ab tanto animo com seria menester sis troba en alguna brega.

Com se deu tenir lo cauall en temps de pau per delit e per estat. Cap̄. xiij.

LO cauall quant hoz lo te per delit e per estat d̄u esser gras: e delitos e perço vos fareu donar cada mati en lo hyuern abeuratge al cauall çoes taluina e meteu hi vn poch de leuat tant cō vna taronja: e vn diner de mel: e vn poch de safra: e vn poch d̄ oli: e de aço donaulin tant com ne volra: e apres donau li dos almuts de ciuada e quāt haura acabada la ciuada: e apres traheu lo en loch que nol toch layre e feu lo be estrijolar e ben torcar: e denejau li les mans de part de dins: e apres dexau lo axi enfrenat vna estona arregnat: e quāt lo jorn sera calt çoes en vers les deu hores menau lo al abeurador empero nol mogau de son curt pas: e no comporteu que mossos loy menen car los moços destrueixen los caualls el destempren: per que tindreu vn moço que tanso

Ayuntamiento de Madrid

lament no sabra enfrenar vn cauall:e quant caualcara se- 13
ra desobre lo vostre voldra assajar ò correr e guastarli ha
la boca ho li fara pendre vn mal vici de que lo cauall sera
guastat:e en aço la de mes gent noy miren:e axis guasten
molts caualls:e perço si tenim vn fill ò pochs dies per fer
lo auesar a caualcar comprau li vn roci de deu ho de vint
florins ho de trenta ho quaranta segon lo estat vostre: car
lo mosso que no sabeu qui es ni de q̃ es fill ni quãt estara
ab vos e auesas a caualcar ab lo vostre cauall qui per vẽ
tura valra trescents florins homes:e guastal vos. E per
ço dich que quant lo vostre cauall hira alaygua ho en al-
tre loch quey caualque home quin sapia e si nõ teniu mes
val que bega encasa. Era tornãt en lo fet ol cauall:enuers
les deu hores ell sia menat alaygua axicom dit he:e ans q̃
bega feu lo passejar vna estõa per lo sol car lo sol lo recrea
molt el fa ben beure:e apres de hauer begut ques passeje
vn poch e tornau lo a casa:e quant sera en lo arregnador
feu lo be torcar ab vn mandil la cara e tot lo cors e apres
alsau li les mans e los peus e guardau si haura presa nin
guna pedra:e rentau les hi ab aygua freda deles corones
auall e apres leuau li ol lit tot sino vn palm en alt e q̃ romã
ga ben plan:e apres meteu hi lo cauall e donauli ciuada ele
uauli la palla dela nit passada e sia ben denejat lo pesebre
e donauli palla fresca empero no fins que haja menjada
la ciuada per que no la leix per la palla e quãt vindra enla
vesprada vos lo traureu:e lo strijolareu be ebe denejat he
stiga vna bõa estona arregnat:e lauau li les mãs e los pe-
ab aygua freda e quãt sia exut meteu lo en lestable e do-
nau li aygua ab vna poca de farina de centeno per que la
bega millor e la aygua no sia escalfada p̃ que es perillos
lo cauall de torço quant continua de beure ni menjar res ca
lent:e apres quant haureu sopat mudau lo cauall en altra

Ayuntamiento de Madrid

e feu li lo lit per que quant lo cauall esta alla hon li fan lo lit la brauor e la calor dels fem li fan vexigues e altres descendiments en les cames e quant lo lit sera fet dexau lo estar vna estona e apres tornau hi lo cauall e tornaulo ab vn mandil e donau li vn baci de aygua ab vna poca de farina d̄ centeno e bega altra vegada. Encara q̄ ni ha molts que diuen que en liuern hom no deu donar a beure al cauall sino vna vegada lo dia: e yo dich que han herrat per que noy donen ninguna raho que bona sia car si diuen q̄ fa fret deueu ho lexar ala voluntat del cauall q̄ si no te set no beura: e dich vos que res no ēgruxa lo cauall mes que lo beure. E apres de hauer fet lo damunt dit denejauli la menjadora e donau li palla fresca per tota la nit. E mes auant vos auis q̄ totes setmanes lo deueu traure en lo cāp de matinada e galopar lo vn poch donarli dels esperons larch vn tret ho dos e apres girau lo e cōtornaulo a cascuna ma: e enlo estiu nol tragau al camp sino de quinze en q̄nze jorns e de gran mati.

Enlo seguent capitol vos auisare d̄la manera de engruxar los caualls: e enquin a part trobareu les receptes. Cap̄. xiij.

La manera com donareu herba al cauall ni quāt ja la he dita. E com voldreu engruxar lo cauall ala fi del libre ho posare hon trobareu moltes maneres de potatges per engruxar: e tots esperimentats: e donau li de aquell ho de aquelles que menjara millor lo cauall. Car per sert vos dich que tots los potatges que ala fi del libre son scrits tots son esperimētats e tots son bons pera engruxar lo cauall. Empero ha ni alguns que engruxē en breu tēps mes no dura molt a quella carn. Mes qui vol engruxar vn cauall es menester que pri

merament lo guaresca el denege del vorm e de tot mal entech que tinga dins lo cors: car altrament james engruxaria que li valgues. La manera e denejar los cauallo e dls abeuratges en los capitols auant posats hon parla dels medecines ho trobareu.

¶ En los seguents capitols vos dire d aquells pels dels cauallo q per dret se poden anomenar. car alguns ni ha q prenen de diuersos colors: e aquests se dien entrepels.

De la primera colol que dien baig. Ca.xv.

Baig vol dir cō es de partit en dos colors la vna vermella e laltra ruana: y es axi anomenada p que es clara e no vermella ni ruana. Aquesta color deu hauer aquest senyals vna estella petita en lo front. e que alli li deuall vn ram ho lista fins a les narins e alli se exampla e no li toca al lambrot de jus e deu auer los tres peus blancs los dos de tras e la hu squerre dels de dauant e haja les sedes hocabells ala coha: e les cames negres: e haja los clins del coll blancs e lochs.

De la color que dien castany: Ca.xvj.

La segona color dien castany e deu hauer dretament color de castanya e es de dintre de dos colors q no es vermell ni negre mas prē part d les dues colors axicom la castanya e perço es nomenat castany. E du hauer aquests senyals vna estella redona en lo front quant se vulla gran: e los peus d tras blancs e deu hauer molt clins: e la coha no massa larga

De la color q dic̄ morzillo ho negre. ca.xvij.

La terça color es dita morçillo ho negre. E per ço li dien el Morçillo per que te color de mora: E ha de esser assenyalat comprenen de aq̄sta mane

Ayuntamiento de Madrid

ra vna ſtella en lo front molt gran ni ample e que no tinga rá ho liſta:e los tres peus blanchs:los dos de tras: e lo ſquerre dauant:y en la ma dreta vn poch de blanch: e los clins groſſos:e drets:E ſi aqueſts ſenyals no te: deu eſſer negre ò tot ſegõs ſa natura ſens hauer ningũ ſenyal blach e los clins deu hauer eſpeſſos e creſps:e los clins dela co ha deuen eſſer pochs e drets.e liſos.

Dela color que dien ruhan Capñ.xviij

EN ãrta color dien ruhan:e dien li axi per q̃ prien tres colors çoes de vermell:e ò groch e blanch no pas que ſia ò tres pels:empero que lo pel re tira en aqueſtes tres colors:e perço es dit ruhã e aqueſt deu hauer aqueſts ſenyals.los ãtre peus blãchs e que al peu eſquerre de tras que li munt mes la blanco: q̃ en los altres e vn gran ſenyal blanch en la front:e que li ò uall vna liſta ample de tres dits per la cara e li prenga les narils e li pas lo lambrot dejus dos ho tres dits:e que la liſta deuall dreta que no prenga mes ala vna part que alal tra e los clins dela color mateixa:e la coha meſa pera dis

Dela color que dien ceruina ho ceruo.ca.xix.

EN color que dien ceruina li diẽ axi per que ha co lor de ceruo:e deu hauer lo front tot blanch: e deuallar li la blanco: per la cara:e deu li paſſar los dos làbrots:e la ma:e lo peu eſquerre blãch e que del peu de tras li mont la blanco: fins ala corba:e ſi li mũta fins ala ylada ja val molt mes e los ylls groſſos empero no molt grãs ni maſſa petits:e los clins e la coha que deu allen drets fins ala punta.

Dela color que dien cenros. Capñ.xx.

Ayuntamiento de Madrid

La cisena color dien cenros: perque ha color de cenra: e ha de hauer vna estela ala front quesia mes blanca que la altra color: e lo peu de tras blách fins al talo: e los clins e la coha negres e les cames: e los clins petits.

Dela color q̃ dien rucio pezenyo: cap̃.xxj

La setena color es rusció pezenyo: la qual es axi nomenada per que pren part de dos colors empero lo mes es negre e te molts pels blanchs: e perço es nomenat axi que hoz nol pot nomenar negre ni blanch. Deu hauer aquests senyals: vna estela petita en lo front: e la meitat del peu dret de tras blanch: e lo trauador: e los clins e les sedes petites.

Dela color que dien rucio sauino cap̃.xxij.

La vuytena color es rucio sauino: lo qual pren part de tres colors: çoes de castany e de blanch e de negre pero hani de tres maneres de saui castany e blanch axicom dit he: e alaza e blanch e rua. De aquests pels val molt mes lo q̃ es castany e blách e negre: car son mes forts caualls: per q̃ lo castany es fort temprat: e axi mateix lo negre: e si es alaza e blanch es molt delicat pel. car cascu per si ho es e molt mes quant son ensemps: e lo blanch e rua es delicat pero no tant coz aquell y es mes gentil al vll. Aquest pel de saui deu hauer molts senyals: primerament vna estela petita: e los pes de tras blách hs empero lo esquerre molt mes que lo dret: e los clis e la coha negra e no molt.

Dela color que dien blanch cap̃.xxiij.

La nouena color dien blanch: per que es color de neu: Aquest no deu hauer ningũ senyal en si: los clins deuen esser petits: e la coha de bona maue

Ayuntamiento de Madrid

ra e les sedes lises e blanes com a seda e q̄ deuallen eguals fins ala punta.

De la color que dié rucio cardeno. Ca.xxiiij.

La desena color es rucio cardeno: per que es en dues colors çoes que pren part de blanch e de blau: empo es mes blau que no blanc. Aquest deu haver lo talo del peu esquerre ò tras blāch e los clins e la coha que li deuallen fins en terra.

De la color que dien rucio ruan. Ca.xxv.

Onzena color es rucio ruan axi que pren part en dues color: çoes en blanch y en ruā: e perço li dien rucio ruan. Aquest deu haver aquellsema teixs senyals que ha lo ruan.

De la color que dien rucio palpado. Ca.xxvj

Dotzena color es rucio palpado per que es entre dos colors. çoes en blanch y en blau: e ha ensi vn senyalls tan grans com dobles dos. E ha de haver aquests senyals: çoes vna estela petita en lo front e lo peu esquerre de tras blāch e la mija partida dela altra: e la coha e los clins aximateix: empero no de tot complit fins al cap.

De la color que dien alatza. Cap.xxvij.

Trezena color: es alatza: e es nomenat axi p que pren part de dos colors: çoes de baig e de castany: e mes castany que baig: E deu haver en si aquests sēyals: vna estela petita ab vna liſta que li devalla fins alesnarils e los dospes ò darrera blāchs: a la ma squerre fis a mig trauador: e los clis molt pochs: e los cabells de la coha pochs e lisos fins abaix.

Ayuntamiento de Madrid

Dela color que dien castany pezenyo. Cap.xxviij.

A quatorzena color es castany pezenyo: lo qual es axi anomenat per que prē part ō dues colors çoes de negre e de castany empero mes negre q̄ no castany: e per aço es dit castany pezenyo.

Dela color que dien bayo Cap.xxix.

A quinzena color es dita bayo: lo qual deu esser clar e de color de palla ho de hambre: e deu hauer los clins e la coha e les cames tot negre: E deu hauer vna veta negra dels goles fins ala coha ampla com lo dit poch mes ho mēys: e aquest tal es dit dretament bayo e la gent nou saben e perço nomenen al castanys clars bayo pus quelh veen vetats e de color clara e nou son car gran differencia ha de bayo a castany clar: e axi mateix ha differencia de bondat a bondat.

Dela color que dien pel dargent. Cap.xxx.

A setzena color es dita pel de argēt e anomenes axi der que ha color de argent bronyit: e aquest deu esser tot blanch sens nengun pel negre: e la blancor deu hauer color de argent axicom he dit e du hauer los clis e la coha e les cames fins als genolls negres: e deu hauer vna veta tota negra dels goles fins a la coha. e de aquest pel ni ha pochs e es molt bell pel.

Dela color que dien tordiello. Cap.xxxj

A desetena color es dita tordiello: es anomenat axi per que en la color sembla a vn Aucell que ha nom tort: e lo verdader tordiello deu hauer

Ayuntamiento de Madrid

lo cors tot negre e tot sembrat de pigues blanques hi en los clins y en la coha alguns pels blanchs: e alguns que no saben gayre de pels nomenen los anaques tals scurs: e tal nomena tordillo que no sap que es car dels verdaders tordiellos ni ha molt poch. e son molt especials caualls e de bon pel.

Dela color que dien adzebruno. Cap̃.xxxij.

LA deuuytena color es adzebruno: aquesta co color sembla molt a bayo pero no es tan clar car es entre castany e clar e bayo: e ha la veta e los clins e la coha los mes negres e les cames empero te la veta mes ampla que lo bayo e te enlo goles y enles spatlles molts pels negres e aximateix ẽuers lo coll

En los seguents capitols vos dire quals son los millors pels la hu apres laltre e hon corren millor e de quels deueu guardar e lo cauall segons lo pel que tindra aquina bondat ho aquin vici retira millor poch mes ho menys. Cap̃.xxxiij

PRimerament vos dire del cauall bayo per hon corre millor si voleu encalçar ho fugir que perne cessitat ho hajau a fer. meteu lo cauall bayo per loch dur e per terra dura: per que ha bones vngles y es esforçat: y arremetse be car es ergullos de cor A q̃sts caualls bayos son millor q̃ tots los altres ꝑ lo grã esforç que tenen: e es lo mes bell pel de tots e son molt alegres de cor e molt gentils.

Del cauall castany per hon corre millor: e quin es. Cap̃.xxxiiij.

LO cauall castany corre millor ꝑ arenal q̃ no per terra dura. ꝑ q̃ de si no ha massa bones vngles e tenen vn poch lo cor flach: e perço al comença

Ayuntamiento de Madrid

ment nols deu hom molt soptar dels esperons. Car fa la perdre lo corre durara mes lo seu correr sil bateu ab verga que no fara sil tocau ō esperons:e si li donau enles ylades ab la verga val mes que en ninguna altra part ōl cos Aquests caualls castanys son ō treball e comunament hā bona cara:e son los mes leals e sens ningun vici.

Del cauall morzillo ho negre per hon corre millor. Cap.xxxv.

LO cauall morzillo ho negre corre millor per arenal que per terra dura per raho que te les vngles seques e es de grā cor e perço corre millor per serra ho per espessura:e millor trau son sen yor de presa ab nafres ho feridesque ningun altre cauall per que es de gran cor e deueu guardar tan com porcu de correr per marinal ho loch fāgos per que trau los braços molt laugers per lo gran cor que te alcançes ab les ferradures en los talons. Aquests tots negres sens ningun sen yal molts ne hixen de dolents e laugeramēt prenen algūs vicis.

Del cauall ruan per hon corre millor. e quin es. Cap.xxxvj

LO cauall ruan corre be per carrera blana e tant cō porcu sensau lo ō pedregal per que ha les vngles tendres. Aquests caualls ruās son flachs de cor e delicats e no volen quels doneu molt fort dels sperons:e los demes son flachs de cor e tenen gentil pel.

Del cauall adzebru per hon corre millor e quin es Cap.xxxvij.

LO cauall adzebru corre be p carrera dura vn gran cos empero que nol aturen en ella e de aq̄ auant no volen anar sino molt pesadament e tē

c

Ayuntamiento de Madrid

molt lo esperons e no sen vol molt ferir ni soptar car si molt lon ferieu atures a tirar cosses e si per necessitat lo haueu ō correr molt nol corregau sino ab verga. De aqsts cavalls adzebros no ni ha molts e hixen alguns de bons.

Del cavall cenros per hon corre millor ni quin es Capitol.xxx.iiij.

EL cavall cenros escusau lo tant com pugau ō correr per carrera dura per que ha les vngles tendres e perço correu lo per loch blan ho per sorra ho espessura p que ha lo cuyro gros e no estima a la espessura: e soptau lo dels esperons al comensōl correr e feu li tant mal com pugau car soptar lo al comens del correr es tot son fet. De aquests cavalls cenrosos ne y xen pochs de bons car son molt pereresos e de flach cor.

Del cavall rucio pezenyo per hon corre millor ne quin es. Capitol.xxxix.

EL cavall rucio pezenyo corre be per tot loch: e puja e devalla be e tost e deueu lo escusar tantcō pugau de marinal per rabo que es molt lauger e de gran corratge e ab la fortalesa e laugeria que te trau los brassos molts laugers e alcança enlos niruis de grans alcançadures: e apreo troba gran enuig quant la ygua li toca enles yllades quant corre e perço algunes vegades tira cosses. Aquests cavalls son molt bons e los de mes prouen be: e son molt leals y esforçats e hixen afrenats e viuen molt molt car no son delicats: empo la gēt los auorreuen per tal com cascun any se enblanqueixē fins a tant que son tots blanchs.

Del cavall rucio sauino per hon corre millor ne quin es. Cap.xl.

Ayuntamiento de Madrid

LO cauall ruscio sauino corre be p̄ q̄lsevulla loch e mũta e du alla be lo recost e millor q̄ nīgũ altre ca-uall: e va be p̄ tota espessura azo es p̄ q̄ ha bones venes e bõ cuyro y es esforçat ỏ corre va millor p̄ marinal q̄ ningũ altre cauall: aq̄s caualls hixẽ molt bõs: e ỏ grã corre ỏ grã treball empo los ỏ mes sõ mals en la boca e si ỏ lur natura sõ mals ỏ ifrenar fort atart los enfrẽa hõ ni p̄ adob ỏ boca ni p̄ mudamẽt ỏ brides empo aq̄ll qui hix bo ỏ boca es millor q̄ ningũ altre: e si podeu esdeuenir en cauall saui e ben frenat noy ha millor caualls entre tots p̄ a q̄lsevol affer.

Del cauall blanch de natura per bon corre millor ni quin es Cap̄.xlij.

LO cauall blãch ỏ natura p̄ arenal ho loch blan ha mester grã pũyimẽt ỏ sperõs e ỏ vgatre ỏ lo hõ escusar ỏ pedregar e ỏ carrera dura p̄ rabo q̄ te les vngles tẽdres y es dur ỏ sperõs: Dea q̄sts caualls blãch ỏ natura ne hixen pochs ỏ bõs car sõ ỏlicats e ỏ ifrenats e durs ỏ esperons be es ver q̄ son gẽtils pa cauallcar p̄ ciutat: e son mes gentils per a g.nets que pa caualls.

Del cauall ruscio cardeno per bon corre millor ne quin es. Capitol.xlij

LO cauall rucio cardẽo corre be p̄ carrera dura p̄ rabo q̄ te les vngles bones e lo cuyro gros e tẽ los espons: aq̄st caualls sõ ỏ molt gẽtil pel em po son durs ỏls espons e sõ molt pillosos ỏ esser mulers.

Del cauall alaza per bon corre millor ne quin es. Capitol.xliij.

LO cauall alaza corre be p̄ qualsevulla loch p̄ ra-bo q̄ te bones vngles y te bõ cor exceptat p̄ sorra ho p̄ espessura p̄ rabo q̄ te lo cuyro prim: aq̄sts ca-valls sõ molt pillosos ỏ ỏ stẽprarse e souirse enaiguẽ q̄ui

Ayuntamiento de Madrid

gunes altres car son molt delicats e ō natura e temē molt vēt e fret en especial quant son suats e son molt perillosos de esser mulers: e no son molt venturosos en batalla.

Del cauall rucio ruan per hon corre.

millor ni quin es. Cap. xliij.

EL cauall rucio ruā ho rossiello ha totes les maneres del alazan. saluant que es molt viu dels sperons mes que los altres. Aquests caualls son molts dlicats per raho que son ō dos pels los mes delicats de tots çoes blanch alaza ho ruan: dels quals ne hixen pochs que sien de treball ni per a grans affers car nols cal sino tostemps anar ab lo menescal: be ni ha que ixen bons. pero es bondat de plaça e no de molts affers ni de gran treball.

Del cauall rucio palpado per hon

corre millor ni quin es. Cap: xlv.

LO cauall rucio palpado corre be per marinal: e dura molt e te bones vngles y es de conuiment color: e de grans faysons: e es dur dels esperons.

Del cauall castay pezenyo per hon

corre millor ni quin es Cap. lxvj.

LO cauall castany pezenyo es tal com lo mozzillo ho negrepero son millor affrenats mas guardau los de esser mulers car molt hi caben volenters si estan prop de egues ho de mules.

En lo seguent capitol vos vull amostrar ql̄s son los bons senyals blāchs e apres quals son los mals e axi mateix ab altre capitol vos dire quals son los bons remolins: e quals son los mals: per a tot fet de armes. empero sobre totes coses es lo infinit poder de deu: car de ha quests senyals hay molts quey guarden e molts que noy

Ayuntamiento de Madrid

guardē e la mes segura cosa es remetreu tot a deu qui es sobre tot empero de aquests señals parlare per aquells q̄ y guarden. E primerament dire dels bons señals blāchs

Cap.xlvij.

PRimerament lo peu esquerre de tras q̄ sia blāch es ben señalat: e los dos peus blanchs es bo pero los tres peus ço es los dos de tras e la mas squerra ho dreta son los millors que sie blāchs E la lista blanca per la cara pero que deuall tota dreta ses tocar en les selles: e que deuall fins al morro: es bon señal ab que tinga lo peu esquerre blanch ho los dos ho los tres ho los quatre Una estela blanca en la front e que no li deuall e que no tinga res blanch en lo morro es bo si lo peu esquerre es blanch.

En aq̄st capitol vos dire quals son los mals señals blanchs dels caualls. Cap.xlviij

UNa estela blanca en lo front e que no li dauall mes baix e q̄ tinga vna altra en lo morro es mal señal car aquest es dit traffauat e son mal vē turosos. La ma dreta blanca e que en los tres peus no y haja res blanch: es mal señal e molt mal auenturos en brega. Les dos mans blanques e que los peus no sien blanchs es mal señal y encara que tinga la hū peu blanch e les dos mans blanques: no es bo: car tostemps deu hauer mes blanch de tras que dauant: La ma dreta blanca e lo peu squerre blanch e los altres dos negres: es mal señal car aquest es dit tresfauat: e axi es traffauat per qualsevulla part la vna contra laltra y es molt mal señal e pijor en les cames que no en la cara. La cella e la pestanya blāca del cauall es molt mal señal. encara que li duall lista per la cara e li prenga la cella e la pestanya es mal señ

Ayuntamiento de Madrid

yalat. De vint pels en sus blanchs q̃ lo cauall tinga en la cara ho en les cames fan bon senyal: segons venen. Les pigues blanques en les yllades ho en lo cors mostrã que lo cauall ha bõ cor: empo molts ne hixẽ d̃ falsos e reppis.

Dels bons remolins. Cap̃.xlix.

LO remoli que te lo cauall a mitg coll prop los clins es molt bo e auenturos en armes: e si dela altra part endret de aquell ne te altre val mes: e sil te mes auant de mig coll enuers lo cap tan be ses bo pero no val tant com aquell qui es amitg coll. Remoli hu ho dos prop dela coha enuers lo ces es bo ht es senyal de cauall lauger e de gran esforç. Lo remoli qui es dauall lo coll entre los pits e lo cap es molt bo. E lo remoli q̃ es en lo front tambe es bo.

Quals sõ los mals remolis d̃ls caualls. ca. l.

LO remoli qui es endret lo cor es molt mal e mal venturos en tot fet de armes: e sin te en cascũ costat en dret del cor es ja pijor. Los remolins q̃s fan en dret dels polsos prop del vll: son molt mals e aquests anomenen los castellans gayes Remolis en los pits son mals sino los naturals. Remolis en lo vẽtre son mals. Remolins en les cuxes son mals. Remolis en los brahõs ho en los braços son mals. Tot remoli q̃ lo cauall se puga mirar es mal exceptats los remolis natals

Dels affrenaments dels caualls e primer dire de aquell qui es boquimoll: Cap̃.lj.

SI lo cauall sera boq̃moll d̃ueu lo enderrocar e feuli traure los estatils de rael e les dues dents ap̃s d̃les q̃ hã nõ sobre serpales e aplanau li es barres a fi q̃ noy romãga hos mal estãt: e p̃neu ferro calts e torrau li be les barres: e tallau li los niruis d̃la part d̃ fo

Ayuntamiento de Madrid

ra q̃ van ſobre les barres.e no temau res car no paſſa pill e aps ſtiga enlaſtable.xx.ho.xxx.dies q̃ no li metau fre ni brida:e aps paſſat lo dit tẽps meteu li vna brida feta de a q̃ſta manera q̃ ha nom brida de dos canons pms e maſcl ſos:e nol cauallqueu ō.v.ho.vj.jorns:e aps cauallcaulo:e meteu li barbellera de ſimolça e vaja apr.viij.ho.x.jorns: e aps meteuli la barbellera ō ferro q̃ ſia plana e los cãtells voltats a fora:car a q̃ſta barbellera es la mesblana:e q̃nt la boca ſera guarida podeulo be galopar e correr: E tots matins donau li vn almut ō ciuada ſobre vn bãch pla e q̃ tiga la brida en la boca:car maſtegãt la ciuada ab la brida toſtẽps ſe toca ell mateix ab la brida en la boca:e apr pt la por dla brida es enforteix la boca:e aps poſau li vna corda en la brida e paſſau lay entre los braços:e enla cigla co ſiu li vn anell ō ferro e paſſau ne la corda q̃ puga correr: e ligau li la corda alsbotõs ō manera que quant ſe volra dre ſar ho alſar lo cap la corda li tir los botons e ell per lo mal que li fan ſe deſueſara de alſar lo cap.

Del cauall quis eſten ſobre lo fre. Cap.liij.

LO cauall q̃ va ab lo coll eſtes carregat ſobre lo fre q̃nt corre es atura:feu li dolar la boca molt empo ō manera q̃ les barres ho puguẽ cõportar:e aço cone xereu q̃nt veureu q̃ lo coltell troba os tẽdre:e lauors eſta la boca enſõ ōgut:e dalli auãt nol toqu mes:e ō xaulo guarir e q̃nt ſera guarit meteuli vna brida q̃ li toch al paladar alt e q li carregue les barres:e meteuli barbellera ab ſarreta eſculi tallar los niruis ō pt ō fora:car noli pot ſino ajudar

Del cauall q̃ tira lo fre e nos vol aturar.c.liij

SI lo cauall tira lo fre:e veu que nos vol atu rar:feulo adobar ō boca e feu li tallar los nir uis axicom damunt he dit:e lexau lo guarir:e

Ayuntamiento de Madrid

quant sera guarit meteuli vna brida feta dela manera dessus dita: empero si lo cauall al aturar se met les barres altins lo coll e alsa lo cap no sen adoba de vint hu: car noy basta brida ni mestria ninguna per affrenar lo be: y es aq̃sta la raho: que la força que lo cauall fa no la fa dela boca sino deles barres y del coll axi que molta opresitat ni força que li fassau enla boca james li valra ni li ajudara res.

Del cauall quis met entorn es gira sobre lo frey ho brida. Capitol. liiij.

O cauall quis met entorn es gira al frey ho brida: raeuli la boca dela part dreta e tornau .ay molt dla part esquerre ab ferros calts: e tallau li los niruis axicom damunt he dit. e meteu li la brida: e sis volta dela part esquerre meteuli dla altra part vna coscolla en la brida: e sis volta dela part dreta meteu lay en la part esquerre d manera que tostemps lay .metau per lo contrari: e axi se adobara.

Del cauall qui va tort en lo frey e no vol exir ala part dreta. Cap̃. lv.

Si lo cauall va tort sobre lo frey e no vol exir ala part dreta quant corre per lo camp donau li la boca e molt mes dela part dreta que dela esquerre e tallau lo niruí dela part dreta: e dzau lo guarir: e apres meteu li tal brida: que tinga les cames largues e tornades arrere: ligau li vn correig de ceruo ala lengua e passau lo per la part dreta del coll e tenlu lo en la ma dreta gentilment de manera que no litiras seu molt la lẽgua sino seria perill de arrencar lay empero tiraula y laugerament: e ab aquest remey li ajudareu que no tirara a laltra part ans anira molt dret.

Ayuntamiento de Madrid

Del cauall quis tem de boca. Cap.lvj.

O cauall quis tem dela boca e va barbejant la brida e prenent beccades quant lo arremeteu ho li donau dels esperons e no li gosa hom tirar la brida per por que nos adresse e nous cayga dessobre. E ansquest tal raculi la bocca vn poch: e preneu ferros calts: e torrau li la boca e tallau li los miruis de part dfora axicom dit es: e lexau lo guarir: e apres meteu li aquesta brida çoes que tinga les cames largues e tornades pa dintre per tal que no barbegen e la brida sen vaja vn poch es atraviesca en ell: e tirau li mes la falsa regna que la prima: e no li aporteu la ma molt baixa ni molt alta sino dela manera que millor vos semblara.

Del cauall quis tira de pits capitol.lvij.

Si lo cauall tira de pits raeu li la boca vn poch e torraula li ab ferros calents e quant sera guarit meteu li vna brida feta en lo modo seguent çoes que tiga les cames largues: e dretes e meteu li dues barbelleres la vna redona e laltra de cadena: e port mes estreta la de cadena que la altra:

Del cauall qui ha lo coll moll. cap.lviij.

O cauall qui te lo coll moll e blan coue de ferli totes les coses que he dites del cauall quismet en torn: e meteu li tal brida que haja les cames largues e tornades com dessus es dit.

Del cauall qui nos vol encollir enla brida e voltar lo cap. Cap.lix.

Dits caualls son qui nos volē encollir en la brida ni voltar lo cap: e no es mal per altra cosa sino que va leig: es paro en los braços lo que es

Ayuntamiento de Madrid

molt enujos al caualler. E perço aquest tal raeu li la boca e tallau li los niruis: axicoz dit he e meteu li vn pitral estret e dos anelles redones d̄ ferro e passau les regnes per elles per que no apremen molt lo cauall del comense que no p̄nga mal vici meteu li les anelles endret del arço e quant se comensara a adobar abaxau les hi vna ma mes baix: e axicom ell se amillorara axi li abaxareu les anelles. fins a tant que ell sia vengut en son punt e meteu li aquesta brida que tinga les cames largues e voltades e aço per raho q̄ nol estrengau tant al cap e apres que sera endresat si nos troba gayre be ab aquesta brida meteu lin altra mes fort.

Del cauall quis lansa sobre lo fre. Cap̄.lx.

LO cauall q̄s carrega sobre lo fre e molt mes q̄nt lo arremeteu d̄u se parar en los braços e aquest tal descompon molt lo caualler e li fa souint perdre los estreps en especial quant es armat: E en aq̄st tal raeu li les barres be e tallau lin molt: e meteu li vna brida feta en lo modo seguent: que tīga les cames largues e sia la mes laugera que poreu trobar per ques atreuesca: meteu li vna cordaen les cames dela brida e ligaulo en huna biga que estiga baixa axi que li carregue be lo cap: e de aquesta manera lo estrijolareu cada jorn e estiga axi vna estona e posau li mel en lo fre quant lo enfrenareu e lansau li vna poca de sal en la boca: e tīga aquesta brida entre tāt que lestrijolareu: e quant lo caualcareu aportau li la regna en vers migcoll per raho que no li leix baixar lo cap e quel port tostemps dret: e no li fassau mal fins que sia guarit: E quant sera endresat meteu li aquella brida que conegau q̄ li sia millor.

Del cauall qui ha bones barres y es mal enfrenat: Cap̄.lxj.

Ayuntamiento de Madrid

Alguns cavalls hi ha qui tenen bones barres e son malenfrenats:e han les boques ben feses e de bona color:e aço per tal com dobleu la lengua:e axi doble la posen dins la brida que nos pot astentar ni estar axicom deu:e la brida no corre gens en les barres sino enla lengua e quant lo correu nos volte nir ans sen va aperdre lo que es perillosa cosa al cavaller Aquest cavall qui te tal vici tallauli la lengua entre tres vegades ço es vn dit cada vegada poch mes ho menys dmanera que en les tres vegades lin talleu tres dits per queno la puga doblar:e noy dupteu car no es ningũ perill:e q̃nt aço sera fet se posara la brida en son loch e quant li tallareu la lengua preneu vn ferro pla e que sia calent e cremau li la talladura dela lengua:e si te la lengua molt ample tallau livn poch a cada part e vn poch bax al cap e cremau lay E quant sera guarit posauli vna brida que conegau q̃ haja menester.

En los seguents capitols vos ensenyare la conexença de totes les malalties que podẽ venir als cavalls axi deles accidentals com deles naturals:e aximateix vos dire les medecines e cures que per les dites malalties son menester:e primerament dela malaltia que dien verbe ho mal de dragons ho cuquas. Cap̃.lxij.

El cuquas se esdeue per auentura al cavall e comensali als pits ho entre les cuxes entorn dels botons e devalla ales cames e fales inflar e fausi moltes naffres:lo qual verz ho cuquas se engendra de moltes males humors de molt lõch temps ajustades. Eapres aquelles males humors van sen a vna glandola que tenen cascuns cavalls dintre cada

Ayuntamiento de Madrid

part dels pits:e naturalment corre de alli ales cuxes y en torn dels botons e dona dolor.e dona duns part e daltra als esperits e ales humors:com tot semblant naturalmēt nol son semblant:e coz les humors son correguts en dits lochs se infla la glanola dels pits e les cames:e com les cames son inflades de part de tras e de part deuant coue q̄ les humors fassen rōpre lo cuyro e la carn e fassen forats y carrera per hon hisca la materia e la podridura ō fora e si hom lo socorre tota la humiditat pt p los lochs damunt dits:car costuma es deles humols q̄ la vna tira alaltra ō mānera q̄ si han bō recapte se venē a escorrer p vn loch.

Cura.

Om vos veureu en los pits y en los botons del cauall les glanoles que conegau ques inflen ho creixen mes del acostumat: es menester que de continent alleugeu lo cauall de la vena acostumada del coll:e sagnau lo deles venes acostumades dela vna part e de laltra dels pits ho del costat: E traeu li tanta sanch fins que sia molt afiaquit per aquella sanch perduda:e sien les humors buydades continentmēt e apres passau li sedeny als pits e ales cuixes p tal q̄ tiren les humors e tinguen loch e carrera p escorrer se:e la dolor passara:car sapiau q̄ la dolor dla glanola hi ha tira desles humors.Car per los lochs quis dolen hixen les humors e los spits.E coue q̄ hō moga lo sedeny segōs q̄ es acostumat que per lo mouiment del sedeny correguē les humors aq̄ E fals hom hun forat ales glanoles e axi les humors dessus dites no han poder de deuallar ales cames axicom damunt es dit.E sapiau que los sedenys nos deuen moure sino a dos dies passats.e apres de matī e de vespre los deu hom moure tots jorns dos homens si causen cascuna

Ayuntamiento de Madrid

vegada quels moureu:e del comens a poch a poch lo deu caualcar hom e de aqui auant fassa hõ treballar lo cauall molt:e guardau que no menge herba sino de prat: per tal que retinga la forsa Car mẽjar moltes herbes les humors e los verins fa creixer:e feu que repos de nit en loch fresch E si aquella glanola ho verm encara per la sanch que li hauras treta e per los sedenys no aminua e ꝑ tostemps esta en vna manera d̃ humors e sinflen mes les cames e les cuxes:lauors gentilment aquella glanola ho aquell verz tragal ne hom de aquesta manera. Primerament trench hõ lo cuyro per lonch e la carn tan fins que hõ tropia lo v̄be e les glanoles:e tragal hom e ab les vngles descarnar ho fins que hom trobe lo dit verbe ho glanoles e ab ferro ho ab lanceta tansolamẽt les glanoles ne traga hom e ab les vngles en torn descarn les hom e tragales hom del tot axi com millor veuras que fassa a fer perço que d̃l verme noy romanga res:E apres que lo verme e les glanoles serã arrencades:prenga hom estopa bẽ neta e mullau la en blãch de ou e de aço vmpliu ne la nafra:e apres neteix hoz la nafra que noy romanga res dela estopa.empero si la nafra es en los pits ligau loy couinentment:e apres estiga axi q̃ hom nol guart fins al terç dia:e de aqui auant es menester que hom lo guart tres vegades cada dia mudant li la estopa mullada en oli y en blanch de hou tot mesclat: empero lauau li primer la naffra ab vi fort vn poch calent:e feu li aquests cura fins a vuyt dies:e ap̃s leuauli la naffra dues vegades cada dia ab vi que sia vn poch calent:e meteu li en la dita naffra estopa tallada menut e mesclau li de aquesta poluora feta enla manera seguent Preneu cals viua:e mel que sia clara tant del hu com d̃l altre:e mesclau ho tot pastant fins quẽ fassau vna coca e meteu la acoure al forn e coeula tant fins que torn com a carbo e apres feune pol

uora e posaune cada dia en la naffra fins que sia guarida e aprex caualcaulo cada dia axi com damunt es dit. Encara hi ha altra medecina molt bona la qual trau lo verme mes sanament: çoes que primerament trench hom lo cuyro de larch e apres la carn fins que hajau trobat lo verme: axicom damunt es dit e apres preneu rialgar bē picat lo pes de tres diners poch mes ho menys segons la quantitat dela naffra: e escampau lo desobre lo verme e apres posau hi guix perço que lo rialgar menjara tot lo verme dins vuyt dies: e apres que sera menjat vs cada jorn de aquella cura que he dita al traure del verme axicom damūt es dit: e les Humors nos poden restrenyer ni desecar tan prest car encara deuallen ales cuxes humors: per la raho dessus dita: e romanen hi alguns forats e vexigues e perço preneu vn ferro ab lo cap rodo e coheu aquelles vexigues e aquelles naffres ab lo dit ferro. Empero coeu primerament aquella vena maestra que es als pits de traues e va al loch del verme fins als peus e apres que seran cuyts los forats deles cuxes axicom he di. lançau hi cals viua dues vegades cada dia e leuaune primerament ab alguna cosa lohiment del ferro: e si la cuxa romania inflada per lo verme socorreulo axi. Preneu sangoneres e posau les entorn dela enfladura. empero feu que tinga la cama estesa e quant haureu treta tota la sanch ab les sangoneres tanta com ne puga exir: meteu li vn empastre fet de vinadre e de creda blanca batut fort tot ensemps: e al mati e al vespre tinga les cames en aygua freda: e aço fareu cada dia fins que les cuxes li sien tornades primes Auegades se esdeue que per lo tallament del vermes se fan per lo cos dl cauall moltes naffres y especialment al cap e fan gran inflament al cap del cauall: e fāli exir humors per les narils a manera d aygua: e aquesta tal se diu verme qui vola

Altra cura per la dessus dita malaltia

Preneu tres punys de vna herba que li diuen no fillat:e tres de agrimonia:e vna rael de raue e picau ho tot ensemps ab aygua de pou e de si sternaper que restreny:e donau ne abeure al ca uall e preneu tinta cremada e cals viua e sabo fresch e vna poca de mel e meslau ho tot ensemps axicom si fehieu fa rina:e meteu lin sobre tots los forats:e si son richs los fo rats crexeu los hi ab vn rahor:e aço dueu fer cada dia dues vegades fins que la malaltia sia guarida e si la malal tia sera entre los hossos ho en los muscles fareu la cura que he dita:empero si es en loch carnos axicom en la pol pa millor es lauors foradar lo cuyro de larch ab vn raor e traure lin tota la malaltia axicoz damunt he dit:e metau li sobre la naffra lo empastre damunt dit e cremau li la naf fra ab vn ferro calent:e quant haureu cremada la dita na fra meteu li damunt vn empastre fet en lo modo seguent. Preneu farina de ordi e de senteno:e rouells de house hu na herba qui ha nom grimonia e picau tots los materials damunt dits ensemps:e apres vmpliuli tots los forats ō aquella pasta e meteu li vn poch de soffre e apres de esser fet tot lo dessus dit meteu li vn ferro calent per calcū forat e al terçer dia leuauli les naffres ab vi fort e apres meteu li desobre vna poluora feta dela fempta del home crema da. E deueu molt guardar lo cauall qui te cuquas no estiga ab altres besties:car aquesta es malaltia ques comana de vna bestia a altra sens dupte ningu. E es menester loca uall qui te cuquas no tinga fems en la estable:car la calor dels fems li es molt contraria al mal e no li doneu molt a menar sino aço que coneixereu que haura menester pera sostenyment del cors.

Ayuntamiento de Madrid

De la malaltia que hom apella verme ho cucas volador e la cura. Cap. lxvij.

Contra lo verme volable quis fa en lo cap ol cauall ajustensi altres humors corrumpudes: e pço es necessari traure aquelles defora sagnant lo deles dues venes ol coll car allo ve de fredor e si lo verme volable se conuerteix en vna malaltia que ha nom cimorra lo qual comunament se fa: socorrerem lo dela manera que trobarem en lo capitol. lxxvij. de cimorra. Esdeues que alguna vegada que aquella glanola qui es en los pits mes prop del corcreix per les humors qui corren en aquell com he dit: e no son escampades per les cames: e si aquell inflament de glanoles torna en postema agreuja molt lo cor: e aquella malaltia per dret ni per bona raho no se deuria anomenar entitor

Breu pera guarir cucas: e que li sia posat al coll en vn pergami.

Hoc est nomen sancti dei viui alpha et o rex immortalis libera eum de omnibus malis. Amen

De les glanoles quis fā al cap del cauall que han nom estrangol. Cap. lxvij.

En cara hi ha altres glanoles quis fan al cap del cauall les quals crexen e inflen per ventura per les humors del cap del cauall qui es refredat a les damunt dites glanoles deuallant del cap dela grossesa e del inflament per les quals tot lo carcanyell e la gargamella son tancats e per aço lo cauall ab gran treball pot espirar ho alenar e ab gran treball mena aquesta malaltia ha nom estrangol.

La cura per la dessus dita malaltia

Ayuntamiento de Madrid

Quant vos veureu crexer aquelles glanoles que damunt he dit molt soptosamēt: meteu li sedēys couinents sota les bares del cauall e menejau los cada dia al mati e al vespre suaument e ab discrecio: e meteu sobre lo cap del cauall vna cuberta per q̄ tinga lo cap calent: e vntau li souint lo carcanyell de mantega e totes les barres e les arteries: e teniu lo en loch calent. E si les dites glanoles per lo sedeny nos aminuauen feu la manera del cuquas çoes que les arrenqueu: e la naffra del estrangol se guareys axicom la naffra del cuquas que damunt he dit ho ab la poluora del rialgar se podē estrenyer axicom he dit. E sapiau que la poluora d̄l rialgar a qualseuulla tallament de carn ho rompiment de carn se pot posar si donch noy feu altra medecina couinent: empero si posau lo rialgar sens mesura menya la carn demasiadament. Item pendras vna herba quis fa per terra estesa la qual te les fulles largues y estretes y granoses de grans blanchs hi en cada gra ha vn peleta manera de lengaua bouina: empero ha la fulla vn poch mes ampla: e donauli aquestes fulles a menjar: e si es en tal punt que no pogues mastegar donauli d̄l such: e ab la ajuda d̄ nostre senyor guarira car aço es prouat: e aximateix es bo per les persones qui tenen esquinencia.

Dela malaltia que diuen adiues Cap̄.lxv.

Una malaltia se fa als caualls que anomenen adiues es fa desobre de abūdamēt d̄ sanch: e hay alguns homens qui fenen lo cuyro ab vn coltell prop lo cap ala fi del coll e gratenli ab la punta del coltell ho ab les vngles e traen li vnes glanoles que fā a tots los caualls naturalment: e aço es cosa de gran ꝑill e no de nengun guariment sino que va ala ventura.

Ayuntamiento de Madrid

La cura per la dessus dita malaltia.

PRimerament es menester que sagneu lo cauall dela vena capdal qui ve per lo coll e traheuli bona quantitat ō sanch: e sagnau lo vn poch ō vna vena qui es de jus lo morro e de vna vena grosa qui es de jus la lengua: e feu li vn tall ho dos al cap ha baix ōla coha e cobriu lo cauall ab vna flaçada ho ab vna cuberta e passejau lo a petit pas e al nouen jorn sagnau lo dela vena del coll e traheuli dues liures de sanch: e de grā temps apres no li tornara aquesta malaltia.

Dela malaltia que dien torso qui ve per sobres de sanch. Cap. lxvj.

EL torço qui ve per sobres de sanch: e coneix hom quant no li infien les ylla des lo remey de aquesta malaltia es que hō sagne lo cauall ōles dues venes del coll e aleujaules rahonablement: e apres cobriu lo esia menat en ōstret per la regna a petit pas e passejau lo e no menje ni bega cosa nūgūa fins que li pase la dolor.

Dela torso qui ve al cauall per sobres de fredor. Cap. lxvij

MAcara se fa altra malaltia de torço al cauall dins lo cors la ql ve p fredor q̄ pren p estar en loch q̄ li do layre acanalar: ho p estar al ayre quāt ha suar: ho p metrelen lestable suant e que dins lo loch ayre Aquesta torço li fa inflar les ylla des elo vētre e fal jaure e leuar molt souint e giras alles ylla des planyent se. Los remeys p la damūt dita malaltia son ha quests Primeramēr vos lo fareu cobrir ab vna flaçada e feu lo passejar a larch pas mija hora e aps tallau li les vngles e hajau vn home q̄ tinga la ma prima e feu li metre la

Ayuntamiento de Madrid

ma vntada ab oli dins lo cese q̃lin traga la fẽta e si no pot orinar fareuli vna de aq̃stes medecines. Primeramẽt hajau vna candela d̃ cera p̃ma e vntau la ab oli e salpicau la de pebre molt e meteu lay ꝑ lo vll d̃l mẽbre amũt e d̃xau lay estar bona estona E aço no li val hajau d̃ls pels d̃l pẽtenill d̃la dona e meteu los hi ꝑ lo vll d̃l mẽbre. E si ꝑ aço no orina hajau clouelles d̃ ametler mollars e si d̃ mollars nõ podeu hauer hajau d̃les altres e moleu les be e feune tãta poluora cõ cabra en mija escudella e ab vi fort dõau loy abeure: e tãtost orinara e quant haura orinat donali lo abeuratge seguent. Primeramẽt hajau vi vermell e comins molts e matafaluga e algarhuia e fempta de coloms e fempta d̃ lop e fempta de ase seca: pero que lase menje palla e ordi e tot aço molt e destemprat ab lo vi e sia mes al foch e q̃ do vn bulle leuau ho del foch: e quant haura perduda la fredor que sia mes fret que no calẽt hajau vn corn e feu alsar lo cap al cauall e del damunt dit abeuratge donau ne vn corn ho dos al cauall: e si ha dolor molt fort donau lin tres: e mentre que fareu lo abeuratge feu passejar lo cauall e apres hajau vna herba que ha nom alfals e meteu vna caldera al foch sẽs aygua e axi enexut calfau lo alfals dis la caldera e quant sera ben calent faxau lo ventre d̃l cauall del dit alfals e los costats e lo lom. E apres cobriu lo ab la manta E si per tot aço no li passa feu li vn crestiri de vi e de comins e de oli e donauli de aquests crestiris dos ho tres. E si per tot lo damunt dit no li passa la torço: hajau vn gran munt de fems e feu hi vn gran clot en mig e lãçau hi lo cauall e cobriu lo tot exceptat lo cap e lo coll: e estigay fins que haja ben suat: e apres traheu lon e cobriu lo be de flaçades e feu lo estar en loch calent e no li doneu amenjar empero podeuli donar vn poch a beure aygua q̃ sia tebea ab mel e farina e vn poch d̃ oli e vn poc d̃

Ayuntamiento de Madrid

safra: e teniulo axi dos ho tres dies fins que la dolor hi se ra passada: e apres poch a poch tornauli adonar lo ordi e lo recapte que acostumau.

De la torso qui ve per sobres de menjar d̃ ma siat ordi. Cap̃.lxviij.

Encara hi ha altra torço qui ve per sobres d̃ mẽjar molt ordi e lo cauall costibas e donali dolor e quant los ve per mẽjar altres coses molt mes de tret tot aço porta al cauall inflament de ventre e de yllades y estua molt que ab treball se pot tenir de peus: e aquest inflament li dona dolor el fa basquejar. los remeys de aquesta malaltia son aquests. Primerament pẽdreu malues e branca orsina e mal coratge e violes tant d̃l hu com del altre e coheu ho tot ensemps en vna olla e mesclau hi vn poch de oli e d̃ sal e sego d̃ formẽt e tot mesclat coheu ho e quant sera cuyt leuau ho del foch: e quant haja perduda la calor feune crestiri e donaune al cauall: e feu q̃ lo cauall: e en molta manera estiga mes alt de tras que dauant per tal que vaja per tots los budells: e quant tindra lo crestiri en lo cors tapau hi lo ces ab estopa per que retiga molt e apres hajau vn basto rodo e estiga vn home de la vna part e altre delaltra e vntau li lo ventre ab oli e fregau lo fort ab aquell basto per tot lo vẽtre per ques reblane car lo costrenyiment que dins lo ventre: e quant lo vẽtre sera ben fregat caualcaulo: empo que sia ben cuber ab vna flaçada: e feu lo caminar a petit pas fins que haja lançat lo crestiri e la repleccio que te dins lo ventre.

De la torço qui ve per sobres de reteniment d̃ la orina. Cap̃.lxix.

Vna altra malaltia ho dolor se engendra en lo cauall per sobres de reteniment dela Orina quant

vol orinar e no pot e nol lexau orinar: de que lin ve grā do lor en la verga de aqui li dona gran torço sens inflament de ylla des ni de ventre: empero fas inflament dins la ve-riga del cauall per lonch temps: e fa gran mal als flachs del cauall: e aço es torço de orina. ¶ Per donar remey ala dessus dita malalaltia: pendreu circassia pollitaria. E morella roquera e rels desparechs: e racls de bruch de tot per eguals: e meteu ho ab aygua a coure: e quāt sera cuyt hajau vna bena ampla e ben larga e feu vn empastre del del dessus dit e calent posau lo entorn dela verga ol cauall e ligau gentilment la dita verga ab vna bena qui pas so-bre lasquena del cauall: e aço fareu tan souint com poreu: e apres untau vos les mans ab oli e traeu li la verga e gē tilment fregau la y refrescant souint ab oli: e aps picau vn poch de pebre e aloe e ab lo dit mes petit ol la ma meteu lo y dins lo forat dela verga e preneu vn poch de canyes e co-heules ab oli e meteu lin a ximateix dins lo forat dela ver-ga. E ximateixes molt bo si al cauall que te dita malaltia lo lexau anar sol per la estable ab vna altra bestia per que lauors ell se esforça a pixar. E sapiau que la orrera mede cina que deueu fer al cauall per les dolors e torçons da-mūt dites: es que hoz lo lexe anar soli ab vna egua enla es table car per la voluntat de ajustarse ab son semblant se es força e cobra totes les forçes: empero aquest es lo darrer remey que deueu fer.

Dela malaltia del cauall quant infla los botons. Cap. lxx.

Els caualls los inflē los botons algunes vega desp sobres ol humors quy corren: e quāt mēgē herba que comunament si calen les humors: e a quest inflament no es perillos: e a vegades los

Ayuntamiento de Madrid

inflē ꝑ grā treball ho ꝑ portar grā carrega e los budells ca eu e rompen aquella pelleta qui es entre los budells e los botons: e aq̄sta es molt dolorosa e ꝑillosa als caualls.

La cura per la dessus dita malaltia.

PReneu vinagre fort e creda blanca ben picada e mesclau lo ab lo vinagre e feune a manera de sta molla e mesclau hi sal ben picada: e d̄ aço vn taune los botōs d̄l cauall cada dia dos ho tres vegades: e cada mati meteulo en aygua corrent q̄ li cobre los botōs: e feulo passejar amūt y auall vna estona. E axi mateix es bo pendre faues parades q̄ siē bē picades y cuy tes ab greix d̄ porch nouell e posau lin per tota la infladu ra: e si tot aço no li val ꝑa d̄sinflar es mester q̄ tragau lo bo to malalt al cauall ho los dos e d̄ cōtinēt los budells sen tornē dintre: e apres coheu la rōpedura ab ferros calents e amples demanera que sia ben cuyta tot entorn: e sia met jada la naffra axicō d̄l cauall escollonat. Aquest es lo der rer remey car aquesta malaltia en los de mes es incurable.

Dela malaltia qui ve al cauall per sobres de menyar molt ordi e molt beure. Cap̄: lxxj:

QUant lo cauall mēja e beu d̄masiat la sāch y les hu mors se creixē y escāpen se d̄ les cames d̄l cauall: e aço aximateix se esdeue ꝑ sobres de treballar: e per a ço lo cauall se ha de planyer e no pot bē anar e cō camina alsa les cames ab gran treball e affany ꝑ la dolor d̄les hu mors quy te e calēse als peꝰ sinol socorreu: e aq̄sta malal tia ve a vegades ab grā dolor e anomenas sanch fonimēt

La cura per la dessus dita malaltia.

COntra aquesta malaltia donareu aq̄sts reme ys e medecines. Si lo cauall es gras e dela e dat perfeta no li vedeu lo beure pero no molt e

Ayuntamiento de Madrid

aygua tebea:e apres sagnaulo deles dues venes del coll: e deles venes acostumades deles quatre cames:e traeu li molta sanch e les humors amiuar se han molt e apres meteu lo en aygua freda fins al ventre e teniu loy souint enla dita aygua e no menge ni bega finsque sia del tot guarit:e si era cauall magre ho joue no li doneu amenjar ni abeure axicom he dit:empero es menester quel fassau estar ab lo coll e lo cap molt alt ab lo fre en la boca:e que estiga arrenat de manera que tinga lo cap molt alt a mal son grat:e apres preneu pedres de riu rodones tan grosses cō lo puny e posau les hi dejus los peus axicom si lin deuieu fer lit: car per lo mouimēt deles pedres redones lo cauall se mou souit q̄ no pot estar segur e per aquell mouimēt los niruis deles cames cōdolits per les humors q son escāpades en aquell loch lansen ne lur malaltia. E axi cada dia tindreu lo sobre les pedres:e teniu lo cubert ab drap de li:e guardau que no li doneu a menjar ni abeure:e per res no estiga al sol:e vsauli aço fins que sia guarit.e sapiau que la dita malaltia no fa ningundan als caualls jouens ans los jes molt profitosa per aquesta raho: car per aq̄lles humors quels corren ales cames los niruis se enforteixen:e les cames ne valen mes car apres los engruxen molt millor.

Dela malaltia qui ve al polmo del cauall e li tanca los forats. Capitol.lxxij.

Una malaltia acidētal se fa als caualls enlo polmo la q̄l li tāca los forats d̄l dit polmo a part d̄ ditre:ꝑ la qual opilacio lo cauall espira ab grā treball sino q̄ fa vn grā buffamēt d̄les narils ab molt treball:e fa grā batimēt d̄ls flāchs:la q̄l malaltia laugeramēt se esdeue als caualls grossos:e aço ꝑ dōarli grā treball ho

soptat:carles venes del polmo son tancades per lo fonimẽt ques fa del greixiper aquell treball que ha passat.

La cura per la dessus dita malaltia

Los remeys de aquesta malaltia son aquests q̃ doneu al cauall coses calentes per fer li fondre aquell greix qui te tancats los forats ol polmo E pẽdreu girofre tresonçes:e ỏ nousnoscades altres tres onses:e ỏ muceruia:ecaruina e comi e semẽt ỏ fenoll en major quãtitat que deles altres coses:e tot aço siapicat:e hajau vi blanch e meteu hi tot lo damunt dit e siaben batut tot ensemps:e haja rouells de hous en major quantitat:e vn poch de safra:e sia ỏstemprat tot en semps ab lo vi e sia mes en vn corn de bou:e feu alsar lo cap al cauall apricom se deu fer.del dit abeuratge donaulin vn corn ho dos:e feu li tenir lo cap alt vna estona per que sen enuie tot lo dit abeuratge e que non lanse res: e apres menau lo endestre per les rengues a petit pas:e apres tantost cauall caulo gentilment per que lo abeuratge li cerque tot lo ventre e que nol puga lançar per la boca:e valdra molt mes si no li donau amenjar ni abeure de vn dia e vna nit seguent per tal que lo menjar e lo beure li desto:bara la operacio ỏ la medecina:e apres menje herbes nouelles ho fulles ỏ cãpes ho de salzer ho de altra cosa fresca segõs lo que poreu trobar:e aço per que la fredor deles herbes rompa la calor de dins:e si la malaltia es de poch temps guarira per lo dessus dita medecina:empero si es antiga siau sert que es incurable:mas alguna vegada guareix ab aço:preneu vn ferro calent e cobeuli les falques amanera de creu:car per lo foch los dits flanchs se minuen. E axi mateix es bo fendre li les narils de larch:car mes laugerament tira enuers si la pre el deja anar.

Ayuntamiento de Madrid

Dela malaltia qui ve al cauall acciden talment quant tira los niruis els fames larchs en las membres. Capitol.lxxiij.

Acara es vna altra malaltia ques fa en lo cauall accidẽtalment: la qual tira los niruis els fames lonchs per los membres auegades ab inflament e axi que li tira tan fort lo cuyro que ab treball lo pot hom pendre ho estrenyer e va axicom a sãch fus: e axi a vegades li ploren los vlls: e aço se esdeue cõ lo cauall es sanch fus ho molt calent e apres lo met hom enla estable molt fret e ventos: e axi li ve lo tirament dels niruis e langors dels membres: les qual lo embarguen q̃ no pot anar. E aquesta malaltia apellen alguns enfusteyt.

La cura per la dessus dita malaltia

La qual malaltia pot hom axi acorrer axicom moltes vegades es estat prouat. Primeramẽt os mester quel metau en loch calent: e preneu algunes pedres viues ben calentes e posau les dẽsus lo ventre del cauall: empo p̃neu p̃merament vn drap gros de lana de la largaria del cauall e molt ample e meteu lo desobre lo cauall: e tingal vn home de cada part de manera que lo cauall estiga cubert a manera dvn pauello e apres poch a poch escampau aygua calẽta sobre les pedres bẽ calentes de manera que tota aquella fumositat prẽga lo cors del cauall: e feu aço tant fins que tots los membres del cauall: vinguẽ en suor: e apres cobriu lo ab lo mateix drap e teniu lo de aquella manera fins que la suor sia passada: e quant haureu feta aquesta estuba preneu má tega calenta e ab oli fregaune les cuxes dl cauall e los niruis e preneu palla de forment e allices e feune poluora ho sendra e mesclau ho ab la decoctio dessus dita e vntau

lin les cuxes:e los niruis y escalfau ho de manera que ho puga sofferir e nol moguesseu de vn loch calent:e donau li tostemps a menjar coses calentes fins que sia tornat enlo estament que solia esser.

Dela malaltia que fa descecar e amagrir lo cauall Cap̄.lxxiiij.

Encara li ve altra malaltia al cauall dins lo cos quil desseca el amagreix faent la fempta molt pudent axicō la fempta del home e solen se fer vermes en la natura del cauall e fansen de blanchs e de vermells la qual cosa se esdeue al cauall per gran magresa e per poch menjar e per gras escalfamēt de cors:e lo cauall no pot engruxar laugerament ni pot pendre carns couinents. Aquesta malaltia apella hom escaliuat.

La cura per la dessus dita malaltia

La qual malaltia deu hom donar coses fredes e humides tempradament:les quals coses netejen la sequedat he humiditat de dins lo cors:e hapres fareu la dequoctio seguent. Preneu erba molaria paredera:que vol dir morella roquera e carnera:e malues per egual quantita:e coheu les ensemps e mesclauy sego de ordi couinentment:e coz sera tot cuyt colau ho ab vn drap:e apres en la dequoccio dela aygua meteu hi mantega d̄ bona manera:e sia tot mesclat e fes ne vn crestiri de tot lodamunt dit e donaulo al cauall:empero feu q̄ sia vn poch calent:e quant mes lo detindra en lo cors mes li aprofitara:e de aquesta manera lo ventre e los budells tornen humits e li tol la sequedat.e apres feu li lo abeurat ge seguent. Preneu rouells de hous e safra:e oli d̄ violes e vi blāch que sia bo e mesclau ho tot:empero feu quey haja tant dels rouells dels hous com de tot lo restant:e ap̄s

Ayuntamiento de Madrid

hajau vn corn e donau lin abeure vn corn ho dos:car q̃nt mes lin donareu mes valdra:e apres meteulo enla estable tot sol e no menja ni bega de dos dies e apres de aço donauli amenjar lardons de porch tant coz ne vulla:car per la gran fam que tindra ell ne menjara:e com loshaura mejats donauli abeure tant coz ne vulla:empero mesclau ab la aygua farina de ordi tant com conexereu. E apres que haura couinẽtment buydat lo ventre e la malaltia ell resta ra molt flach:e perço es menester que entre les altres coses que menjara li doneu forment ab vna poca d̃ sal e lardons cuyts:empero que sien secats al sol ho en altra part e donauli tansolament mitg almut de ciuida al mati e mig al vespre. Empero deueu molt mirar que quant donareu a menjar forment al cauall q̃ loy doneu cuyt nodreix molta carn e molta força en lo cauall e compleix li molt lo cors y en poch temps es tornat en son primer estament.

Dela malaltia que fa brugir e cridar los budells del cauall e li fa lansar fleuma crua. Cap̃lxxv.

Als als caualls vna malaltia dins lo corsla q̃l los fa brugir e cridar los budells e los fa lansar la fleuma mal son grat tota crua e clara axi cõ aygua:e fal exir tant souint que tot quant mẽja en poch espay ho buyda d̃ mãera q̃ si hõ nol ne socorre escassamẽt li resta resen lo cos d̃ q̃lseuol cosa q̃ mẽge:e aço se esdeue q̃nt lo cauall mẽja molt ordi ho molt de q̃seuulla altra cosa:car lo ventreil no pot fer la digestio aximateix li esdeue quãt lo feu caminar massa:cuytat e aximateix quãt ha menjat molt ordi e apres beu aygua molt freda:e aximateix si hom lo fa molt correr ho galopar e apres si li donau a beure laygua se escãpa ꝑ losbudells:e aço se esdeue

Ayuntamiento de Madrid

aximateix per gran inflament del cors dl cauall: e per aço veli gran inflament al ventre e dolor que ab gran treball se pot tenir sobre les cames: e aço apella hom enregeat.

La cura per la dessus dita malaltia

Quant lo cauall es enregeat acorreuli axi que q̃nt lo caualcareu e veureu que fa la fempta com aygua e lo ordi cruu: eleuauli tãtost lo fre e la cella e lexaulo anar tot solt apeixer fins que sia be vmplit lo ventre: car lo mouiment dl cors somou los budells e lo ventre e lo cauall pert la malaltia car coue que fassa la fempta tota clara car la herba qui es fresca li fa carregar la mala fleuma que te en lo cors e aximateix les herbes sõ tendres e pot les millor dirigir que altra vianda e noy du beure gayre: car la aygua li fa crexer mes la malaltia: e aço fareu tant fins que lo cauall sera tornat en son esser: Empo aço auegades se esdeue en sanchfoniment: e lauorsli fareu lo que es contengut enlo capitol de sannhfoniment:

Dela malaltia quesdiu cimorra. ca.lxxvj.

Una malaltia se fa en lo cap del cauall qui es refredament antich qui ve dl corriment d cadarn qui aporta continuament humors fredes axicõ aygua la qual sesdeue com lo cauall ha soffert temps passats gran refredament en lo cap: e auegades esdeue la malaltia que hom apella verme ho cuquas volable e carrega li tant que lo cauall va aperdre les narils ꝑ la gran humiditat: e aquesta malaltia apella hom cimorra

La cura per la dessus dita malaltia.

Cobriu be lo cap dl cauall ab lana e feu que estiga en loch calent e donauli coses calentes e feuli cada dia pasturar en algun prat hon haja herbes petites car lo cauall qui abaixa lo cap en terra gã par

Ayuntamiento de Madrid

tida deles males humors li hix per les narils. Encara es molt bo per la dessus dita malalaltia fer fum de vn tros ó drap cremat: ho boominell cremat que vol dir lo cuch que fa la seda e cremau lo e aquell fum li entra p les narils fins al cerucll: car tot aço dissol les humors antigues e ajustades. E per la dessus dita malaltia es bo pendre vna bena de lie ligar la al cap de vn basto estretament vntau dita bena ab sabo seramech e metcu li lo basto per les narils gentilment tant com pora entrar: car aço fa buydar la mala humor del cerucll. Pero a tal malaltia enlos de mes es incurarable.

Dela malaltia qui ve als caualls per fredor de cap.

Cap. lxxvij.

Encara hi ha altra malaltia quis fa per tot lo cap del cauall vniuersalment el fa estrenudar el fa tussir e li estrēy lo gargamell e li fa inflar los vils: e algunes vegades lo fa plorar e inflar e aço se esdeue laugerament quant hom met lo cauall calent cuia estable e apres lo trabeu soptadament al vent: e a vegades li esdeue per altres fredors ho per altres occasions les quals son causa que lo cauall tus. e per aço pert gran partida del beure y del menjar. Anaquesta malaltia dieu fredesa de cap.

La cura per la dessus dita malaltia

Er la dita malaltia es menester que de jus les barres li doneu botons de foch subtilment per que les humors qui per la fredor son somogudes vajen de fora: e apres meteli sedenys per que passen carrera per hon hisquen les humors: y es menester que lo cauall tinga tostemps lo cap cubert ab lana: e q̄ li poseu souint mantega entre les orelles ben escampada.

Ayuntamiento de Madrid

En aquesta mateixa malaltia es molt bo lo oli de lor: ō aq̄
sta manera: prenen estopa ho drap ō li e ligaulo en lo mos
dela brida e vntau fort dita stopa ho drap ab lo dit oli de
lor e apres enfrenau lo cauall e feu que bega ab lo fre. E
aximateix es bo a dita malaltia: pēdre sauina e ligar la al
mos del fre e que lo cauall la mastegue. E aximateix es bo
a dita malaltia: pēdre formēt ben cuyt e metrel en vn sach
tan calent com lo pora sofferir e ligar lo dit sach al cap ōl
cauall axicom si fos vn morral de manera que aquella ba
bor ho fum del forment li entre per les narils p per la boca
e que puga menjar del dit formēt sin voldra. E aximateix
es bo a dita malaltia: pendre forment e courel ōla dita ma
nera mesclant hi vna herba qui ha nom poliol. e posar lo
en vn sach e ligar lo sobre lo cap del cauall: axicom dessus
es dit: empero que tinga tostemps lo cap cubert. E axima
teix es bo a dita malaltia: pendre vna bena ample de li e q̄
la vnteu ab sabo moriscb e apres ligau la al cap de vn ba
sto e meteulo gentilment per les narils del cauall tant com
pora entrar e apres traeulo: e quant lo traureu lo cauall es
ternudara: e aquell esternudar li fara buydar les narils ō
aquelles males humors que son en lo ceruell: E aximatex
es bo a dita malaltia: pendre mantega e mesclarla ab oli ō
lor: e apres metre lin entre les narils e quel guardeu de co
ses fredes fent li vsar totes coses calentes de natura.

Dela malaltia quis fa als cauals en los vlls. Cap. lxxviij.

Algunes vegades se esdeue q̄ la ōssus dita malal
tia ō fredor ō cap ho humors somogudes corré
als vlls e fan lo souint lacrimejar: e a vegades se
fa vna cosa blanca axicō vn nuu e te grā blācor
p tot p les q̄ls coses lo cauall no pot veure tabe cō solia;

Ayuntamiento de Madrid

La cura per la dessus dita malaltia

A La dita malaltia deueu donar aquest remey en lo començament. Si los vlls del cauall lacrime jen feuli vn estrenyedor al front fet de vn fust q̃ a nõ libano e d̃ mastech tot picat en eguals parts e preneu blanch de hou ben debatut e meteu lo sobre vna bena de drap de li que sia tan ample com lo dit e que baste a ligar lo cap tot entorn: e apres raeuli los polsos e lo frõt e ligauli aquella bena ab dits materials lo qual ha noz estrenyedor: e no loy leueu fins que sia guarit: e quant loy leuareu es mester quel leueu ab aygua calenta ho ab oli. E aximateix per la dessus dita malaltia es molt profitos sagnar lo cauall d̃les dues venes maestres d̃ vna part e de laltra: les q̃ls son dis los vlls e q̃nt ne haura exida, ꝓu sãch feu vn ẽpastre d̃ pegũta e posaulo sobre la sagnia vn poch calẽt: e si los vlls se erẽ escurits ꝑ raho d̃ algũa cosa ho per lo cadarn posauli estelletes q̃tre dits d̃ jus los vlls e ditre los vlls es mester q̃ subtilmẽt li poseu ab vn cano vna poca d̃ sal bẽ picada: empo si a pany ho tel en los vlls encara q̃ sia antich: es mester q̃ hajau vn os de cipia e ros de bota e sal gema d̃ tot egualẽmt e picau ho gẽtimẽt e ab vn cano subtilmẽt buffãt meteu loy dis los vlls dues vegades cada dia: E aximateix es molt bo ala dessus dita malaltia q̃ p̃ngau sal ben picada e mesclaulo ab fempta d̃ luert e meteulin dintre los vlls ab vn cano buffant: empo no lin metesseu d̃masiadamẽt car seria perillos d̃ guastar li los vlls E si lo pany ho tel era molt antich es mester q̃l vnteu dos ho tres vegades ab greix de gallina: abans q̃ noy metau dita poluora. E aximateix es molt bo a dita malaltia pendre vn poch de poluora de adruena e poluora de fempta d̃ home lançant ho tot mesclat dins lo vll del cauall.

Ayuntamiento de Madrid

Del cauall qui es ferit en lull. Cap.lxix

SI lo cauall sera ferit en lull en manera que sia sedat e que lis fassa alguna poca ō carn ho que li escuresca de telares mester que li fassau les ō sus dites sagnies e que li metau aquelles matei res poluores:e apres preneu vn verme gros quis fa enlo femoras lo qual es blanch hite molts peus:e preneu vn hou de gallina lo major que poreu trobar e traeu ne lo ro uell e hajau sal petra e vna poca de sendra e brases de ru da e meteu hi lo restant del ou e estigay fins que la closca sia cremada e apres moleu lo e passaulo ab vn sedas prim e preneu la lauor ques fa en la capsa dela gauarrera e cre maula e feu ne poluora:e apres preneu totes les dessus di tes poluores e mesclau les en vna escudella e cada dia du es ho tres vegades meteulin en lull ab vn cano buffant.

Per a desfeta que lo cauall tinga enlo vll. Cap.lxxx.

PRimerament pendreu lauor de fenull tant com ne cabra en vna closca de ou:e altra tanta auena que sia negre:e tres grans de auellana e mastegau ho tot en semps:e apres pendreu vn drap ō li prim que haja seruit e meteu ho tot dins lo drap e apres alsau lo cap al cauall tant com poreu e torçeu aquell drap dins lull a al cauall tant com poreu:e estiga vna ora ab lo cap alt tenint la medecina dins lull:e aço fareu vna vega da al mati e altra al vespre:nou dies arreu:e la persona q̄ la damunt dita medecina mastegara es mester que no ha ja menjat aquell jorn alls ni cebes ni cosa fort. E aço esco sa prouada. empero que la malaltia no sia antiga.

A colp de vll de cauall. Capitol.lxxxj.

Ayuntamiento de Madrid

PReneu fulles d mata e mastegaules e apres ab vn cano bufant meteules dins lo vll del cauall: car dins tres dies que haureu fet lo dessus dit dues vegades cada dia lo cauall sera guarit ab la ajuda de nostre senyor deu.

Altra a colp de vll de cauall.

PReneu pebre negre ben molt e ab vn cano lançaulo dintre lull del cauall dues ho tres vegades cada jorn: e tantost sera guarit.

Dela malaltia que naix als caualls dins la boca enlo lambrot dejus. Capi.lxxxij.

ALs caualls se fa vna malaltia enlo lambrot dejus depart de dins prop dels quexals e dien se faucelles e son blanes e fan se com a vexigues e son tan grans com faues: e fanse de sobres de abundament de sanch: e leuẽli lo menjar e fanlo secar: e guareixense axi. Preneu vn ferro fet axicom vn ham d pescar e meteulo per la vexiga e tirau enuers vos vn poch: e ab vnes tesores que tallen be tallaulay fins ala rael: e guardau que no toqueu enlo lambrot: e apres preneu mel e vinagre e sal ẽ mesclauho tot en vna escudella e fregau ne la naffra dues ho tres vegades.

Dela malaltia ques fa dins la boca del cauall ala qual dien barbes. Capi.lxxxiij.

ENla boca del cauall se fa vna malaltia ala qual dien barbes e naix dins la lengua e fa vns grãs axicom a ciurons e de aq̃lla color e fanse ꝑ ajustament de humors: e fan perdre lo mẽjar al cauall e fanlo molt beure e fanlo estar trist: deuẽ se tallar axi com la faucella dessus nomenada: e apres fregar la naffra ab aquella medecina dela faucella dessus dita.

Ayuntamiento de Madrid

Dela malaltia ques fa enla lẽgua del cauall la qual ha nom peanya Capi.lxxxiiij.

Als caualls se fa vna malaltia enla lẽga la quál deualla ales mans e als peus e ꝑ aço li diẽ peanya: e aq̃sta dolor se fa ꝑ sobres de abũdament de sanch e de fleuma podrida e deualla ꝑ les venes fins ales vngles e fan planyer molt lo cauall: deu se curar axi. Traeu li la lẽgua defora e raeu lay ab vn coltell e si hi ha algũ gra traeu loy ab la punta del coltell: e conexereu lo gra en aço: q̃ es mes blãch alli que en altra part: e son los grans axicõ los de mill e de aq̃lla mateixa color: e fet lo damũt dit pendreu vna vena negra q̃ va sota la lengua ꝑ mitg: e tallau lay al traues e sagnula tant cõ poreu: e apres preneu vn ferro agut d̃la gruxa del dit manouell e foradauli la lẽgua d̃part a part ꝑ mitg d̃la vena: dos dits mes amũt dela sagnia: e apres feu li dolar les vngles de tots los quatre peus de manera q̃ non hisca sanch: e preneu seu de cabra e regalau lay desobre: e preneu sego e sal vermella e mesclau ho tot ab dita ceu e bulliu ho tot en vna olla de manera q̃ no sia clar ni espes e meteulin sobre totes les quatre soles d̃ls peus e meteu hi estopa desobre e ap̃s meteu hi draps de manera q̃ les soles so beguen tot: e aço fereu tres vegades lo dia e tres la nit tres dies arreu: e si per aço no guareix traeu li les canelles de tots los quatre peus e meteuli desobre estopades ab oli e apres lançau hi desobre vna poca de farina de forment: e aço fareu fins que sia guarit: e vntau li les fonts deles mans e dels peus ab blanchs de ous debatuts e lançada la escuma e ab ensens e pegunta tot molt e mesclauho ab lo dit blanch de ou: e vntau ne lo cauall enla forma dessus dita fins que sia de tot grarit car aquesta es la millor medecina.

Ayuntamiento de Madrid

Dela malaltia quis fa al cauall enla boca p sobres de sanch: ala qual dien lempastre ho paladas ho faua. Capi.lxxxv.

Questa es vna malaltia quis fa enla boca öl cauall entre les dēts la qual ve per sobres ö sanch e coneixereu la axi: quāt lo paladar esta axicom escalons y en mitg del paladar prop deles dēts se fa vna cosa inflada ala qual dien faua: perque es tal coz vna faua. E quant lo cauall te aquesta malaltia no pot menjar ans quant pren la ciuada mitg mastegada la deixa caure. Lo remey es aquest: pneu vn ferro que sia larch e al cap voltat e tallante que sia ben caleut: e meteu lo sobre la faua vn cas de coltell e tirau fort fins a les dents e arrencau li la faua e lexau lo sagnar fort: e apres preneu vinagre e sal e vn poch de sego e fregau lin la naffra e tota la boca. E si lo cauall no te sino tansolament paladas: fregau loy ab vinagre e ab sal vn jorn dos ho tres vegades: e siper aço no li abaixa: feu lo sagnar en dos ho en tres lochs car hon se vulla lo podeu punxar que noy ha ninguu perill: e quant ne haura exida prou sanch fregau loy ab sal e vinagre: axicom dit es.

Dela malaltia quis fa al cauall enles barres a part defora: la qual li esdeue per colp ho per altres coses. Capi.lxxxvj.

Algunes vegades se esdeue que la barra del cauall pren mal en diuerses maneres coes que encontra en algun loch dur: ho alguna vegada per colp que alguna altra bestia li dona: ho alguna vegada per algun tronch de lenya ho alguna espina quey entra e li fa mal: e a vegades se infla: e algunes vegades se esdeue per la mala barbellera: ho per

Ayuntamiento de Madrid

portarla massa estreta: car la barra del cauall es loch sech de carn e nirulos: e quant lo cauall hi te mal major dolor ne passa que de ningun altre loch del cors.

La cura per la dessus dita malaltia.

La qual malaltia donareu aquest remey: fora empero ninguna infladura que vinga per ocā-sio de naffra q̄ algu li haja feta: ho per cossa de altra bestia. Primeramēt raeu tot lo mal ho la infladura: e preneu donzell y morella roquera e carnera: e preneu les fulles e lo pus tēdre de dites herbes egualmēt de totes e picau ho tot ensemps ab sagi de porch q̄ sia vell e meteu ni bona quātitat: e aps meteu ho en vna olla neta e mesclauhi vna poca d̄ mel e bulla tot ensemps: e mesclau hi oli e farina de formēt fins q̄ sia tot ben cuyt: e aps po-sau loy desobre lo mal axi calēt cō ho pora comportar e li gau loy ab vna bena: e aço fareu tres ho quatre vegades cada dia. e axi mateix es molt bo a dita malaltia pēdre such d̄ dōzell eō api e sagi vell e tāta sera cō sagi e vn poch d̄ vi blāch eō oli: e bulliuho tot ensēps e mesclauhi farina d̄ for-mēt: e cō sera tot cuyt posauho sobre la inflādura dles bar-res. Item mes hi es bo such d̄ dōzell ab mel y ab mātega y ab oli d̄ tot egualmēt e tot cuyt ab farina d̄ formēt e posau ho sobre lo mal axicō dit es. E si lo mal deles barres se fa per algun tronch ho espina: feuli aquella cura que farieu al cauall ferit de tronch ho de espina ho de altre fuit. E si la inflādura se podreix e si fa materia: lauors es mester que alla hon veureu lo major ajustament de materia que ab vn ferro agut e calent ho cremeu perque hisca la mala humor e podridura: e apres vintau ho dues vegades ca-da dia ab Mantega: E si la malaltia se endureix cofeu lay ab ferros ben caleuts. E si la barra se infla per mal

Ayuntamiento de Madrid

que li haja fet la barbellera: untaula y cada dia dos vegades ab una decoctio que tenen los especies que ha nom lialte e mesciau hi una poca de gripia que ab aço guarira

Dels caualls ques enrabien. Ca.lxxxvij.

La malaltia dels caualls qs enrabien se fa dins lo cors com apostema e primerament se cōcria en lo cap e de aqui se estén per tot lo cors e va enuer lo cor e quant mes si acosta mes li crex la rabia: es aquest lo remey preneu argila la mes fort que pugau trobar e meteula en aygua e quant sera temprada picau la be e meteu la en una pell ab vinagre fort e embolicaulin tot lo cap fins ales narils: empero lexau li los vlls e les orelles descubertes: e apres meteu li desobre una pell de molto ab lo pel de dins e sobre la pell meteu hi un feltre ho un drap gros. de manera que lo cap li sue: e quant conexereu que la suor li sera passada leuau lo y e meteu li un altre e aço fareu tres jorns arreu e dues vegades cada dia: E quant sera guarit ho conexereu: e aço que no vanejara e que hi veura tantost.

Dela malaltia ques diu vorm. Ca.lxxxviij.

El vorm es una malaltia ques fa als caualls p molts cassos. E primerament se esdeue per grā refredament: es fa per la pols dela ciuada quāt no es ben porgada e fas dela pols dela palla quant no es ben denejada. es fa dels fems quant li fan lit e resta pols en la litera. es fa en lo estiu quant corrē molt e vmplen se les narils e los vlls de pols e perço es mester que quant descaualcau li fregueu les narils e los vlls dla pols: car aquest es mal vorm: e per lo vorm li inflen les cuxes e los botons e les yllades e fanse bonys per lo cors e

Ayuntamiento de Madrid

per les cuxes:e per aquells bonys auegades los ne hix ay gua groga e verinosa.e aquest tal es dit vorm raul: lo ql es fort e molt perillos sino es ben curat e prest.

La cura per lo vorm raul

QRimerament es mester que sagneu lo cauall de les venes maestres:e traeu lin tanta sanch com vos dire si lo cauall sera egualat traheu lin tres liures:e si sera quart dents traheulin dos liures e mija:e si es magre vna liura.E quant aquesta sagnia sera feta feu li vna olla de totes aquestes coses. Primerament mantega de vaques ho de ouelles:e sinch onses de seu de ronyonada ó molto:ho de cabro:e oli ó olives vna liura:sagi de porch vell sinch onses: mel tres liures alls quatre onses:vimig canter.alfolbes vna almosta: linos vna almosta:matafaluga mija almosta:comis vna almosta e moleu totes aquestes lauors:e foneu lo restat e picaulos:e apres meselau ho tot ensemps e bulliu ho en vna pa ellae apres lexau ho refredar vn poch de manera que ho puga beure e donau loy en tres vegades de aquesta manera.La primera vegada tres escudelles:e passats tres dies donaulin sis escudelles:e apres passats altres tres dies donaulin deu escudelles:e tostemps donau loy tan calent com pora comportar de manera que en sis dies bega tot lo damunt dit abeuratge.

Abeuratge per vorm.

QRimerament preneu leuat e mel:e alfolbes e sagi:preneu vna caldera e vmpliula de aygua e meteu la al foch:e cos la aygua haura perduda la fredor meteu hi les coses damunt dites e desfeu ho be e quant sera desfet meteu hi vn poch de saffra e donaune abeure ala bestia cada mati:e meteu li en la ciua-

Ayuntamiento de Madrid

da vnes poquea de alfolbes e vna poca de lauor de edra e si lo vorm li comensa a exir per les narils es mester que tots matins ans que no li doneu lo abeuratge lo fassau anar a pasturar en algun bell prat: e si vormeja molt: vntau les barres e la gola ab sagi: e continuau loy fins que sia guarit: e preneu estopa y embolicaula en lo fre ho brida dl cauall: e apres hajau oli de lor e vntaune la dita estopa: e preneu amido: e salpicaune be lo dit oli e apres enfrenau lo cauall: e feu lo estar axi vna gran estona enfrenat e feu aço al mati e al vespre: e feu lo beure ab aquell fre.

Altra per vorm per fort que sia

PRimerament pendreu mija liura de figues blãques e mija de alfolbes e vna onsa de ma afaluga e altra de regalicia la qual sia ben esclafada: e sia mes tot en vna caldera ab vn canter e mig de aygua: e coeu ho tant fins que minue mes de tres dits e apres donauli de aquest abeuratge quatre dies arreu cada dia tant com ne cabra en vn bacide barber: car sapiau que aquest es molt marauellos abeuratge: e curara lo vorm per fort que sia.

APres al q̃rt dia: p̃neu mija onsa de macis e mija onsa d gingebre e mija onsa de canyella q̃ sia molt fina e mig q̃rt de saffra e vna onsa dalfaui e vna onsa d diadragãt e altra d blanquet: e tots los damunt dits materials sien bẽ picats e poluorizats cada hu ꝑ si: e p̃neu vna olla noua e meteu hi vna grã tassa d vi vermell q̃ sia molt bo y ẽla dita olla es mester q̃ metau dues onses d mãtega e sia fusa ab lo vi sobre lo foch menejant la ab vn basto e apres sien hi meses totes les poluores damunt dites ab lo vi ensemps que sien ben menades e mesclades: Empero preneu dela aygua del primer habeuratge deles figues e meteune enla dita olla altra tanta

Ayuntamiento de Madrid

com del vi e com tot açó menant sera calent de manera q̃ no puga fer mal al cauall: sia pres dit cauall dela manera que acostumen fer los menescals quant donen los abeuratges: çoes colat ab corderta e ab lo cap alt e ab vn corn donau li lo dit abeuratge recomplíment lo corn fins q̃ sia tot acabat tant com en la olla ni haura e com lo cauall haura begut tot açó sia li fet bon lit per causa que si ell volia jaure que ho puga fer. E quant seran passats vuyt jorns p̃ neu mitja dotzena de ous sens ia closca: e sien remullats en vinagre fins que sien blaus: e si apres lo cauall en dita manera e sia colat ab lo cap alt: e sienli donats dits ous lahu apres laltre.

Altra per vorm.

Reneu vn almut de forment e meteu hi vna grã menada de juliuert: e coga tot ensemps dins hu na caldera ab aygua tant fins que lo formẽt sia ben cuyt: e apres preneu cada mati vn almosta ó dit forment ab vn poch de juliuert e donaulo al cauall e si nou volia menjar mesclau loy ab la ciuada: e donau li de forment dela manera dessus dita dos almuts car açó es molt profitos.

Altra per vorm.

Tem vna herba que ha nom comí cerui ques fa en los prats tota estesa ab la fulla larga e trepada: si la rentau e denejau es molt bona donant ne cada mati al cauall.

Altra per vorm.

Tem mes preneu dues pires e meteu les 'acoure e quant seran mig cremades meteules en vna caldera de manera que no la cremeu: e meteu la caldera dauant lo cauall de manera que bega p

Ayuntamiento de Madrid

les narils aquell fum:e feu aço sinch ho sis dies.

Altra per vorm.

Item mes hi ha vna herba quia nom blanqueta:les fulles de aquella herba son molt bones a dita malaltia mesclant les ab la ciuada.

Altra per vorm.

Item preneu rauens e donaune al cauall y encada fulla meteu hi vn trosset de sagi be embolicat e donau li a menjar cada dia vn tros de sagi tan gran com vna grossa taronja:e meteu li entre la ciuada vna almosta de alfolues e vna poca de lauor de e dra:e preneu pegunta que sia ben dura e moleula vn poch e mesclau lin cada dia vn poch entre la ciuada.

Altra per vorm.

Preneu fulles de lantisca e feu les secar al forn e apres moleu les:e aquella poluora mesclau la ab sego ho ab farina e donaune al cauall set ho vuyt jorns arreu.

Altra pep vorm.

Preneu vna herba ques fa en les siquies qui es tal com les crexens:e donaune al cauall enuormat cada dia vna bona menada.

Dels caualls qui han les espatlles trencades. Capitol .xxxix.

Alguns caualls hi ha que tenen les espatles trencades ho sedades:e aço los esdeue p colp q̄ prenen de alguna altra bestia corrēt ho en altra manera p algū colp d̄ aristol:es aqst lo remey.

La cura per la dessus dita malaltia

Ayuntamiento de Madrid

Deles malalties dels caualls.

PRimerament es mester que li ragau la espatla fins alcolze e apres obriu enlo mugro dla espatla vna fenedura petita: de larch: e preneu vn cano de canya e inflauli la espatla tota de manera q̃s obre e que lo cuyro se lunyi dela carn: e quant sera ben inflat que coneixereu que noy cap mes vent: pendreu sal e oli e vinagre e pegunta e ensens molt e greix d̃ cabro e sagi d̃ porch vell e sera noua: e bolliuho tot ensps en vna paella: e quat sera bullit preneu vn embut e meteulo en la fenedura dela espatla del caual e meteu li ablo embut dinsla espatla tot lo damũt dit de manera que tot sia ple dela damũt dita cõfectio: e lexareu lo estar axi fins que nou dies sien passats e en aquest temps sera soldada la espatla dela trencadura ho dela sedadura. E quant seran passats los nou dies menau lo caual al rebeir dela aygua e quant exira de dit rebeir exngaulo ab vna ploma vnta uli totala espatla aboli e tornara tot lo pel dela mateixa color queera abans.

Altra cura per la espatla trencada.

PReneu lo caual e lãsau lo en terra e ligau lo gẽtilment e apres preneu sagi de porch que sia vell e feune vna pilora gran e vntauliu molt la espatla e apres pneu dos ho tres ferros grãs e plas e amples com los tres ho los quatre dits e calfaulos be e quant seran ben calents que tornaran blanchs acostaulos ala espatla ben prop empero que no toquen la carn sino q̃ estiga dos dits lunyi: e quant sera fret la hu preneu laltre: e aço fareu tant fins que tot aquell vntament del sagi sia begut dinsla carn: e quant sera be exut per la calor del foch votaulo altra vegada e feu axi mateix ab los ferros fins q̃ sia exut: e fareu ho dos ho tres vegades ans que lo caual

Ayuntamiento de Madrid

se leu:e ab aço si es trencada se soldara:e si la carn es ton solament cascada ab axo li leuareu tota la cascadura.

A colp de espatla de cauall.

SI lo cauall pren colp en la espatla es menester que li fassau vn forat de jus la espatla no molt grã per que les humors qui son somogudes ne hisquen y es mester que dit forat sia fet prop del mal per que les humors tropien tantost cami per exir: e apres pembreu souit la infladura per que aquella mala humor ne hisca:e feu moure lo cauall a petit pas per que les humors correguen:e quant conexereu que sia desinflat fareu li estrictori de aquesta manera. Preneu pegunta y ensens y mastech e vn poch de sanch de drago: empero feu quey haja tant de pegunta com de totes les altres coses:e feune poluora e ab la pegunta fusa mesclau ho tot:e calẽt tant com ho pora comportar posau loy damunt la espatla estes per tot lo mal:e apres preneu estopa tallada menut e posau lin damunt. E si per aço no guareix donauli sedẽys E si per tot aço no guareix feuli aquesta cura que es la derrera:e raeuli tota la espatla ab foch. ¶ Hay molts caualls que son vberts en los pits e conexereulos en aço:q̃ quant caminen lançen los braços vberts mes que no acostumen:e quant posen la ma enterra girenla axicom quils metia en torn:e com dualla alguna deuallada e posa la ma en terra :tantost la alsa axicom sis cremaua: e aximateix com deualla per alguna deuallada tostemps se plany del braç qui va a part damunt. E aquesta malaltia ve al caual per sobres de aportar gran carrech ho per fer grã jornada:ho per correr en loch de gran deuallada:ho per grã esslenegament que pren en loch de fanch ho en algun loch empedrat:ho en altra semblant manera.

Ayuntamiento de Madrid

La cura per la dessus dita malaltia.

DEr la dita malaltia es menester que poseu dos sedenys ho dos ortigues car mes valen que los sedenys si son mesos alla hon se deuen metre ço es entre la espatla e los pits endret del tor:e mentre tin dra los dits sedenys ho ortigues es mester quel fassau passejar cada matí per pue ell se referm sobre los braços e que se escorrega tota la fleuma e la mala humor que se es concriada en los pits empero meteu li vna cuberta dauant que li tinga cuberts tots los pits e les espatlles p que lo vẽt ni la fredor nol toque:car la fredor li faria molt gran dan si li entraua per les naffres:e lo cauall ne estaria en gran perill de perdres.

Altra cura per dita malaltia.

DReneu lo cauall e lançau lo en terra e ab les cames enuers lo cel e ab vn rahor feneu li la pell entre los pits e la espatla tãt fins que hi pugau metre la mar:e vntau vos la ma ab oli e meteula per aquella fenedura entre la espala e les costelles e trobareu ho tot ple de fleuma e de lims gentilmẽt traheu ho tot fis que conexereu que sia net.e apres preneu sal:e vinagre e oli:e pegunta:e cinsens molt e sagi de porch que sia vell e bolliu ho tot en vna olla e quant sera bullit preneu vn embut e meteu loy per la fenedura e meteu hi tot lo damunt dit:e feulo estar axi vna estona per que la pegunta li entre en mig dela espatla e deles costelles:e apres cosiu hi la nafra e lexau hi espirall per hon escorrega.

Dela malaltia que diuen alueras. Ca.lxxxx.

LA malaltia que diuen alueras sefa per limatge:e aquesta es la pyor que vol dir mesell:e comanes per gratar la hun cauall a laltre:e com beuen en

Ayuntamiento de Madrid

aygua corrent si aq̃ll qui te alueras esta ala part dessobre e la ltre beu laygua que escapa de aquell:e aximateix si me teu lo fre del cauall malalt a altre cauall ab baues fresqs Encara se troba quesi lo caualler vsa molt de caualcar a- quell cauall que te alueras se comana dita malaltia al ca- ualler:e majormẽt enlo estiu quant lo cauall sua. E axima teix diuen que lo mosso qui pensa tal cauall en lestiu es pe rillos perque caualca dit cauall quant esta suat.

La cura per la dessus dita malaltia.

Sagnau lo cauall dela vena del cap e trabeu li dues liuees de sanch:e passats deu dies sagnau lo dels braços dues mans dejus lo ajustamẽt dels pits deles venes principals:e trabeuli du- es liures de sanch:e passats sis dies sagnaulo deles cuxes deles mateixes venes vn forch sobre la garra e trabeuli vna liura e mija de sanch:e quant aquestes tres sagnies se ran fetes preneu vna herba que ha nom velloſa la qual es ta tostemps verda en estiu y en hyuern e te la fulla redona sino que te vn poch lo cap agut:e preneu lagi ỏ porch vell: e soffre:e sal:e picaubo tot ensemps e vntaulon tantes ve- gades fins que vejau que li vinga lo pel de sa color natu- ral:e preneu sanch de lebre e vntaulin lo alueral souint:e so bre la sanch lançaubi sendra de femta de home que sia se- ca e apres cremada.e secau fulles de cols e moleu les:e ga les de que fan la tinta:e femta de gallina seca e molta:e de tot aço sia feta poluora e lançaulin dessobre lalluaras:e a ximateix preneu sanch de oronetes del primer niu e vntau lin fort les clapes:e preneu mel:e cals:e sal:e feu ne poluo ra:e quant lo vntareu dela sanch deles oronetes lançau lin dessobre.

Altra cura per alueras.

Ayuntamiento de Madrid

PReneu let de letresa major e vntau ne totes les clapes dl aluaras tres dies arreu cada dia vna vehada: e apres passats los tres dies vntau lo ab mel destemprada ab oli e fer li ha metre pel e sera b en guarit.

Altra cura per alueras.

PReneu gales e let de letresa major e figues albacors seqs dles mes grasses q̃ trobareu: e rouells d ous d tot p eguals parts: e tot bẽ picat e destẽprat ab vinagre blãch dl mes fort q̃ poreu trobar: e menau ho tot ensemps tãt fins q̃ torne axicõ enguẽt: e apres p̃neu let de letresa vermella e vntau ne gentilmẽt cascuna dles blãcures tres vegades: e ap̃s vntau les ab lo vnguẽt damũt dit cada dia dues vegades: fins que si fassa crosta: e apres quant la crosta sera leuada vntau li les naffres ab mel destemprada ab oli: e fer li ha metre pel.

Dela malaltia ques diu sarna ho ronya ques fa als cauallb. Capi.lxxxxj.

ALs caualls se fa vna malaltia ala qual dien sarna ho ronya: e fas per moltes rahons. La primera per sobres de abundancia de sanch e lo cauall se grata tant fins ques naffra e apres si fa crosta: e aquella crosta se esten per tot lo cors.

La cura perla dessus dita malaltia.

SAgnau lo cauall dela vena del mitg del coll e traheu li dues ho tres liures de sanch: empero mirau la epat del cauall e la força e segons lo estament feu la sagnia: e apres preneu vna herba q̃ ha nom vellosa: e soffre: e sagi vell: e sal: e mesclau ho tot tant delahu com dl altre: e picau ho fort: e apres posau lo cauall al sol e quant sera calent vntau lo per tot tres

Ayuntamiento de Madrid

ho quatre dies arreu:e caura li tota la crosta e vindrali lo pel molt gentil e restara sa e net.

Be altra manera de sarna.

Altra natura hi ha de sarna quis fa als cavalls e ve de males humors:e comẽças ab durullõs ques fan per tot lo cors e hix ne aygua.

Altra cura per la dita sarna.

Agnau lo Cavall dela vena capdal qui es al mitg e traheu li tres liures de sanch:e apres per cascu de aquells durullons ho bonys meteu li vn ferro calent com vn traues de dit dintre per que hisca per alli laygua:e apres vintau lo al sol ab vellosa e ab les coses que digui enla cura dessus dita:empero en cada cremadura que fareu meteu hi pols de cals.

Altra pera ronya.

Reneu dues onses de argent viu: e dues de sofre:e vna liura dalquena:e vna liura de oli:e altretant vinagre:e vna liura de mel: e tot aço sia ben meslat apricom enguent:e meteu lo cavall al sol e vintau lo fort:e passats vuyt dies vintau lo altra vegada:e continuau ho axi fins que sia guarit.

Al pruyment de ronya ques fa enlos clins y enla coha dels cavalls.

Ma altra malaltia se fa enlo coll del cavall dejus les serres y enlo tronch dela coha e apres si fa ronya e pruyment que arrenca los clins:e fregues tãt los clins e la coha fins ques escorxa. E tot aço li ve q sobres de sanch e q males humors:e axima teix live al cavall q mẽjar en loch hon haje estat gallines.

Altra cura.

Ayuntamiento de Madrid

Sagnau lo caual dela vena del coll acostumada e trabeu lin sanch couinentment segons la edat e la disposicio del caual: e apres feu li lo seguēt enguent. Prenen soffre viu: e sal: e ros de bota. e picau ho fort y mesclau ho tot ab vinagre q̄ sia fort e ab oli tant delahu com del altre: e passau ho tot fins que sia espes axicom enguent: e apres vntau lin lo loch hon te lo pruyment çoes al coll e ala coha dues vegades lo dia: e ans de vntarlo grataulo fort fins quen hisca la sanch: e continuau loy fins que sia guarit.

Altra cura per la dessus dita malaltia.

Prenen vinagre fort mesclat ab orins de infant e ab such de caragols. e vntau ne lo caual. E a primateix hi es bo litarge picat e ben batut ab vinagre e ab vn poch de oli: e posar loy damūt lo pruyment. E a primateix hi es bona vna lauor q̄ ha nom alforbi ben molta e mesclada ab oli que sia ben espes: e vntau li be lo pruyment tres ho quatre dies arreu.

Altra cura per ronya.

Prenen fulles de baladre que sīē fresques e meteules en vna olla noua plena de aygua e bulliu ho tant fins que la aygua torn ala terça part e apres lançau ne les fulles e prenen sagi ōporch que no sia salat e soffregiu lo e lāçau ne la cremadura e p̄ neu cera noua blanca e lo brou del baladre e meteu ho tot en vna cassola e bulliu ho fort: e quant haura molt bullit leuau ho del foch e dexau ho refredar: e de aquest enguent vntau ne la ronya fins que sia guarit: e donau al caual ō deu en deu dies vna escudella de lantilles crues: e continuau aço dos mesos arreu car molt aprofita ala ronya e al pruyment.

Ayuntamiento de Madrid

Dela malaltia ques anomena enredrament. Capi.lxxxxij.

Enredrament es vna malaltia que ve al coll del cauall enlos niruis e donali tan gran dolor que li fa estar lo coll ẽredrat q̃ nos pot girar a nẽgũa part ni abaixar ni alçar lo cap ni poria pendre la vianda de terra sino quant esta ajagut y encara ab grã treball. Aquesta malaltia se esdeue al cauall per sobres de gran carrega enles espatles ho de gran sequedat que te en los niruis.

La cura per la dessus dita malaltia

Deueu pendre los clins d̃l cauall e tirar los amũt tant com poreu e apres preneu vn ast d̃ ferro p̃m que sia molt calent e foradau lo cuyro del coll d̃l cauall de part a part e guardau de tocar en los niruis e axi deueu foradar en sinch lochs per lo coll del cauall: e de vn forat a altre deu hauer quatre dits poch mes ho menys en cascun forat meteu vna corda de canem ho d̃li ho de cerres dela coha del cauall e feu que no sia molt grossa: e deu lay tenir quinze dies empero feu estar lo cauall en loch ben calent.

Del cauall enayguat. Capi.lxxxxiij

Als caualls ve vna malaltia ques diu enayguadura ho enayguamẽt: e aço ve al cauall en moltes maneres: çoes per lexar lo beure massa en vna vegada: ho quant ve escalfat e passa per alguna aygua e nol lexau beure ho per lexar lin beure massa ho quant ha corregut ho feta gran jornada e ve scalfat e quel abeureu prop dela posada hon ha de reposar: ho p̃ venir suat e tenir lo en loch fret sens alguna cuberta

La cura per la dessus dita malaltia

Ayuntamiento de Madrid

Deles malaltics dels caualls.

Sagnau lo cauall en los terços de totes les quatre cames e nol lexeu menjar ni beure fins q̃ sia guarit: e apres feu vna caldera de cendrada e p̃neu les allasses dels alls e palla de ordi e coga tot ab la cẽdrada: e q̃nt sera ben cuyt meteu laygua en vna bacina: e dos homens tots nuus prenguen cascu vn mãdil e mullen lo en la cendrada e baten ne fortment los braços e les cames e los pits e les espatles del cauall: e apres q̃nt lo haurã fort batut ẽbolicauli los braços fins als genolls ab aq̃lla cendrada e les cames de tras d̃ maera q̃ no cayga aximateix: e aço fareu tres dies arreu: e al terçer dia donareuli vna poca de palla: e apres vna poca de taluina de sego: e apres dõau li vn almut d̃ auena: e axi a poch apoch crexeuli la vianda de manera que no lin doneu tanta que li pogues tornar la malaltia: car si en vna vegada li tornaueu tota la vianda acostumada seria causa de reuenirli la malaltia. empero ab la medecina que sera guarit la primera vegada guarira la segona. Alguns homens hi ha que quant lo caualles enayguat li donen abeure molt vi e fan lo estar enfrenat ab lo cap alt vn dia ho dos. E altres que cohẽ ciuada ab vinagre e meten lay enles quatre soles d̃ls peus tan calẽt com ho pot comportar: e aço tres ho quatre vegades lo dia. E altres quel sagnen d̃les venes d̃l mig d̃ls trauadors d̃ tots los q̃tre pe⁹: e altres q̃l sagnẽ d̃ls talõs d̃ tots los q̃tre pe⁹: E altres q̃ li metẽ vn ferro ꝑ lo melich e trahẽ li vna ayguassa groga. Enpero totes aquestes coses no sõ molt ꝓfitoses ui d̃ grã v̄tut: e ꝑço vos auis q̃ no he trobat may res millor ni tan bo com lo fet dela cendrada axi com vos he dit E alguns ni ha quels fan vn sedeny ala fi del coll a dos dits del espatlar: empero no aprofita molt al cauall.

Ayuntamiento de Madrid

Altra cura per lo cauall ques enaygua molt souint.

Alguns caualls hi ha que senayguen souint per q̃ conue q̃ diga los remeys per q̃ no li torn pus dita malaltia. Pendreu les quatre venes capdals deles qualls hixen totes les altres venes del cors: e conexen se daquesta manera mirau en los braços dues venes grosses qui venen a part de dins e deualleu dl cap fins a les vngles: e perço que deuallen del cap los diuen capdals e quant les hajau trobades midau duesmans lo bre lo genoll e alli feneu lo cuyro e ab vn ferro apartau la vena fora la ligadura e derauli sagnar la vena dejus: e pneu vn fil que sia fort e ligau li ferm la vena e lerauli penjar los caps del fil de fora e preneu vn rabor que tall be e tallauli la vena dejus. E lo vn dia tallaules dels braços e laltre les deles cuxes enla manera mateixa E quant seran totes tallades preneu oli e sal: e scu e bulliu ho tot ensemps en vna cassa e quant bullira mullau hi vn drap e cremaume les fenedures del cuyro dues ho tres vegades: e axi perdra lo enayguament.

Altra cura per enayguament

Agnau lo cauall del coll de amdues les parts e deles quatre cames: e com li haureu treta prou sanch feuli sendrada e bateulon fort: e si laygua se es calada auall del ferraulo e meteulin en totes les quatre soles de aquella sendrada.

Altra cura prouada.

Reneu vna menada de saluia: e altre tant romani: e fempta de home fresca: e preneu tres taçes grans plenes de vi vermell que sia del millor que pugau trobar e mereu hi les dites coses e apres

Ayuntamiento de Madrid

meteu ho tot en vna cassa e bulliuho e apres colauho e meteu ho dins vn corn: e donauho abeure al cauall enayguat e tantost sera guarit: e noli cal fer altra cosa. ¶ E si feu dla cendrada es mester q̃ estiga en testadal de manera q̃ no es puga gitar: e donauli poch amẽjar e abeure: ço es vn poch de abeuratge ab farina: e preneu fempta de home fresca tãta com vna taronja e meteu lay en lo mos del fre e dessobre meteu li estopa embolicada e ligau loy ab vn fil e meteu lo fre al cauall e feulo estar ab lo cap alt de manera q̃ mastegant sen enuie la dita fempta: e siau sert que ab aço guarira: e apres picau tantes cebes fins quen hisca mija scudella de such e ab vn corn donau loy abeure: e aço fareu abans que no li doneu la fempta de home.

Altra per lo cauall ques enaygua souint.

Vallau ho lassau li les venes d̃ totes les q̃tre cames e ap̃s preneu sal e fregiu la en oli e meteuli en les naffres dla esuenadura e no se enayguara mes.

Altra per lo cauall enayguat.

Vos fareu traurelo cauall fora lestable e pẽdreu lo per lo braç dret: e tenint lo direu aquestes paraules: Alia sanya tanya alçalo peu e va: E aço direu tres vegades: e apres alçareu li tant lo peu fins que li toch al ventre: e ab la ajuda de deu guarira.

De vna malaltia ques fa axicom apostema. Capi. lxxxxiiij.

Vna malaltia se fa que ve de postẽa e creix molt sobre la carn e diuenli fogassa perque creix es fa axicom vn pa: e fase aquesta malaltia entre la carn e lo cuyro e proceheis de sanch podrida e dla mala humor qui va entre la carn e lo cuyro: e algũes

Ayuntamiento de Madrid

vegades se esdeue perque en aquell loch reben algun colp e podreix se la carn alli: ho per estar prop de algun altre cauall qui te aquesta malaltia la qual se comana d̃ vn cauall a altre.

La cura perla dessus dita malaltia.

Es menester que li talleu lo cuyro en mitg d̃la postemacio dejus prop dela infladura e moueuli la postema e mala humor ab vn fust ample e trencau la be e premeu la fort: e apres meteuli dintre de vna herba que ha nom sauina: e feneu li tant lo cuyro fins que tropiau la carn sana e traheu defora tota la postema: e apres vmpliu li la naffra ab estopa de li mullada ab oli e blanchs de ous: e aço deueu fer fins que sia guarit. E si coneixeu q̃ aquella malaltia sia madura endret d̃ alli hõ sera lo major ajustament deueu la ferir ab vn ferro calent dejus e pembre la be: e sagnar lo cauall deles dues venes del coll: e al onzen dia altra sagnia: e al quinzen dia altra: empero primer deueu mirar si aquella malaltia ve per grã humor: ho si ve per altres accidents del cauall.

Dela malaltia ques diu fichs. Ca.xcv.

Fichs es vna malaltia ques fa de ajustament d̃ humors: e ha ni de tres colors ço es blaua vermella y negra: e neix sens pels e creix a manera de figa sobre lo cuyro: e perço li dien fich: e fas per sobres de ajustament de sanch qui es entre carn y cuyro. E si lo fich se demostra molt ample al cap: p̃neu vn tros de cuyro e feu li vn forat redo en mitg tan gran com lo cap del fich: e meteu entre lo cuyro foradat e lo cuyro d̃l cauall argila ben fort e farina ben passada: e preneu maurunio ben picat e mesclau ne ab dits materials e feu ne coquetes tan grans com es lo fich e meteu les sobre vn ferro calent

Ayuntamiento de Madrid

e quãt sera ben calẽta la coq̃ta meteu la dessobre lo fich e
p̃meu la fort mẽtre q̃ sera calẽta: e quãt conexereu q̃ es fre-
da meteulin altra: e aço fareu fins q̃ lo fich comẽs. E aq̃-
stes coses se podẽ fer de vna herba q̃ ha nom mastucia la
qual neix en aygua y estal cõ les crexẽs sino q̃ te la fulla
mes petita e trepada entorn. E axímateix ho podeu fer ab
escorça d noguer vert: e feu ho axicõ dessus es dit: e tallau
lo fich ala rael dl cuyro tot senser e lexau ne exir prou sãch
e aps cobriu la carn de pols de cals viua e de pols de ter
ra e feu q̃ ni haja bona grupa sobre la naffra: e si tot lo fich
no era fora cremau lo ab vn ferro calẽt fins ala carn viua
E si lo fich naxera sobre nirui ho sobre la pũta dla espatla
deueu lo cremar sauiamẽt de manera q̃ noy toqueu ab fer
ro car seria mal e aps p̃meu la femta dl voltor calẽta: ho d
gall: ho de colom: ab sabo picat e meteu loy sobre lo fich e
ligau ho be: y estiga ari dos dies: aps vntau loy vna ve-
gada cada dia ab vn enguẽt q̃ ha nom pãtamirõ e ab mel
tot calẽt fins q̃ sia guarit: e dueu guardar q̃ locauall no pu
ga lepar ni fregar la naffra: e q̃ nos mull ab aygua freda
fins q̃ deu dies sẽ passats: e aps p̃meu vn fil d seda evn ca
bell dla coha d vn cauall potro q̃ nos sia acostar a egua e
torçeu los dos ensemps e ligau ne lo fich prop dl cuyro dl
cauall e quãt afluxara estrẽyeulo fort fins q̃ cayga p si. e si
neix altra vegada tallauloy molt prop dla carn viua e aps
meteuli vna poca d argila ab mel bullẽt desobre: empo gu
ardau q̃ no lin caygues sobre lo cuyro q̃ es sa: e aps tãtost
leuau ne aq̃lla mel e meteu lin d altra bẽ calẽta desobre: e si
lo fich te les raels p̃gones enla carn de aq̃sta manera gua
rira. E si lin exien molts fichs: es mesterq̃ façau saguar lo
cauall vna vegada del coll: e altra deles yllades: empero
mirant tostemps la fortalesa e la edat del cauall: e segons
la edat e la disposicio feu la saguia.

Ayuntamiento de Madrid

Altra per fichs.

Si menester que aquella superfluitat de carn qui es sobre lo cuyro sia tallada subtilment: e si noy ha niruis ab ferros calents cremaulo fins a les raels: e si es en loch niruios pneu realgar lo pes de vn tari e posaulo desobre segōs mes ho menys dla naffra: car lo realgar corromp e menja aricom lo foch: e aps quant sera de tot arrēcat preneu estopa mullada ab blanch de ou e ompliu ne lo clot: e feu aço tres dies arreu vna vegada cada dia e mudauli cada vegada estopa nova e aps preneu cals viua e mel tāt delahu com del altre e mesclau ho e posau ho al foch fins que sia tot cremat e cōuertit en poluora e preneu estopa tallada menut e embolicau la ab dita poluora e posau la damūt la naffra ab molta de aqlla poluora e aço fareu dues vegades cada dia: empero primer de posar li la estopa es mester q̄ renteu la naffra ab vi fort vn poch calent. E si sou en loch q̄ no pugau hauer realgar preneu tres draumes de cals viua: e tres draumes de ros de bota: e tres draumes de orpiment: e dues draumes de vert escur: e tot poluorizat mesclau ho: e meteu lin fins que les raels del fich ne sien exides e cremades: e apres rētau la naffra ab vinagre e feu la medecina dessus dita: e sapiau que aqsta poluora no es tāfort com lo realgar. Empero sapiau que noy naixeran pels sino molt a tart.

Altra per fichs.

Preneu soffre: e pebre: e realgar: e poluora del vert: e pelitre: e argent viu: tant delahu com del altre: e abans de metre lin rentau lo fich ab vi fort que sia bo.

Dela malaltia ques anomena raduycollo. Capi.xcvj.

Ayuntamiento de Madrid

AQuesta malaltia de raduycollo vol dir vna infladuraample e te la color vermella: e pren lo cuyro e la carn ben pregon e ab grau calor que va en si lanças en terra e bolcas y estē se ab grā dolor: e sis fa enles naffres y enles mictures dels niruis: y enlo dors: e a vegades se fa sens altra malaltia: e aximateix se fa en loch hon les humors deuallē. Aquest mal nos deu tocar ab ferro enlo començament quen hixen les humors: e aquesta calor perque nos agreuge ni cresca dolor en aquell membre en ques fa ni enlos altres que estā prop dell: e perque no deuall enles entramenes ni faça morir la bestia. deueu li posar algūes coses per amançar e refrescar: e aço ab enguent fresch e humit: car aquesta infladuraparteix de moltes humors e sagnies ques escorren deles venes en algun membre naffrat ho en altra part del cors: e apres que lo membre ho aquell loch hon esta no pot lançar defora ni muntar aquell podrimēt que fa. Aquesta malaltia es segons la qualitat e natura deles humors q̄ mes regnen enlo cors.. Aquestes malalties a tart goreixē si hō noy dona bona diligencia e tantost e ab molta subtilitat e ab subtils medecines e bones.

La cura per la dessus dita malaltia.

ES mester que primerament li tragau d̄la sanch que es molt mesclada ab fleuma: e que lay tragau per lo contrari çoes que si locauall te la malaltia enla part dreta quel sagneu d̄la part esquerre: e si la te enla part squerre sagnau lo dela dreta: e si la te enlos membres jusans sagnau lo d̄ls membres sobirās: tostemps al contrari. E si per vētura la malaltia es d̄ lōch temps e la calentura sera refermada: e la calor mudada: e la humor espessa e aplegada: Lauors es mester q̄ sagneu

Ayuntamiento de Madrid

lo cauall ab vn fust tant fins quen hisca la sanch clara. E per refredar e mollificar les infladures ho altres semblats deueu li fer aquest empastre. Preneu vna herba que ha tres noms en fisica. Lo primer es morron: lo segon es creson: lo terçer es tenteu: e alguns li diuen cartbeneyt: e tots aquests noms significan vna cosa: e aquesta herba se fa p les parets. Pendreu daquesta herba y ensens amarch e del altre blanch e picau ho ensemps ab rouells de ous: e sagi: e sal: e farina de forment: e mesclau ho tot ensemps e meteu loy tot calent alla hon te lo mal e apres feu li aq̃st empastre. Preneu tres mesures riques de such de apit: e dues de vi: e vna de sagi fresch sense sal: e si non trobau p̃ neu ne de salat e regalaulo e exir ne ha la sal: e meteu hi mi ja escudella de mel crua: e farina de forment: e mesclau ho tot ensemps fins que sia espes: e si es infladura posau loy calent: e si es naffra fret empero si es infladura deueu li fer aps aquest empastre e leuara li la dolor. Preneu porros tallats menut. empero leuau ne les raels: e mesclau los ab [illegible] e meteu los hi ben calents desobre:

Del cauall que li fan mal los loms ho es esllomat. Capi. xcvij.

Alguns caualls hi ha que tenen mal e gran dolor enlos loms: e diu los hom esllomats: e aço los ve per rabo que quant estan suats se refreden: ho quant hom hi caualca algun home armat o molt ferruch enles anques: ho altra gran carrega en les anques: ho quant hom li leua la cella que ell esta suat e no li meteu res desobre quel guarde del ayre: e daquesta manera los entra la fredor e les humors enlos loms y en los ossos dedins e planyse dels loms axicom sil hauien esclafar: e quant hom lo gira de traues fica les anques fins

Ayuntamiento de Madrid

a terra:e aximateix li ve aq̃sta malaltia p grã esforçamẽt que pren deles cames detras:hoquãt es molt joue si li meteu gran carrega:ho per mala cella ab mal bardo: ho per muntar ho deuallar alguna costa ab massa gran carrega E sapiau que lo cauall esfomat no pot gayre be passar ayga:e quãt esta enla estable esta molt estes ỏles mans e cames detras q̃ sembla pont:e quãt lo voleu girar en alguna part fa mala cõtinença del lom e giras ab gran treball.

La cura per la dessus dita malaltia.

Eu sagnar lo cauall dela part de dintre de les cuixes de les venes capdals dues mans sobre les garres:etraheulin dues liures de sanch:e apres preneu saluia: e edra: e timo: e ploma de perdiu:e sal:e coheu ho tot ab vi lo mes fort que poreu trobar:e quant sera cuyt mullau vn mandil en aquell vi tã calent com ho pora comportar e bateu lin los loms ab aq̃ll mandil:quãt lo haureu caldejat axicom he dit meteu li les herbes calentes sobre los loms:e aço fareu dues ho[illegible]es vegades lo dia e altres tantes la nit: e teniu lo tostemps faxat de manera que quãt li leuareu la vna cosa li poseu laltra e la faxa dessobre:fins que sia de tot guarit.

Altra a mal de loms.

Encara hi ha altra malaltia que ve als loms dels caualls e ve li gran dolor als loms e als ronyons e tira los niruis dels loms e dels ronyons continuament. la qual malaltia li ve per sobres ỏ superfluitat de males humors. E ve aximateix p gran fredor:ho per gran carrech:ho per molt grã treball que ha fet en jouent:ho per les causes q̃ digui en laltre capitol. E de aq̃st mal passa tan gran pena lo caus q̃ apenes se pot ajudar deles anques ni deles cuxes.

Ayuntamiento de Madrid

Altra cura prouada.

Si menester que façau raure tots los loms del cauall e apres preneu pegunta e foneu la en vna paella e sien fet vn empastre tan gran com los loms del cauall: e preneu goma: e pegunta grega: e galbanuum: e encens: e mastech: e sanch de drago: e gales tant delahu com del altre: e picau ho tot ensemps e passau ho ab vn sedas e tot mesclat meteu ho sobre lo empastre dela pegunta: empero feu que lo empastre sia vn poch calent e meteu lo sobre los loms e los ronyons del cauall: e non leueu dit empastre fins que ell per si ma[illegible] se començe de leuar: e lauors lo cauall sera guarit.

Altra cura per los loms.

Preneu vna herba qui ha nom Consolda major e bolim armenicum e galbanum menicum: tot aço es goma: e preneu pegũta grega e mastech y encens e sanch de drago e sanch de cafresca ho seca: empero del encens e del mastech e dela pegunta feu que ni haja tant com de tots los altres materials: e sia passat tot ab vn sedas e meselau hi bona quãtitat de farina de forment: e tot aço ben meslat e bẽ espes esteneu ho en vn tros de drap tan gran com los loms del cauall: e meteu loy dessobre e tenũ lo ab aquest empastre fins que sia guarit. ¶ La darrera medecina per lo cauall esllomat es que ab ferros calents li cremeu los loms de larch e de traues: e aquest es lo derrer remey.

Quant lo hos dela anca del cauall hix de son loch. Capi.xcviij

Acara se fa vna altra malaltia al cauall p desastreũ colp o ũ altre encõtre p loql se trau lo hos dla anca ũ son loch: e esdeues comunamẽt quãt

Ayuntamiento de Madrid

lo cauall corre el fan girar soptadament: ho per esllenegament que fa dela cama: ho quant posa lo peu en terra de tort: ho quant se embaraça lo peu detras ab lo dauant e treballa molt per desembaraçar se: e de totes aquestes maneres ve la dita malaltia.

La cura per la dessus dita malaltia:

Ser la dita malaltia es mester que derroqueu lo cauall en terra e posau li lo peu sobre la cuxa a part de dintre be amunt prop dels botons e pitjau fort fins que faça cruxir lo hos dela anca: e quãt haura cruxit conexereu que es tornat en son loch: e tallau li la vena maestra dela cuxa dela manera que he dit en altres lochs.

Altra cura per lo mateix.

Si la carn li inflia sobre lo hos dela anca feu li vna ortigua ho forat couinent sots lo cap dela anca pertal que les humors qui son escorregudes al loch del mal que hisquen per aquell forat e pmeu loy souint perque noy romanga algun podriment e feu moure lo cauall poch a poch perques comens a estirar e apres feu li aquest estrictori. Prenen pegunta: e encens e mastech: e vn poch de sanch de drago: empo es mester quey metau tant de pegunta cõ de tots los altres materials: e feu ne poluora e mesclau la ab la pegunta fusa: e tot mesclat posau loy sobre lo cap del hos dela anca e este neu ho sobre tot lo mal: e aps posau hi estopa tallada menut: e alguns hi posen borra e fan vn sedeny en la anca. E per aço mateix es molt bo que ab ferros calents li cogau lo loch malalt fent li ralles de larch e d traues: car lo foch naturalmẽt restreny les humors: empero aquest es lo derrer remey de tots.

Ayuntamiento de Madrid

Del cauall que li creix molt la sanch. Capitol.lxxxxix.

Quant la sanch creix molt al cauall ho conexereu en aquests senyals Lo primer senyal es que to stemps se vol gratar. Lo segon que li put molt la fempta. Lo terçer que fa la orina vermella e espessa. Lo q̃rt q̃ te los vlls sãguins e terbols e plorosos Lo q̃nt q̃ li naixen busanyes per tot lo cors e algunes infladures les quals hom no les pot veure sino que les trobau palpant. Lo sise es que menja mes que no acostuma: e si lo cauall te los senyals damunt dits deueulo sagnar d̃ la vena del coll segons la força e la edat del cauall: e si es fort e ha sinch anys deueu li traure tres liures de sanch: e si es flach e joue traeulin vna liura e mija: e si es d̃ quatre dents traeulin quatre liures e si no li feu aço sera perillos de hauer moltes malalties de diuerses maneres: ala vna deles quals dien sartarũa que es afferrada enla carn y en lo cu[illegible]o e alguns anomenen anaquesta malaltia sarna ho [illegible]ya e quant tal malaltia ve al cauall no corromp tansolamẽt aquell que la te mes totes lesaltres besties que li estan lonch temps entorn car la hun cauall preu la malaltia delaltre tansolament sis gratẽ lahualaltre ab les dẽts ho sis freguen la hu alaltre ho estan ensemps en vna estable ab layre que passa dela hu alaltreque es corrumput car sapiau que layre es fort cosa per mudar per que lo cauall es de si mateix de calda e humida cõplectio.

Quantlo cauall menja demasiadament ciuada es costibal ho se infla. Capi.c.

Alguns caualls hi ha que mẽgen molta ciuada e uo la poden pahir eperço venen a inflarse e costibarse. Es mester que anaquesta tal prẽgau v-

Ayuntamiento de Madrid

na liura de oli e vn pitxer petit plc de vi que sia bo e juli-
uert ben picat:e agrimonia:e verga de porch ben picada:e
tot aço meteu en vn corn e donau lo y abeure e guarira Al
tra medecia:preneu vna faxa que sia grossa e dos homēs
que tinguen casenn vn cap e meteu dita faxa dejus lo ven
tre del cauall e alçau tant com porcu amūt axicom si voli-
eu alçar lo cauall:e feu que vn home qui tinga la ma pri-
ma que la meta per lo ces dl cauall:empero feulu untar p
mer dita ma ab oli:e que traga tota la fempta e la podri-
dura que trobara:e tenin lo cauall vn dia ho dos que no
li doneu amenjar ni abeure:e axi sera tantost guarit.

Al cauall qui te rampa. capitol.c.j.

SOn algūs caualls quels ve vna malaltia q̄ ha
noz rampa e quant los ve fals estēdre les ca-
mes e nos podē moure e quāt se mouen leuē la
cama axicō si ō tot ne eren affollats:e es vna e
nujosa malaltia:y en tal loch li poria venir al cauall quelo
caualler ne seria perillos:e algūs caualls los dura [illegible]ua es
tōa:altres mig dia:altres vn dia:e vels enles cuxes dl ab
Per aq̄sta malaltia es mester que prengau vna rabosa e
dela part que vendra la malaltia al cauall preneu dela ma
teixa part dela rabosa coes q̄ si lo mal li ve en la cuxa dre
ta que prengau la cuxa dreta dela rabosa e meteula acou-
re en vna olla ab aygua e ō aq̄ll brou q̄ fara q̄l dōeu abeu
re ab vn corn al cauall e apres preneu dels ossos dela ra-
bosa e ligau los en lo cabestre y en lo fre ō manera que no
li puguen caure car mētre q̄ aportara aq̄lls ossos no li po
ra venir pus aq̄lla malaltia e aço es cosa prouada.

Del cauall qui te la natura defora e no lasen pot tornar. Capitol.cij.

SOn molts cauall que traben la natura de fora
e no la seu poden tornar per rabo dl escalfamēt

Ayuntamiento de Madrid

q̃ls fã les egues e les mules q̃nt vsan ab ells e nol podẽ re cullir en si e fan si vexigues blanq̃s e q̃nt les trenq̃n hix ne aygua groga.

La cura per la dessus dita malaltia.

Preneu saluia e timo: y edra: y ploma d̃ ꝑdiu: e coeuho tot ensẽps e raeuli los loms e caldejaulos hi ab aq̃ll brou: e ap̃s meteu li d̃sobre totes les dites coses tã calent com ho pora comportar: e aço dues vegades cada dia quinze dies arreu e preneu such de alantre e blanch de ou debatut e lançaune la escuma e mesclauho e vntauli lo membre e teniuli vna egua de prop e si ell lo dressa sera guarit ab aq̃sta medecina: si li donau recapte tantost.

Del cauall que li hix lo pasturol. capi.ciij.

Alguns caualls hi ha q̃ls hix lo pasturol per d̃jus e aq̃sta malaltia los ve q̃nt portẽ algũ home molt armat ho q̃ pes massa e q̃ ab aq̃lla carrega los fassen co[illegible]er ho trotar ho fer massa grã jornada: e per aquell g[illegible]treball que passa li ve la dessus dita malaltia.

La cura perla dessus dita malaltia.

Preneu vn infãt petit e feuli vntar la ma ab oli fret e feu lay metre per lo ces emenar be per les parts de dins e preneu pegũta: y encens e sal: e picauho tot ensẽps e vntanee ab aço lo budell qui esta de fora e apres meteuloy de dins tan gentilmẽt cõ poreu e quant sera de dintre teniu li los morros del ces tã estrets cõ poreu e donau li vna poca de farina d̃ formẽt ab sendra mesclada e tantost sera guarit sens ningun dupte.

Dels caualls que tenẽ molt poch vẽtre e son estrets de costat Capi.ciiij.

Algũs caualls hi ha que son molt estrets d̃ costats, e tenen molt poch ventre de manera que si treballẽ

Ayuntamiento de Madrid

ho corrẽ per alguna pujada la singla los ve ales yllades del que es gran perill al caualler e perço es cosa necessaria donar hi algun remey e sera aquest. Preneu lo cauall e menaulo en algũ riu corrent hon haja tants fons que li cobre la meytat del costat homes: e primer sagnaulo dela vena capdal que ve per mitg dl costat a dos palms e vna ma apres dela singla enuers la yllada e quant sera sagnat meteulo tant en la aygua fins que li cobre la sagnia: e traheu lin tres liures de sanch: e passats altres deu dies feuli altra dela dessus dita manera: empero ales darreres no li tragau sino vna liura de sanch: e cada vegada dexaulo estar vna estona en laygua de manera que li entre per los forats dela sagnia e cada vegada sagnaulo dls dos costats tant dla hu com del altre: e apres donau tals abeuratges e tals coses a menjar al cauall que li fassen engruxar e vmplir los costats. dels quals potatges e abeuratges trobareu ala fi dl libre alla hõ parlare de engruxar los caualls.

Al cauall qui fempta molt. Capitol.

Preneu serues fresques ho seques e meteu les en vna olla ab aygua desobre lo foch e bullan dos ho tres bulls: e apres de aquell brou feune abeuratge al cauall e donaulin cada mati: e continauu aço trenta dies arreu: e cada vegada q̃ dareu ciuada al cauall meteu li vna almosta de grans d vinassa mesclada ab la ciuada car aço es cosa qui restreny molt.

Del cauall qui te mal dors Capitol.cvj.

Son alguns caualls que tenen mal dors que quant suen ab la cella tantost los infla lo dors: e de aço venen les macadures: e parteix los d gran flaquesa del cuyro: e perço es necessari donar hi remey.

Ayuntamiento de Madrid

La cura per la dessus dita malaltia

Quant lo cauall te aquest defecte es mester que li ragau ab vn rahortant cõ te la cella e quant sia ras preneu vinagre e pegũta: e sal: e sutja: e oli e sagi vell de tot per eguals parts: e bulliuho tot en vna paella: e p̃neu vnes mordasses e meteules al cauall e quãt tot lo dessus dit bullira preneu vn mandil de li e mullaulo de allo e fregaune lo dors del cauall fins q̃ tot aq̃ll brou sia despes e dexaulo estar axi deu ho quinze dies e cada dia vntaulo ab oli vn poch calẽt dins aquells dies nol caualquen car aço li enfortira lo cuyro dela esquena.

Dela malaltia que dien corn ques fa en lo dors del cauall. capi.cvij.

Una malaltia se fa als caualls ala qual diẽ corn q̃ vol dir carn afollada e q̃ soleua lo cuyro y endureix se axicoz vn corn: e aço ve per que la carn se maca p̃ gran carrega q̃ li posau e infles e si li leuaula cella ans de dexarlo refredar resta aquella carn inflada e quãt lo dos es inflat e no es vbert no curen sino de caualcar e fer treballar lo cauall e ab la suor escalfes la inflladura e ap̃s ab la fredor endureix se: encara pot venir aquesta malaltia per altres occasions çoes q̃ si los pels de la esquena son molt larchs apilotẽ se ab la suor e fan limal e aximateix ꝑ algũa duricia q̃ es enla cella ho ꝑ q̃ la cella li es ample ho ꝑ q̃ li roda ho ꝑ q̃ lo caualler caualca d̃ tort e ꝑço q̃nt leuau la cella al cauall d̃uen mirar si te ningũa inflladura e sin te p̃neu aygua freda e bateu loy ab la ma ans ques refret e tornauli la tella y estrẽyeulo fort e d̃xaulo reposar: e aço fareu dues vegades lo dia: car si aquesta malaltia ve ꝑ treball e sestẽ per lo dors e ꝑ los costats sẽs donar hi recapte siau sert q̃ lo cauall ne haura gran treball.

Ayuntamiento de Madrid

La cura per la dessus dita malaltia

ES mester que li ragau la infladura e si hi te forat raeulay menut per que hisca la sanch qui es cascada: e si la infladura es de lonch temps deueu lay fregar ab aygua calenta molt fort: e preneu apit: e euol: e cart que dien beneyt: e coheu ho tot ensemps e ab aquella aygua rentaune la infladura e fregaula fort: e perque no minue la sanch fareu aquest empastre. Preneu apit: e euol: e dels brots del sauch meteu loy tot ben calent d̄sobre: e apres feuli altre empastre Preneu lo such d̄l cart beneyt: e farina de forment: e ous: e meteu ho tot sobre la infladura ab vn ferro calent e posauli desobre vn drap de li ho de canē tan ample cō los dos dits e meteuloy entorn dela infladura: e preneu vn tros de sagi d̄ porch e regalau loy desobre la īfladura e sobre los forats e leuauli lo drap e caualcau lo tant fins que sue: e si conexeu que es mester p̄neu aq̄ll mateix sagi que te sobre la īfladura e foneulo en vna cassola e vntaulin les naffres ab vna ploma car[illegible] jor operacio fa lo sagi de aq̄sta manera que de ninguna altra: e vntaulo tant fins que la malaltia sia arrencada: e sil voleu caualcar lexauli lo empastre empero que sia prim: e de aquesta manera lo tindreu fins que tot lo veri sia d̄fora e apres vmpliuli la naffra d̄ estopa tallada ben menut.

Altra cura per corn e altres macadures.

COm totes les malalties del dors d̄l cauall tinguen principi de inflament: perço es mester que en lo comēçament contrasteu a dit inflament de aquesta manera. Tantost q̄ veureu inflamēt en ningu loch d̄l dors del cauall es mester que li ragau tota la īfladura ab vn rahor e apres feuli aq̄st empastre preneu

Ayuntamiento de Madrid

farina de forment be passada ab vn iedas e mesclaula ab blanchs ō ous e meteu ho sobre vn tros ō drap ō li e posau ho sobre la infladura ben estes e acap ō dos jorns leuau loy no sobtadamēt sino lo mes gentilment q̄ poreu e q̄nt loy haureu leuat mirau si y ha ajustamēt ō materia ho ō postema e si ni ha es mester que ab vn ferro calēt li cremeu gentil ment la postema e lo podriment: e apres teniu li ben neta la naffra e meteu li medecines p curar la. Encara se fan scarnadures ho trenchs en lo cuyro sobre lo dors ōl cauall e aço p sobres ō carrega ho p mal caualcar axicō dit he ho p altre accident: ho p vna malaltia q̄ ha nō carboncle la q̄l se fa p supfluitat ō sanch e fas enlo dors: es mester q̄ quāt comēça lo carbōcle quel ragau tot entorn ab vn raor e meteu hi cada dia pols de cals viua mesclada ab mel axicom he dit enlo capitol ōl cuquas: e abans que noy metau res rentau li lo mal ab vi calēt ho ab vinagre e guardau q̄ noli metau la cella fins q̄ sia guarit: e sapiau que tostemps que lo cauall tindra mal enlo dors es mester que loy ragau: e apres meteli lo empastre que es fet de farina de formēt e de blanch de ou e fet en la manera dessus dita: empo en totes les malalties ho altres accidents que vinguē en lo dors ōl cauall es mester que tostemps hi poseu de aquesta poluora ōsobre de totes les medecines q̄y fareu. Preneu murtra seca e gales picades ho drap ō li cremat: ho feltre cremat: ho cuyro adobat y cremat: e aximateix hi es molt bona la podridura del fust antigament podrit Pero sapiau que sobre totes les poluores damunt dites es la poluora ōla mel ab cals viua axicom he dit car aquesta consolda la carn y es molt bona Empero abans que noy poseu ninguna deles dites poluores deueu rentar la naffra ab vi calēt ho ab vinagre E si aps ōla cura hi neixē pells mortificades. preneu closques ō auellanes ho tortuga crema-

Ayuntamiento de Madrid

da ho seda vella cremada tot aço picat e mesclat ab oli es molt bo vntant ne lo loch hont es estada la naffra car aço consumeix la infladura e leua la dolor.

Altra cura per corn quesfa en lo dors.

Preneu fulles de cols e sagi ō porch que sia vell e picau ho tot ensemps: e meteulo y desobre lo cuyro e meteu li la cella ho lo bardo ō sobre per que li estrēga la medecina: E aximateix hi es bo na escauiosa ho malui ab lo sagi piccat. ho cendra calenta mesclada ab oli ho femta ō home fresca: ho sagi ab sal picada e aboli tot mesclat e sapiau que lo cuyro çoeslo corn rot ne cau si hom lo caualca ab la cella e q̄ tinga ōjus alguna ōles medecines ōssus dites: e remoure souiut la medecina e arrencar lin lo cuyro e quant lo cuyeo sera arrēcat ompliu li la naffra ab estopa tallada menut y embolicada ab cals e mel tot poluoritz at empo rētauli pmer la naffra ab vinagre ho ab vi vn poch calēt: e aço fareu dues vegades cada dia fins q̄ sia guarit e ēcuyrat: e guardau vosō p[illegible]car li la cella fins q̄les carns ōla naffra sien eguals ab lo dors

Altra cura per macadures.

Uos pēdreu sagi ōssalat e vntaulo entorn fins q̄ sia exit e aps pneu vna fulla ō figuera y escalfaula be e metē lay ō sobre la maccadura e desobre q̄lla meteu lin vna altra cencera e nous cal estar ō caualcar enlo canall empo mudauli dues vegades lo dia les fulles si espo sible: sino vna que siau cert que ab aço guarira sens ningū dupte: car puat es que p molt q̄ camine no estara ō guarir

Dela malaltia ques fa en les yllades del caual.

Capitol: cviij.

En les yllades dels caualls se fa vna malaltia axi com bony tan gran com vn hou de gallina: e aço

Ayuntamiento de Madrid

ve per alguna speronada que li donau ab fellonia hi es tã fort la esperonada que encara q̃ no trench lo cuyro a part de fora fa trencar la tela apart de dintre:e per aquella trẽcadura hix la tela per aquell loch e concria aquell bony.

La cura per la dessus dita mal altia

Lançau lo cauall en terra e obriu li lo bony ab vn rahor molt subtilment de manera que no li toqueu per res ala tela e apres preneu aquella tela e ab vn fil que sia fort ligau li lo forat e tornaula en son loch e dexau li vn palm de fil d̃fora la naffra e preneu vn ferro calent e cremau li aquell forat d̃la tela q̃ es ligat e apres cosiu lo cuyro e dexau los caps del fil d̃fora per que quant la naffra guarira lo fil se podria e no restara de dintre:e apres feu li aquest enguent. Preneu sagi vell:y cera:y encens:y pegunta e foneu ho tot ensemps : e lançau ho en vna cassa e dexauho refredar e apres vntau lo ab aço:e cada vegada quel vntareu meteuli desobre de la p[illegible]uora feta de fems cremat.

Ala infladura ques fa en lo costat del cauall per esperonada: Capitol.cix.

Preneu vi fort que sia bo:e sego e seu de molto e allasses:e roses seques:e mesclau ho tot e feu ne vn empastre tan gran com es la ifladura e meteu loy desobre e singlaulo fort d̃ sobre e ab aço guarira tantost.

Altra cura per esperonada

Preneu boli armini e mesclau lo ab vinagre que sia fort e vntaulin la infladura fins q̃ sia guarit.

De vnes infladures ques fan als caualls en les cuxes y enlos braços. Capitol.cx.

Ayuntamiento de Madrid

Unes infladures se fan als caualls enles cuixes y enlos braços e nols fã mal sino q̃ls esta leig e q̃nt enuelleixẽ ne passen mal e fan se dures. e q̃nt se ẽdureixẽ no podẽ guarir ab nigũa cosa: e lo cauall es guastat.

La cura perla dessus dita malaltia.

Preneu raels d̃ malues: e linos: e alfolbes: e seu de cabro: e coheu ho fort en aygua e quãt sera bẽ cuyt caldejauli les infladures ab aquell brou: e apres posauli de tot allo que es restat enla olla sobre les infladures mesclat ab lo brou e continuau li de aço sis dies arreu e guardau lo q̃ no entre en aygua: e fet aço preneu oli de linos e vntau lon e fregaulo fort fins que haja begut lo oli.

A leuar dolor de foch. Capitol. cxj.

Preneu vinagre e alq̃ua e vn poch d̃ oli e de sutja de forn: e feu d̃ tot vnguẽt clar e ab vna ploma d̃ gallina vntaune alla hon es lo foch cada mati e cada vespe aço leuara li la dolor e guarir lo ha si lo ꝯtinua nou dies

Per fer venir pel alla hon nemanca al cauall. Capitol cxij.

Si lo cauall li manca pel en ningũ loch es menester q̃ prẽgau vn talp lo q̃l es vna bestiola axicõ vna rata e no te vlls e fas dessota terra: empero es mester que dit animal sia viu: e meteulo en vna olla e posaulo sobre lo foch sens aygua ni altra cosa: e dexau cremar dit animal fins q̃ sia tot poluora: e ap̃s preneu oli d̃ oliues q̃ sia bo e vntaune aq̃ll loch hon mancal o pel e apres lançau hi desobre dela dita poluora del talp: e continuant aço li vindra lo pel.

Altra cura per tornar pel.

Os pendreu fulles d̃ faues q̃ sien fresques e vntaũe fort fregãt lo loch hõ mãca lo pel al cauall

Ayuntamiento de Madrid

e si aço cõtinuau cobrara lo pel sino ha grã tẽps q̃l a ꝑdut

Altra cura.

Preneu mastech:e encẽs de cascu vna onsa e sia ben poluorizat:e boli armini:e mija onsa dema graneta de vltra mar:e gales:e lauor de linos:e sia tot cremat e poluorizat:e sia presa tãta alquena cõ tot lo restãt e sia tot tẽprat ab clara d̃ hou e ab vinagre:e vntaune cada dia vna vegada lo loc hõ mãca lo pel alcauall

Per lo cauall qui te febra. Capitol.cxiij.

Deueu pendre dos hodreshont haja stat oli e feneu los per lo mitg e escalfaulos e meteu los hi enla esquena y en lo ventre y en los pits e apres meteu li vn sach de mill torrat ab sal desobre e guarira.

Dela malaltia ques fa als caualls en losbrahons Capitol.cxiiij.

Als caualls se fa vna malaltia en los brahõs dels braços e fasi fistola e mẽja tant fort que algũes vegades cõsumeix tota la carn d̃la espatla:e aq̃sta malaltia se fa d̃ colp d̃ pedra ho de altra semblãt cosa q̃ li guasta la carn e fali cõ a veri no espes mas axicõ ayguassa:e si esta lõch tẽps de dins aminuals la carn d̃la espatla e buydas

La cura per la dessus dita malaltia.

Antost cõveureu lo loch ꝑ hõ menja es mester q̃ fenau de larch alla hon comença entorn d̃ quatre dits fins q̃ la fenedura vinga al hos hon es la fistola:e guardau q̃ no li trauesseu los brahõs e raheu los hi:e si trobau algun hos mẽjat d̃la malaltia traeu lon ab la alegra:e nols doneu lo tall d̃ traues sino q̃ p̃ngau la alegra e feu aq̃sta poluora:p̃neu cals viua e mel e sal e pastau ho tot ensẽps e meteuho al foc e coga tãt fis q̃ sia axi com a carbo e apres feune poluora:e rẽtau la naffra cada

Ayuntamiento de Madrid

dia ab vi fort dues vegades e apres lançau hi de aquesta poluora:e ab aço guarira la fistola.

Dela malaltia ques diu fistola. Capitol. cxv

Com algunes vegades se esdeuinga que en petita naffra se fa vna malaltia de dintre que menja e caua fins al hos:e aço se esdeue per vellesa de naffra mal guarida e auegades se esdeue d̃ crãc que no es estat curat axicom deuria:e tot aço se conuerteix en fistola.

La cura per la dessus dita malaltia

Preneu cals viua e orpiment per eguals parts tot poluorizat e mesclau ho tot ab such d̃ alls ho de cebes ho ab such de euols tot per eguals parts e meteu hi mel clara e vinagre tant com d̃ tots los suchs:e bulliu ho en vna olla tant fins que torn axicom enguent:e de aquest vnguent meteune dues vegades cada dia en la naffra hon es la fistola:e cada vegada meteu ni sufficientment E aximateix hi es bo que prengas orpiment e vert escur e cals viua de tot per eguals parts e mesclau ho ab such d̃ picodre e ab adradamẽt e mesclau hi vna poca de mel clara e vinagre que sia molt fort e coheu ho tot ensemps manejant ab vn basto fins que torn axicom enguent:e cada dia dues vegades rentauli la naffra ab vinagre que sia fort e apres meteuli desobre de aquest vnguent:e tantost sera guarit.

Altra cura per fistola.

Preneu realgar e destempraulo ab saliua d̃ home que sia deju e mesclat ab forment meteu ho en la naffra empero meteu ni tempradamẽt. Lo senyal per cõeixer la fistola si es mortificada es aquest:si la naffra infla entorn ques trench deditre lauors

Ayuntamiento de Madrid

es senyal que es mortificada e deueu la lauors curar axi com les altres nastres. E si la fistola se fa en loch carnos: es mester que li fassau la cura del cranch.

Al cauall ques passeja fluix capi.cxvj.

LO cauall ques passeja fluix per vbertura ho per dolor de espatles. feu li aquest lauament. Preneu los brots tendres dela estepa negra e dl romani e dela oliuarda e del lorer e camamilla eroses fresques ho seques e meteu ho tot en vna caldera ab vi e meteula al foch e dexau ho bullir e ap̄s leuau ho dl foch e quant sera vn poch refredat rentaulin les espatles e los pits e los braços e preneu vn lançol ho vna mãta e tot lo que sera restat enla caldera de aquelles herbes faxauli les espatles e los pits e los brahons e cobriu lo fort ab lamãta ho lançol e teniu lo axi dos ho tres dies: e apres feu li altra vegada lo dit lauamẽt e aço fareu tres ho quatre vegades arreu e refermar seha que no li tornara de grã tẽps e [illegible]er ventura lo corrieu es mester que lo vespre quel aureu corregut lo passejeu vna estona abans de metrel enla estable: e quant la suor li sera passada feu li dela sendrada dessus dita e bateu lin los pits e les espatles e los braços e apres feu retorter de palla de ordi e fregau lin les espatles fins que sia ben calent.

Per fer tornar del pel negre blanch. ca.cxvij

SI lo cauall te en algun loch pel negre e voleu q̄ torne blanch: es mester queli ragau ab vn rahor aquell pel qui es negre e apres raymau lo mẽut e preneu realgar e mel fusa e apres mesclau ho tot ensemps e vntaune tot aquell loch que es raymat: e apres rentaulo ab aygua ho ab vi enexerali pel blanch.

Altra per lo mateix.

Ayuntamiento de Madrid

DReneu aximateix vn rahor e raheulilo pel que voleu que torne blanch: e apres preneu vn drap d̄ lana e fregau li en aquell loch tant fins que sia escorxat e apres dexaulo estar: e passats tres dies tornaulo afregar aximateix fins que sia escorxat: e continuau de aquesta manera vn mes arreu: e apres dexau li metre cuyro e vindrali lo pel blanch: e de aço podeu veure la esperiencia enlo dors del cauall que per la continuacio de escorxarlo e d̄ escaldarlo ab la cella lo pel li torna blāch en aquest loch.

A mordedura de ca rabios. capitol.cxviij.

SI lo cauall es mordut de algū ca rabios preneu aquests noms dejus scrits y scriuiulos en pregami e ligaulos al coll del cauall: los noms son aq̄sts ✠ Libera graton ✠ Lūs aton auffra ✠ Baniffra ✠ ✠ ✠ E apres hajau lo fetge del mateix ca rabios e posaulo en vna cassola tot exut e meteu ho al foch e dexaulo cremar dins la cassola e com sera axicom ca[illegible] moleulo e mesclaulo ab aygua d̄ mar e ab vn corn donaulo dit abeuratge al cauall e apres feulo anar nou dies arreu ala mar e rētau li lo cap e lo cors e comanaulo ala gloriosa santa Quiteria e donauli vn ciri e vn cauall de cera e siau sert que guarira.

Enlos seguēts capitols dire d̄les malalties naturals hi accidētals q̄s fan enles cames y enlos braços y enles mās y en les falq̄s d̄l cauall: pus q̄ enlos capitols passats he dit d̄les malalties q̄s es deuenē ētotes les altres patrs d̄l cors: e p̄meramēt dire d̄les malalties d̄ls braços.

Dela malaltia que diuen polmo la qual se fa en los genolls del cauall. Capi.cxix.

Ayuntamiento de Madrid

Polmo es vna malaltia ques fa en lo genoll del cauall per colp e iflas lo genoll sino li accorreu tãtost: e vmples de humor que si aplegue e fas polmo. Aquesta malaltia mẽtre q̃ es ayguassa guareix se axi. Preneu vna lãceta de barber e meteu lay fins a mig coll loch ỏl mal e feune exir aq̃lla ayguassa: e a presmeteu li vn poch ỏ vert escur e tigaloy fins a mitg dia e aps rentauloy ab oli vn poch calẽt p que lo verdet muy ra: e aço se fa p que escalfe la vexiga e q̃ no si puga enclou re ningũa ayguassa: e aps ab oli ỏ linos vntaulo cada dia tres vegades. E si hauia fet polmo preneu vna lançeta e meteulay a ricomdamunt he dit e manejaula entorn ỏl cuy ro e ỏl hos p que rõpa lo polmo ỏ manera q̃ la medecina q̃ li posareu lo puga fondre: empo guardau q̃ no li toqu en los niruis e apres preneu sal: e oli e pegũta: e seu de cabro: e viagre e sagi ỏ porch vell: e arena: e bulliu ho tot ensẽps en vna paella ho en vna cassa: e aps raymau be lo genoll e pnoz vna mordassa e vn drapas ỏ li ho ỏ canẽ e meteulo en la pegũta q̃ sia ben calenta e bateuli fort lo gẽoll ab tot aço ben espes: e stiga axi fins a nou dies: e de alli auãt me teulo cascũ dia en aygua vna vegada ỏ mati e altra ỏ ves pre: e quant sera exut preneu oli fret e vntau lin lo genoll.

Dela malaltia ques diu spõdia la qual se fa de tras lo genoll en lo doblegador ỏla cama. Capi.cxx.

Vos pẽdreu caragols e traureu los ỏla cloica e pica ulos fort e axi picats metreulos sobre la es põdia e metreuli ỏsobre vna bena e embolicaulo gentilment e ptinuauli aq̃sta medecina fins q̃ sia guarit

Dela malaltia ques diu sobrehos. Ca.cxxj.

En los caualls se e esdeue vna malaltia ala q̃l dicn sobrehos e pot li venir per moltes occa sions: car algũs los ve per naturalesa per que

Ayuntamiento de Madrid

si lo pare te sobre hos algũes vegades se esdeue que lo fill li sembla en allo axicom li sembla enla color y en altres coses. E aximateix se pot esdeuenir per algũ colp queli dona algun altre cauall ho per colp de pedra ho de fust ho per algun gran treball que li fan fer quant es molt joue per totes aquestes ocasiõs pot venir la dita malaltia d̃sobreos e per guarir la direm moltes medecines fetes en diuerses maneres segons veureu enlos capitols seguents.

La cura per la dessus dita malaltia.

PRimerament es mester q̃ ab vn rahor li ragau lo sobrehos e rayma y lo traheu prou sanch: e apres preneu pegunta e sal: e oli e seu de cabro: e encens: e vinagre: e sagi de porch vell e arena: e bolliu ho tot ensemps en vna paella: e quãt haura bullit bateuli lo sobrehos: e son alguns que quant lo hã raymat prenen vna conna de porch e leuen ne tot lo greix e entretallenla dela part del greix e meten hi molta sal picada e posenla desobre lo sobrehos e liguen lay ab vna bena e dexen lo estar axi tres dies e tres nits: e passats los tres dies vnten lo ab oli vn poch calent e tenenlo cada dia al rebeig de la aygua: e aquestes son les raymadures les quals no goreixen tostemps perfetament empero per traurel de raels e guarirlo ab tota perfecio deueu fer la medecina seguent. Preneu tres hous e meteu los rouells en lo foch e mentre que los rouells se courã vos traureu lo sobrehos e raymau lo vn poch e preneu lo rouell de aquells e tan calent com poreu posau loy desobre y estrenyeulo ab vna bena y dexauloy estar vna estona e quant sera fret leuaune aq̃ll e posauni altre aximateix e apres laltre: e apres de tot açoraymaulo altra vegada e preneu realgar e vert escur e mesclau ho tot e posauloy desobre e ligauloy fort e dexau lo

Ayuntamiento de Madrid

star axi deu dies e apres dls du dies posau en algũ rebeig de aygua e dexauloy estar vna estona e apres enderrocau lo cauall en terra e ligaulo ab bones cordes de lana e preneu aygua freda e banyauli fort lo sobre hos e preneu ferros calents de manera que sien blanchs e meteu los hi sobre lo sobrehos y en torn vna polmada e cambiau los ferros souint fins que sia exut lo pel: e quant lo pel sera exut posauli altra vegada los ferros axicom dit he fins que lo pel se comense de arrencar e feu aço tantes vegades fins q̃ lo pel sia caygut tot per si mateix: e apres raymaulo souint e fondo e sagnaulo: e quant sera sagnat pendreu vert escur e realgar e meteuloy desobre e estiga axi deu dies: empero guardau que no so puga lepar e que nos mulle en ningũa manera: e passats los deu dies meteulo dues vegades cada dia en aygua e quant exira del aygua preneu arena menuda que sia passada ab vn sedas e meteulin dessobre: e quant sera exut meteuli dessobre oli fret e passats set dies lo sobre hos exira tot sencer de fora la canyella e restara lo forat net: e lauors rentau la naffra ab vi e preneu fempta d home seca e poluoritzada e lançau lin desobre e vindra la carn e lo pel axicom es menester.

Altra cura per lo mateix.

PReneu vn hou cuyt en lo caliu e meteu lo rouell dur tan calent com poreu sobre lo sobrehos e faxaulo be e aço fareu dues vegades cada dia fins que lo sobrehos sia desfet: e apres donau li en aquell loch e noli tornara james.

Altra cura per lo mateix

LOs pendreu horins e meteu hi sal de compas vna liura estigan axi fins que los horins siẽ podrits: e apres pẽdreu d aquells orins y escalfau

los vn poch e cada dia al mati e al vespre bateũe lo sobre hos del cauall e apres meteuli desobre estopa de canem:e aço cõtinuareu quinze dies arreu e sera guarit sens dubte

Altra cura per lo mateix

Vos raureu tant com te lo sobrehos e no mes:e apres preneu estopa e feune vna grossa estopada e al mitg dla estopada feu hi vn clot ab lo dit tan gran com es lo sobrehos.e apres preneu euforbi molt e destempraulo ab mel que romanga espes:e de aço meteune dins lo clot dela estopa e apres meteu ho sobre lo sobrehos de manera que lo euforbi no toque en la cãyella sino tansolament enlo sobrehos:e faxauloy delobre ab vna bena de drap ho ab vna cimolça bẽ estret per que nos puga calar auall ni moure a ninguna part:e tinga aço vint e quatre hores justament:e apres refrescaulo del dit euforbi enla manera dessusdita e aço fareu quatre dies arreu fins que lo sobrehos ne sia fora car tot lo cuyro e lo sobrehos se compodreix e roman la canyella lisa e nẽta:e apres rentauloy ab orins:e ab vi:e apres del lauament lançau hi cals viua:e aço fareu fins que sia guarit:empo meteuli costelles al coll e teniu lo de manera que nos puga le par nigratar ab les dẽts:car aq̃sta medecia es molt ꝓuada

Altra cura per lo mateix.

Vos raureu lo sobrehos:e apres hajau vn tros de cuyro e feu li al mitg vn forat tan gran cõ lo sobrehos de manera q̃ hisca ꝑ aq̃ll forat e teniu apparellats quatre ho sinch naps cuyts en brases axicom sils volieu mẽjar:e trencau hu de aquells naps per lo mitg e meteuloy tan calent coz ho pora comportar sobre lo sobrehos e apres estrenyeuloy ab vna bena tãt com poreu e com conexereu que sia fret desfeu ho e meteu

Ayuntamiento de Madrid

ni altre en la manera dessus dita: e aço fareu sinch ho sis vegades fins que conegau que lo sobrehos se desfa: e quant fareu aço es mester que tingau aparellat sagi de porch picat ab fulles de figuera e que lin poseu desobre empero de manera que no li toch en la pell de la cama car cremar li hia e apres estrenyeula fort ab una bena: e depau lo estar axi tres dies e apres refrescaulilo empastre e teniu lo axi nou dies: empero estrenyeulo cada vegada ab una bena tant com pugau fins que li fassau inflar lo genoll.

Altra cura per lo mateix.

LA derrera medecina per guarir lo sobrehos: es lo foch. vos pendreu lo cauall e dorrocareulo en terra sobre alguna bona litera e ab cordes de lana e teniu los ferros al foch: e feu ralles sobre lo sobrehos de larch e de traues a manera de graelles: e si lo sobrehos era molt gros es mester que dintre cada cayro foneu vn boto de foch e guardau lo que noy toque mis grate ab les dits: e p aço metreu li al coll costelles de fust e teniu lo axi trēta dies: e quātsera qsi vegut lo pel meteulo al mati e al vespre en lo rebeig d laygua e si hi ha romasa algūa nassra qnt extra d laygua meteuli cals viua dsobre e guardau tostēps q no li toq ables dets en nīgūa manera.

Dela malaltia ques anomena lata. ca. cxxiij

LAta es vna malaltia ques fa en la cama del cauall e es tal efeta de allo mateix que es fet lo sobrehos exceptat ques fa plana e se esten per lo bras: e si es prop dela juntura esten se fins alt e entrasen p la jūtura e fa plauyer lo cauall en grā manera: e sapiau que la lata se guareix ab les medecines q

Ayuntamiento de Madrid

guareix lo sobrehos: xceptat que ala lata dueu donar una ralla de foch de sobre e altra dejus per que nos estenga.

Dela malaltia que dien. escanyelladura. Cap.cxxiij.

Una malaltia se esdeue als caualls ala qual dien escanyelladura e vol dir tant com les canyelles dels Trauadors son molt desjuntades unes de altres e aço se fa quant lo cauall corre per algun pedregal e posa la ma en va e torçense les canyelles e lunyense les unes deles altres e aximateix se esdeue quant corre per alguna deuallada ho carrera dura: ho quât met les mans entre dues bigues: ho altres coses semblants.

La cura per la dessus dita malaltia.

Si lo cauall te la dita malaltia es mester que li ragau la cartella e raymaula e sagnaula gentil ment: e apres preneu farina de forment cremada: e alũ: y encẽs: e xeuet: e pegũta: e vidre molt e arena menuda: he blanchs de hous e debateuho fort fins que fassa correja e posauli aquesta pipina en torn del trauador e posauli estopa desobre: e estiga y tant fins que ella sen cayga persi mateixa e raymau lo trauador e sagnaulo e preneu alquitra: e vinagre e seu de cabro: e encens: e sal: e cendra: e arena: e sagi vell: e bulliu ho tot en una paella: e posauli unes mordasses e ab un estropal mullat enaço axi com bull: e rebejauloy alla hon es la malaltia fins que sia despes tot aquell brou e estiga axi deu dies e guardau que no se puga gratar ab les dents e apres de aço meteulo cada dia al rebeig dela aygua: e apres quât sera erut untau lo gẽtilmẽt ab oli ab una plõa. e ab aço sera tãtost guarit

Lauament per confortar tota infladura qs fassa enles comes del cauall. Capi.cxxv.

Ayuntamiento de Madrid

Vos pendreu primeramēt sanch d drago: e bo li armini: e rasina: y encens: e mastech: e cera noua: e oli: e pegūta grega: e de laltra pegōta e suja d forn: e greix de cabro: e tot ensemps meteu ho en vna olla noua: e quāt sera tot fus p̄neu vn basto e ligau hi estopa al cap e vntau lo fort ab allo: e apres hajau borra e meteu lin desobre: e dexaulo estar axi nou dies e sera guarit.

Altre lauament per confortar los niruis de les cames del cauall e p leuar li tota dolor. Capi.cxxvj.

Vos pēdreu vi: e mel: e comi: e seu de cabro: e meteu ho tot en vna cassa e bulliu ho fort: e ap̄s dexauho refredar vn poch e fregau ne los braços dl cauall p amūt: car aço li ꝯfortara los niruis e lin leuara tota dolor

Carregament pera cames de cauall que sien inflades. Capi cxxvij.

Vos pendreu farina de xexa que sia ben passada: e preneu such de apit: e mel que sia fusa: e mesclau ho tot ensemps: e apres per les cames amunt carregau les de aço.

Per curar nirui doble. Capi.cxxviij.

Vna malaltia se fa enlo nirui del cauall enlo hos dela cama ala part deuant la qual se fa accidentalment quant lo cauall corrent se aconsegueix del peu detras enlo nirui del peu dauant: e aximateix se esdeue per altres maneres de colps q̄ li esdeuenē enlo nirui p los q̄ls lo dit nirui se ifla e lo cauall sen plany: e si de present no seu plany sapiau que quāt treballara sen planyera: e roman li lo nirui tan gros com mija nou: e perço li dien nirui doble: empero no roman inflat tot lo nirui sino en vn loch que par que sia vn nuu.

Ayuntamiento de Madrid

La cura per la dessusdita malaltia.

Quant lo nirui se infla per alguna dles coses damunt dites: es mester q̄ sagneu lo caual dla vena sobre lo genoll qui es acostumada e aleujau li la sanch e per alli exiran les humors q̄ son en lo loch dolors: e apres feu li lo seguent mollificatiu q̄ es cōtra la indiguacio e inflamēt dl nirui. Prenen ceni grech e lauor de li: e ceba marina: e cerpentina: e rael de malua: de tot aço p̄ eguals parts: e mesclau ho tot ab ensuuia de porch vella e picau ho e cohcu ho be: e apres leuau ho del foch e quāt sera vn poch refredat meteu lin desobre lo nirui ab vna bena de li ben ample: e de aço li metreu dues vegades cada dia. E aximateix es bo per dita malaltia pendre ceba cremada e mesclada ab lombrich de terra e ab caragols e ab mātega e tot mesclat cohcu ho tāt fins q̄ sia bē espes a xicom enguēt e de allo vntau lin lo nirui. E si la aconseguidura dela cama es vella sagnau lo dla vena acostumada q̄ esta entre la juntura e lo peu del laç dins e defra: e aps meteu li les medecines damunt dites. E si ab tot lo dessus dit no guareix: lauors rabeu li lo nirui de totes parts e feu li estrictori de pols vermella e de blāch d hou e de farina: e ligau loy a xicō he dit ab vn drap de li ho d canem: e nol ne leueu fins q̄ sien passats nou dies: e apres ab alguna cosa calēta leuau ne lo dit estrictori e vntau li lo nirui ab alguna cosa vntosa ço es ab oli ho ab sagi ho ab altres coses semblants. E si alguna dles damunt dites medecines no li val: lauors cohcu li lo nirui d larch e d traues car aqsts es lo derrer remey e lo millor: empero aço fareu quāt no tindreu altre remey car lo foch esta molt leig enles cames del caual: e perço sercareu totes les medecines si sera possible guarirlo sense foch ēcara q̄ sia lo millor remey.

Ayuntamiento de Madrid

A infladura de nirui. Capitol.cxxix.

PReneu such d̄ apit:e farina d̄ formēt passada ab vn sedas.e blāch d̄ hous:e vinagre:e tot mesclat posau ho sobre la īfladura:e estiga axi fins q̄ sia desinflat. E si ab aço nos dessa.preneu mitg canter de orins de persona:e dues onses de sal gema:e dues onses de sal de cōpas:e vna poca de cals:e meteu ho tot enlos orins e estiga tres dies e tres nits ala serena e tornara clar: e ab aço que restara clar rentauli lo nirui vna vegada cada dia.

A alcançadura de nirui. Capi.cxxx.

QUant lo cauall se aconsegueix lo nirui e li infla e sen dol es mester q̄ li raymeu la infladura demanera q̄ no toqueu al nirui e dexau lo sagnar vn poch:e apres preneu vn gall vell e feneu lo per les espatles e posaulo sobre lo nirui axi calēt ab les entramenes e tot e tinga loy dos dies:e apres p̄neu raels de euols e picau les ab vna poca de mel e de mātega e raels de alls cuytes en aygua fins q̄ tornē molles: e de tot aço feu ne vn empastre e ligau lo sobre la aconseguidura. E p̄neu dues cullerades d̄ sagi:e vna d̄ mel e altra de sal:e vna tassa de vinagre:e oli d̄ vna herba q̄ ha nom falzia: e mesclau ho tot:e ab vna estopada d̄ li posau li aq̄st empastre desobre la acōseguidura vna vegada cada dia fins que la dolor li passe. E si ab aço no guareix tantost: cremau li la alcançadura subtilmēt de manera que no toqueu enlo nirui:e pēdreu la conna d̄l porch vell quey haja greix e ligau lay desobre la infladura. E si ꝑ ventura lo cuyro se trencaua ho se enduria per raho dels empastres quey haueu mesos sobre la alcançadura:lauors vntareu lo ab vn enguēt que ha nom pantamiron:e ab mel:e ab mantega:tant de la hu com del altre tot mesclat e vn poch calent.

Ayuntamiento de Madrid

De la malaltia ques anomena aristella. Capi.cxxxj.

Als caualls se fa vna malaltia que ha nom aristella e al començament se fa a manera de sarna entorn de la corona dela ma ho del peu del cauall: e apres esten se per les venes amunt e per les corones auant e hix ne vna aygua groga e pelen li les cames: e si no l socorreu tantost munta li a les garres alt e inflen li les cuyes: e aço se concreia de males humors: e es malaltia que tostemps puja ari en hyuern com en estiu.

La cura per la dessus dita malaltia.

Prenreu such de faues tendres: e sal: e mesclau ho tot ensemps e fregau lo fort ab aço: e apres pendreu lo fem molt trit e lançau lo sobre tot aço que he dit e guardau li les corones. E aps pendreu alum: e encens: e mantega: e pegũta: e vidre molt e sal: e farina de forment: e farina de ordi: e vntau li lo mal ab mel e apres meteu li desobre les polueres damunt dites: e aço fareu dues vegades cada dia fins que sia guarit. E si molt es carregat de aquest mal tallau li les venes principals deles quatre cames: aquelles empero que ha ueu acostumades de tallar.

Altra cura per lo mateix.

Pos pendreu ensuuia de porch: e vert escur e oripiment: e mel clara tanta com ho tots los altres materials e cobeu ho tot ensemps fins que sia espes e mesclau hi vn poch ũ cals viua e menau ho fins q̃ torn a ricom enguent e cada dia vntaulõ e feu q̃ sia vn poch calent e vntau lon dues vegades cada dia: empero no li vnteu sino les crabasses: e guardau lo tostemps de fanch e de aygua: e abans de vntar lo deueu li rẽtar los

naffres ab vi e exugar lo e apres metre li lo enguent. E ꝑ aço mateix hi es bo rentar fort dites crebasses ab orins ꝺ infant. E aximateix hi es bo tenir lo cauall cada mati e cada vespre vna estona en aygua: e aço li sera gran remey si apres li posau les medecines dessus dites: empero sapiau que lo enguent ꝺla ensuuia ꝺ porch e de vert escur es molt bo e consolda be les dites crabasses e les restreny.

Altra cura per lo mateix.

Preneu oli de oliues. e lexiu: e debateu ho fort tot ensemps e apres rentau ne lo loch hon te les crabasses dos ho tres dies arreu: e apres preneu vinagre ben fort: e orpiment e fregau ne lo loch hon es la aristella ho crebassa: e quant tota aquella ronya sia guarida preneu femta de porch mascle que sia fresca e vntau lon cada dia que ab aço se acabara ꝺ curar: empero en aquest mal hi en tots los altres semblãts es bo tallar les venes abans de fer li ninguna altra medecina: car principalment es aço sobre totes coses.

Dela malaltia que dien raça: Ca.cxxxij.

Vna malaltia se fa enla corona dela ma del cauall y enlos peus detras ala qual dien raça e ve li de sequedat ꝺla vngla: ho per correr en loch fort e pedregos: ho per enayguament ho dessonament.

La cura per la dessus dita malaltia.

Preneu dos escarpes la vna tan grã com laltra e escalfau les be e calentes meteules enla corona e trauessau la raça fins q̃ toch al viu e lexau lo estar axi sinch ho sis dies: e ap̃s derrocau lo cauall en terra e escalfau les escarpes e cremau la raça de manera que la vna cremadura se toch ab la altra de part dejus e que arriben fins al viu: e traeu ne aquella vngla

Ayuntamiento de Madrid

del mitg quadrada axicom vn dau: e que arribeu fins al viu: e tantost meteu li en la nafira realgar e tinga loy vn dia e vna nit: e apres rentau loy ab oli vn poch calent: e apres preneu vn trosset de plom tan grā com la vngla e meteu loy dedintre e ligau loy ab vn drap prim perque no li cayga: e apres feu li enguent de les coses dejus scrites.

Preneu ceu de cabro tres diners: alum finch diners: e del apolicon e de maton finch diners: e foneu les coses que fan a fondre: e moleu les que fan a molre: e passau les ab vn sedas de manera que sien tan moltes com farina: e apres mesclau ho tot ensemps en vna paella e meteu ho a bullir sobre lo foch: e quant sera bullit meteu ho en vna scudella e dexau ho refredar fins que sia axicom enguent: e apres vntau lin la corona del peu dues ho tres vegades cada dia: e quant lo vntareu traeu lin aquell plom e quant sera vntat tornau loy desobre lo enguent e aço deu dies arreu: e passats los deu dies leuauli de tot lo plom que no loy poseu mes: empero vntau lo aximateix fins que sia guarit.

Altra cura per lo mateix.

Preneu mastech: e encens: e glaça: e rayna de pi e pegunta de cadahu vna onsa: vedriol: e alum e soffre de cadahu mija onsa: greix de de ronyonada de Molto ho de cabro vna liura: cera vn quart: oli mija liura: e totes aquestes coses confeccionau les de aquesta manera. Dela ceu traheu ne totes les vnices e picau la ab aygua freda fins que sia molla: e la cera teniu la prop del foch e maurau la e remullau la souint en lo oli fins ques haja begut tot lo damunt dit oli e apres mesclau la ab la ceu: e apres preneu totes les polueres damunt dites y encorporau les ab la ceu e la cera tostemps

Ayuntamiento de Madrid

maurant:e de aço fareu vna candela tan grossa com vn dart e meteu hi bona metxa que sia ben grossa:e apres encenеu aquella candela e degotau la sobre los trenchs dela raça axicom si enlardaueu perdius:e aço fareu dues vegades cada dia fins que sia guarit.

Altra cura perlo mateix

Reneu sagi de serp mija onsa:e sagi de porch mija liura:ceu de boch de maig vna liura:cera noua tres onses:trementina dos diners:oli de oliues mija liura:e sien totes les damunt dites coses regalades e fuses dins vna caça:e apres preneu dos diners de goma:e mastech vn diner:rapina vn diner:vidre molt vna onsa e mija ho dues:alquena vn diner:e sanch de drago vn diner:encens vn diner:soffre vn diner:e de totes aquestes coses fareu poluora e mesclau ho tot ensemps e passau ho ab vn sedas:e apres sia mes enla cassa hon son fusos los sagins:e com sia mesclat en la cassa feu ne deuuyt candeles les quals sien regalades sobre los trenchs de la raça ço es vna al mati e altra al vespre:de manera que en nou dies sien totes meses sobre la raça degotant axicom si enlardaueu perdius:e guardau que de deu dies vinents no tragau lo cauall dla estable e nos mulle les mans ni los peus.e guardau que les gotes no cayguen enla carn sino entre lo pel e la vngla:e sera guarit.

Altra cura per lo mateix.

Os pendreu ceu de cabro:e ceu de gat:y encens e oli de oliues:e carbo de serments:e allora:e vidre molt:e banya ō ceruo cremada e feu ne poluora:e apres ab lo greix:e ab lo oli feume enguēt e vntau ne dues vegades cada dia la alcāçadura.

Ayuntamiento de Madrid

Deles verigues ques fan en les cames del cauall. Capi.cxxxiij

LA veriga se fa de asustament de males humors fredes e fan alçar lo cuyro en alt axicom vna auellana e aquell bony se ompleix de veri e ò vna ayguassa mala e deualla deles venes capdals: e axi mateix ve als caualls quant los han fet treballar en gran jouent: e axi mateix se fa quant lo cauall ve ab les cames mullades si l meteu en lestable sens exugar lo: e axi mateix quant lo cauall corre mes que no deu ho fa massa grã jornada e apres lo meteu en lestable sense torcar lo ni dexar lo refredar: per totes aquestes occasions pot venir la dita malaltia.

La cura per la dessus dita malaltia.

QUant lo cauall tindrà aquelles verigues: preneu vn capdell e meteu lo a part dedintre ola cama e premeu fort ab la ma fins que li fassau exir la veriga: e p̃neu vna lanceta e foradau la sobre lo cuyro fins queu hisca aquella ayguassa que esta dins: e quant ne sera exida preneu vna ploma ab vn poch de oli y embolicau la enlo vert escur e apres meteu lay enlo forat: e tinga lay vn dia e vna nit: apres traheu lau e premeu li fort la veriga: e preneu alquitra: e oli: e sal: e sagi vell: e arena de riu ben menuda: e bolliu ho tot en vna paella: e meteu vnes mordasses al cauall: e ab vn drapas quant bulliran dits materials bateu lin fort la veriga fins que aquell brou sia despes: e estiga ab lallou de dies: e apres meteu lo dues vegades cada dia en aygua corrent e quant ne exira meteu li desobre arena menuda: e apres vntaulo desobre ab olifret.

Altra cura per lo mateix.

Ayuntamiento de Madrid

Dos metreu lo cauall en aygua cada dia dues hores de matí e dues hores de vespre: e si es aygua corrent sera molt millor: e aço fareu quant dies arreu ho fins que les verigues se estrenguen ho se aminuen per la fredor de laygua: e apres coureu les verigues entorn de larch: e apres guarits les en la manera que se guareix la coentura de foch: e guardau que no les se puga gratar ab les dents.

Altra cura per lo mateix.

Reneu mel: e comins picats: e farina de formēt e vi fort: e hous: e bolliu lo vi e la mel primer e cō haja bullit leuau ho del foch e meteu hi poch a poch totes les altres coses de manera que romāga espes a xicom a enguēt: e de allo vntau lin les verigues dues vegades cada dia.

Altra per lo mateix.

Dos tallareu jo cuyro sobre la veriga: e ab vn banyo de ceruo descarnau la veriga e traeu la defora lo tall e apres meteu hi cals viua e tornau la dedins e cusiu la naffra e curau la gentilment.

Quant les corones deles canyelles deles mans se inflen. Capi.cxxxiiij.

Els caualls los inflen les corones deles mans: e aço los esdeue per moltes rabons. Primerament per les males humors que deuallen allí: ho p tenir les mans carnudes: ho per gran treball: ho quāt se enayguē los romanen les corones grosses.

La cura per la dessus dita malaltia.

Reneu sis diners de mastech: e vn diner de cera no ua: e sutja ō forn bē picat: e mel: e farina ō formen

passada solament la flor: e mesclau ho tot e faxau ho sobre lo mal ab vna bena e no estrengau massa: e aço fareu al vespre e al mati e guarira.

Dela malaltia ques anomena exortilladura. Capi.cxxxv.

Esdeues q̃ lo cauall se fa mal enla jũtura d̃l peu detras: ho ꝑ encepegar: ho ꝑ encõtrar d̃la jũtura en loch dur: ho ꝑ correr: ho per posar lo peu tort quãt camina car la jũtura d̃l peu detras es loch delicat e niruios e ple de venes e ꝑ desjũtamẽt d̃ hos lo cauall va coxo e passa grã mal: aço es exortillat.

La cura per la dessus dita malaltia

Preneu sego e mesclau lo ab vinagre q̃ sia fort e seu de cabro: e tot mesclat bulliuho fins q̃ sia espes: e tã calẽt cõ ho pora cõportar posau loy sobre la jũtura hon te lo mal e ligau loy ab vn drap d̃ canem: e aço fareu dues vegades cada dia: e si la jũtura sera inflada ꝑ raho d̃la dolor d̃ls niruis feu li aq̃st empastre. Preneu cent grech e lauor d̃ li: e ceba marina: e sego: e vinagre: e seu d̃ cabro: e feu ne d̃ tot ẽpastre e meteu loy d̃sobre la jũtura q̃ li fa mal axicõ he dit. e si ꝑ raho d̃la exortilladura totes les jũtures erẽ mogudes d̃ son loch: vos pẽdreu lo peu sa d̃tras d̃l cauall e ligau loy ab la coha gẽtilmẽt e menau lo cauall en algũa pujada e feu lo mũtar a poch a poch car ꝑ aq̃lla força q̃ ell fara ꝑ estrebar ab la coha q̃ li dete lo peu siau cert q̃ tots los d̃slogamẽts tornarã en son loch: ẽpo es mester ꝑmeramẽt li façau d̃ls mollificatiꝰ dessus dits. Esdeues algũes vegades q̃ en tal manera se desuiẽ les jũtures q̃ ab treball ho james tornẽ en son loch e romã la juntura grossa ꝑq̃ noy pos remey sino dõarli foch car d̃ totes les medecines dessus dites lo foch es lo derrer remey d̃ tots.

Ayuntamiento de Madrid

Altra cura per lo cauall enxortillat

Vos pendreu lo breu que trobareu scrit ala fi dl present capitol e scriuiu lo en pregami ho en paper e ligau lo al cauall exortillat enlo peu dela exortilladura: empero es menester que quāt loy ligareu digau vn Pater noster: e vna Aue maria: e tinga aquest breu fins que sia guarit: e no li fassau ninguna altra medecina: e no estigau per aço de caminar ne e de ferne qualseuol altra cosa: car ab la ajuda de nostre seuyor deu ell guarira: e sapiau que en tantes hores com haura que te la exortilladura en tantes hores mateixes justament sera guarit sens ningun dubte. Lo breu es aquest.

✠Ante ✠Per ✠Ante ✠Ex ante ✠Sine ante ✠.

Dela malaltia ques anomena gauarro. Capi.cxxxvj.

Als caualls se fa vna malaltia la qual se diu gauarro e fas en la corona del peu e menja la carn e apres trēca los ossos que son dins la ma ho dins lo peu: e concries dita malaltia d alguna naffra ho de alcançadura ho de altra ferida mal curada: e conexereula en aço q̄ lo gauarro fa vn vll negre axicō de colom e es mesclat ab sanch e ab aygua: empero no lança fleuma de si mateix: e fas dedintre abans que nos mostra defora: e algunes vegades fuig de vn loch en altre quant sent alguna medecina: e alli fa son cap e mou los ossos e parteix los de son loch: e si no li donau remey lo cauall se perdra. e perço yous dire tres maneres de cures.

¶ La primera cura es: preneu cals viua: e mel: e sal: e femta de home seca: e carn de porch magre e cremada: e tot aço mesclat meteu ho enlo gauarro. La segona cura es: picau alls vermells: e sal: e pebre molt: e mesclau ho tot en-

Ayuntamiento de Madrid

semps:e preneu vna sola de sabata e feu hi vn forat tan gran com lo gauarro:e apres posau li tot aço desobre e tiga loy vn dia e vna nit:e aço li matara lo gauarro e li menjara la carn macada que sera entorn: e fet aço rentau loy ab vi e apres meteu li desobre deles poluores damunt dites fins que sia guarit. La terçera cura es aq̃sta: p̃neu vn ferro fet axicom vna dolla de ferro de lança eq̃ sia tã grã com lo gauarro de manera q̃ dit gauarro puga entrar tot dedintre:e meteu li aq̃ll ferro per la carn adintre e no guardeu niruis ni venes ni dubteu en res q̃ noy ha perill:e meteu loy vn polze:e quant sera dedintre torçeu lo entorn ꝑ que tall lo gauarro ꝺdintre e tirau en fora e traureu dit gauarro tot cencer dintre dit ferro:e apres rentauli la naffra ab vi fort e ab lexiu fort e meteu li desobre ꝺles damunt dites poluores fins que sia guarit.

Altra cura per lo mateix.

Vos pendreu sofre:e pebre:e realgar:e poluora de vert:e pelitre:e argent viu:tant delahu com delaltre:e tot aço sia mesclat e poluorizat:e ans que no lin metau rentau li lo gauarro ab vinagre ben fort e apres meteu li desobre deles dites poluores dues vegades cada dia e sera guarit.

Altra cura per lo mateix.

Vos pendreu vna granota e feneu la perla esquena e meteu la sobre lo gauarro e ligaulay ab vna bena ampla desobre: e estiga axi vn dia:e aço fareu quatre ho sinch dies arreu cada dia vna granota:e axi ne exira lo gauarro e restara vn clot alla hon sera exit:e apres curareu lo clot de aquesta manera. Preneu oli de ginebre dues onses:pegũta dues onses: cera lo pes de tres diners:e sia tot bullit en vna cassola noua: e

Ayuntamiento de Madrid

meteu hi caparros lo pes d̄ tres diners:ensens e mirra vn diner d̄ cascu:e sia poluorizat e mesclat tot ensemps e feu ne enguent:e de aquest enguēt meteu ne en aq̄l clot hon era lo gauerro:e si per cars si fehia sobre carn meteu hi vert dues ho tres vegades fins que la haja menjada.

Altra per lo mateix.

Es mester que talleu aq̄lla superfluitat de carn fins al cuyro:e si no es en loch niruios coheuloy ab ferros redons e calents fins ala rael axicom he dit:e si es en loch niruios:preneu realgar lo pes de vn tari e posau loy desobre car lo realgar mēja axi mateix cō lo foch:e quāt lo gauarro sera d̄ tot arrēcat ompliu lo clot d̄ estopa mullada ab blāch d̄ ou tres dies arreu e adobau lo cada dia vna vegada e mudau li la estopa:e apres meteu li los seguēts cōsolatius. Preneu cals viua:e altretāta mel e mesclauho tot al foch axicom he dit enlo capitol del cuquas. E d̄ aquesta poluora meteu ne ab la estopa tallada menut e embolicau la en aço:e aço fareu dues vegades cada dia:empero rētau primer cada dia la naffra ab vi vn poch calēt:empero per defallimēt de realgar podeu pendre tres draumes de cals viua: e tres draumes de ros d̄ bota:e tres draumes d̄ orpimēt: e dues draumes de vert escur:e sia tot poluorizat e mes sobre lo gauarro tres ho q̄tre vegades fins q̄ les raels siē exides totes defora:e rētau tostēps primer la naffra ab vinagre:e aq̄sta poluora no es tā fort com lo realgar: empo sapiau q̄ alla hō sera posada la dessus dita poluora no li fara james pel.

Dela malaltia ques anomena cranch. Capi.cxxxvij.

Una malaltia se fa enles jūtures dels braços d̄ls caualls ho d̄les cames prop dels peus:ho dins la jū-

tura: ho en alguna altra part del cors: e comunament ve de alguna naffra que es estada en aquell loch e per negligencia ho mala cura enuelleirse e conuerteix se en cranch: ho li ve per bolcar se en lestable e apres resta li fems ho altra bruticia en alguna naffra que te e apres nol denejen ni guarden de aygua ni de altres coses contraries: e de aquesta manera se concria lo cranch.

La cura per la dessus dita malaltia

Prenen del such dela rael dela porraça set draumes: e cals viua quatre draumes: e orpiment dues draumes: e mesclau ho tot e posau ho en vna olla e tapau la be perque lo fum no hisca e deyau ho bullir tant fins que tot lo que es dedins se conuerteisca en poluora e sia tot cremat: e de aquella poluora meteu ne dues vegades cada dia sobre lo cranch fins que caygale sia mortificat: empero rentau primer cada vegada la naffra ab vinagre: e quant lo cranch sera mortificat en la manera dessus dita: guariu la naffra quey restara ab les medecines que he dites enla cura del gauarro. Lo senyal per conexer quant lo crāch es mortificat: es aquest quant la naffra se infla entorn. Apriateix hi es bo femta de home cremada e mesclada ab ros de bota cremat. Encara mes hi es bo ros de bota cremat e mesclat ab sal e posar ne desobre la naffra. Encara mes hi es bo alls e pebre tot poluorizat: e vna poca de ensuuia de porch vell e tot picat meteu ne dins la naffra del cranch dues vegades cada dia: e apres estrenyeu la fort ab vna beua e continuau aço fins que lo cranch sia mortificat: e apres meteu hi de la poluora damunt dita. E sapiau que la poluora dela porraça es mes fort que ninguna deles damunt dites: car enlos lochs que son niruiosos e plens de venes vos deueu

Ayuntamiento de Madrid

guardar de tallar lo cranch: empero si es en loch carnos podeu lo tallar ho coure ab foch: e sapiau que abans guareix lo cranch tallat que no altre.

Enguent per curar cranch e fistoles e tota manera de ronya. Capi.cxxxviij.

Reneu blanquet tres onses: litarge tres onses: ensens vna onsa: mastech vna drauma e mija: plom cremat vna onsa: oli rosat tres onses: oli comu dues onses: e argent viu mortificat ab sal uia vna onsa e mija: e tot aço poluoritzat mesclau ho ab lo damūt dit oli e ab vinagre fort en vna scudella mesclāt ho fins q̄ tom apicō enguēt: e aps ōl dessus dit posau ne enlo loch hon sera la fistola ho lo cranch: car ab aço lo curareu

Altra cura per fistola.

Es deues alguna vegada que de antiga naffra se fa vna malaltia q̄ rosega e'cana dins totes les carns fins als ossos: e aço se fa per vellesa de naffra mal curada: e algunes vegades se fa de cranch que no es guarit apicom deuria e conuerteix se en fistola.

Altra cura perlo mateix

Si la naffra enuellida se cōuerteix en fistola preneu cals viua: e altretant orpimēt tot poluoritzat e picat e mesclau ho ab such de alls ho ō cebes: e such de enols: de tot p eguals parts: e meteu hi mel clara: e vinagre: tant cō de tots los altres materials: e bulliuho tot ensemps manejāt ho fins q̄ sia tornat enguēt: e ō aq̄st enguēt meteu ne enla naffra hon es la fistola dues vegades cada dia: e abans q̄ noy metau del dit enguēt rētau cada vegada la naffra ab vinagre beu fort. E aximateix hi es molt bo pendre orpiment: e vert escur: e cals viua de tot per eguals parts e tot poluoritzat: e mesclau ho ab such

Ayuntamiento de Madrid

de picodre e ab adradamēt:e meteu hi mel clara e vinagre ben fort tant com de tots los altres materials:e coheu ho tot ensemps fins que torn tot axi com enguent:e apres meteu de aquell enguent enla naffra dues vegades cada dia empero rentau primer la naffra ab vinagre cada vegada.

Altra cura per lo mateix.

PReneu realgar e saliua de home deju e forment mastegat:e mesclauho tot e meteuho sobre la nafra tempradament lo senyal per coneixer la fistola es quant es mortificada:e quant la naffra se infla entorn e menja en dintre:e quant sera mortificada deueu la curar axicom les altres naffres segons damunt es dit. E si la fistola se fa en loch carnos deueula curar axicō he dit enla cura del cranch.

Dela malaltia ques anomena sobre peu. Capi.cxxxix.

UNa malaltia se fa en la cama del cauall dela jūtura fins ala corona dela ma: e fas aximateix en los braços deuant com enles cames detras e aço se fa quant son potros jouens e van ala pastura e jugant donense colps vns ab altres:e perla tendresa lur los ve allo:ho per algū colp que prenen en altre temps e cōcries alli aquella callositat e endureixse per no accorer hi tantost al comensament:e per tal com es sobre niruis.e sobre venes quant es dur fa plāyer lo cauall car esten se sobre la corona e donali dolor:e aço es vna leja e mala malaltia e de molt mal curar.

La cura per la dessus dita malaltia.

Os raureu gentilment lo sobre peu e apres pendreu donzell e morella roquera e carnera e d̄ tot pendreu los brots mes tendres e picau ho ab

Ayuntamiento de Madrid

ensuuia:de porch que sia vella:e apres coheu ho e tan calent com ho pora comportar posau loy sobre la infladura ho sobre la callositat damunt dita. E sapiau que lo damũt dit mollificatiu es molt bo ꝑ qualseuol infladura que vinga per colp. E aximateix es molt bo a dita malaltia: pendre rael de malui:e rael de tiri:e del canem barbat:e tot aço sia picat ab ensuuia de porch:e ab vna bena de li posau loy desobre lo sobrepeu:e mudau loy souint. E aximateix es bo a dita malaltia pendre seba e picau la ab lombrichs que son vns cuchs quis fan dejus la terra:e tot mesclat coheu ho ab oli:e posau ho sobre lo mal:e aço fareu dues vegades cada dia. E si aquella callositat es molt antiga e dura:lauors es mester q̃ ab vn rahor loy ragau tot entorn e ab vna lançeta raymau la de manera quen hisca sanch:e apres preneu sal:e ros de bota: e sia tot picat ensemps e meteu loy sobre la raymadura del sobrepeu e ligau loy ab vna bena ben estret:e estiga ab aquella medecina tres dies arreo:e apres dessigau loy e vntau loy ab mantega ho ab altra cosa vntosa:e si lo sobrepeu es antich e dur noy ha altre remey sino lo foch: e perço vos lo coureu ab vn ferro vn poch prim:e coheu les raels de larch seguint pel:e donauli les raels de larch sobre lo sobrepeu e rahonablemẽt espesses:e guardaulo q̃ nos ho mẽge:e passats quinze dies meteulo en aygua freda:e q̃nt sera exut vntaulo ab oli fret

De alcançadura. Capi.cxl.

ALs caualls los esdeue vna malaltia que ha nom alcançadura:e ve li quant corre ho va molt cuytat e aconsegueix se la ma ab lo peu derrere:ho quant li va altra bestia darrere quel aconsegueix.

La cura per la dessus dita malaltia.

Ayuntamiento de Madrid

SI la carn sera vberta ho macada: preneu ceu d̄ cabro: e picaula ab alls: e feune vna coca e escalfaula en bon vi e meteula sobre la alcāçadura tan calent com ho pora comportar: e aço fareu tres dies arreu dues vegades cada dia e guardau q̄ nos puga lepar ni tocar lo mal ab la boca: e apres preneu fems ben picats e pastaulos ab viagre e feune vn empastre: e mudauloy dues ho tres vegades lo dia e aço leuar li ha la dolor e si la carn dela alcançadura es podrida aquest empastre la menjara e apres preneu blanch de ou e debateulo fort e lançaune la escuma e moleu pegunta: e encens e mesclaulo ab lo blanch del hou e posauloy desobre car aço li leuara lo veri e li fara venir la bona carn e lo cuyro. E si la alcançadura es enlo nirui raeuloy e raymaulo e feu lin exir sanch: e apres preneu ceu de cabro: e sal: e pegunta: e encens: e arena de riu: e feu bollir tot en vna paella e preneu vnes mordasses e meteulas al cauall: e quant allo bullira preneu vn mādil e remullau loy e bateulo alla on es lo mal e guardau que no ētre en aygua ni si toch ab les dents e teniulo ab aço deu dies e apres meteulo cada dia al rebeyg dela aygua: e quant sera exut vntaulo ab oli fret alla hon tindra lo mal.

Altra cura per lo mateix

PReneu formatge vell e meteulo al foch e quant sera ben calent cremaulin la aconseguidura: e apres rentaulay ab orins de home e meteuli orpiment desobre car ab aço guarira sens dupte.

Altra cura per lo mateix.

SI lo cauall tenia gran alcançadura ho algun colp de tarranch en lo talo vos lo fareu sagnar enlo talo donant li sinch ho sis colps de mane-

Ayuntamiento de Madrid

ra quen hisca prou sanch e si te tarranch donau li vn boto de foch p alla hon es entrat lo tarranch:e preneu trementi na bullent e cremaulin lo talo e posauli coto debze:e si es molta necessitat nous cal estar de cavalcar.

Dela malaltia qs anomena cimõella. ca.cxlj

LA cimõella es vna malaltia qsfa als cavalls en les corones deles mans la qual malaltia es de natura ỏ sarna e cõsuma totes les corones.e ve li quant met les mãs mullades sobze los fems equant met la ma sobze fempta de home fresca si no lay ỏnejau tãtost

La cura per la dessus dita malaltia.

OReneu estopa e mullaula en oli e en sal tot mesclat e meteu hi desobze farina de forment e embolicau loy entorn dela corona fins que sia guarit.

Dela malaltia ques anomena dessaginadura. Capitol.cxlij.

DEssaginadura es vna malaltia que ve als cavalls per estar demasiadament enlestable e per tenir demasiat greix:e ab les carns que meteu ỏ vallals la fleuma q̃ hix ỏl greix p les venes e aço q̃ deu esser sanch conuerteix se en fleuma que ve mescla da ab greix e deualla per les venes aual:e aço fa anar lo cavall balbejant axicõ qui va descals sobze espines.

La cura per la dessus dita malaltia.

ETeu dolar les soles de tots los quatre peus del cavall tant fins que la sola torn rota blava em po guardau q̃ nõ hisca sanch e apres preneu ceu ỏ cabzo e leuaune les vinces:e p̃neu sego emes clau ho tot e ben calent meteu loy enles soles dels peus ỏ

Ayuntamiento de Madrid

manera que no sia molt espes:e aço fareu nou dies arreu dues vegades cada dia:e apres pēdreu alquitra e ceu de cabro:e cera:e sal:e mel:e ompliu li les palmes de aço:e apres preneu ferros plans e calents e posau los sobre aço gentilment e teniu los hi tant fins q̄ haja fet beure ala palma tot lo damunt dit:e apres preneu estopa d̄ li e vmpliu li les palmes e ligau les hi perque retinga la calentura en la vngla:e aço fareu de quatre en quatre dies vna vegada fins quen hisquen les soles totes fulloses.

Dela malaltia ques anomena lamparons. Capi.cxliij

Has vna malaltia als caualls ala qual dien lāparons e ve per sobres de sanch e de ajustamēt de males humors e deualla per les venes capdals e asseties enles dites venes ēlos lochs mes abundants:e aquestes humors mesclen se ab la carn e totes brach e fan durullons e obren se e hix ne veri: e tenen vna mare ala qual dien lo cap dela mare: e aquesta mare pareix e esten se per los braços e munta als pits sino es defensada e va ales cuxes e mūta als botons e ala verga e quant arriba en aq̄sts lochs lo cauall es perdut e noy haremey:e perço abans q̄ noy arribe curau lo axi.

La cura per la dessus dita malaltia.

Es mester q̄ li mireu lo cap e si no son entrats ꝑ lo nirui passau loy ab vn ferro tort e tallau loy ab vn rahor:e quant sia tallat preneu vn ferro calēt e cremau los tots cascu ꝑ si e meteu en cascu vn poch d̄ realgar e tiga loy vn dia e vna nit:e ap̄s meteu li d̄la poluora queus dire ala fi d̄lcapitol:e ap̄s feu passejar lo cauall perque se escalfe e que li pareguen les venes capdals d̄ls braços e sagnau lo e si es cauall ja egua

lat traeu li tres liures de sanch: e si es de tres dents traeu lin dues liures: e si es de dues dents traeu lin vna liura e mija: e si no es fort leuau lin de cada edat mija liura: e aps hajau vn ferro calent e foradau loy de manera q̄ la crema dura li passe lo lamparo: e quant seran cremats preneu ra els de pantafilon q̄es dita caua e rallau les a vn palm de larch: les quals raels son vermelles e fan la fulla apicom la oliuera sino q̄ es mes menuda: e meteu en cada lampa ro vna de aq̄lles raels e passats vuyt dies seran cayguts tots podrits en terra: e apres preneu oli vn poch calent e vntau lon e preneu poluora de femta de home cremada e mesclau hi farina de formēt e meteu lin dedintre. Alguns los curen de aquesta manera. Preneu vn ferro foguejant e cremen los fins ala rael encara q̄ sien sobre nirui ho ve nes ho hon se vulla: e apres preneu mel: e cals: e sal: e carn de porch magre cremada: e femta ō home seca e cremada: e mesclen ho tot: e renten la naffra ab lexiu fort que sia de ferments de planta negre: e apres meten hi dela poluora dessus dita fins que son guarits.

Dels cauallς ques tallen ho raçen. Capi.cxliij.

SOn alguns cauallς ques raçen e alguns dien tallar e vels axi deuant com detras: e guasten se quant caminen e moltes vegades ne perden lo caminar per tal com los infla lo braç ho lo garro detras: es mester q̄ fassau volar la ma del cauall a part defora mes q̄ a part dedintre è q̄ fassau la ferradura ala part dedintre mes alta q̄ ala defora de grā part: e si lo cauall es potro: ab vn ferro calēt donau li ralles entre los braços de part dedintre alt prop dels pits: ho enles cuxes ala part dedintre ben alt: de manera que ell mateix cami-

Ayuntamiento de Madrid

nant se escorxa e fas mal: e ab aço pert lo vici del anar estret: e aquest es lo millor remey.

Dela malaltia ques anomena sobreposament ho crebassa. Capi. cxlv.

Una malaltia se fa sobre la corona dela ma ho del peu entre la carn viua e la vngla e fa trencamẽt dela carn: e si noy donau remey alguna vegada se esdeue q̃ si fa cranch: e aço se esdeue quãt lo cauall posa labun peu sobre laltre e prem fort: aquesta malaltia se anomena sobreposament ho crebassa.

La cura per la dessus dita malaltia.

Antost com veureu la naffra es mester que li talleu prop dela vngla e no toqueu enla carn viua car tantost sera soldada: empero la vngla li fara gran mal: e apres rentau la naffra ab vi calent ho ab vinagre e posau li medecines p soldar deles q̃ damunt he dites: e guardau lo cauall de bruticia e de aygua fins que sia curat: e si per negligencia se conuertia en cranch ho en fistola: sia curat ab les medecines dites en los capitols de dites malalties.

Del fals quarter. Capitol. cxlvj.

Als caualls se esdeue una malaltia enla vngla: ço es una fenedura la qual ve fins al tudell dela corona fins abaix e trenca li la vngla: aquesta malaltia li pot venir per moltes occasions. La primera es per natura ço es que si lo guara quel ha engendrat te aquesta malaltia ho altres siau sert que lo fill li semblara: e axi mateix li pot venir per fer gran treball quãt es joue: ho per correr per gran testadal ho loch molt dur: ho per tenir los talons estrets: ho per estar gran temps q̃ no es ferrat e te lo talo larch y estreny la corona: e per a-

Ayuntamiento de Madrid

questa gran estretura trēques la vngla e ve li lo fals quarter. E perço yous vull ensenyar com coneixereu lo Cauall qui per temps tindra fals quarter e queus ne guardeu. Uos mirareu lo talo del Cauall lo qual es de dues parts e si la vna part sobrepuja mes que laltra e la estrēy e la alça e abaixa: siau sert que aquell tal tindra per temps fals quarter.

La cura per la dessus dita malaltia

Uos pendreu vn ferro lo qual anomenen los menescals alegra: e sercau les raels del fals quarter enuers lo tudell apres de la corona fins al viu e tot lo que es mort de la vngla e ab la alegra tallant tallau sobre la vngla enuers lo tudell fins quen hisca la sanch: e apres preneu vna serp e tallau la a trossos menuts e aquells trossos meteu los en vna olleta ab oli e coguen tant fins que la carn dela serp sia tota fusa enlo oli e sia tornat enguent: e de aquest enguent vntau ne lo fals quarter dues vegades cada dia fins que sia mort e la vngla sia tornada en son estament: e guardau lo de bruticia e de mullar se e que no menge herba. Alguns guareixen lo fals quarter de aquesta manera. Primerament tallen la vngla ab la alegra axicom he dit: e apres co en les raels del fals quarter e les mortifiquen ab poluora de porrasses e ab altres poluores apropiades a cremar: e apres fan aquesta confeccio. Prenen encens: e mastech tot mesclat e poluorizat: e ceu de molto: e cera noua: de tot per eguals parts e fan ne de tot enguent e posen lin dues vegades cada dia fins que la carn e la vngla es soldada: e apres meten li del enguent dela serp fet en la manera dessus dita.

Altra cura pēr fals quarter.

Ayuntamiento de Madrid

PReneu oli de linos:e oli de mastech: e oli de rajola:tant delahu com del altre: e preneu sal gema:e salmitra:e sal de compas tant delahu cō delaltre:e los olis sien mesos en vna olla enuernissada e meteu la al foch:e apres sien meses totes les sals en vn drap de li:e quant los olis bullirā meteu lo drap ab les sals dins lo oli:e ap̄s ab lo dit oli cremau lo fals quarter sinch hosis vegader cada dia:e ab aço se tancara la fenedura de manera que no li tornara james: e continuau a questa medecina set ho vuyt dies arreu.

Dela malaltia ques anomena ensaginadura. Capi.cxlvij.

LA ensaginadura es vna malaltia ques fa enla ma del cauall quāt te mala humor dins lo mascle la qual es axicom veri e no te per hon hisca: e de necessitat te de exir per sobre la corona que es lo loch mes flach de tota la ma.

La cura per la dessus dita malaltia.

CAuau li ab vna alegra la palma dela ma ala part dejus hon es lo veri ho la mala humor:e apres pendreu blanch de hou e debateu lo e lançau ne la escuma:e p̄neu pegunta:e enseñs e mesclau ho tot ensemps e posau loy desobre lo loch q̄ haureu cauat. Alguns prenen vn rouell de hou e metenlo al foch e quant es ben torrat meten lo enla cauadura. Altres prenen alquena:e clofoll:e magrana:e carmi:e mesclen ho tot e posen ho sobre la cauadura.

Al cauall q̄ te les vngles seques. ca.cxlviij.

ALguns caualls son que tenen les vngles seques e ꝑ raho dela sequedat no poden tenir les ferradures ans quant li meten los claus li fenē les vngles per sobres

Ayuntamiento de Madrid

de fortalesa dela sequedat:e aço li esdeue per destẽpramẽt ho per no lexar lo anar detras sa mare lo temps qui li conuenia:e aygua e fanch destẽpra les vngles:e axi mateix los esdeue per natura del pare:ço es que si lo pare tenia aquesta malaltia lo fill li semblara:car lo cauall es animal qui resembla mes a son pare que ningun altre animal.

La cura per la dessus dita malaltia.

Los dolareu la vngla del cauall ab vn lambror tant finsque romanga la vngla tota tendra:e apres pendreu alquitra:e ceu ō cabro:e sagi vell e cera noua:e sal:e mel:e oli:e mesclau ho tot ensemps:e pneu ferros q̄ sien amples e calfau los molt fort: e apres preneu dela damunt dita confeccio e meteu ne sobre les soles dels peus e deles maus:e ab los damūtdits ferros feu li fondre aq̄ll enguent fins que la palma ho haja begut tot:e apres posau li desobre estopa perq̄estiga ab aq̄lla calentura:e dexau lo estar axi vn dia e vna nit:e aps la segona vegada fareu ho axi mateix:e continuau ho de aquesta manera deu dies arreu fins que la vngla seca se leue a fulles:e apres pendreu mantega de vaques:e ceu de molto ho de cabro:e sagi de porch vell:e sinch diners ō xenabre:e altres sinch de apollicon:e sinch diners de amito:e altres sinch diners de ensens:e sinch de cera noua:e apres fondreu les coses q̄ fan a fondre:e moleu les q̄ fan a molre e passau les ab vn sedas fins q̄ sia axicom farina:e aps mesclau ho tot ensemps e meteu ho en vna paella e bulliu ho menant ho tostemps ab vn basto:e quant sera ben bullit meteu ho en vn libzell e dexau ho estar fins que sia gelat.e quant sera gelat vntau lin les corones dels peus e ō les mās entre lo pel e la vngla:e aço fareu dues vegades cada dia fins q̄ la vngla sia tempzada:e quāt volreu cone-

Ayuntamiento de Madrid

ser si es temprada feu ferrar lo cauall e prenen vn tros de la vngla que li leuaran e torçeu la ab la ma e si la vngla se dexa torçer e plegar axicom vna correja e que nos trench lauors es temprada e tindra be lo ferro: e la vngla nos fendra axicom fehia quant tenia les vngles seques.

Altra cura per les vngles estopenyes

Prenen aygua vn poch calenta e rentau ne les mans del cauall dins e defora: e apres vmpliu li la palma de aqlla aygua e meteu li farina de centeno desobre: e embolicau li vn drap: e aço fareu a cada peu tres dies arreu vna vegada cada dia: e passats los tres dies rentau li les mãs ab aygua vn poch calenta: e estiga tres dies que no hisca del estable.

Per tenir les vngles blanes y temprades.

Pendreu raels de maluins e coheu les ab ceu de cabro: e ab sagi de porch vell: e tot ensemps coheu ho tant fins que torn axicom enguent: empero de tots los damunt dits materials feu que ni haja tant delahu com del altre: e de aquest enguent vntau lin les mans e los peus e tindra les vngles blanes y temprades: e no les se guastara p ningũ treball.

Enguẽt p crexer les mãs del cauall. ca. cxlix.

Pendreu cera noua dos diners: ceu de cabro quatre diners: e prenen suja de porc: e palla de ordi cremada e de tot fareu aquest enguent: Prenen vna olla e meteu la al foch e meteu hi la cera e ceu: e quant sera tot fus meteu hi la suja e la cendra dela palla de ordi e manejau ho fins que sia espes axi com enguent: e apres rentau les corones dles mans e dls peus ab aygua: e quant sera exut metreu hi de aquest enguent sobre les corones: e aço fareu cada mati e cada ves-

Ayuntamiento de Madrid

pre:empero quant fareu lo dit enguent meteu hi vn poch de oli perque nos endureixca.

Enguent per lo couall q̄ te los peus forts e les mans carnudes:e per leuar dolor. Capi.cl.

Os pendreu alquitra tres lliures: e mel tres lliures:trementina quatre onses: rasina dues onses : ensens dues onses: mastech dues onses: sanch de drago dues onses:galbano vna onsa: armomach vna onsa:e pegunta dolça:e sagi de porch salat:e greix de cabro vna onsa de cascu:e tanta sal com poreu pendre ab vna ma:e quatre onses de cera noua. E apres preneu lo sagi e lo greix del cabro e foneu ho en vna olla e quant sera fus lançau ne totes les vínces e apres meteu hi tots los altres materials damunt dits e menejau ho ab vn basto fins que sia ben espes axicom enguēt e leuau ho ōl foch e quāt sera fret p̄neune vn tros tā grā cōvn hou ō gallina e meteu loy sobre la palma ōlama ab vn ferro q̄ sia ample al cap e bē calēt feu li fondre tot aq̄ll enguēt allí desobre la ma:empo p̄mer q̄ no li metau dit enguent rētau li les mās dins e defora ab aygua freda e cō sera exut meteu li lo enguēt axicō he dit e aço fareu vn dia part altre.

Altra per fer creixer les mans del cauall.

Primerament pendreu sagi de gralla :e sagi de gallina:e sagi de volto:e sagi de serp :e greix ō cabro:e rasina:e cera noua:e oli de olīues: e feu ne de tot enguēt:e apres rentau les mans del cauall ab brou de molto empero q̄ ab lo molto hi metau can salada e rētau lo cauall ab aq̄ll brou dues vegades cada dia:e cada vegada q̄nt lo aureu rētat vntaulo ab lo ōssus dit enguent:en lo qual metreu les quantitats dels materials segons la quantitat q̄ volreu fer del dit enguent.

Ayuntamiento de Madrid

Dela malaltia ques anomena empedradura. Capi.clj

Empedradura es vna malaltia que ve enla ma del caualle aço li ve quant porta alguna pedra molt temps enla ma:ho per donar gran colp dla sola dl peu en algun loch molt dur: e si no es socorregut tantost plany se de aquell peu:e passan gran mal.

La cura per la dessus dita malaltia.

Tos li dolareu la ma ab vn lambror e apres ab vna alegra e cauau li fort la ma allahon te la empedradura fins quen hisca sanch:e quãt ne haura exida rahonablement rẽtau li la naffra ab sal e ab vi e ab aygua tot mesclat:e apres haureu leus ỏ molto ho de cabro e capolau los e meteu hi oli e meteu ho tot sobre la empedradura e meteu hi estopa desobre tot:e aps cloheu la ferradura ab vna planxa e tornau lay desobre.

Dela malaltia quant cau la vngla ho la sabata al caual. Capi.clij.

Son algũs caualls quels cau la sabata e aço los esdeue quãt se enayguen e estan molts dies que nols socorren axicom deuriẽ:e la corona vmples de veri e infles:e per aq̃sta raho los cau la sabata:e axi mateix li ve quãt corre e ençepega e per lo grã colp roman la corona esuentada.

La cura per la dessus dita malaltia.

Reneu alquitra:e oli: e sal: e sagi vell: e bullíu ho tot ensemps:e apres cremau lin lo mascle e meteu lin desobre:e apres preneu farina de forment ben passada e meteu lin desobre ab estopa e ab oli: e apres cada dia vntau lo dues vegades ab

Ayuntamiento de Madrid

mel vn poch calenta:e apres meteu li desobre femta de ho me seca e poluorizada:e farina de forment:e tronxo de col cremat e poluorizat: e tot aço sia mesclat e posat sobre la vntadura:e si veureu que lo mascle meria massa ergull: pneu cals viua:e mel:e sal:e carn magre de porch e cremau ho tot e feu ne poluora:e apres rentau la ma del cauall ab bon vi:e meteu li desobre de aquesta poluora fins q̄ lo mascle sia desminuit e tornat en son estament: e apres meteu hi desobre del que dessus de dit.

Altra p departimēt dela vngla del tudell.

Algunes vegades se esdeue per negligencia del menescal que aquelles humors somogudes en la ma del cauall a les quals lo menescal per no tenir conexença dela malaltia no haura donat remey:e de aço parteix que per enuelliment de dita malaltia es de necessitat que dites humors se espargesquen e p̄ço fan exir la vngla de son loch e departeix se del tudell e perço los menescals hi deuen molt mirar. E altres vegades se esdeue que la vngla cau e se parteix del tudell p̄ gran furor de somouiment de humors. E algunes vegades se esdeue aquell departimēt dela vngla p̄ natura que nifa venir altra noua e quāt aquella neix la vella se comença a departir:e aço parteix ō poques humors:e no es mal senyal del cauall.

Altra cura per lo mateix.

Os pendreu vna alegra e tallau li la vngla vella tot entorn alla hon veureu que toca la vngla nouella de manera que la vngla vella no fassa nosa ala nouella:e apres preneu sis onses ō ceu de molto:e dues onses ō cera:e bullin ho tot ensemps fins que sia enguent:e de aquest enguent vn poch calent vntau

Ayuntamiento de Madrid

ne la vngla noua dues vegades cada dia:e sapiau q̄ aq̄st enguēt adoba les vngles y es molt bo:empo guardau la vngla de aygua e de tota brut icia:evsau li aq̄ll enguēt fins que la vngla sia mudada. De aq̄lla q̄s parteix del tudell molt ne leix a dir p̄ no esser larch empo dir vos he alguns remeys e los millors. Preneu pegunta grega:e ensens: e mastech:e sanch ō drago: e galbano: de tot p̄ egual pes e tot picat:e mesclau ho ab ceu de cabro ho de molto e ab ce ra:e cohen ho tot ensemps:e aps preneu vn tros de drap ō li fort e meteu lo enla dita cōfeccio:e aps aq̄ll drap mulat en dita cōfeccio meteu loy entorn del peu de manera q̄ li ti ga tot lo tudell e lo peu damsit e dauall: e aço li refresca reu dues vegades cada dia:e quāt li leuareu aq̄ll drap reu tau li lo peu ab vinagre ben fort e vn poch calēt: e aps tor nau li lo drap sobre lo tudell:empo guardau q̄ lo tudell no sia ferit de ninguna cosa dura:E quāt lo cauall p̄ lo pdimēt dela vngla no pora estar gayre de peus feu li bō lit ō palla per q̄ puga reposar:empero guardau que los fems no siē podrits car la fumositat de aquells li faria gran mal: e axi mateix si tostemps estaua ajagut li seria molt enujos e li faria damnatge:e pus no pot estar ō peus es menester do nar li algū remey lo qual sera aquest. Preneu vn drap de canem q̄ tinga dues alnes ō larch e q̄ sia bē fort e meteu lo dejus los pits ōl cauall de manera q̄ lo drap li baste fins ala fi del vētre e apres ligau cordes a cadacanto del drap e ligau les a les bigues del sostre de manera q̄ lo cauall es tiga sostēgut ō aquell drap:e si lo drap no es prou ferm cu siu li singles dejus demanera q̄ lo cauall no estigues en lay re ni que nos sostinga de tot sobre les cames:e de aquesta manera lo cauall estara a sou pler e les vngles li exiran tē pradament:e sapiau q̄ totes les malalties dels peus son de mal curar si lo cauall camina ho si soste: e perço que les

Ayuntamiento de Madrid

vngles sien forts quāt serā exides: pēdreu poluora d̄ gales e sego: tāt delahu cō del altre: e vinagre fort e bullio ho tot ensemps mesclat ab vna poca de sal: e de aço embolicau lin tota la ma ho lo peu ab vn tros de drap fort demanera que no li cayga: e aço fareu dues vegades cada dia.

Dela malaltia ques anomena peanya. Capi.cliij.

Una malaltia se fa ꝓpiamēt enlo bolet d̄la vngla a lla hō se ajustē les carns viues d̄la vngla e fa planyer lo cauall e fal anarcoxo e algūes vegades se fa tāsolamēt enlo vn peu: e si no li donau recapte tātost se muda en los altres peus: e ve li ꝑ souit passar aygua: ho ꝑ males humors ho ꝑ fumositat d̄l estable: o ꝑ sutzetat q̄ li teniu prop ho ꝑ no denejar los souint los peus: e quāt lo cauall te aq̄sta malaltia te naffres enla lengua: e en aço loy conexereu tātost: car ꝑço li dien mal de peanya ꝑq̄ comença enla lengua: e axi ho conexereu enlos peus y enla lengua.

La cura per la dessus dita malaltia.

A La qual malaltia donareu aquest remey. Preneu vn lambrox e dolau li la ma ho lo peu en q̄ tindra dita malaltia: e apres sagnau lo de cada part del bolet per tal que les humors se escorreguen ꝑ alli: e apres preneu vn ferro calēt e foradau li la lēgua de part a part: e guardau li los peus de sutzetat e de aygua e de fanch: e apres preneu sego: e vinagre: e ceu de cabro: e mesclau ho tot ensemps e bulliu ho tant fins que sia espes: e tan calent com ho pora comportar meteu ho en vna bena de drap ben ample: e ligau lay entorn del peu malalt: e aço fareu dues vegades cada dia: empero guardau que lo Cauall no menge herbes mentre que

Ayuntamiento de Madrid

Deles malalties dels caualls.

DIuerses vegades se esdeue que la vngla sota lo peu pren colp e fa gran mal al tudell e dona li dolor de manera que si lo cauall va per loch pedregos ho molt dur les vngles los tornen grosses: de hon se segueix que lo tudell no ha sa naturalitat e guastes per lo tocament de pedres ho de altra cosa dura: e de aço li esdeue ques fa entre la sola de aquell peu malalt e lo tudell vn ajustament de sanch ho de humors: les quals corren al loch doloros axicom han acostumat.

La cura per la dessus dita malaltia.

ES menester que li dessoleu la vngla: e a vegades es menester dessolar la tota: e altres vegades la meytat: e altres vegades tansolamēt vn poch: e aço fareu segons la malaltia si es molta ho poca: aço se fa perque hisquen les humors e que goresca lo tudell mes prest: e apres feu li la cura que trobareu enla dessolacio.

Dels fichs ques fan enla sola del peu del cacauall. Capi.clvj.

ESdeues que en los peus del cauall se fa mal dins la vngla en mitg dela sola e aço per raho de algun tros de ferro ho de hos ho de pedra ho de fust que entra enlo tudell e fa li gran mal: del qual mal los menescals per negligencia no tallen la vngla alla hon deurien ni tant com deurien: e perço entorn d̄ la naffra del tudell naix vna malaltia que es superfluitat de carn desobre la sola del peu vn poch exint defora: e perço quant posa lo peu per lo refermament que fa fa estar aquella carn sobre lo peu dretament com vn fich.

La cura per la dessus dita malaltia.

Ayuntamiento de Madrid

Primerament es mester que talleu dela vngla q̃
esta entorn dela naffra demanera quey haja bō
espay entre la sola del peu e aquella carn super-
flua la qual se anomena fich e apres tallauli lo fich endret
dela sola e deraulin exir prou sanch:e quant la sanch sera
estancada preneu vna esponja de mar e ligau lay desobre
lo fich ab vna bena ben estret la qual esponja li mẽjara to
tes les raels del fich e apres guariu li la naffra axicom he
dit enles quatre malalties dels peus.e si no trobau espon
ja meteu hi dela poluora de porrasses.ho de altres poluo
res forts per menjar aquella carn que es restada dins lo
peu empero noy metessеu realgar car es massa fort e guar
dau que noloy cremasseu ab foch en ninguna manera car
lo tudell qui es cosa delicada e tendre se poria guastar e
seria perill de perdre la vngla ho ō partirse del tudell:

Dela malaltia ques anomena atronament. Capitol.clvij.

Els cavalls se fa vna malaltia ala qual dien a-
tronament.e fas quant corre de tot son poder e
entropeça e encontres enla ma:ho quãt corre p̃
pedregal ho loch molt dur:e cõeixse en aço que lo cavall
se dol molt dela ma e no trobau en quin endret dela ma te
lo mal.

La cura per la dessus dita malaltia.

Os li dolareu la ma e apres ab vnes tenalles
estrenyeuli la ma a totes parts fins que tropi-
au lo endret hon te lo mal car de altra manera
nos poria trobar perque lo mal es dins la vn-
gla:e aps pendreu seu ō cabro e foneu la e deyau hi a q̃lles
carns que si fan:e aps preneu sego:e sal picada:e mesclau

Ayuntamiento de Madrid

ho tot ab la ceu fusa e bulliu ho tot ensemps: e tancalèt cõ ho pora comportar posaulo y sobre la palma dela ma em pero es menester que nosia molt espes: e aço fareu tresho quatre vegades cada dia. E si la malaltia es molt vella: ðl palmau lo e cremauli les palmes ab ferros calents: e aps preneu vi e sal: e ajau estopa de li e mullaula en dit vi ab la sal e meteuli aquella estopa da e meteuli farina ð formèt desobre e si la carn del mascle creyia demasiadament meteu hi dela poluora de cals axicom he dit enla cura del cauall que li cau la sabata ho la vngla.

Bela malaltia ques anomena polmo la qual se fa enles mans e enlos peus. Capí. clviij.

Una malaltia se fa als caualls ala qual diè polmo e fas enles mans y enlos peus. e diu se polmo p que naix enles spalmadures e es vna carn sobirana que no es desa natura: e creix tant que deseca la carn ab lo test e aquesta malaltia se escdeue quant alguns stopen ho dolen les mans ðl cauall e nol sabè guarir ni donar recapte axicom es menester.

La cura per la dessus dita malaltia.

Primerament es menester que enderroqueu lo caualls enterra e q̃ li ragau lo polmo fins al os ab vn lambror. e apres cremaulo ab ferros calents fins que la carn puda. e apres pèdreu fès de cauall e posaulos desobre la palma. e estiga axi vn dia fins que la sanch sia escalfada: e apres preneu oli e sal: e ajau estopa e mullaula ab oli e meteula sobre lo mal: lansauli farina de forment desobre e aço fareu sinch ho sis dies vna vegada cada dia e apres vntau loy ab mel: e meteuli dela farina fins a deu dies. E apres feuli lo empastre de farina: e de cals: e de mel axicom vos he dit enla cura

Ayuntamiento de Madrid

del caual q̃ pert la sabata:e tinga aq̃st empastre fins que sia guarit:e aquella poluora li defendra de altre accident: e quant la sola sera venguda posau li alquitra:e escorta molta e sal:e torrau loy tantes vegades ab ferros calets fins ques leue la vna fulla e vinga laltra que es dejus.

Departimẽt deles enclauadures. ca.clix.

Es enclauadures ques fan enla ma ho enlo peu departire per orde. Primeramẽt se fa vna enclauadura que guasta lo tudell dedintre: segonament sen fa vna altra q̃ toca enlo tudell empero no li fa tant mal com la altra:terçeramẽt sen fa vna altra que no toca enlo tudell sino enlo viu dela vngla. La primera qui guasta lo tudell es molt perillosa:car lo tudell es vna cosa feta a manera de vngla e gouerna e nodreix la vngla e esta juntat ab ella.

La cura per la dessus dita malaltia.

Si lo tudell es molt naffrat socorreu lo ab benifici de descalçar les vngles axicõ dire en son loch e sino es molt naffrat descobriulo ab vn ferro en la sola entorn dela naffra:e cauau hi tant fins q̃ descobriau lo mal dela vngla rahonablemẽt:e quant la enclauadura sera tallada aprimau fort la sola dela vngla y en especial entorn del mal:e tallau tant dela vngla fins que sia ben luny del mal perque no fassa embarch enlo consoldament y renouellament dela carn y dela vngla: e quãt la naffra sera feta pneu estopa e bri tos mesclat e mullau ho en blanch de hou e ompliu ne la naffra:e aps guariu ho ab sal menuda e vinagre dl mes fort que trobareu:e ab poluora de murtra e de lantisela:axicõ he dit enaltre capitol:e si la naffra passa entre lo tudell e la vngla laqual es la segõa manera de enclauadura:sapiau que no es de tant perill cõ

Ayuntamiento de Madrid

la altra e aço per que no toca enlo tudell axícom he dit si-
no que tãsolament toca enlo viu dela vngla:e perço ha me
neſter altra manera de cura e de medecines axícom larga
ment veureu enlo ſeguent capitol.

Cura per la enclauadura que no toca enlo tudell e per algunes altres enclauadures:

PRimerament es meneſter que deſcobrau la en
clauadura fins al viu ab vna alegra ho ab vn
iambroix tallant li la vngla entorn empero no
acoſteu ala naffra:e apres rentauli la naffra ab
vinagre e quant ſia rentada omplula de ō ſal.e apres po
ſau li eſtopa mullada ab blanch ō hou e ligau li lo peu ab
vna bena ample e penſaulo de aqueſtamanera dues ve-
gades cada dia. E ſi ſera la terça manera de enclaua-
dura que no faſſa mal al tudell ſino que paſſa p mig ōl viu
dela vngla e feuli tot lo que he dit enla ſegona manera em
po deueu tallar la enclauadura çoes la vngla fins al mal
del clau perque nínguna ſutzura noy reſte e ſapiau queles
altres enclauadures que no toquen al tudell totes ſe ſpo-
den guarír molt laugerament tallant primerament lo mal
axícō ſe cōue e apres preneu cera:e ceu:e oli:e vna poca de
tremētina:e tot aço poſau ho bullent ſobre la naffra:e ſi hi
poſau vn poch ō ros de bota:e vna poca de ſal ſiau ſert q̄
ſera millor:E axímateix hi es bo pendre ſal.e oli:e ſagi de
porch tot meſclat e axímateix hi es bo pendre blanch ō ou
meſclat ab vinagre e oli e axímateix es bo metrey delapol
nora ōl gallamich e ōl lentiſcle:empo rentau p̀mer la naf-
fra ab vinagre e ſapiau q̄ les coētures deles naffres dels
peus e deles vngles quāt ve p occaſio de clau ho de fuſt
ho de altra coſa q̄ entre dins lo viu es meneſter que abās
derōpre li la vngla li faſſau aqueſt mollificatiu: Preueu

Ayuntamiento de Madrid

farina:e ceu:e malues:e bolliu ho tot ensemps en vna ca-
çola ab vinagre:fins que sia espes:e tã calent com ho pu-
ga comportar posau loy sobre la enclauadura: e aço feu-
loy tenir del vespre fins al mati car aço li aleujara la dolor
e li obrira los forats e li fara les vngles humides e porcu
les tallar mes laugerament: e guardau li lo peu ho la ma
hon tindra la naffra de aygua e de bruticia:e guardau vos
de caualcar enlo cauall fins que sia guarit.

Altra cura per lo mateix.

Algunes vegades se esdeue que per poch saber:
ho per negligencia del menescal que la enclaua-
dura no sera ben tallada ni guarida: E perço se
fa podridura dins la naffra entre la carn viua
e la vngla e trenca la carn sobre lo peu e fa si vna naffra
per hon hix aquella podridura: la qual naffra se guareix
axicom he dit en laltre capitol: Empero sercau la enclaua
dura dejus la sola del peu e tallau la axicom es menester:e
apres guariu la naffra axicom he dit en laltre capitol.

Altra cura per lo mateix

Os arrencareu lo clau dela ma ho del peu e fi-
cau lo en terra e apres meteu los polzes en creu
sobre lo forat de hon sera exit lo clau: e digau a
questes paraules. Nostre senyor deu fon pun-
tat:e fon clauat:e fou vntat:e aço direu tres vegades ar-
reu:e apres direu tres Pater nosters:e tres Aue maries:
teniut tostemps los polzes deles vostres maus en creu so
bre lo forat:e apres dexau lo anar sens fer li altra mede-
cina.

Altra per lo mateix.

Os estareu agenollat enuers sol hixẽt e direu tres
Pater nosters:e tres Aue maries: e aps direu les

Ayuntamiento de Madrid

seguents paraules tres vegades arreu. Nicodemus desclaua les mans e los pous de Jesuchrist dela creu: axicoz es ver guaresca aquesta bestia deaquesta ferida de aquest clau: ho espina: ho tarranch: ho hos: ho segons de que sera: e guardau que apres noy fassau altra medecina.

Altra cura per lo mateix

PRimerament direu vn pater noster: e vna Aue maria: e estant agenollat direu aquest vers tres vegades tantost com haureu arrencat lo clau. Christus fuit punctus: crucifixus ꝛ vnctꝰ: pro redemptionem humani generis.

Recepta per engruxar molt prest vn cauall cosa prouada. Capi.clx.

PReneu dues onses de saffra molt: dues liures de senigrech molt e ben passat: dos reals de oli de camamilla: dos reals de oli rosat: e vn sou de oli comu: e mija punyera de farina d̄ formēt: e mija punyera de lauor de linos ben molta e passada ab vn sedas: e trenta rouells de hous: e vna punyera de figues blangues seques e ben capolades: e vna liura de sagi de porch de vn any: e vn puny de sal: e vn sou de mel: e tots los damūtdits materials sien pastats ab vin blanch que sia bo e feu ne pa q̄ sia ben assahonat axicom si fos pa de menjar: e feu ne dos pans grossos e quant seran cuyts feu los estar tres dies a secar: e apres preneu quatre quartans de ciuada: e vn quarta de forment: e vn puny de sal: e mesclau ho tot: e apres preneu vn quarta dela dita ciuada mesclada ab formēt: e la quarta part de vn pa dels dessus dits empero que sia rallat lo pa e mesclau ho tot e donau ho a menjar al cauall de matiabans que no haja begut: e si no vol menjar no li doneu altra vianda fins que ho men

Ayuntamiento de Madrid

ge:e tenú lo ben cubert:e aço fareu vnuyt ∫orns arreu.

Dela gran crebaſſa ques fa detraues enla vngla:alaqual dien creta. Capi.clxj.

GRa gran crebaça e larga ſe fa detraues ðla ma la qual ve per ocaſio ð altres crebaçes e fas entre la carn viua e la vngla:e es major q̃ les altres crebaçes:e perço com aquella crebaça ſe fa detraues e talla la carn detraues e continua ab la vngla lo cauall ne paſſa mayor mal que deles altres.

La cura per la deſſus dita malaltia.

ENgu no pot gayre be ſocorrer als accidents ð les vngles ni altres accidents q̃ ſien en grã quãtitat:ſino ab foch:e perço les eſtremitats ðla dita crebaça es meſter que ſiẽ cuytes ab vn ferro redo fins ala rael:car perlo dit foch la crebaça no creſera ans minuara:e axi guarira.

Dela malaltia ques fa enla ma del cauall ala qual dien formiga. Capi.clxij.

FOrmiga es vn pruyment ques fa enla ma del cauall:la qual li menja a part dedintre fins al viu:e quant li toca al viu fa plauyer lo cauall e fas vna crebaça enla punta.

La cura per la deſſus dita malaltia.

ES meneſter que li faſſau cauar la formiga ab vna alegra fins al viu:e apres fareu li la cremadura ab vn ferro calent: e ſobre la crebaça feu li donar dos ho tres limets ðfoch:e ab aço guarira ſens ningun dubte.

Per fer doire vn cauall ſens fer li ningun mal:e ningu no conexera quin mal te ne per quina ocaſio li es vengut. Capi.clxiij.

Ayuntamiento de Madrid

Deles malalties dels caualls.

PReneu vn cabell dela coha del cauall e ligau loy enlo trauador dejus lo pel tan estret com poreu: e lo cauall se dolra de aq̃ll peu e ningu no sabra perque: e quant lo desligareu sera guarit.

Altra per lo mateix.

VOs pendreu vn gra de ordi e meteu lo de punta sobre lo bolet dela ma e meteu li dela sua femta desobre perque nos mostre: e lo cauall se dolra: e quant lon leuareu sera guarit.

Altra per lo mateix

MEteu li sobre lo bolet dela ma vn gra de sal que li toch al viu: e meteu li d̃sobre femta perque no cayga e lo cauall se dolra dela ma: e quãt lo volreu guarir meteu lo cauall en aygua e la sal se fondra e lo cauall sera guarit.

Dela malaltia ques anomena agrio ques fa enles garres detras. Capi. clxiiij

UNa malaltia se fa als caualls ala qual dien agrio e fas ꝑ naturalesa: ho ꝑ mordedura de altra bestia: ho per estar estret en lestable: ho per algun colp: e fas de part detras enlo colze: e de aq̃lla mala humor que alli se ajusta se fa vn carnus a manera de tendrum: e esta molt leig e dona dolor al cauall.

La cura per la dessus dita malaltia.

ES menester primerament que li ragau lo loch hon se fa lo agrio e raymau lo be fondo yspes e descarnau loy tant com poreu: e apres pẽdreu pegunta: e sagi vell: e oli: e seu de cabro: e vinagre: e sal: e arena de riu: e bulliu ho tot ensemps e d̃ tot açobeu calent bateu lin lo agrio fins queu hajau despes.

Ayuntamiento de Madrid

Altra cura per lo mateix

Si lo agrio sera molt antich enlo cauall es menester que loy cogau ab vn ferro calent ō larch e de traues e quant sera cuyt preneu fempta de bou fresca.e oli fret e posaulin desobre lo que sera cuyt:e no lin poseu sino vna vegada:e apres teniu lo cauall de manera que nosi puga tocar ni lepar ab la boca ni ab altra cosa car tota coentura porta gran prujja.e si ell se podia gratar guastar se hia la naffra e guardaulo de tota bruticia.e guardau que uo li toch aygua fins que quinze dies sien passats:e apres meteulo en aygua cada mati e cada vespre e estigay vna gran estona e feu que layguaho lo metreu sia tan fonda que li cobra lo agrio e totes les coentures:e quant lo haureu tret de laygua preneu sendra ō salzer e posaulin ōsobre e aço cada mati e cada vespre fins que sia guarit car laygua freda ōseca les humors e fa soldar e restreny:

Dela malaltia ques anomena corba.ca.clxv

Als caualls se fa vna malaltia ala qual diē corba e aço per que fa encorbar la cuxa del cauall e aquesta malaltia los esdeue per moltes occasions Primerament si lo cauall es mal enfrenat quant lo fareu correc el volreu aturar soptadament p la gran força que fa dela bocca enlo aturarse soptadamēt ell se carrega molt enlos niruis deles cuxes:e ō allo li pot venir la corba:e aximateix li pot venir per algū treball q̄ fa quant es molt joue. Eaximateix li pot esdeuenir quāt lo cauall se estorç los niruis deles garres.e fanse tan dures cos hos. E aximateix se pot esdeuenir dita malaltia per algun colp que lo cauall pren.

La cura per la dessus dita malaltia

Ayuntamiento de Madrid

Os derrocareu lo cauall en terra e raheu li la corba e raymau lay ab vna lanceta ben fondo y espes: e dexaulo y sagnar fort: e preneu sendra de serments de venema negra: ho de estepa negra: ho de alzina: e sal vermella: e mesclau ho tot ensemps e preneu vn drap de lana fort e fregau lin tãt la corba fins ques escorxè e q̃ sen leu la carn fins prop del nirui: car noy ha ningun perill: e quant haureu fet aço preneu cals viua e lançau lin desobre e meteu lo en lestable: e guardau q̃ no si toque ab les dents ni ab altra cosa: e meteu li de aquesta poluora dues vegades cada dia: e guardau q̃ nos mulle fins que nou dies sien passats: e apres del dit temps meteu lo cauall en algun rebeig de aygua corrent e feuloy estar bona estona: e nol metau en lestable fins que sia exut: e vntau li la corba ab oli vn poch calent.

Altra cura per lo mateix.

Om veureu que lo nirui qui comença al cap ó la garra sera vn poch encorbat ho sera crescut mes que no acostuma: es mester q̃ cogau la infladura tantost de larch e de traues seguint lo pel: e apres preneu femta de bou fresca e mesclau la ab oli calent: e posau lin vna vegada e no mes: e ligau lo cauall de manera que no si puga lepar ni tocar ab res nis puga fregar ab la paret ni gratar ab lo peu: e feu lo estar axi on ze dies que aygua nol toch: e apres passat dit termini meteu lo cauall en aygua corrent dues vegades cada dia: e feu loy estar cada vegada bona estona: e quãt exira ó laygua preneu cendra de salzer e posau lin sobre la coentura: e aço fareu fins que les raels del foch sien soldades: car laygua freda fa descecar les humors e consolda e restreny E sapiau que lo cauall que li coureu les cames en qualse-

Ayuntamiento de Madrid

uula loch es mester que sia curat ab molta diligencia e q̃l guardeu que nos puga gratar ni fregar ab ninguna cosa car ab la gran pruija q̃y te se escorxaria es guastaria fins als niruis.

Dela malaltia ques anomena corbassa. Cap̃.clxvj.

Una malaltia se fa enlo garro del cauall ala q̃l dien corbassa e fas apart de fora e parteix del nirui e fas de traues e perço li diuẽ corbassa car es dela natura dela corba: exceptat que la corba se fa de larch d̃l nirui a part de tras e la corbassa se fa d̃ traues del nirui a part de fora. E aquesta corbassa se guareix aximateix com la corba e ab aquelles medecines.

Dela malaltia ques anomena. esclauo Cap̃.clxvij.

Una malaltia se fa als caualls a la qual dien esclauo e fas dauant hon se encorba la falcha: E ve li per sobres de gran treball que li fan fer.

La cura per la dessus dita malaltia

Es mester que prengau vn ferro agut e que loy metau entre lo cuyro sa e malalt. e trẽcau li vna veixiga q̃ trobareu de dins e traheu lin tota la ayguassa quey es e apres preneu vna ploma de ocha e vntaula ab oli que sia fret e sobre lo dit joli metreu hi realgar e meteuli a q̃lla ploma ab los dits materials dẽtre la corba tãt cõ poreu e ap̃s ligaulay ab vn drap ꝑ q̃ no cayga e estiga ab allo vn dia e vna nit e apres d̃ aço raymauli gentilment la corba e p̃neu vn poch d̃ pegũta e arena: e sal: e vinagre: e ceu: e oli e sagi: e bolliu ho tot ensẽps: e meteu vnes mordasses al cauall e p̃neu vn drap e mullau lo en aço e bateu li lo loch hon te lo mal fis q̃ tot sia d̃spes

Dela malaltia ques anomena alifach: Capitol:clxviij.

Una malaltia se fa als caualls ala qual dien alifach:e fas de ajustament de males humors q̄ se apleguē de part de dins enlo tou ōla falcha e los demes passen defora e als ques demostra ō part defora diu hom tresforia.per tal que respon ab lo alifach:e aquesta malaltia se gouerna dela fleuma que dualla per la vena capdal.

La cura per la dessus dita malaltia.

Reneu vna lançeta e meteu vn capdell de fil de part dejus e estrenyeulo ab dos dits demanera que fassau exir de fora tot lo alifach:E trencau li la veixiga ab la lançeta e traeune la ayguassa que es de dins e premeula fort dins e de fora en manera que noy romanga res e apres preneu pegunta axicom he dit enla cura dela corba e feu ho de aquella mateixa manera.e estiga ab allo deu dies:arreu e apres meteu lo cada dia en algū rebeig de aygua e estiga y bona estona e quant lon haureu tret defaulo exugar e apres vntaulo ab oli vn poch calēt pero ans que no li fassau ninguna medecina es mester que li talleu la vena capdal vna ma desobre la falcha e aximateix dejus la falcha.

Altra pēr lo mateix.

Reneu ceu de cabro collut lo mes vell que poreu trobar e escalfaulo vn poch sobre les brases e posauloy sobre lo alifach tres ho quatre vegades axi defora com de dins e fregau loy fort ab la ma fis que li hajau fet beure tot lo suchre aço fareu dues vegades cada dia quinze dies arreu:empero tallauli la vena capdal axicom he dit.

Ayuntamiento de Madrid

Altra per lo mateix.

Vos li tallareu la vena capdal apicom he dit e traheu lin tanta sanch com raponablemẽt conexereu: e apres cremaulo ab ferros calents de larch e de traues: e apres curau lo apicom he dit enles vexigues.

De la malaltia ques anomena tresforia. Capi.clxix.

La malaltia ques anomena tresforia se fa ỏ part defora enla font endret dela alisach: e concries de tot aço ques cõcria lo alisach: e cures aximateix com lo alisach: e comunament se responen lo alisach e la tresforia: car si premeu ab los dits lo alisach la tresforia se infla: e si premeu la tresforia lo alisach se infla: e perço se curen tots de vna manera.

De la malaltia ques anomena esperauany. Capi.clxx.

Als caualls se fa vna malaltia alaqual dien esperauany la qual es vn hos ques fa a part de dins dela falcha sobre aqll hos qui es sobre la juntura. E aço es verdaderament anomenat sobrehos. A qsta malaltia los ve p natura ỏl pare car si lo pare tenia tal accidẽt lo fill li semblara: e aximateix los ve p colp q rebẽ en aqll loch: ho p ajustamẽt ỏ males humors. E si treballẽ tenint lo dit esperauany tãtost se dolẽ: e aqsta es la pijor malaltia que lo cauall pot hauer enla falcha. e alguns que no saben gayre de aço dien que mes val quen hajen enles dues falques que no enla vna: dient que millor emes prest se coneix quant lo cauall se dol dels dues cames que no quant se dol ỏla vna: e aqsta raho es impfeta. E sapiau q son dues maneres de esparauanys: lahu se anomena bomi: e aquest se fa ab vn cercle pla: e laltre se fa

Ayuntamiento de Madrid

agut axicom vna auellana poch mes homenys e de aq̃st se dol lo cauall mes que no del altre. E molts homens per mostrar se subtils curen aquesta malaltia en diuerses mamaneres: empero la verdadera cura es cremar los ab ferros calents: e aço perque no li tornen james.

La cura per la dessus dita malaltia.

Vos pendreu vna verga de or e calfau la tãt cõporeu e cremau lo esperauany de aquesta manera. Feu li vna ralla ab dita verga sobre lo esperauany e altra dejus e altra per mitg: demanera que la desobre e la dejus se toquen ab la del mitg: e guardau lo que no so puga lepar ni gratar ab res: e teniu lo axi deu dies arreu e guardau q̃ nos mulle: e passat dit termini meteu lo cauall dues vegades cada dia en algun rebeig d̃ aygua corrent: e quãt sera exit de laygua e sera exut vntau lo ab oli vn poch calent. E si no teniu verga de or per cremar lo axicom he dit: preneu vna verga de ferro: ꝑo guardau que les ralles del foch sien tostemps seguint lo pel: e que sien ben fondes.

Per totes infladures que lo cauall tinga en les cames. Capi. clxxj

Esdeues que les cames derreres del cauall se inflen totes arreu: e aço per superfluytat de humors qui deuallen alli: e aximateix quant lo cauall menja herbes tendres car lauors se mouen totes les humors del cors del cauall e corren al loch malalt: ho a les cames: e de aquesta manera lo cauall passa gran mal e es mitg affollat.

La cura per la dessus dita malaltia.

Ayuntamiento de Madrid

Os li tallareu primeramēt les venes maestres dles cames e tallau li desobre e dejus la falcha axicom he dit en altres cures e traheu lin couinentment sanch axicom se conue:e preneu creda blanca ben picada e mesclau la ab vinagre:e ap̄s carregau ne be tota la infladura:e aço fareu dues vegades lo dia. E aximateix es bo a dita malaltia pendre femta de cabres destemprada ab vinagre ben fort:e meteu hi altre tanta farina de ordi:e tot mesclat carregau ne la cama. E aximateix hi es bo pēdre sangoneres e posarles sobre les cames del cauall:empero raheu li primer les cames. E si per ninguna de dites medecines la cama nos desinfla: lauors es mester que la y cremeu ab molta diligencia e subtilesa: e apres guariu lo axicom he dit en altres cures.

Per qualseuol colp que lo cauall reba enles cames. Capi.clxxij.

Os pendreu vna ceba e feu ne tallades redones tan grosses com mitg dit e fregiu les ab oli e apres metreu vna de aquelles tallades fregides sobre lo colp dela cama e meteu hi dita ceba tan calent com ho pora comportar:e quant aquella sera refredada meteu ni altra ben calenta: e aço continuareu dos dies arreu:e mudau li la ceba quatre ho sinch vegades cada dia:car aço li leuara la dolor: e li desinflara lo colp:e aquesta es la millor medecina.

Dela malaltia ques anomena exuagues. Capi.clxxiiij.

Na malaltia se fa als caualls ala qual diē exuagues:e aço los ve ꝑ ajustament de males humors:ho ꝑ gran treball:ho per metrel enla estable en tēps de fanch sens exugarli les cames:e ab la calor

Ayuntamiento de Madrid

dels fems se fan vnes trencadures grans sobre lo trauador: e fa si vna ayguassa ques esten e crema lo cuyro: e aço son exuagues: e aquestes trencadures se fan detraues e cōgoxen lo cauall mes enlo hyuern que no enlo estiu: e guareix se aximateix com la corba e ab aquelles mateixes medecines.

Altra cura per lo mateix.

Preneu vna honsa e mija de soffre: e vna onsa e mija de oli: e dues onses de alquena: e moleu ho tot e destemprau ho ab vinagre de manera que torn axicom enguēt no molt espes: e ab aço vntau li les exuagues. e aximateix hi es bo aço. Preneu vna onsa de almarcech: e vna onsa e mija de argent viu: e mija onsa de soffre: e vna onsa de sal mitra: e vna onsa de albalaya: e vna onsa de sagi: e vn poch de vinagre: e preneu lo sagi e tot lo restant e cōpilau ho tot e destemprau ho ab lo vinagre e ab vna poca d̄ mel: e ap̄s vntaune les exuagues

Altra cura per lo mateix.

Preneu vna onsa de aietheus: e vna onsa e mija de soffre: e tres onses de alquena: e moleu ho tot e destemprau ho ab vinagre fort demanera que torn axicom enguent: e vntau ne les exuagues.

Altra cura per lo mateix.

Preneu dues onses de cera de abelles de exam: e dues onses de soffre: e vna onsa d̄ argent viu: e dues de cardello: e dues de sagi: e cals viua: e apres pēdreu la cera e lo sagi e foneu ho e mesclau hi tots los altres materials: e apres dexau ho refredar e rētau li les exuagues ab vi e dexau ho exugar: e quāt sera exut vntau lo gentilment ab lo dessus dit enguēt.

Altra cura per lo mateix.

Ayuntamiento de Madrid

PReneu sardines que sien podrides e coheu les ab aygua en vna olla noua: e quant seran ben cuytes preneu lo brou e rentau ne les dessus dites exuagues fins que sien guarides.

Dela malaltia ques anomena porrets. Capi.clxxiiij.

LOs porrets son vna malaltia ques fa en les cames del cauall sobre lo trauador a part detras e son males humors que deuallen alla e fa los inflar les cames e venen li vns grans a manera de ronya e trenques al traues e hix ne ayguassa groga: e aço fa planyer molt lo cauall: e ve li per gran fumositat dla estable: ho per tenir lo fems molt podrit e mal remenat ho per metre lo cauall enla estable ab les cames mullades: e aximateix los esdeue en temps de fangues ho en temps humit car en tal temps te lo cauall les cames plenes de sanch e sil meteu en lestable sens exugar per la humitat del temps e la calor dels fems se concrien los porrets: la qual malaltia si la dexau enuellir es de molt mal curar: e sapiau que molt pochs menescals la saben curar perfetament.

La cura per la dessus dita malaltia.

ES menester q̃ primerament vos li talleu les venes maestres dles cames damunt la falcha e d̃jus: axicom he dit en moltes altres cures: e apres preneu blãch de hou: e vert scur: e oli: e destemprau ho tot e feu ne enguẽt: e apres preneu vi vn poch calent e rentau ne los porrets: ho vn poch de ori e rentau lo: e exugau lo ab vn drap: e apres vntau lo ab lo dit enguent: e aço fareu fins que sia guarit.

Altra cura per lo mateix

Ayuntamiento de Madrid

PReneu vna liura de verdet:e mija liura de comi:e vna liura de mastech : e vna liura de sabo moll:e vna liura de encens:e picau les coses q̃ fan a picar e feu ne poluora de cada cosa per si e passau ho ab vn sedas:e apres meteu totes les poluores e lo sabo en vna olla plena de oli q̃ sia bullent : e manejau ho ab vn basto fins q̃ torn enguent:e del dit enguẽt vntau ne los porrets:e guardau lo de mullar:e guarira.

Altra cura per lo mateix

VOs pendreu sabo moll:e oli comu:e such de fulles de cols:e mel:e feu enguent de tot:e trasquilau los porrets : e preneu vinagre e sal e bulliu ho e rentau ne los porrets e fregau los ne:e ap̃s exugau los ab vn drap de li e vntaulos ab aquell enguent fins que sia guarit.

Altra per lo mateix.

VOs pendreu apit e juliuert : e lengua bouina: e herba escumadora : e vidre molt e passat ab vn sedas:e vn poch de verdet: e aço sia destemprat ab vinagre ben fort: empero deles herbes feu que ni haja tant de vna com de altra:e feu d̃ tot vn empastre:e tresq̃lauli los porrets e meteuli desobre lo dessus dit empastre:e tinga loy fins que sia sech:empero abans q̃ no li metau lo dit empastre rentau li los porrets ab vinagre que sia fort:e ab tres hoquatre empastres fets d̃la manera dessus dita sera guarit.

Altra cura per lo mateix.

VOs pendreu argent viu:e vert scur:e oli de lor e trementina:e sabo moll e orpiment:de cascu vn diner:e malla de mel:e tot aço sia ben picat e exetat ben spes:e sia li posat sobre los porrets en exut.

Ayuntamiento de Madrid

Altra per lo mateix.

Os pendreu femta de home:e orins: e sal de cõ pas:tant de hu com de altre:e bulhuho vn poch e apres meteu ho en vn drap e posau loy sobre los porrets vn poch calent:e aço fareu tres ho quatre dies arreu:e sera guarit.

Altra per lo mateix.

Os pendreu femta de porch destemprada ab sa bo moll:e untau ne los porrets nou dies arreu:e apres ligau loy ab vna bena de li desobre.

Enlos seguents capitols vos dire deles malalties accidentals:axicom trẽcadures:e naffres:e altres coses semblants:les quals venen per alguna occasio ho desastre:e no per naturalesa. Et primo.

A trencadura de cama de cauall. Ca.clxxv.

Si algũa bestia ha rebut colp de altra bestia ho de pedra:ho de basto:ho de altres coses semblants:de manera q̃ tinga la cama trencada es mester q̃ prẽgau dita bestia e meteu li dejus lo ventre dues fazes amples e blanes pq̃ no li fassen mal:e ab cordes ligades alt en vna biga alçareu lo cauall de manera q̃ escassamẽt toque en terra ab los tres peus sans:e apres tornauli tots los ossos dela trẽcadura en son loch gẽtilmẽt pq̃ no si faça sobrehos:e rabeuli la cama:e raymau li lo loch dla trẽcadura:e aps feu li la pisma seguẽt. Preneu farina de formẽt e lauor de mostalla:e alũ:e pegũta:e encens:e vidre:e moleu ho tot ensemps:e pneu blanch de hou e debateulo fort e lãçaune la escuma e aps meselau hi tots los materials damunt dits e ab vn basto debateu ho tant fins q̃ fassa correja:e aps pneu vn rahor e rabeu li la

Ayuntamiento de Madrid

cama e posau li entorn la dita pisma e dexau li vn petit espirall p hon hisca la fleuma e posau li stopa desobre:e dexau lo estar ab aço nou dies arreu que no loy toqueu: e passats los nou dies tots los ossos seran soldats: e apres meteu lo souint en aygua corrent perque les carns se estrē guen:e sens dubte sera guarit.

A cauall que es enuormat. Cap.clxxvj.

Reneu vna liura d mel:e vna liura d oli comu:e vna liura d alfolbes:e quze parells de figues blāques seqs:e dos diners d vna lauor qs anomena alegria:e meteu ho tot en vna caldera ab dos cāters de aygua e coheu ho tāt fins q torn a vn cāter: e quāt sera cuyt colauho ab vna sistella pq les figues e les alfolbes resten defora:e aps cōpartiu a qll brou en quatre parts e donau lo al cauall en quatre matins arreu çoes q cada matī ne metau vna part en vn corn e donau la a beure:e apres estiga dues ho tres hores enfrenat: e apres donau li vn poch a menjar:e si vol beure donau li aygua vn poch caleuta e mesclau hi vna poca de farina.

Altra cura per lo mateix.

Reneu vna liura d figues blāques seqs e meteu les en vna caldera ab dos canters d aygua e coguē tāt fins q laygua se aminue dela meytat: e apres traheu ne les figues e picau les e destēprau les ab aygua e colau les ab vn drap de canem: e aquella aygua tornau la enla caldera ab la altra:e apres prenen alfolbes vna liura e picau les:e alegria vna liura:amido vna liura e picaulo: oli dolç vna liura: mantega rancia vna liura: mel vna liura: oli de lor vna liura: clauells masclins sis diners:such d apit vna escudella:such de ortigues vna escudella:e si no podeu hauer dl such dla ortiga meteu hi dla

Ayuntamiento de Madrid

lauor empero q̄ sia picada:e meteu hi vn pitxer de vi blāch ho vermell:e tots los damunt dits materials sie mesclats ab aquell brou dōles figues tot enla caldera e dexau ho bullir vn poch e leuau ho del foch:e de aquest abeuratge po deu donar al cauall sens ningun perill vn bon pitxer cada mati empero escalfau ho vn poch primer: e donau lin sis dies arreu:e guarira sens dubte.

Altra per lo mateix.

Preneu lauor de hedra mija honsa e picau la:e such de ortigues vna tassa:e sino podeu hauer del such deles ortigues preneu de la lauor vn puny q̄ sia picada e destēprau ho tot ab vna tassa ō vi blanch:e ab vn corn donau ho a beure al cauall:e si coneixeu q̄ si troba be donau lin tres vegades vn dia part altre:e si voleu q̄ no sia tā fort meteu hi vna poca de mantega vella fusa:e sia li donat vn poch calent.

Altra per lo mateix.

Preneu sis cabeçes de alls cuyts al foch: e tres diners de mantega:e dotze hous:e picau ho tot ensemps:e preneu vn diner de vi q̄ sia calēt e mesclau ho tot ensemps:e donau ne al cauall vn pitxer cada mati ab vn corn:e aps estiga efrenat fins q̄ mitg jorn sia passat:e apres donau li abeure aygua vn poch calenta mesclada ab farina de forment que sia passada.

Especial cura per vorm antich.

Preneu cent figues blanques seques e leuau ne lo copoll e obriu les per mitg: e preneu dues onses ō dia dragāt:e sis onses de senigrech molt e quen sia feta farina:e mija onsa de saffra: tres onses ō sucre ō rocha:e dues onses ō farina ō linos.e tres onses de goma dragant: e sia tot mes en vna cassola so-

Ayuntamiento de Madrid

bre lo foch e menauho fins q̄ sia espes: e aps mudauho en vna olla noua plena de aygua e derauho remullar vn dia: e apa posau ho al foch e menau ho gētilmēt fins q̄ sia espes: e quāt ho volreu donar ala bestia meteu vna cassola al foch e meteu hi vna tassa d vi blāch: e dues tasses de aygua: e dues onses de mātega: e vna escudella dola damūtdita cōfeccio: e derau ho fondre tot: e aps ab vn corn donau ho a beure al cauall tan calēt cō ho pora cōportar: e d aço li donareu quatre dies arreu cada dia vna presa: e guardau lo de refredar: e teniu lo ben cubert: e sapiau que aquesta es la millor medecina de totes: e si ab aquesta lo cauall no guareix noy ha altre millor remey.

Cura per cauall refredat. Cap. clxxvij

Si la bestia es refredada vos ho cōexereu quāt laça aygua p los ulls e p lo nas: e farau li aq̄sta cura. Preneu mija liura de soffre: e vna onsa d mastech: e dues onses de encēs: e fonau ho tot ensemps e meteu ho sobre vn drap: e aps plegau lo drap ari cō vn cano e pfumau lin lo nas sinch dies arreu: e aps preneu tres hous e debateu los ab pebre e posau los hi entorn del nas de manera que lo cauall puga espirar: e dins sis dies sera guarit.

A bestia que te torço ho algun altre destemprament. Capi. clxxviij.

Preneu mija escudella de femta de colom seca e poluoritzau la e meteu la en vna olla noua ab tres escudelles de vi vermell q̄ sia bo: e meteu ho tot ensemps sobre lo foch: e quāt haura bullit vn poch meteu ho en vn corn e donau ho a beure ala bestia tan calent cō ho pora cōportar: car siau cert q̄ en espay de mija hora sera guarida: empero teniu la bestia ben cuber-

Ayuntamiento de Madrid

ta e estiga axi quatre hores: e passat dit termini donau ciuada al cauall e donau li a beure aygua vn poch calenta mesclada ab farina: e estiga tres dies q̄no hisca ōl estable: e sens ningun dubre sera granida. E axi mateix es bona dita medecina per fer la ormar.

A bestia que tinga cuquas. Cap.clxxix.

Reneu lo breu dejus scrit e plegat feu hi a cada part lo senyal dla creu ✠ e senyau lo ēlo frōt ab lo dit breu tres vegades en creu tot entorn diēt les paraules q̄ son scrites enlo capitol dles adiues. ço es. Axi guaresques tu de tots mals ꝛc. E aps ligau li lo seguent vers al coll ab vn fil: e sagnau lo dla vena del coll: e nol tingau en estable hon haja fems: Aquest es lo vers. ✠ Hoc ✠ est ✠ nomen ✠ dei ✠ sancti ✠ victinacius

Altra cura per lo mateix.

Reneu vna herba q̄ ha nom lançolada q̄ es lo plātage menut ab la fulla larga: e ab dita herba fareu lo senyal dlacreu alla hō la bestia haura lo cuquas e direu les seguēts paules. Christ haja part e mossenyer sanct Jordi e mossenyer sanct Aloy: e aço direu tres vegades ab tres pater nosters: e tres Aue ma. E feu dir vna missa a sanct Aloy e sera guarit.

Altra cura per lo mateix.

Reneu vna herba que ha nom sinchfull e arrēcau la e dla rael feu ne tres trossos cascu tā ample cō mitg dit: e apres preneu la orella esquerre del cauall e esteneu lay per lo coll auall e alla hō basta ra la orella tallau li lo cuyro del coll ab vn rahor e meteu li los tres trossos dela rahel dedins entre carn y cuyro e apres cusiu ho gentilment: e a cada tros quey metreu direu vn Pater noster: e vna Aue maria. e fareu dir vna missa a

Ayuntamiento de Madrid

honor dela sancta Trinitat e de sanct Loch: empo es menester que fassau la dita medecina en dia/que no baja.r.ço es ni en dimarts: ni en dimecres: ni en diuendres: e no li fassau altra medecina car ab la ajuda de deu ell guarira.

En quina manera se deu fer lo oli deles rajoles qui es bo per fals quarter. Capi.clxxx.

Prenetz rajoles fresques cuytes vermelles quãt hixen del forn que aygua no les haja tocades e picau les e feu ne poluora e passau les ab vn sedas prim: e la dita poluora meteu la en vn libell net e pastau la ab oli de olives apricom si pastaueu farina: e quant sera pastat e maurat gentilment preneu vn fornet de terra e meteu dedintre la dita pasta fresca que no la dexeu exugar: e apres donau foch de carbo al dit fornet d manera ques calfe reposadament: e lo such que lançara lo dit fornet ajustau lo ab algun vexell: e aço es la manera p fer oli de rajoles.

Per fals quarter ho per qualseuol altra fé uedura de vngles. Capi.clxxxj.

Prenetz oli de linos: e oli de mastech: e oli de rajoles: tant delahu com del altre: e preneu sal gema: e sal de compas: e sal mitre: tãt delahu com del altre: e los dits olis sien meses en vna olla noua enuerniissada e posau la sobre lo foch: e les sals sien meses en vn drap de li e meteu lodit drap dintre la olla e dexau lo bullir ab los olis: e tan caleut com ho pora com portar cremau li lo fals quarter ab lo dit oli ãtre ho sinch vegades cada dia quatre dies arreu: e apres dexau reposar la bestia deu dies que no faça ningun treball.

Per fer crexer los peus a les besties. Capi.clxxxij.

Ayuntamiento de Madrid

DReneu mastech tres diners: ensens tres diners rayna de pi vn diner: sagi de serp quatre diners cera noua dos diners: sagi de porch fresch tres diners: sagi de cauall dos diners: e leuau ne totes les vinces: e totes les coses damũt dites meteu les en vna cassola noua sobre lo foch e dexau ho bullir fins que sia tot fus: e apres leuau ho del foch e dexau ho refredar: e ab aquest enguent vntau li totes les corones dels peus e guardau lo de mullar: e ab aço li crexeran los peus.

Altra cura per lo mateix.

DEr dita malaltia es bo pendre aygua tebea e rentar ne los peus d̃l cauall: ho ab brou d̃ carn e apres exugau lo e meteu lo enla estable e meteu li femta calenta entorn deles palmes deles mans: e ab aço li conseruareu los peus e les mans: e guardau lo tant com poreu de passar aygua en especial de vespre e guardau de metrel en lestable mullat.

A mula que caldeja molt. Cap̃.clxxxiij.

ES mester que sia sagnada de sis en sis dies çoes en deuuyt dies tres vegades: e si mes li dura teniu la en loch fret e cada vespre feu la estar ala serena: e ap̃s mullaula ab aygua d̃ pou freda cada mati e cada vespre: e donauli amẽjar rauẽs e no li doneu gayre ciuada sino palla mullada e mesclada ab sego: e si ab les dessus dites medecines nos refreda e veeu q̃ tostẽps caldeja: vos pẽdreu vna espõja remullada ab sal e vinagre e cercau vn fadri q̃ tiga lo braç prim e feuli metre la espõja dins la natura fins a mitg braç: e quant sera dedintre prema fort la esponja d̃ manera que tot aq̃ll such romãga dintre la natura: e aço fareu tres hoquatre dies arreu e la calor li passara lens dubte nigu. Algũs ni ha q̃ me

Ayuntamiento de Madrid

ten vna sardina rouellada sense lo cap ni la coha diutre la natura dela mula:e dexau lay estar tres dies.

A bestia enayguada. Cap.clxxxiiij.

PReneu misa mustela seca ho salada e cremau la ab soffre e aquell fum quen exira feu que lo cauall lo reba ab les narils:e ab aço guarira:e si no podeu hauer mustela secha:preneu ne de fresca e salau la: e apres cremau la apicom dessus es dit.

Altra cura per lo mateix.

PReneu misa scudella de comins picats:e misa scudella de femta de home seca e poluorizada:e dites poluores meteu les en vna olla neta: e meteu hi tres tasses de vi vermell q̃ sia bo:e feu ho bullir fins que minue la terça part: e mentre q̃ bullira meteu hi vn brot de saluia e vn brot de romani:e quãt haura prou bullit trahеu ne los dits brots: e quãt sera vn poch refredat donauho abeure ab vn corn al cauall e apꝰ queu haura begut feu li sendrada e bateuli lo coll e los braços e lo ventre e les cames apicom es dit en altres capitols:e fet aço podeu caminar del cauall sens ningũ perill: e quãt sereu ala posada donauli vn poch amẽjar:e donauli abeure aygua vn poch calenta mesclada ab farina de forment.

A bestia exortillada. Capi. clxxxv.

JGau lo peu que no es malalt ala coha del cauall e feu lo caminar vn tros per alguna pujada apres preneu farina ỏ rera passada: e blãch de hou:e sal:e feu ne vna pisma e posau lay desobre e dexau lo reposar vuyt dies e sera guarit.

Altra per lo mateix.

Ayuntamiento de Madrid

Reneu lo breu dejus scrit e trelladau lo en pre gami e ligau loy enla cama hon te la etoztilla dura:e sera guarit en tant temps com ha q̃ te lo mal. ✠Ante perãte ✠ante Jesus perãte ✠ante per ante.

Especial cura per sobrehos. Cap.clxxxvj.

Ja ras lo sobrehos tãt com te lo mal e no mes e apres preneu eu forbi poluoritzat:e feu vna sto pada redona vn poch major q̃ lo sobrehos qua si vn poch enclotada:e meteu enlo clot dla esto pada cera e dela dita poluora tant delahu com delaltre: e enlo mitg meteu hi vn poch d oli comu:e feu q̃ la dita me decina no prenga sino lo mal car es molt fort:e la dita esto pada metreu justament sobre lo sobrehos e ligaula y ab v na simolça:e dexau lo estar axi tres dies:e apres cõtinuau li dita medecina altres tres dies e mudaula y deu vegades cada dia enla manera dessus dita:e ab aço se leuara lo so brehos:e apres fareu rebejar lo cauall en aygua freda:e quant exira de la ygua posau li desobre lo mal vn poch de alum de rocha que no sia cremat e poluorizau lo ab cals viua tot mesclat:e aço fareu fins que sia guarit:e guardau que no si puga tocar.

Altra cura per lo mateix.

Ja pelat lo loch hon es lo sobrehos ab pelador e apres sia cuyt ab vna luna de ferro fins que la coentura sia groga axi com or e apres pendras poluora de calapet e met ni desobre e guarira.

A bestia que te adiues. Cap.clxxxvij.

Reneu aygua e meteu hi molta sal e meteu lin enles orelles:e digau anat entorn dla bestia. A xi guaresca aquesta bestia de aquest mal com la verge Maria pari sens dany. E apres sagnau lo enlo

Ayuntamiento de Madrid

nas ab vn punxo:e dela vena del mitg dejus la lengua.

A bestia q̃ te gran speronada. Cap̃.clxxxviij

QReneu vin fort que sia bo:e seu de molto e allas ses e roses seqs:e mesclau ho tot e bulla en vna olla:e feu lin vn empastre tan gran com la speronada ho tan gran com la infladura: e posau lay desobre:e ab aço guarira.

A bestia q̃ te alcançadura. Cap̃.clxxxix.

QReneu formatge vell e cremau lo e tan calent com ho pora comportar posau lin sobre la alcançadura e apres compisau loy e meteu li desobre poluora de orpiment:e guardau lo de mullar.

A bestia que te verigues. Cap̃.cxc.

Os pendreu mel:e comi picat:e farina de formẽt:e vi fort que sia bo:e hous:e apres bulliulo vi e la mel primer: e leuau ho del foch: e apres encorporau hi los altres materials fins que sia espes a ricom enguent:e ab aquest enguent vntau li les verigues:e siau sert que ab aço guarira.

Enguent per raça. Cap̃.cxci.

Os pendreu oli de ginebre:e sera e mastech: e verdet e sia tot mesclat e feu ne enguent e vntau ne la bestia que te raça.e guarira.

Per aristella ho ronya. Cap̃.cxcij.

Os pendreu oli de olives: e lexiu e debateu ho tot:e rentau ne lo loch hon sera la ronya dos ho tres dies arreu:e apres preneu vinagre ben fort e orpiment e fregau ne lo loch hon sera la ronya e quát aquella ronya sera cayguda preneu femta de porch mascle q̃ sia fresca e continuau loy de vntar ab aço e guari

Ayuntamiento de Madrid

ra. E aximateix es bona dita medecina per los porrets.

Altra cura per lo mateix.

Vos pendreu orins de home: e femta de gallines e meteu dita femta enlos orins e estigay vna nit: e ap̄s vntau ne cada vespre la aristella tres dies arreu: e apres vntau lo ab mel altres tres nits e guardau que nol metau en aygua e guarira.

A bestia que te gauarro. Cap̄. cxciij.

Vos pendreu vna granota viua e fenecula perla esquena e posau la enlo loch hō es lo gauarro sinch ho sis dies arreu cada dia vna: e ab aço ne exira lo gauarro: e apres curau la naffra ab aço: p̄neu oli d̄ ginebre dues onses: cera vn q̄rt: pegūta grega dues onses: e sia tot bullit en vna cassola noua: e meteu hi caparros mitg q̄rt. ensens e mirra mitg q̄rt empo q̄ sia poluorizat tot lo q̄ fa a poluorizar: e d̄ tot ensēps sia fet enguēt e sia posat sobre lo gauarro e guarira: e si era cas q̄ la carn hi habūdas demasiadamēt lāçau hi verdet dues ho tres vegades fins q̄ la haja menjada: e ab aço guarira.

Altra cura per lo mateix.

Preneu murta verda ho secha: e corona de rey: e roses: e sal de compas e vi blanch del millor q̄ trobareu: e ori de home e vn poch de vinagre e blāch de hous. e sia tot mes en vna olla e bulla tant fins q̄ minue la quarta part: e rētau lin cada dia lo gauarro. empero feu que sia primer vn poch calent.

Per enclauadura. Cap̄. cxciiij.

Es mester q̄ ab ans q̄ no li tragau lo clau digau tres vegades la oracio del Pater noster e dela Aue maria: estant tostemps agenollat: e apres direu tres vegades lo vers dejus scrit: faēt mol

Ayuntamiento de Madrid

tes vegades lo senyal d̃la creu desobre lo clau:e dita la oracio es mester que arranqueu lo clau en vna tirada e ap̃s ficau lo en loch hon no puga fer mal a res e teniu bona cõfiança enles paraules car per leja e gran que sia la enclauadura e encara quen hagues exida vna escudella d̃sanch no te ningun perill:e no laus cal guardar d̃ res:les paraules son aquestes. ✠ Jesus fuit punctus ✠ crucifixus ⁊ vnctus ✠ pro redemptione humani generis. ✠ E sia dit tres vegades arreu.

A bestia q̃ pert la vista. Cap̃.cxcv.

PReneu vidre molt tan prim com farina:e ab vn cano bufau lin dedintre lo vll fins que sia aclarit:e apres preneu dela hedra tendra:e d̃l fenoll: e sia tot picat ab vinagre:e ab mel: e sia lin mes en lull ab vna ploma:e ab aço guarira.

A bestia que no pot orinar. Cap̃.cxcvj.

PReneu vn animal que ha nom grill e donau lo amenjar ala bestia ab vn poch de pa. E aximateix li es bo vidre molt ab femta de rates e mesclat ab vin blanch.

A bestia que li cauen los cabells. Cap̃.cxcvij.

VOs pendreu orins ben podrits e rentau lin la coha tres dies arreu:e preneu sendra de palla d̃ faues:e bulliu la ab aygua e ab orins tant dela hu com del altre:e ab vn poch de mel:e rentau lin les cames vint e vn dia arreu: empero leuau li primer vn nuu dela coha:e ab aço sera guarit.

Per fer creixer los cabells. Cap̃.cxcviij.

VOs pẽdreu vna talpa viua e traeuli los vlls e meteu la ab vna olla noua sobre lo foch fis q̃ sia cremat: e p̃neu oli dolçe vntau ne la bestia alla hon li mãca lo pel:e meteu li desobre dela dita poluora fins quey haja pel.

Ayuntamiento de Madrid

Lauament de cami. Cap.cxcix.

Alles de murta: corona de rey: roses: vi blanch: vinagre blanch: sal comuna: e bulliuho tot ensemps e vn poch calent rentau lin les cames.

Per guarir qualseuol costera. Cap.cc.

Os pendreu vna olla noua plena de aygua e meteu la sobre lo foch ab vn raig de oli e apres meteu hi gentilment la flor dela farina a poch a poch menant ab vn bastonet fins que sia espes: e apres leuauho del foch e restara axicom enguent: e feu vna estopada e meteu hi desobre del dit enguent: e aquest empastre posau lo sobre la costera: e mudau lo cada mati e cada vespre: e ab aço guarira.

A mi rui ferit: e a sobrenirui. Cap.ccj.

Reneu vna olla noua de dos diners: e vna liura de lialter: e vn puny dels cuchs ques fan de jus la terra ques anomeneu lombrichs: e meteu los dins la olla ab lo lialter capolats molt menut e ben rentats: e foneu primer enla olla lo lialter e apres meteu hi los cuchs: e coheu ho tant fins que torn axi com carbons: e apres ab vn bastonet traheu ne los dits carbons: e apres preneu molls de barres de porch salat lo mes vell que poreu trobar e meteuni mija liura e deixauho bullir ab lo lialter tot ensemps fins que sia tot fus: e apres cada mati e cada vespre preneu del dit enguent ab la ma e teniu lo vn poch sobre lo foch: e quant sera vn poch calèt fregau ne per amunt lo loch hon sera lo mal: e apres ab draps calents embolicau li la cama e ligau lay ab vna simolça: e passats vint dies sera guarit si no hauia grā tēps que tingues lo colp.

Per guarir fichs. Cap.ccij.

Ayuntamiento de Madrid

Com volras guarir algun animal de fich. Pendras vn calapet viu e met lo dins vna cassola ben tapada e meteu la enlo forn e estigay fins q̄ sia tot cremat e conuertit en poluora: e com ne voldras guarir algū animal vnta li los fichs ab mel e posa li desobre dela dita poluora e tantost li cauran tots los fichs. E la dita medecina es aximateix bona per les persones que tenen fichs.

Cura per nirui tallar. Cap.cciij.

Prenen los dos caps dl nirui tallat e cusiu lahu ab laltre gētilmēt ab seda: e aps pneu ō vns cuchs blanchs grossos ques fan enlos femers e fregū los ab oli e posau los desobre lo nirui tallat tan calent com ho pora cōportar: e no li poseu res altre dessus. E aximateix hi es bo pendre dels cuchs ques fan dejus la terra q̄s diē lōbrichs los q̄ls fondreu sobre lo foch ab oli e posau lin: e aps curau lo ab aq̄st enguēt marciaton. Prenen vna onsa de tremētina: e mija onsa de cera noua: e vn quart de oli comu: e pēdreu encēs e mastech e pegūta grega de cadahu mija onsa: e pneu dls lōbrichs dela terra e coheu los ab oli vna estona e aps traheu los del oli e meteu los en altra cassola en sech e dexan los torrar fins q̄ sien cremats e cōuertits en poluora: e aps pneu les gomes damūtdites e foneu les e q̄nt sie fuses leuaules dl foch e draules refredar vn poch e aps encorporauhi la dita poluora dels lombrichs e la poluora del encēs e del mastech: de manera quen fassau enguent: lo qual enguent curara e soldara la naffra.

Deles sagnies quantes son ne perque se fan cascuna en son loch. Capi.cciiij.

Ayuntamiento de Madrid

LEs sagnies son tretze. La p̃mera es enlo paladar quãt habũda d̃masiada sanch. La.ij.es enla lẽgua quãt ve estrãgol al cauall a part d̃dins lo q̃l ĩsta la lẽgua. La.iij.es tres dits d̃jus lo vll: e aço ꝑ la reuma e ꝑ altres humors podrides e corrũpudes. La.iiij. es enlos polsos sobre lo vll a part d̃tras: e aq̃sta sagnia se fa ꝑ nuuols ho ꝑ tels ho ꝑ panys q̃s fan enlo vll d̃l cauall enles parts foranes: e aximateix se fa ꝑ reuma. La.v se fa enla taula çoes enlo coll d̃l cauall: e aq̃sta es la p̃ncipal e la major q̃s puga fer enlo cors del cauall. La.vj.es enlos pits ho encõtres: e aq̃sta se fa quãt lo cauall pren algũ colp ho se es brassa. La.vij.es d̃ls genolls: ala q̃l diẽ d̃ls terços: e aq̃sta se fa q̃nt lo cauall ha molt treballat e va fluix dauãt ho quãt lo cauall se enaygua ho se estrõca. La.viij.es d̃les pastures enuers lo trauador: e aq̃sta se fa quãt lo cauall es enayguat e te tres ho quatre dies la aygua abaix. La.ix. es enles fonts d̃les mãs prop los q̃rters d̃dins: e aq̃sta se fa quãt laygua passa enles palmes. La.x.es enles pũtes: e aq̃sta se fa quãt laygua es adormida. La.xj.es ẽles yllades: e aq̃sta te algũes ꝓpietats: p̃meramẽt ꝑ lo cauall qui es enuormat: ho estocat d̃ yllades: ho prim d̃ anq̃s: ho carregat d̃ carns enlo coll. La xij.es enlo mascre dels coha: çoes tallar lin dos ho tres nuus e dexar lo buydar rahonablemẽt: e apres sia estancada ab foch: aq̃sta sagnia es apropiada per omplir les anques de carns: La.xiij.es enles cuixes enuers la braguerada: e aq̃sta sagnia se fa quãt lo cauall es essomat: ho te aq̃lla malaltia q̃s anomena mal feruto: e aximateix es bona dita sagnia quãt lo cauall se esloma per enayguament si laygua se carrega enlos loms.

Quantes son les mudes deles dents dels caualls ni en quin temps. Capi.ccv.

Ayuntamiento de Madrid

Les mudes dels caualls son tres. La primera es les fiduteres: dues damũt e dues dauall: e lãçen les a trenta mesos q̃ son d̃ edat d̃ dos anys e mitg. La segona muda es quãt lança les altres dos e apres dues damũt e dues dauall: e aço lança a quarãta e dos mesos q̃ es de edat de tres anys e mitg. La terça muda son les foranes ho estremes: e aq̃stes lãça a q̃tre anys e mitg: e sapiau q̃ a quatre anys e mitg lo cauall ha acabat d̃ mudar: e ap̃s fins a cõplimẽt d̃ set anys tenẽ a passar dos anys e mitg: e quãt lo cauall te set anys complits les dẽts foranes ho estremes son egualades ab les altres dẽts: e lauors lo cauall ha clos: e aq̃sta es regla general tant per los caualls com ꝑ qualseuol altres besties.

Del cauall qui es trasuenat. Cap̃. ccvj.

Algunes vegades se esdeue q̃ quãt sagnau lo cauall e la arqueta es massa larga: ho donau massa gran colp: la vena se trespassa de vna part a altra e buyda ꝑ la part dedintre e per la defora de manera que nos pot estancar.

La cura per la dessus dita malaltia.

Preneu blãch d̃ hou bẽ debatut: e ensens picats e mastech: e pegũta grega: tant d̃lahu cõ del altre: e sia tot poluorizat: e ap̃s preneu d̃l pel dela lebra e meslau lo ab lo blãch d̃l hou e ab les dites poluores: e fet aço pẽdreu d̃l dit pel d̃la lebra q̃ es mesclat ab dites poluores e ab lo blãch d̃l hon e feu ne plomiçols: e ap̃s feu vna poca d̃ vbertura ẽla naffra: empo no sino enla pell: e subtilmẽt siẽ hi mesos dits plomiçols d̃ manera q̃ estiguẽ forãs: e quãt la naffra sera bẽ calafetada ab los dits plomiçols sia li donat vn punt ala boca dela naffra: e apres hajau vna estopada mullada ab blanch d̃ hou

Ayuntamiento de Madrid

meſclat ab poluora de cals:e apres ligau lay axicō ſe deu fer:e apres feu eſtar lo cauall trenta e quatre hores que no mēge ni bega e que eſtiga ab lo cap alt ab la raquima e no ab fre:e guardau que eſtiga en eſtable ben calent e que ayre no l toque:e apres paſſades les trenta e quatre hores q̄ lo cauall no haura menjat ſia li donat amenjar coſes blanes axicom auena:ſego:herba ſeca:e coſes ſemblants: e cō haura menjat rahonablement donau li abeure no tant cō ell volra ſino ordenadament:car ſi demaſiadament li donaueu abeure ho amenjar ſeria coſa molt perilloſa de deſtemprar lo:e quāt li donareu abeure donau li vn librell de aygua vn poch calenta e meſclau hi farina de formēt: e de aço li donareu cada mati e cada veſpre quatre dies arreu: e paſſat dit termini ſia deſfarada la naffra: e ſi la ſanch es eſtancada p̄ refermar ho millor tornau hi dela mateixa medicina:e deixau lo eſtar axi tres dies:e apres deſfarau lo e netejau li la naffra de tots los plomiçols:e ſi la naffra hauia feta repleccio de materia ho algun altre ajuſtamēt ſia li fet vn forat mes bax dela naffra p̄ hon ſe eſcorrega dita materia:e apres la naffra ſia curada ab lo egipciach axicō he dit. E ſi la vena no era ſoldada ala primera guarda ni a la ſegona:en tal cars ſia la naffra manifeſtada per larch e feu que la dita vena ſia tirada afora e ſia deſencarnada e ſia laçada enuers lo cap del cauall e aximateix deuers lo cors e ſia nuada ab fil ō li de dues dobles en manera que la deſuenadura ſia entre dos nuus ho ligaments e ſia tallat lo tros del mitg:e apres curau lo ab lo dit enguent egipciach axicom ſe curen les altres plagues:empero ſi alguna duricia ho infladura hi romania ſia li raymat ab foch:empero auis vos que molt a tart venen les deſuenadures en aqueſtos eſtrems:ni triguen tant a eſtancar ſe ſino per mala cura.

Ayuntamiento de Madrid

Per agreujament de sagnia. Cap.ccvij.

Necessaria cosa es que parlem dels accidents q̄ algunes vegades se esdeuenen enlo coll del cauall apres dela sagnia: car quant lo cauall es sagnat passats quatre ho sinch dies li ve agreujament ho inflamēt enlo coll: e pço de continent li sia trencat lo punt: empero guardau que no li premau locoll ab la ma ni ab lo cabestre: e aq̄sta infladura li ve per estrenyimēt de cabestre: ho per fregar se en algūa part quāt la sagnia li pruu: ho p esser en tēps de pluja e la humitat li entra en la sagnia: e de aço parteix lo agreujament dela sagnia.

La cura per la dessus dita malaltia.

Pos pendreu boli ermini: e vinagre: e mesclau ho tot ensemps e vntau ne la infladura dela sagnia: e aço cōtinuareu quatre ho sinch dies: e si ab aço nos desinfla: feu li altre defensiu vert fet de aquesta manera. Preneu apit: e morella roquera: tant delahu com delaltre: e sia tot ben picat finsquen hisca vna escudella de such: e apres meteu hi vna escudella de vinagre: e vna onsa de mirra: e quatre onses de mel: e vna escudella de farina passada: e sia mes tot en vna olla noua e bulliu ho tant fins q̄ tom axicom a pasta: e de aço tan calent com ho pora comportar vntau ne la infladura: e apres pneu femta ō cauall seca e lançaune sobre lo dit enguēt fins que sia tot cubert. E si per aço la infladura nos abaixa ans si fa apostemacio: lauors es mester q̄ li doneu vn caltiri de la largaria dla fleuma p mitg dela sagnia: empo q̄ no passeu sino lo cuyro pq̄ no trencasseu la vena: e apres guariu lo ab aço. Preneu morella roquera e carnera: e malues: e fulles de violes boscanes: e para della: tant delahu com dl altre: e tot ensemps sia mes en vna cassa plena de aygua e

Ayuntamiento de Madrid

sia cuyt vna estona:e apres lançau ne tota largua e picau les dites herbes e sofregiu les ab mantega ho ab sagi des salat e apres feu vna gran estopada e meteuhi desobre les dites herbes sofregides e aquest empastre sia li posat sobre la infladura vn poch calent:empero untau li primer la infladura ab mantega:e aço fareu cada mati e cada vespre sinch dies arreu. E si per aço la dita infladura nos abaixa va ans tostemps ne exia brach:lauors es mester que li sia manifestada la naffra per lonch e no per traues:e feu per manera quey pugau metre lo dit e traheu ne les carns ho troços de postema que son dedins:e si la cōcauitat era tā gran que pujas cuuers lo cap del cauall:vos pendreu vn celtri tan gros com vna auellana per la naffra amunt:e si coneixeu que es menester sia li posat altra vegada:e apres vsau li del nodrir fins que la naffra sia exugada:e de aqui auant curau li la naffra ab lo enguent egipciach.

A trencament de costella. Cap.ccviij.

Oltes vegades se esdeue que per colp de pedra:ho de barra ho per encontre de altre cauall ho en alguna altra manera se trenca alguna costella dl cauall:e perço es mester quey do neu lo remey seguent. Vos pendreu tantost vnes tenalles de moxo grosses perque no tallen lo cuyro del cauall:e ō aq̄lla part q̄ vos veureu la carn fonda e la costella se abaixara p la trēcadura:alli vos pēdreu ab dites tenalles lo cuyro e tirau en amūt fins q̄ la costella trēcada sia egual ō les altres costelles sanes:e aps posau li ōsobre la pilma seguēt. Pneu pegita dues onses comi q̄tre onses:pega grega vna onsa:encens e mastech e pedra sanguinea e sanch ō dragō:ō cascu vn diner e vn poch ō vidre molt e passat ab vn sedas e vna almosta de arena polvoritzada:e totes les coses

Ayuntamiento de Madrid

damunt dites sien encorporades ab la pegunta fusa sobre lo foch: e tan calent com ho pora comportar sia li posat sobre la trēcadura: e apres posau li desobre lo dit empastre vn poch de bri de li: e quant fareu aço es menester que tingau vna post prima de aq̄lles q̄ fan los sedaços e feu li vn forat a cada cap e ntau la ab vn poch d̄ oli e apres ab mel e abans que lo dessus dit empastre sia refredat posauli la dita post desobre de manera q̄ la post se agaffe ab la pega: e apres sia li mesa vna simolça enlos dits forats e ligau li la post p̄q̄ estiga mes ferma: e apres desobre tot aço sia li faxada vna touallola de manera q̄ estiga ferm: e cobriu lo gentilmēt ab altra roba p̄q̄ ninguna fredor ho l toch: e meteu lo en vna estable ben tancada q̄ noy entre ayre: e dexau lo estar quaranta dies q̄ no hisca del estable p̄q̄ la costella se referme millor: car sapiau q̄ tota trēcadura ha menester quaranta dies per soldar: e quaranta dies per refermar: e quaranta dies per passar li la dolor.

A colp de passador que sia tirat al caual en qualseuol part del cors pus q̄ no sia atouat. Cap. ccix.

Ja prouada la naffra ab vna candela d̄ cera ho ab vna ploma: e apres sia calterizada la boca d̄ la naffra ab vn caltiri tan gros com vna auella na: e aximateix ab vn altre caltiri mes petit sia calterizada entorn aricom esteles en set locbs fent que delahu al altre haja vn polze d̄ espay: e apres sia mesa dins la naffra vna cala q̄ bast fins al fons dela naffra la qual sia untada ab nodrit: e desobre sien hi meses estopades bē carregades de nodrit: e sobre aquelles estopades siē ni meses daltres remullades ab vi vermell d̄l millor q̄ poreu trobar empero q̄ sia calent e ben premudes posau les hi desobre e apres sia faxat ab vna touallola: e de aq̄sta manera

Ayuntamiento de Madrid

lo pẽsareu vna vegada cada dia quatre dies arreu ho fins quen hisca postema:e apres sia curat enla mateixa manera empero sia curat ab aquell enguẽt egipciach axicom di rem enlo capitol dela punyalada e si coneixeu q̃ enlo mẽbre naffrat se carregue humors vsau li lo defensiu vermell fet de boli ermini:empero si veeu q̃ la nafra fa carrera en auall:feuli vn escorredor de aq̃sta manera. Beteuli lo dit dins la naffra a part dejus tan auall com poreu e ab vna lançeta larga feu li vn forat de manera q̃ per alli puga escorrer:e la boca del escorredor sia calterizada e meteu hi vna cala ab nodrit axicom haueu fet la primera vegada enla naffra major:e guariu lo axicom dessus es dit: empero si te dintre algun tros de ferro ho de fust sieu tret subtilment;car james guarira fins quen sia fora.

Per traure qualseuol ferro que sia restat en lo cors del cauall. Capi.ccx.

Pendreu raels de canyes verdes ho seques e tallau les menut ab vna lima ho ab altra cosa aspre:e aq̃lla poluora pastau la ab mel e feu ne vn empastre e posau lo sobre la naffra car a ço fara exir lo ferro:e si lo ferro era ficat en algun hos ho en alguna juntura en loch quel pugau tocar preneu lo ab la ma e digau aq̃st nom de nostre senyor ab bona deuocio ✠Tethagrammathon christus rex venit in pace deus homo factus est. E tirau enuers vos/e exira lo ferro.

Be coltellada que sia donada al cauall en loch hon haja polpa de carn. Capi.ccxj

Necessaria cosa es q̃ quãt lo cauall es ferit en algũa brega ho batalla ò algũ colp ò espasa ho ò algũa coltellada:tiga remey ab medecines e ab bona cura:e si no li socorrieu lo cauall se pdria:e pço sia curat enla manera seguet.

Ayuntamiento de Madrid

La cura per la dessus dita malaltía.

DE continent que lo cauall sera naffrat enla manera dessus dita es menester q̄ sia trasquilat entorn dela nafra ab vues tesores: e la nafra q̄ sia ben deneiada de pels: e apres ajustau les vores dela nafra la vna ab laltra e apuntau la ab fil de li doblat: e la agulla de apuntar es menester q̄ sia de dos cayres: e ō vn punt a altre feu quey haja vn traues de dit de spay: empero guardau q̄ lo bexest ōla naffra nol apunteu sino q̄ romanga p̄escorredor vn dit poch mes ho menys e aps preneu blanchs de hous ben debatuts e mullau hi estopades e posau les de larch e de traues sobre la nafra: e desobre les estopades mullades posau ni de exutes: e apres sia cubert ab vn drap de li gentilment e cosiu ho de manera que nos desfassa: e estiga axi tres dies q̄ nol guardeu: e apres dels tres dies sia guardat arimateix empero ab lo blanch mesclau hi vn poch de rouell ben debatut e meteu hi oli rosat e tot mesclat sien hi mullades estopades e meteu les desobre la nafra axicom dessus es dit: e guardau lo de aq̄sta manera quatre dies arreu: e si alguna infladura sobreuenia entorn de dita nafra: es menester q̄ escalfeu oli rosat e quen vnteu la nafra tres dits entorn: e al sinquē dia si los punts no erē trencats es mester quels talleu ab punta ō tisora e leuau ne tots los fils e deneiau la naffra gentilmēt: e apres vsau li lo seguēt enguent lo qual ha nom marciaton. Preneu tremētina comūa dues onses: cera nolla vna onsa: e foneu ho tot ensemps e mesclau hi vna onsa de oli rosat: e aps pneu vn q̄rt ō ensens: e vn q̄rt ō mastech: e vn q̄rt de pegnita gregal: e sia tot polueritzat: e mesclau los ab los dessus dits materials fusos: empo guardau q̄ no bullan: e quāt sia tot mesclat leuau ho ōl foch tostemps menant ab

vn bastonet fins que sia fret perque les poluores nos afo nen:e quant dites poluores hi sien encorporades e lo enguent sia fret:lauors vos ne posareu sobre la naffra cada mati e cada vespre fins que lo cauall sia guarit:empero dl enguent dessus dit podeu tambe vsar per a mundificar e soldar la naffra:de aquesta manera:que cada vegada quel guardareu lin poseu ab la estopa subtilment dintre la naffra:e desobre posau li estopades de vi axicom damunt es dit:e si veeu que si fa concauitat:nous tardasseu de fer hi escorredor per donar auiament ala materia; car sapiau q̃ la materia tostemps va en deuallada:e per axo es molt necessari donar auiament ala dita materia: e si apres que la naffra sera soldada hi romania alguna infladura:es necessari quey doneu caltiris entorn de alla hon veureu la infladura:e aço perque nos apostemas.

Del cauall qui reb alguna coça ho altre colp enlo pla deles anques ho en qualseuol altre loch del cors: e apres si fa postema. Capi.ccxij.

Es deues algunes vegades que lo cauall reb algũa coça enla cuxa ho en altre loch hõ ha polpa d carn e per aquell colp se fa postema ho inflament en aq̃ll loch:e perço donau hi aquest remey.

La cura per la dessus dita malaltia.

Sia ras lo loch hon es lo inflament e tot entorn: e apres sia feta vna incisio ho tall enlo loch mes baix dela infladura:lo qual tall fareu tan gran quey pugau metre lo dit:e ap̃s obriu ho ab vna lançeta fins que arribeu ala materia:e dexau escorrer per alli tota la materia e la ayguassa: e la boca dela naffra sia calterizada ab vn ferro petit: e dexau la boca dela naffra vn poch vberta quey puga ẽtrar lo dit:e ap̃s meteuli dl no

drit fet ol rouell del hou e de oli comu: e meteu lin dedin tre ab la proua embolicat ab estopa: fet a manera de cala tan grossa com lo dit polze: e a part defora sia li mesa vna estopada mullada ab lo dessus dit vodrit: e desobre aque lla sia li mesa vna altra stopada exuta: e aço li vsareu sinch dies arreu: e apres soldau li la naffra ab lo enguent egip ciach: empero meteu li tostemps vna cala dintre la naffra vntada ab lodit enguent egipciach: empero per desempat xar la cura es menester que cada vegada li aminueu la ca la: e si es possible de tenir lo cavall que nos moga de vn loch abas sera guarit. E deueu saber que la naffra nos du obrir en ningua manera que no sia calterizada: car sapiau que moltes vegades hi ve opilacio de materia: e lo cavall se pert per la dita opilacio.

Dela punyalada ho qualsevol altre colp que lo cavall es atovat. Capi. ccxiii.

Com lo cavall es atouat per colp de punyal ho de lança ho en altra manera: es menester q̄ de cōtinent sia prouat ab lo dit e q̄ mireu a quina part es lo atouament: e si lo dit noy pot entrar creixeu lo forat fins quey entre: e apres decantau lo cavall sobre la naffra per quen hisca la ayguassa e la sanch qua llada quey es e dexau lo be escorre r: e apres meteu hi vna grossa cala exuta e cobriu lo fort ab draps pque ayre noy entre: e apres hajau vna escudella de blanchs de hous e al tra escudella de rouells: e sia debatut cascu p si: e aps mes clau ho tot e meteu hi vn raig de oli rosat e tot ensemps sia debatut: e traeu la estopa q̄ es enla naffra e meteu hi esto pades ab aq̄st vodrit: e desobre sien hi posades deles ma teixes estopades caldes: e desobre aquelles posau ni ō exu tes: e apres embolicau hi vn drap axicom se pertany: e si p

Ayuntamiento de Madrid

cas hi venia fluix d̄ sanch no sia guardat fins al terçer dia ho fins al quart empero si lo dit fluix de sanch noy venia sia guardat al segon dia perque si fehia alguna repleccio de sanch ho de ayguassa quen puga exir: e si d̄ dita ayguassa ho sanch quallada hi trobau es mester q̄ decanteu lo cauall sobre la naffra perq̄ hisca millor e netejau ho ab estopa exuta: e apres meteu hi de allo mateix quey metereu la primera vegada: e aximateix sia guardat ala terçera guarda: e apres posau hi del seguent enguent. Preneu mija liura de mel: e vn quart de verdet poluorizat: e mija tassa de vin claret: e bulliu ho tot ensemps fins que torn vermell e vn poch espes axicom enguent: e de aquest enguēt li posareu ab les cales acostumades dues vegades cada dia: empero si no hix molta materia dela naffra nol guardeu sino vna vegada cada dia e posau li tostemps desobre estopades de vi calent ben premudes: empero es mester que tingau lo cauall en dieta del menjar e del beure: e teniu lo en estable ben tancada que ayre nol toch e cobriu lo be.

De tronch: ho fust ho espina. Cap̄.ccxiiij.

Com enla juntura ho en altre loch deles cames ho dels peus del cauall: ho en qualseuol altre loch entrara algū trōch ho espina entre la carn e lo cuyro e la carn entorn se infla majorment si toca en algun nirui infla li tota la cama e aço es causa que lo cauall se plany molt: e si no li donau remey seria perillos de guastar se: e perço fareu li la seguent cura.

La cura per la dessus dita malaltia.

Er traure lo basto ho espina: siē p̄sos tres caps de luernes q̄ son vns animals q̄ reluē denits axicō vna candela: e sien esclafats fort ab vn martell: e siē mesos desobre la naffra d̄la espina ho

del basto:empero es menester que ꝑmer sia ras entorn ab vn rahor:e sien li faxats dits caps gentilment ab vn drap de li. E aximateix es bo a dita malaltia pendre deles raels deles canyes:axicõ es dit enlo capitol.ccx. E aximateix hi es bo pẽdre caragols cuyts ab mantega e posarlos desobre la naffra:empero qualseuulla ꝺles dites medecines es menester q̃ sia renouellada souint:car en espay ꝺ tres dies faran exir lo tronch ho espina q̃ sera dintre la carn:e quãt ne sera exit posau sobre la naffra estopades ꝺ de rouells ꝺ hous e ꝺ oli comu:e de aço li posareu tãsolamẽt vna vegada:e ap̃s sia curat q̃nze dies arreu ab tremẽtina vn poch calẽta:e posaulin cada mati e cada vespre fins q̃ sia guarit. E sapiau q̃ los empastres damũtdits son molt aꝓpiats a q̃lseuol infladura q̃ vinga enlo genoll:ho enla cama:ho en qualseuol altra jũtura del cauall si la infladura ve accidentalment:empo es menester q̃ tantost sia socorregut ab los dits mollificatius losquals se deuẽ renouellar molt souit.

Deles fistoles que venen al cauall. Cap̃.ccxv

ALgunes vegades se esdeue que de antiga naffra se fa vna malaltia dedins rosegant e menjant les carns fins al hos:e aço se anomena fistola:e aximateix se fa la fistola de cranch qui no es ben curat.

La cura per la dessus dita malaltia.

SI la naffra enuella se cõuerteix en fistola:es mester que prengau cals viua:e orpiment:tant delahu com del altre:e picauho tot ensemps e mesclau ho ab such de alls:e ꝺ cebes: e de euols tãt delahu com ꝺlaltre:e tot ensemps meteu ho en vna olla ab mija liura de mel clara:e vna liura de vinagre: e bulliu ho tat fins q̃ sia espes axicom enguent:e de a q̃ll enguẽt meteu ne enla fistola dues ho tres vegades cada dia:e cada ve-

Ayuntamiento de Madrid

gada meteu ni sufficientmēt: empo reutau primer cada ve-
gada la naffra ab vinagre q̄ sia bē fort. E axi mateix es bo
a dita malaltia: pendre vna onsa de orpimēt e vna onsa ō
vert escur: e vna onsa de cals viua: e tot poluoritzat sia mes
clat ab such ō pinodre: e ab vedriol: ō cascu vna onsa: e sia
tot mes dins vna olla ab mija liura ō mel clara: e mija liu
ra de vinagre fort: e coheu ho tot ensemps menant ab vn
bastonet fins q̄ sia espes e de aço meteu ne sobre la naffra
fins q̄ sia guarit: e si voleu podeu ne fer trossets de dit en-
guēt axicō si fossen rotlons e ōrau los secar e apres feu ne
poluora: e aq̄lla poluora es axi mateix bona p dita malal-
tia: empero es menester q̄ tostemps sia rentada primerj la
naffra ab vinagre ben fort. E si ab les medecines dessus di
tes la fistola no era morta: lauors fareu aq̄sta medecina q̄
es mes fort. ¶ Preneu realgar e mesclau lo ab saliua de ho
me joue: e quāt sera bē mesclat posau ne sobre la fistola vn
poch: car en sis dies q̄ lin poseu sera la fistola morta. Lo
senyal p conexer quāt la fistola sera morta: es aq̄st: quant
la naffra se infla entorn es romp dedins: lauors es morta: e
apres deueu curar la naffra ab lo nodrit del rouell de hou
e de oli comu: e de aq̄st li posareu dues vegades: e apres
curar lo ab lo enguēt egipciach axi com es dit en altres ca
pitols. E si la fistola se cōcria en loch carnos: lauors li fa
reu la cura que es posada enlo capitol del cranch.

Del cauall qui caua souint enla estable. Capi.ccxvj.

EL cauall caua enla estable p moltes occasions:
La primera es per molt desijar la herba ho la
ciuada per lo que son auesats: e cauen algūa ve
gada pque han voluntat de anar a altra bestia:
e algunes vegades cauen p delit: e altres vegades cauen

Ayuntamiento de Madrid

per humor quels deualla als peus e fali pruhir les soles: e aquesta es la pijor: e perço yous dire lo remey de cascuna deles dites ocasions: car si li ve per desijar la vianda: quant la te dauant es guarit. E si li ve per desig de anar a altra bestia: menasant li sera guarit. Si li ve per delit: feu lo exercitar e sera guarit. E si li ve per humor que deualla a les soles: fareu li lo seguent remey.

La cura per la dessus dita malaltia.

SJa desferrat lo cauall e cauauli la punta dl peu fins al bolet: empero no tant queus acostasseu demasiadament ala carn: e apres pendreu soffre e esclafau lo vn poch e meteu lo enla cauadura e ab vn ferro calent feu li fondre lo soffre dintre de manera que bulla: e apres dexau lo estar axi car aquell soffre li exugara totes les humors quey son: e guardara que no ni deuallara mes ni tindra mes pruija ea aquell loch: e aquest es lo remey dela dita humor: empero es menester q̃ sia fet axi en vna ma com en altra: car aquest mal comunament ve a les dues mans.

Per estancar fluix de sanch de qualseuol naffra del cauall. Capi.ccxvij.

MOltes vegades se esdeue fluix de sanch enles naffres dels canalls de manera que no la podẽ estancar: e perço vos pendreu feltre e cremaulo de manera que no sia del tot cõuertit en cendra: e mesclau lo ab such de ortigues: e apres meteu loy desobre la naffra e ligau loy gentilment: e estiga ab aço tres dies. E si aço no li val: preneu dela femta del cauall poluorizada e coheu la ab vinagre manejant fins que sia espes: e posau lin desobre: empero sia li primer posada sobre la naffra vna poca de cendra de cerments freda. E sip

Ayuntamiento de Madrid

los dessus dits remeys nos volia estācar: donau li vn cal tiri de foch sobre la naffra: e lauors se estancara encara q̄ fos vena trencada ho qualsevol altra cosa: empero teniu lo cavall en loch que nos puga gratar ni fregar ab cosa ni guna: e apres guarireu la naffra ab les medecines que tro bareu enlo capitol de curar naffres.

Dels cuchs ques fan ēnlo ventrell del cavall. Capi.ccxviij.

Vant lo cavall te cuchs enlo ventrell vos ho co neixereu en aço: q̄ souint se bolca: es grata los costats ab les dents: e vol se gratar lo ventrell ab los peus: e te los pels ariçats: e esta tresillat e trist: e si no li socorreu tantost los cuchs li forādē los bu dells e pasen li enlo ventre: e lauors noy ha ningū remey.

La cura per la dessus dita malaltia.

Vant coneixereu que lo cavall te cuchs es me nester quel tingau vn dia e vna nit sense menjar ni beure: e apres preneu dela herba preseguera la qual te la cama roja e es tota plena de nuus e enlos nuus se tenen les fulles les quals son axicom la fu lla ōl p̄ceguer sino q̄ no es trepada: e p̄neu ne vn gran bra çat e donau ne a menjar al cavall tāta cō ne vōlra: car p la fam q̄ tindra ell ne mējara: e no li doneu ningūa altra viā da: car ab aço li matareu tots los cuchs: e si lo cavall no volia menjar de dita herba picau la en vn morter e traheu ne dues escudelles de such: e ab vn corn donau lo abeure al cavall: e aps estiga quatre hores q̄ no mēge. E axima teix hi es bo pēdre donzell: e menta: tant delahu com delal tre: e feu ne quatre escudelles de such e mesclau hi vn poch de vinagre e ab vn corn sia donat al cavall: e apres estiga quatre hores que no menge axicom damunt es dit.

Ayuntamiento de Madrid

Per fer caure los cuchs del cauall hon se vulla quels tinga. Capi.ccrix.

Tos scriureu en pregami los noms dejus scrits e posau lo al coll del cauall ligat ab vn fil e en tres dies li cauran tots los cuchs: aqsts son los noms. ✠ Lectio libri iob. In diebus illis pro ✠

Del espasme q ve als caualls. Cap.ccrx.

Espasme es vna passio de nirvis q fa cotraure aqlls devers lo lur naximent: e tol li aqll larch mouiment q acostuma de tenir: e deueu saber q moltes e diuerses son les ocasions de aqsta malaltia: e pmeramet p ajustamet o grau calor disoluet: ho p alguna punxada donada enlo nirui ab agulla ho ab altra cosa: ho p fible ho mordimet de algun animal verinos: ho p gran treball: ho p demasiadamet participar ab femella: ho p pdre molta sanch: ho p gra cayguda: ho p atallamet ho p ajustament de materia en loch hon haja nirvis: ho p vetositats grosses q no poden exir: ho p demasiada sanch ho p fleuma: ho p malenconia: ho p febra: ho p demasiat beure: ho p demasiat dormir. Empo totes les damsitdites coses se redueixe en dues coses çoes en plenitut: ho en buydamet. Altra diuisio ho departimet pot pedre la espasme çoes q sia general per tot lo cors: ho particular q tinga ta solament vna part del cors. E sapiau que la espasme qui ve moderadament e poca: te molts remeys e bons: empero aquella qui ve ab furia e en gra quatitat: atart si pot donar remey. E deueu saber q los cuchs e la colera: e la ventositat enlo ventre: poden fer venir espasme. Lo senyal p conexer lo espasme si es de plenitut es aqst: quat ve sopta dament sens manifestar la ocasio. E si es de buydament: ve apres o gra febra: e la cura o aqst mal nos pot fer sens co

Ayuntamiento de Madrid

neixer de que parteix. E si la espasme ve ꝑ fredor: vos ho conexereu en aço que no pot venir sino par esser passat per neus ho per algun riu.

La cura per la dessus dita malaltia.

SI la espasme ve ꝑ fredor: la sua cura donar li coses caldes dedintre e defora: ꝑmeramẽt li donareu abeure aygua ardẽt: e apꝰ vntau li la esquena e lo vẽtre ab oli de li: e ab greix de castor e teniu lo ben cubert y en loch ben calent. E si la espasme ve ꝑ gran calor: vos donareu amẽjar al cauall coses fresques: e vntau li los ronyons e lo vẽtre ab oli rosat: e ab oli de salzer. E si la espasme ve ꝑ algũa punxada de nirui: vos peudreu oli ď alfobi ho de oponach e de pelitre e greix de castor: e sia tot bullit: e apres sia feta neta la naffra e sia cremat ab aço. E si la espasme ve ꝑ mordimẽt ď escorpio ho de altre animal verinos: sia presa triaga: e metridat: e donau liu abeure: e apꝰ feu li a q̃st abeuratge. Preneu saluia: e aristologia redona: e gẽsana: e oliues de lor: tãt delahu cõ delaltre: e sia tot bullit e donau lo brou abeure al cauall. E si ve ꝑ apostemacia: sia curat segõs enlo capitol ďles apostemacions. E si ve per cuchs: sia li donat lo abeuratge dels cuchs: fet de donzell e preseguera: e vntozina: e ceuer: e agariach: e zedoari: e ametles amargues. E si ve per sanch: sia sagnat tantost: e sien li vntats los lochs dessus dits ab oli rosat.

Del cauall qui es naffrat enles anques e te lo budell cular naffrat. Capi.ccxxj

COm lo cauall per espasa ho per lança ho ꝑ altra cosa sera naffrat enla olla ďles anq̃s ď manera q̃ li tocara lo budell cular: es menester q̃ tantost sia ꝓuada la naffra ab la ma ho ab los dits e si es tã estret que noy pugau metre la ma: es mester que

Ayuntamiento de Madrid

ab vn rabor li sia crescuda la naffra fins quey pugau metre la mar e la vna mali sia mesa per la naffra e laltra per locες de manera q̄ los dits se encōtren: e axi veureu quina via fa la naffra ō part ōdis: e sia li treta la femta e la sanch quallada: e apres feu li a part defora vn escorredor enla cuxa lo pus baix q̄ poreu lo qual respōga enlo mes fondo dela naffra: e aço perque la materia tinga camí per hō buy dar: e aquest escorredor li fareu ab lançeta larga de esuenar la coba: e aps sia pensada la naffra ab blāchs ō hous e ab oli rosat: e mesclau hi vn poch de rouell: e tot sia ben debatut: e apres sien mullades estopades ab aqst nodrit e meteu les dintre la naffra e desobre de manera que tapen la naffra que non hisca femta per alli ni puga entrar enla naffra ans es menester que hisca per lo budell acostumat: e apres es menester que li metau enlo escorredor vna corda retorta feta de estopa e vntada ab lo dessus dit nodrit e apres posau li desobre estopades exutes e draps e embolicau li les naffres ab los draps axicom se acostuma ō fer enles naffres: e vntau li la naffra e lo escorredor ab oli rosat vn poch calent: e apres estiga axi ben cubert enla estable tres dies q̄ non hisca: e al terç dia meteu li dela mateixa medecina: e al quart dia aximateix: empero netejau li cada vegada la naffra ab la proua: e al quint dia guardaulo enla manera dessus dita: e apres posauli desobre la naffra enguent vermell ho egipciach: e tenin tostemps la naffra ben neta car abans sera guarit: empero guardau vos que no doneu herba alcauall en tal cars: ni li doneu demasiat amenjar: car la superfluitat del menjar faria exir la femta per lo budell naffrat: e lo cauall seria molt perillos.

De coltellada que lo cauall reb al cap dela coba. Capi.ccxxij.

Ayuntamiento de Madrid

COm per algun desastre se puga esdeuenir que lo cauall reb algun colp de espasa sobre la coha endret dl ces poch mes ho menys: e per aço lo cauall es en gran perill de perdre la coha si no es socorregut ab molta diligencia enla manera seguent.

La cura per la dessus dita malaltja.

DE continent q̃ lo cauall sera naffrat enla coha: es mester q̃ li poseu vn bardo: e hajau dues barres ho listons q̃ li basten del cap dles espatles fins a les anques e vn palm e mitg mes defora: e apres sia ben denejada la naffra e sien li leuats los pels entorn: de manera que estiga ben denejada de pels e de tota altra bruticia: car la bruticia fa venir materia enles naffres: e apres sien preses les dues vores dela naffra e sia apuntat molt subtilment de manera que no fassen bossa los punts sino q̃ estiguen justamẽt: e a cada punt sien hi fets tres nuus perq̃ nos affuixẽ: e apres posau hi desobre tres estopades de blanchs de hous ben debatuts e mesclau hi vna poca de farina de forment passada: e vna poca d cals viua: e tot ben mesclat vntau ne fort la naffra e feu ne estopades e meteu les desobre axicom dessus es dit: e ap̃s embenau lo gentilment. E quãt sera embenat alçau li la coha e ligau la ab lo bardo e ab los listons de menera q̃ lo cauall no la puga manejar: e guardau q̃ la poseu dreta car d la manera q̃ la posareu lauors axi restara tostemps: e ap̃s sia curada la naffra ab lo enguẽt egipciach axicom he dit enlos altres capitols de naffres: empero quãt la coha haura estat axi vint dies començau ley de abaixar vn poch: e passats altres vint dies abaixau altre poch: e no lay abaixasseu tota en vna vegada car seria perillos si primer no la dexau ben soldar: empero guardau lo q̃ nos puga gratar

Ayuntamiento de Madrid

ni fregar ab cosa ninguna fins q̃ sia del tot guarit: car seria perillos de apostemar se.

De esquetirar ho adobar la boca del cavall. Capi. ccxxiij.

Si lo cavall ha necessitat de adobar la boca: es menester q̃ espereu quant haura acabat de mudar e q̃ les dents q̃ ha mudades sien defora la carn: e aço sera quant lo cavall ha quatre anys e mitg: car sapiau q̃ si abans q̃ les dẽts sien defora vos lo volieu esquetirar lo cavall cobraria les dents primeres: e p aço no l deueu tocar fins q̃ haja quatre anys e mitg: E quãt volreu esquetirar lo cavall: es menester q̃ p̃mer lo fassau aflaquir vn poch tenint lo en dieta ỏl menjar: car si es flach no passara tãt pill enlo enderrocar ni enlo hobrar: e quant lo haureu aflaquit vos lo derrocareu en terra axicõ se acostuma: e apres preneu vn coltell ques anomena enformador e tallau li lo lambrot qui es apart dedins ỏla boca lo qual se anomena barba ho bartola e sia li tallat en avall fins al comello: e tot lo damũt dit fareu abans de metre li lo mos de esquetirar: empo guardau que nous acosteu ala mamelleta qui es enlo mitg dela boca: e apres meteu li lo mos ỏ esq̃tirar e ab la pũta ỏl dessus dit coltell ho enformador senyalau li la barba fins ala dent q̃ ha de romandre: e aps tallau li la pessa ỏla barra ab lo coltell ques acostuma de tallar ho desencarnar algũes pesses e tirant tostemps en avall desencarnau lo comello e meteu lo coltell entre lo comello e la pala desencarnãt tostẽps alentorn del comello. e aço perq̃ la barra ỏl cavall no romàga fesa ni ceda da de larch ni de traues: e quãt vos semblara q̃ ha jau prou abaixada e desencarnada la barra del cavall: lavors vos pẽdreu lo palanq̃jador e metreulo entre lo come

Ayuntamiento de Madrid

llo e la pala e comẽçareu a palanquejar de punta damũt: empero refermau tostemps lo cas del palanquejador sobre la pala:e quãt haureu palanquejat vna estona de punta es menester q̃ palanquejeu altra estona enuers la ma al sant la ma en alt:e apres prouau sis mou en nẽguna manera:e si veeu que esta ferm tornau lo a ẽsencarnar al entorn e apres tornau lo a palanquejar axicom damũt he dit:e de aquesta manera vos lo traureu subtilment:e guardau que noy romanga gens del moll dedins sino quel ne tragau subtilment ab la punta del enformador car si ni romania la naffra tardaria molt a curar. E quant haureu tret la hun escastill començau a desencarnar la pala tot entorn dins e defora:e quant sera ben desencarnada vos metreu la punta del coltell entre la pala e la repala: e quant haureu fet aço meteu hi lo palanquejador e feu ho axicom haueu fet enlo escatill e traureu ne la repala laqual es ỏ molt bon arrencar:e quant aço sera fet vos metreu la punta ỏl coltell enlos forats e traeu ne totes les esquerdes q̃ no ni romanga ninguna:e apres passareu lo coltell desobre la boca e raheu lay fort perque noy romanguen ningunes altres ans es menester q̃ romãga tot egual dins e defora: empero lexau la mamelleta franca e ben encarnada ab la vora fins egual deles dents çoes a saber ỏls labis:e apres pendreu vn ferro de coure naffres de cames e escalfau lo fins que torn vermell e posau lo sobre les barboles e ỏrau loy estar sufficientment:e apres de aço vmpliu li los clots de sal e de sego e posau lin sobre totes les naffres tant com ni pora estar e arimateix fareu alaltra part:e apres meteu li vna simolça dintre la boca e feu de manera que ab los lambrots cobre totes les naffres dela boca e apres ab la dita simolça donau li dues ho tres voltes ẽlos lãbrots:e quãt haureu fet tot lo damũtdit meteu lo cavall en algu-

Ayuntamiento de Madrid

na estable ben tancada e ben closa perque layre nol toch e cobriu lo be car lauors es molt perillos de destemprar se lo cauall: e quant sera enla estable ben tancada vmpliuli lo pesebre de palla perque la barra no toque en terra: e feu d̃ manera q̃ tostemps tinga lo pesebre ple de palla e ciuada e sego perque ell puga menjar del q̃ li agradara: e no li do neu abeure fins que sien passades tres hores e apres do- nau li aygua vn poch calenta mesclada ab farina: e axil tin dreu fins al deen jorn: e apres enfrenau lo cauall empero es menester que lo mos sia embolicat ab estopa e teniu lo enfrenat cada mati vna hora e cada vespre aximateix: e d̃ aquesta manera lo tindreu vn mes: Empero sapiau que lo adobar dela boca se deu fer enlo minuant dela luna: e axi mateix deueu mirar que no sia enlo signe de Aries perque es contrari al cap. E si lo cauall es fort de boca es mene- ster quel passejeu al vinten dia: e aço perque tindra la boca naffrada e pendria temor del fre: empo si lo cauall es bo d̃ boca tantost lo podeu enfrenar empo noy caualqueu. E sa piau que lo millor temps per adobar la boca del cauall es en setembre: e aço ꝑque lauors hi ha rayms los quals son molt bons per donar ne al cauall quant li haureu adoba- da la boca: e si en altre temps lo adobau es mester q̃ li do- neu a menjar panses e figues seques car aço li ablanira e li tẽprara les barres e li sanara les naffres: e cada dia pas sau li lo dit per les barres perq̃ no si fassa sobre carn: e si se ni fa leuau lan ab la lançeta e posau li desobre sal torrra- da: e aço cada mati e cada vespre fins que sia guarit.

Per cercar los esq̃tills d̃l cauall. Ca. ccxxiiij.

Vos metreu lo mos de esquetirar los caualls e pre neu vna soffina ho coltell serrador e egualau li los escatills egual dela barra: e apres preneu vna ras-

pa tan estreta cõ lo dit e si hi hauia romas algun hos somogut sia limat egual dela carn e no mes. E ap̃s abaixau li la brida dejus los escatills.

Com se deu castrat lo cauall. Cap̃.ccxxv.

Quant se esdeuindra que lo cauall sera brau per coneixença de egues ho d̃ mules: e per aço nol poden menar entre altres caualls ni mules car es mordedor: e tira cosses: e torna atras: e aço fa per lo enamorament deles mules: e a vegades es tant acarrerat y escalfat que de simateix lança esperma axi propiament com si caualcaua la femella. E perço es cosa necessaria de donarli remey: car si no li remediau seria ꝑillos de tornar rabios: e lo remey d̃ aquesta malaltia es castrar lo cauall tallant li los collons enla manera seguent.

La cura per la dessus dita malaltia.

Primerament es menester que lo cauall sia aflaquit: poch apoch leuant li dela palla e dela ciuada e axi se aflaquira tantost: empero no li leueu lo menjar sino ab discrecio: car si loy leuaueu en poch temps locauall sen agreujaria e seria perillos: e quãt sera rabonablement aflaquit: es menester que espereu lo minuament dela luna: e guardau que sia enlo signe de scorpius car es contrari als botons: e fetes les coses damunt dites vos d̃rrocareu lo cauall en terra e ligau li los collõs ab vna simolça perque nol agreuge tant la dolor: e apres ab vn ganiuet ho rahor vos li tallareu lo cuyro apart deuall: e apres li tallareu la primera vinça ho tel: e apres la segona fins a la darrera: e deueu saber que son moltes vinçes ho tels: e perço quant sereu al vas dela espermagos ho conexereu en aço: que quãt trobareu vna ayguassa groga lauors sereu al derrer: e alli vos traureu lo boto: e tin-

Ayuntamiento de Madrid

dreu aparellades quatre vergues de ferro q̃ sien calẽtes e vermelles ꝑ sobres d̃ calor: e ab vna d̃ aq̃lles vergues vos tallareu lo dindimus cremãt lo: e tantost pẽdreu altra verga foguejant de manera q̃ sia prest tallat: e les dites vergues es menester que sien fetes quasi tallants perq̃ passen tantost lo dindimus: e si ꝑ cas se esdeuenia que mudat les vergues venia fluix de sanch enla naffra: lauors es menester q̃ sia donat vn caltiri de foch enla naffra e tindreu aparellat en vne escudella vn poch de sendra e de oli tot mesclat e vntau ne lo cap del dindimus: lo qual dindimus es aq̃ll nirui qui te los botons: e quant haureu fet aço d̃l vn boto fareu aximateix d̃l altre: e apres ligareu la bossa ab la simolça ꝑq̃ la sanch se estanque: empo no li dexeu la dita simolça sino d̃la hora q̃l haureu crestat fins al vespre: e apres leuau li la simolça e escorreu li la materia: e teniu lo molt bẽ cubert e ab la estable bẽ tãcada q̃ noy entre ayre: e donau li amẽjar ordi ho q̃n gra vos vullau e palla e q̃lseuol altra cosa q̃ lo cauall vulla mẽjar: exceptat herba verda: empo podeu li donar herba seca e aço ꝑ lo grã esmayamẽt quels acostuma de venir tres ho quatre dies arreu. E deueu saber que lo dia que volreu castrar lo cauall: es mester que no li doneu amenjar ni abeure abans d̃ castrar lo. E quant li haureu donat amenjar axicom dessus es dit: donau li abeure aygua vn poch calenta mesclada ab farina de forment: e de aço li donareu ab mesura e no tant com ell volra sino ab dieta axicom es acostumat enles altres malalties: e nous esmayeu encara q̃ lo cauall perda lo mẽjar ni encara que lo ventre li infle e los botons per lo semblant e aço per los ayres q̃ corren: empo de simateix se des in[illegible]a sens ningũa medecina: e aximateix cobrara lo menjar. E sap[illegible]u que de aquesta manera lo cauall no pert ninguna força: ans ne tindra apres tanta cõ james. E deueu

Jesus maria y Joseph

Ayuntamiento de Madrid

Lo seguent tractat es dela Nothomia dels cavalls: ço es deles interrogacions e respostes ques deuen fer enlo examen ò qualseuol menescal: lo qual tractat es molt necessari e profitos per qualseuol menescal ho ferrer.

PRimerament vos deman: quina cosa es menescalia. Respō: menescalia es saber conexer les malalties dels cavalls: e donar recapte e cura en aquelles: e traure sanch del cavall la que es menester segons la qualitat e compleccio de aquell.

¶ Deman vos quātes son les malalties curtes e agudes e de breu temps q̄ tantost maten los cavalls si la han continuament. Respon: Tres. La primera es anomenada obulcen: ço es regirament ho torsiment de la vetriga. La segona es illios ho illiqua passio: ço es torçiment ho regirament dels budells. La terçera es cardica: ço es dolor de cor e febra cardica ab gran cremor de cor e basca. Aq̄stes dites malalties son de poca durada curtes e agudes e tātost maten lo cavall ho qualseuol altre animal que tinga la vngla redona: e aço posa aquell doctor enlo primer libre que fa: enlo seten capitol.

¶ Deman vos en quantes maneres pot venir mal al cavall. Respon: En tres maneres: La primera per natura. La segona per encontre. La terçera per accident.

¶ Deman vos: quales malalties venen per natura. Respon: Sobrehos: sperauany: alfaues: cōrones: e ornaca alla hon né pot hauer.

¶ Deman vos: quales venē per accidēt. Respō: enaygua ment: çimorra: cuquas: apostemes: estrangol: e polmo: e fals quarter: gauarro: e fich ques fa enla sola del peu.

Ayuntamiento de Madrid

¶ Deman vos: quales venen per contra natura. Respon que si lo cauall va correnț e la spasa del caualler se buyda e lo cauall las met per los pits ho p lo ventre: ho li talla la cama: ho pren algun colp enla corona del peu e apres fa si sobrepeu. Aquestes venen contra natura.

¶ Deman vos: quãtes malalties se fan enlo cap ol cauall: Respõ: q̃ nou. La pmera es faua. La segona son barbes. La terça es fansilla. La quarta es peanya: La sinquena es esquãsa. La sisena estrãgol. La setena çimoura: q̃ es humor freda q̃ oualla ol ceruell. La vuytena es blãcor ỏ vlls La nouena es isladura ỏ cap p ajustamẽt ỏ males humors

¶ Demã vos: quãtes maneres hi ha de çimoura. Respon que quatre maneres: la pmera es humida: la segona es seca: la terçera es intercutanea: la quarta es artetica: q̃ son ỏ materia reumatica: çoes hauent vina creença: e deualla ỏ males humors engendrades ho concriades contra natura enlo cap del cauall: e aço posa aquell philosoph Eloder enlo primer libre que fa enlo segon capitol.

¶ Deman vos: quães son los vorms q̃s fan enlo cauall. Respõ: que sis. lo primer es p colera. lo segõ es p fleuma. lo terçer per malenconia. lo quart p sanch: lo sinque per apostema de leus: e aq̃st es anomenat murfago: lo cise es anomenat vorm regual: e aquest se fa per la pols dela palla ho dela ciuada: ho per la pols que prenen anant per cami: ho per beure males aygues podrides ho brutes.

¶ Deman vos: quantes son les malalties ques fan en lo coll del cauall. Respon que set. la primera es quant lo cauall se torç lo coll e fa si vna veriga enla nou del coll ol cauall. la segona se anomena estenat: e açoes que quant lo cauall es sagnat e apres li donau amenjar en loch que ell ha de inclinar los genolls per pẽdre la vianda e frega lo coll en algun loch: e axi se infla la sagnia e fa si apostemacio. la

Ayuntamiento de Madrid

terçera ve quant algu trau les adiues e apres empostema se lo coll. la quarta ve per naffres ho ferides ho per encon tres donats enlo coll del cavall: les altres dues venen en la nucla del coll: e la vna ve per apostema de aygua po drida e va al ceruell del cavall e aquesta fa enrabiar lo ca uall: la altra se anomena mal de caure e alguns la anome nen mal de gota que devalla del ceruell.

¶ Deman vos: quines malalties se fan enles espatles e en los pits e donen enlo cor. Respon: q̄ moltes: la p̀mera per infladura feta per la cella ho albarda: la segona se fa per coça ho per cascadura dela espatla ho per esllenegar en pe dres ho en gel ho en qualseuol altre loch: o p cayguda: ho per reuma ques ajusta enles jũtures deles espatles. La p̀ mera malaltia ques fa enlos pits se anomena antico: que es vna glanola que esta contra lo cor: la segona ques fa en los pits se anomena cuquas: en altra manera se anomena lamparõs: dels quals p̀roceheix vna malaltia que se ano mena verme ho cuq̃s volable: la terçera q̃s fa enlos pits del cavall es p cascamẽt ho p fleuma en aq̃ll loch aplega da e aq̃sta malaltia se anomena vbertura de pits. Enlos genolls del cavall se fa vna malaltia q̃s anomena polmo: e aquesta malaltia ve per cayguda ho p esllenegament ho per gran encõtre que en aq̃ll loch reb la bestia e fa si vna ve ziga e infla lo genoll ho fa si vna callositat de carn dura: la qual ve p colps que p̀renen. Altra malaltia se fa p̀op del genoll enla juntura la q̃l se anomena sobrehos ho clau q̃ passa de part a part enta cama e fa sobrehossos ho lates ho sobretapelles ho sobreniruis: e tot aço ve per colps ho encontres ho per males humors alli ajustades. Enlos trauadors se fan vexigues: e aço p fleuma ho per colera a lli ajustada. Enla corona ol peu se fa vna malaltia anome nada sobrehos: e aq̃sta se fa axi be enla cama cõ enlo peu:

Ayuntamiento de Madrid

Altres dues malalties se fan enlo peu les quals se anomenen guales e grapes: e aquestes venen per colps ho graus encontres ho per males humors alli ajustades.

¶ Enles vngles se fan dotze malalties. La primera ha noz raça que ve de larch. La segona se fa de traues: e perço se anomena raça ὸ traues. La terçera se anomena fals quarter. La quarta ha nom alcançadura: e aq̃sta se fa enlos talons. La sinquena ha nom gauarro. La sisena ha nom atronament. La setena ha nom empedradura: ho ficadura de hos: ho de clau: ho de tarrach. La vuyteua ha nom enclauadura La nouena ha nom enayguament. La desena ha nom polmo: lo qual se fa enla ma ho enlo peu. La onzena ha nom formiga. La dotzena ha nom fich. Totes les damuntdites malalties se fan enla ma ho peu ὸls cauallς

¶ Deman vos: quãtes maneres hi ha de cuquas. Respõ Tres: La primera se anomena cimorra: la qual es humor freda qui deualla del ceruell. La segona es cuquas voladoz. La terça es cuquas cordat. Totes aq̃stes malalties venen per males humors: ho per gran treball: ho per sobres de sanch: ho de fleuma: e perço es menester a les besties que han les dessus dites malalties purgar les e sagnar les: e apres guardau que no menge herba.

¶ Deman vos: quantes maneres hi ha de torço. Respõ que quatre: la primera es per sobres de sanch: la segona es per no poder orinar: la terçera es per refredament: la quarta per esser estubat: ho massa aciuadat.

¶ Deman vos: quantes maneres hi ha de enayguament. Respon: que sis: la primera es refredadura: la segona per caminar: la terçera per massa menjar: la quarta per massa beure: la quinta q veure lo menjar ho lo beure e no poder ne hauer: la cisena es per leuar la cella al caual sens dexarlo refredar.

Ayuntamiento de Madrid

[illegible]eman vos: enlo cap del cauall quants hossos hi ha. [illegible]spon: q̃ ni ha dos: çoes lo subira e lo jusa: e dotze dẽts [illegible]quatre escatills: e vint e quatre quexals.

¶ Deman vos: dl cap dl cauall fins a les espatles quãts hossos hi ha espondils. Respon: que ni ha sis e ab la nucla del coll son set.

¶ Deman vos: del cap dela espatla dl cauall fins ala pũta del peu quants hossos hi ha. Respon: que ni ha vuyt: los noms dels quals son aquests. primerament la pala d la espatla: e lo hos encontre enlo ballador dela espatla: e la canyella del braç: e la canyella dela cama: e enla juntura que ni ha dos: e lo trauador: e la corona del peu.

¶ Deman vos: quants son los ossos espondils que son enla esquena del cauall. Respon: que enla esquena del cauall ha vint e quatre ossos espõtils: e aximateix hi ha quarãta e vuyt costelles: e enles anques hi ha dos ossos grãs los quals se anomenen la olla deles anques: de manera q̃ entre tots son setanta e quatre.

¶ Deman vos: del nuu deles anques del cauall fins ala punta del peu quants ossos hi ha. Respon: que del nuu d les anques fins ala punta del peu ha vuyt ossos çoes partint deles anques fins al encontre dela cuxa es vn hos: e enla juntura de aquells ha vn hos lo qual se anomena escut ho encontre dela cuixa: e la canyella dela cama: e enla juntura del trauador ha dos ossos: e lo hos del trauador: e lo hos dela corona del peu.

¶ Deman vos: sis trenca vn hos enla bestia sis poria cõsoldar. Respon: que molt be se pot consoldar fins a dos anys e mitg: per quant los ossos son fets de materia permatica e fins que lo cauall lança esperma ha vera consoldacio: empero quant lo cauall lança esperma no ha vera consoldacio: empero fa si vna juntura ho ajustament lo q̃l

Ayuntamiento de Madrid

¶ Deman vos: quants son los ossos del cauall. R
que son cent e quaranta quatre.

¶ Deman vos: quina es la cõcirẽça del cauall si deu g
rir: ho yo to amostrare per nou capitols segõs lo tedrach
Respon: que lo cauall qui ha dolor dins lo cor continua-
dament e te les orelles fredes e lo nas e lo dors calt aquell
tal pots judicar per mort. E lo cauall qui te anticor si los
bufaments de aquells lança frets e los vlls li plozen con
tinuament aquell tal pots judicar per mort. E lo cauall q
te çimorra ho verme volatiu per lo cap e lança continua-
dament per les narils a ygua grassa e freda: aquell tal deu
morir. E lo cauall enreyat que lãça continuadamẽt la fem
ta clara tant fort que enlo ventre no li roman res: aquell
tal deu caure en gran malaltia e deu morir tantost. E lo ca
uall qui te adiues e soptosament torna en suor e cascu dels
membres li tremolen e que te passio ó esternudar enlo cap:
aquell tal no viura molt aus deu morir tãtost. E lo cauall
qui te malaltia per febra de cap e te lo cap inflat e los vlls
molt grossos e quant va aporta lo cap molt baix e les ore-
lles penjant e fredes: aquell tal noy cal tenir esperança car
en ningũa manera p cos de natura no pot guarir: aus mo
rira molt prest

¶ Deman vos: quantes maneres hi ha de çimorra. Res
pon: ni ha de quatre maneres: la primera es humida: la se
gona es seca: la terçera es intercutea: laquarta es artetica:
les quals son de materia reumatica çoes venint malaltia
ho dolencia al cauall per deuallament de males humors
engendrades contra natura enlo cap del cauall.

¶ Deman vos: quina cosa es Nothomia. Respon: que
es dreta diuisio e determinacio de cascun cors: segons po
sen aquells famosos doctors Galien: e ypocras: e lo
Bundi.

Ayuntamiento de Madrid

es mes fort que los ossos.

¶ Deman vos: com coneixerem lo temps ho edat del cauall per saber si haura vera consoldacio ho no. Respon: q̃ quant lo cauall es de edat de dos anys e mitg muda les p̃meres dents: e en edat de quatre anys e mitg pert les segones dents: e en edat de sis anys e mitg eguala: e en edat de vuyt anys clou.

¶ Deman vos: lo cauall de que es compost. Respõ: que segons posen aq̃lls famosos doctors Tedrich e ypocras: es cõpost deles quatrehumors: ço es de colera: e d̃ sanch: e de fleuma: e de malenconia: empo habũda mes en sanch e en fleuma que en ninguna deles altres: e aço per raho q̃ es animal irracional e no sab discernir ni coneixer les viandes que li son bones ho males per la sanitat del cors: e per ço habunda en dites humors.

¶ Deman vos: quãts mẽbres nobles te lo cauall: ni si perdia algun mẽbre de aq̃sts si pot viure ho no. Respõ: q̃ los mẽbres nobles del cauall son quatre: lo p̃mer es lo cor: lo segon es lo ceruell: lo terçer es lo fetge: lo quart es los genitius: empero perdent los genitius pot viure.

¶ Deman vos: q̃ posseheix cada mẽbre de aq̃lls. Respon que lo cor posseheix les arteries: e lo ceruell los niruis: e lo fetge les venes: e los genitius la generacio del cauall.

¶ Deman vos: quina cosa es arteria. Respon: que es veixell d̃ sanch nodrimẽtal e pren nodrimẽt del cor e ha dues gonelles per quant es molt aguda e molt sobtil e no poria comportar vna gonella.

¶ Dman vos: quina cosa es nirui: ni don hix: ni quãts parells son: ni com van. Respon que los niruis son sinch parells: e hixen del ceruell mijançant la nucla del coll. e lahũ parell va ales orelles e als vlls: e laltre va ales cames dauãt. e laltre va fins al morro. e laltre p̃teix dela nucla e va

Ayuntamiento de Madrid

per lo mitg dela esquena fins al cap dela coha: e vn altre parell ni ha ques tenen ab les cames de darrere.

¶ Deman vos: quina cosa es vena: Respon: que es veixell de sanch e pren nodriment del fetge e no te sino vna gonella: empero pus la sanch es grossa pot ho molt be comportar.

¶ Deman vos: quina cosa es sanch. Respō: que la sanch es vida e nodriment del esperit: e calor natural e sostenyment de tot lo cors.

¶ Deman dos: com es vida: e calor natural. Respon: que es vida: e proua se en aquesta manera: que si vos traheu del cors del cauall tota la sanch ho la major part ōla quey te tantost lo cauall cau mort en terra: e per aquesta raho se diu vida. Enlo que vos me demanau: en quina manera es calor natural: vos responch e dich: que la sanch soste e gouerna e mante lo cors: per quant lo esperit e la virtut sensible que es enlo cors del cauall li dona vida e tantost que no te vida no te calor natural.

¶ Deman vos: pq̄ la sanch es dita sostenyment de tot lo cors. Respō: q̄ dié los doctors q̄ cō enlo cors ha sanch q̄ lo cors es sostegut: e quāt enlo cors no ha sanch les calors naturals nos poden sostenir: e tantost lo cors cau e mor: donchs pus la sanch te tā gran virtut que lo cors no pot viure sens ella be li podem dir sostenyment de tot lo cors.

¶ Deman vos perque es dita la sanch causa deles viandes e gouernament deles viandes. Respon: q̄ la sanch se fa dela causa deles viandes: e perço se diu causa ōles viādes: e les viandes causa dela sanch. Al quem dieu: perque es gouernament deles venes: responch: que les venes porten sanch e tenen sanch e dela sanch se gouernen: e per aço es dita la sanch gouernament deles venes.

¶ Deman vos com se fa vermella la sanch enlo cors del

Ayuntamiento de Madrid

cavall. Respon: que les viandes se cohen enlo ventrell e ō aquella digestio e substancia deles viandes pren lo fetge e cou les en si e fa les vermelles perque lo fetge es vermell naturalment e perço fa la sanch vermella: e aço testifiquē tots los doctors dient que lo fetge es fundament principal e segona disposicio e es axicom la sanch caldaire aço se prova en aquella ley que la sanch es causa deles viandes: e axi se mostra com se fa vermella la sanch del cors del cavall.

Demanvos: quant la sanch es feta enlo cors del cavall quants departiments sen fan. Respon: que segons los famosos doctors dien dela sanch se fan quatre departimēts car apres que la sanch ha fet enlo fetge sa confeccio se comparteix per lo cors de aquesta manera. Lo primer departiment ques fa es la flor dela sanch: e aquesta va al cor per quant lo cor es lo mes noble e mes principal mēbre de tot lo cors: e perço pratho natural lo primer departimēt q̄ fa deu anar al cor pq̄ es senyor de tot lo cors. Lo segō departimēt q̄s fa dla sanch va ales venes: e aço se pua en tal manera q̄ pus la sanch es gouernament deles venes: e aço pque es calda e humida: e es sostenimēt de tot lo cors: e perço si tantost lo segon departimēt no anava a les venes dl cors: lo cors del cavall no seria sostengut: e perço es necessari que lo segon departiment deles sanchs vaja a les venes: e aço perque lo cors haja sostenimēt e virtut: car si les venes del cavall no tenien sanch: lo cavall no podia viure. Lo terçer departimēt dla sanch resta enlo fetge: e aquesta sanch es clara e pma: e segōs los famosos doctors diē: lo fetge es fundamēt natural dela sanch: e pço es necessari q̄ reste part dela sanch en ell. Lo quart e derrer departiment ques fa dela sanch va ala melça: e aquesta es la brutedat dela sanch: e aço posen los famosos doctors dient que la

Ayuntamiento de Madrid

melsa es lo fems e la bruticia dela sanch: e axímateix se proua per símateix que la melsa es axicom a fems. E de aquesta manera se proua e demostra quants departiments se fan dela sanch enlo cors: e cada departiment a hon va.

¶ Deman vos quantes son les sanchs del cors ól cauall: e cada vna de hon hix: e de quina colors es. Respon: q̄ les sanchs del cauall son dues: la huna hix del fetge: e laltra hix del cor: la que hix del fetge es clara e prima: aquella q̄ hix del cors es negra e espessa. e aquella que hix del fetge se comparteix per les venes: e aquella que hix del cor se comparteix per les arteries: e perço dien los doctors que lo fetge es fundament principal e segona digestio dela natural virtut: e aço perque envia a les venes la sanch perque sostinguen e gouernen lo cors. Lo que dien deles arteries es que traent sanch del cor ho coneixereu: car si enles persones voleu saber lo cors com esta ho si esta mal ho be palpareu lo pols e axi coneixereu lo cor com esta. E de aquesta manera se mostra e proua quantes son les sanchs quines son.

¶ Deman vos: per quantes coses se fa la sagnia. Respō que per quatre coses se fa la sagnia. La primera es per pujament de sanch. La segona es per malaltíes que venen p lo dit pujamēt ósanch. La terçera es colps ho p caseamēt. La quarta es per los accidēts que venē al cauall ala part dedins: per los quals ha menester minuament dela sanch car minuant la sanch minuen totes les quatre humors.

¶ Deman vos: quant la sanch creix enlo cors del cauall quin senyal fa per esser conegut. Respō que fa sis senyals Lo primer es que tostemps se vol gratar. Lo segon es que li put molt la femta. Lo terçer es que fa la orina vermella. Lo quart es que te los vlls vermells e terbols. Lo quint es que li hixen molts bonys per lo cors. Lo cise es que no

Ayuntamiento de Madrid

menja axicom ha acostumat:e perço diu ypocras: q̃ quãt lo cauall te los dessus dits senyals es menester que sia sagnat dela vena capital la qual respon a tot lo cors:e aço segons la edat e virtut del cauall.

¶ Deman vos:quantes coses se deuen guardar abans ques fassa la sagnia. Respon:que sinch segons diu ypocras:la primera es coneixer les venes e saber los noms d̃ aquelles:la segona es coneixer lo temps del any:la terçera es coneixer los dies bons e mals:laquarta es coneixer la edat del cauall:la quita es guardar la sanch: car diu ypocras:que lo home qui aquestes coses no coneix no deu traure sanch.

¶ Deman vos:quantes son les venes que tenen licencia de sagnar. Respon que son moltes:empero les principals son dotze:e son aq̃stes:dues enla cara:dues enlo coll:dues enlos pits:dues enlos terços: dues enles yllades: dues enles cuixes. E segons diu ypocras aquestes son les principals:vltra que ni ha de altres q̃ en cas de necessitat hom les deu cercar.

¶ Deman vos:quãts son los temps ques deuen sagnar les besties sanes:en cascun temps:e de quines venes:e cascuna sagnia a que aprofita. Respon:la primera sagnia se deu fer enlo mes de Març:la segona sagnia se deu fer enlo mes de Abril:la terçera sagnia se deu fer enlo Mes de Juny:la quarta sagnia se deu fer enlo mes de Setembre: la quinta sagnia se deu fer enlo mes de Octubre. Enlo q̃m dieu cascun temps de aquelles venes:responch que segõs diu aquell gran e famos doctor anomenat ypocras:dient que enlo mes de Març deueu sagnar lo cauall deles venes d̃l coll:e enlo mes de Abril deueu sagnar lo cauall d̃ls quatre terços:e enlo mes de Juny deuen sagnar lo cauall deles galtes:e enlo mes de Setembre deueu sagnar lo ca

Ayuntamiento de Madrid

uall deles venes deles yllades.e enlo mes de Octubre de ueu sagnar lo cauall deles venes dels pits:e totes les damuntdites sagnies son molt profitosés.

¶Deman vos:a quina cosa aprofita cascuna deles damuntdites sagnies. Respon: La sagnia del coll feta en lo mes de Març:aprofita ala multitut dela sanch:car en aquest temps regna molt la sanch. La segona dels quatre terços:feta enlo mes de Abril:aprofita a totes les malalties de tot lo cors:perque es la sagnia que respon a tot lo cors. La sagnia deles venes dela cara: feta enlo mes de Juny:aprofita molt ales febres de tot lo cors dla bestia: e aço diu aquell philosoph Eracren enlo seu primer libre e enlo primer capitol:dient. Com la febra vindra al cauall es menester que ha sagnat deles venes dela cara. La sagnia deles yllades:feta enlo mes de Setembre:aprofita a la fleuma qui va entre la carn e lo cuyro. La sagnia dels pits:feta enlo mes de Octubre aprofita molt a totes les malalties qui venen de colera. Aquestes sagnies son naturals e bones cascuna en son temps per conseruar la sanitat del cauall.

¶Deman vos:quant hom sagna lo cauall de quantes colors hix la sanch:e cascuna de aquelles colors a que es acomparada. Respon:la sanch hix de quatre colors. La prmera es vermella:la segona es groga: la terçera es quasi blanca:la quarta es vn poch negra. La qui es vermella es la color dela mateixa sanch:e aço se proua per ella mateixa. La que es groga: es acomparada ala colera: e aço se proua per ella mateixa. La que es quasi blanca es acomparada ala fleuma:e aço se proua per ella mateixa. La q̃ es de color quasi negra: es acomparada ala malencomia: e aço se proua per ella mateixa. Car diu ypocras. Quant vindra algun accident ho postema a qualsevol bestia de

cella:e es menester sagnar la car sagnant se aminuen totes les quatre hũmors.

¶ Deman vos: lo cauall si te pols. Respon: Lo cauall te pols en aquesta manera: quant lo cauall esta mal de alguna cosa vos li metreu la ma sobre lo cap e sobre les orelles: e mirau quines orelles te e metreu li la ma enlo nas e enla boca e mirau quina boca te: e si te les orelles son caldes ho fredes: e de aquesta manera es conegut lo pols del cauall.

¶ Deman vos si lo cauall sab parlar ho no. Respon: que parla en aquesta manera: car quant lo cauall passa mal de alguna cosa ell doblega lo cors de aquella part hon passa lo mal: e aprimateix senyala ab lo cap e met lo morro enlo loch hon te lo mal: e de aquesta manera parla lo cauall.

¶ Deman vos: quantes maneres hi ha de ozina ò bestia. Respon: que tres: la primera es blanca e clara: e es senyal que la bestia esta sana: la segona es blanca e espeça e es senyal que la bestia es enuormada: la terçera es de color de sanch vermella: e es senyal que la bestia te febra e te gran calor enlo cors.

¶ Deman vos: quants temps ha en lany. Respon: q̃ quatre: çoes primauera: e estiu: e auctumne: e hyuern.

Deman vos: com nos deuem regir dela luna. Respon q̃ guardar lo girant: e lo quint: e lo ple de no hobrar.

Deman vos quants signes son e com ha nom cascu. Respon. que los signes son dotze e tenen los noms seguents. e cascu es assignat en son loch enlo modo seguent. Aries al cap. Taurus al coll. Geminis als braços. Cançer enlos pits. Leo al cor. Virgo al ventre e als budells. Libra ales anques. Scorpi⁹ als genetius. Sagittarius ales cuixes. Capricornus als genolls. Aquarius ales cames. Piscis als peus.

Ayuntamiento de Madrid

¶ Deman vos com nos deuem regir dels dotze signes. Respon: que es menester vardarse de obrar en ningũ mẽbre quant lo signe es en aquell membre que voleu hobrar si molta necessitat noy hauia: car en cas d necessitat se pot trencar qualseuol regla.

¶ Deman vos quantes planetes ha enlo cel. Respon q̃ les planetes son set. la primera es Saturnus. la segõa es Jupiper. la terça es Març. la quarta es lo Sol. la quinta es venus. la cisena es Mercuri. la setena es la Luna.

Deo gratias.

A labor y gũa de nostre senyor deu Jesuchist Fonch estampat lo present tractat molt necessari e profitos per qualseuol Caualler ho Gentil home ço es per saber coneixer qualseuol malaltia ho accident que pot venir al cauall ho ala mula: e saber curar aquelles: axicom largament enlo present libre es cõtengut. E fonch estampat enla Insigne Ciutat de barçelona al Bany nou p Dimas Bellestar y p Joan Giglo. E fonch acabat a. xviij. del mes d Juny dl any. Mil. D. xxiij.

✠

Ayuntamiento de Madrid

¶ En la figura dauall posada veureu los lochs hon acostumen d̃ venir les malalties ho accidẽts als caualls axicõ trobareu scrit cascũa en son endret: e aço ꝑq̃ si al cauall venia algũa deles dites malalties cadascu les sapia conexer veẽt lo endret hon li vindra. E ap̃s sabẽt quina malaltia es: deueu sercar la cura eñlo p̃sent libre. E de aq̃sta manera cadascu pora guarir son cauall d̃ qualseuol malaltia ho accident.

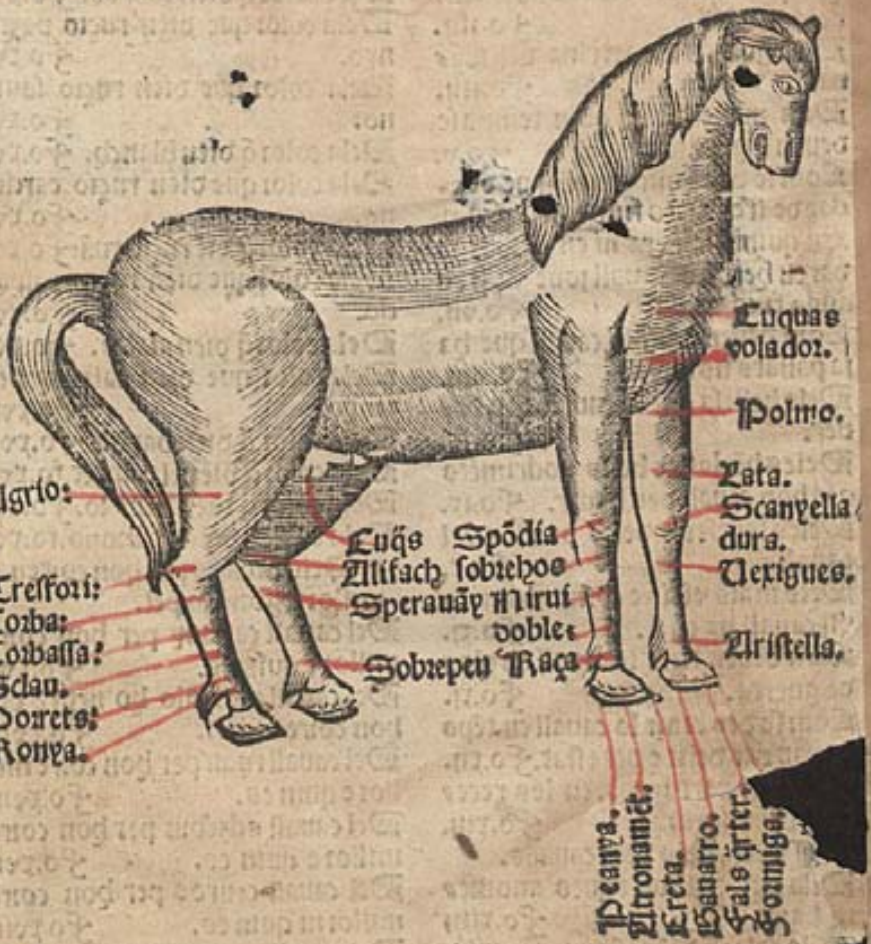

Ayuntamiento de Madrid

Segueix se la taula del segon libre fet pẽr lo magnifich mossen Manuel Dieç Caualler: enlo qual se tracta dels caualls.

Lo prohemi. Fo.ij.
Com deu esser engendrat lo Caual. Fo.iij.
Del prenyment e del adondament dels caualls. Fo.iiij.
Dela guarda e doctrina del Caual. Fo.iiij.
Dela manera e en quin temps se deuen sagnar los caualls. Fo.v.
Com se deu tenir caull joue dedat de tres anys fins a sis. Fo.v.
En quina manera ni en quin tẽps dareu herba al caull joue de tres anys fins en sinch. Fo.vij.
Com deuen tenir lo caull que ha ja passats sis anys: Fo.viij.
Dela bellesa que lo caull deu haguer. Fo.ix.
Deles bõdats e bells nodrimẽts q̃ lo bon caull deu haguer. Fo.ix.
Deles legeses e deles anleses del caull Fo.x.
Dels mals vicis e costums que lo vil caull ha en si. Fo.xj.
Com deuen tenir lo caull en tẽps de guerra. Fo.xj.
Com se deu tenir lo caull en tẽps [illegible]pau per delit e per estat. Fo.xij.
[illegible]a part trobareu les rece[illegible] per engruxar. Fo.xiij.
¶ Dels pels dels caualls.
Dela primera color ques anomena baig. Fo.xiiij
Dela color q̃ dic̃ castany. Fo.xiiij.
Dela color q̃ dien morzillo ho ne[illegible] Fo.xiiij.
Dela color q̃ dien ruhã. Fo.xiiij.
Dela color que dic̃ ceruina ho cerno. Fo.xiiij.
Dela color q̃ dien cenros. Fo.xv.
Dela color que dien ruçio pezenyo. Fo.xv.
Dela color que dien ruçio sauino. Fo.xv.
Dela color q̃ dien blanch. Fo.xv.
Dela color que dien ruçio cardeno. Fo.xv.
Dela color q̃ dic̃ ruçio ruã. Fo.xv.
Dela color que dien ruçio palpado. Fo.xv.
Dela color q̃ dien alatza. Fo.xv.
Dela color que dien castany pezenyo. Fo.xvj.
Dela color q̃ dien bayo. Fo.xvj.
Dela color q̃ dic̃ pel d̃ argẽt. fo.xvj.
Dela color q̃ dic̃ tordiello. Fo.xvj
Dela colora q̃ dic̃ adzebruno. fo.xvj
¶ Dels caualls per hon coren millor segons lo pel.
Del caull castany per hon core millor e quin es. Fo.xvj.
Del caull morzillo ho negre per hon core millor. Fo.xvij.
Del caull ruan per hon core millor e quin es. Fo.xvij.
Del caull adzebru per hon core millor e quin es. Fo.xvij
Del caull cenros per hon core millor ni quin es. Fo.xvii.
Del caull ruçio pezenyo per hon core millor ni quin es. Fo.xvii.
Del caull ruçio sauino per hon

Ayuntamiento de Madrid

corre millor ni quin es. Fo.xvij.
Del cauall blāch de natura p hon corre millor ni quin es. Fo.xviij.
Del cauall ruçio cardeno per hon corre millor ni quin es. Fo.xviij:
Del cauall alaza per hon corre millor ni quin es. Fo.xviij.
Del cauall ruçio ruan per hon corre millor ni quin es. Fo.xviij.
Del cauall rucio palpado per hon corre millor ni quin es. Fo.xviij.
Del cauall castany pezenyo p hon corre millor ni quin es. Fo.xviij.
Quals son los bōs senyals blāchs del cauall Fo.xviij.
Quals son los mals sēyals blāchs del cauall. Fo.xix.
Dels bons remolins. Fo.xix.
Quals son los mals remolins ōls cauallo. Fo.xix.
Dels affrenamēts ōls cauallo:e p mer dire ō aqll q es boq̄moll fo.xix
Del cauall q̄s estē sobre lo fre. f.xx
Del cauall qui tira lo fre e nos vol aturar. Fo.xx.
Del cauall qui s'met entorn es gira sobre lo fre ho brida. Fo.xx.
Del cauall qui va tort enlo fre e no vol exir als part dreta. Fo.xx.
Del canall q̄s tem ōla boca. fo.xxj
Del cauall q̄s tira de pits. fo.xxj.
Del cauall q̄ ha lo coll moll.fo.xxj.
Del cauall que nos vol encullir en la brida e voltar lo cap. Fo.xxj.
Del cauall q̄s lāça sobre lo fre f.xxj
Del cauall qui ha bones barres y es mal enfrenat. Fo.xxj.
¶Deles malaltiesaccidētals e naturals q̄ podē venir als cauallo.
E primerament dela malaltia que pien verme ho mal de dragōs ho cuquas e la cura. Fo.xxij.
Dela malaltia q̄ hom apvella vme hu cuq̄s volador e la cura.fo.xxiij.
Dreu pa guarir cuq̄s e q̄ li sia posat al coll scrit en vn pregami.fo.xxiij
Deles glanoles ques fan al cap del cauall que han nom estrangol e la cura. Fo.xxiij
Dela malaltia que vien adiues: e la cura. Fo.xxv:
Dela malaltia q̄ vie torço q̄ ve p sobres de sanch. Fo.xxv.
Dela torço qui ve al cauall per sobres de fredor. Fo.xxv.
Dela torço qui ve p sobres de mēnar demasiat ordi. Fo:xxvj
Dela torço q̄ ve per sobres de retenyment dela orina. Fo.xxvj:
Dela malaltia del cauall quāt mflen los botōs:e la cura.Fo.xxvij.
Dela malaltia qui ve al cauall per sobres de mēnar molt ordi e molt beure:e la cura. Fo.xxvij.
Dela malaltia q̄ ve al polmo ōl cauall e li tanca los foratz e la cura: Fo.xxviij.
Dela malaltia q̄ ve al cauall accidentalment quant tira los niruis els fa mes larchs enlos membres: e la cura: Fo.xxix:
Dela malaltia q̄ fa secar e amagrir lo cauall:e la cura. Fo:xxix.
Dela malaltia q̄ fa brugir e cridar los budells ōl cauall e li fa lāça: la fleuma:e la cura. Fo.xxx.
Dela malaltia ques diu çimoira: e la cura. Fo.xxx.
Dela malaltia qui ve als cauallo p fredor de cap:e la cura. Fo.xxxj.
Dela malaltia quis fa als cauallo enlos vllo:e la cura. Fo.xxxj.

Ayuntamiento de Madrid

Del cauall qui es ferit en lull: e la cura. Fo.xxxj.
Pera desfeta quel cauall tinga en lo vll. Fo.xxxij.
A colp de vll de cauall. Fo.xxxij.
Dela malaltia q̃ naix als caualls enla boca ẽlo lãbrot d̃jus. fo.xxxiij.
Dela malaltia q̃s fa dis la boca d̃l cauall ala q̃l diẽ barbes. fo.xxxiij.
Dela malaltia q̃s fa ẽla lẽgua d̃l ca cauall laq̃l ha noz peãya. fo.xxxiij.
Dela malaltia q̃s fa al cauall enla boca per sobres de sanch ala q̃l diẽ lẽpastre o paladas ho faua. f.xxxiiij
Dela malaltia quis fa al cauall en les barres a part defora: la qual li esdeue per colp ho per altres coses e la cura. Fo.xxxiiij.
Dels caualls ques enrabiẽ. f.xxxv
Dela malaltia ques diu vorm: ab diuerses cures. Fo.xxxv.
Dels caualls q̃ hã les espatles trẽcades: ab diuerses cures. fo.xxxvij.
Dela malaltia que dien alueras: ab diuerses cures. Fo.xxxviij.
Dela malaltia ques diu sarna, ho ronya ques fa als caualls: ab diuerses cures. Fo.xxxix.
A pruymẽt de ronya ques fa enlos clins y enla coha dels caualls ab diuerses cures. Fo.xl.
Dela malaltia ques anomena enredrament: e la cura. Fo.xlj.
Del cauall enayguat ab diuerses cures. Fo.xlj.
De vna malaltia ques fa axicom a postema: e la cura. Fo.xlij.
Dela malaltia ques diu fichs: ab diuerses cures. Fo.xliij.
Dela malaltia ques anomena raduycollo. e la cura. Fo.xliiij.
Del cauall queli fan mal los loms ho es es essomat: ab diuerses cures. Fo.xlv
Quãt lo hos d̃la anca d̃l cauall hix d̃ son loch: ab diuerses cures f.xlvj.
Del cauall que li creix molt la sãch en que ho coneixereu. Fo.xlvij.
Quãt lo cauall mẽja d̃masiadamẽt ciuada es costiba ho se ĩfla. f.xlvij.
Al cauall qui te rampa Fo.xlvij.
Delcauall q̃ te la natura defora e no lla sẽ pot tornar: e la cura. f.xlvij.
Del cauall que li hix lo pasturol: e la cura. Fo.xlviij.
Dels caualls q̃ tenẽ poch ventre e son molt estrets d̃ costats. fo.xlviij
Al cauall q̃ femta molt. Fo.xlviij.
Del cauall qui te mal dors: e la cura. Fo.xlviij.
Dela malaltia que dien corn ques fa enlo dors del caull: ab diuerses cures. Fo.xlix.
Dela malaltia ques fa enles yllades del cauall: e la cura. Fo.l.
Ala infladura q̃s fa enllo costat d̃l cauall p esperonada: e cura. fo.lj.
De vnes infladures ques fan als caualls enles cuxes y enlos braços e la cura. Fo:lj.
A leuar dolor de foch. Fo.lj.
Per fer venir pel alla hon ne manca al cauall. Fo.lj.
Per lo cauall qui te febra. Fo.lij:
Dela malaltia q̃s fa als caualls en los brahons: e la cura. Fo.lij.
Dela malaltia ques diu fistola: e la cura. Fo.lij.
Al cauall ques passeja fluix: e la cura. Fo.lij.
Per fer tornar d̃l pel negre blãch. Fo.lij:

Ayuntamiento de Madrid

A bestia que te moltes vexi-
gues. Fo.lxxxvij.
Enguēt per raça. Fo.lxxxvij.
Per aristella ho rōya. Fol.xxxviij
A bestia que te gauarro cosa pro-
uada. Fo.lxxxviij.
Per enclauadura. Fo.lxxxviij.
A bestia q̄ pert la vista cosa proua-
da. Fo.lxxxviij.
A bestia qui no pot orinar cosa ꝓ-
uada. Fo.lxxxviij.
A bestia que li caen los cabells co-
sa prouada. Fo.lxxxviij.
Per fer creixer los cabells cosa ꝓ-
uada. Fo.lxxxix.
Lauamēt de cami. Fo.lxxxix.
Per guarir qualseuol costera cosa
prouada. Fo.lxxxix.
A nirui ferit: e a sobre nirui cosa
prouada. Fo.lxxxix.
Per guarir fichs. Fo.lxxxix.
Cura ꝑ nirui tallat. Fo.lxxxix.
Deles sagnies quantes son ne ꝑq̄
se fan cascuna en son loch. Fo.xc.
Quantes son les mudes d̄les dēts
d̄ls caualls ni en q̄n tēps. fo.xc.
Del cauall qui es trasuenat: e la cu
ra. fo.xc.
Per agreuiament de sagnia: e la
cura. Fo.xcj.
A trēcamēt de costella. Fo.xcij.
A colp de passador q̄ sia tirat al ca
uall en qualseuol part d̄l cors pus
q̄ no sia atouat. Fo.xcij.
Per traure qualseuol ferro q̄ sia
restat enlo cors d̄l cauall: çoes de
passador ho altra cosa. Fo.xciij.
De coltellada que sia donada al
cauall en loch hon haja polpa de
carn: e la cura. Fo.xciij.
Del cauall q̄ reb alguna coça ho
altre colp enlo pla deles anques
ho en qualseuol altre loch d̄l cors
e apres si fa postema. fo.xciiij.
Dela punyalada ho qualseuol al-
tre colp que lo cauall es atouat: e
la cura. fo.xciiij.
De trōch: ho fust: ho espina: e la
cura. fo.xcv.
Deles fistoles q̄ venen al cauall: e
la cura fo.xcv.
Del cauall qui caua souint enla es-
table: e la cura. fo.xcvj.
Per estançar fluix de sanch de q̄l-
seuol naffra d̄l cauall. fo.xcvj.
Dels cuchs ques fan enlo vētrell
del cauall: e la cura. fo.xcvij.
Per fer caure los cuchs d̄l cauall
hon seuulla quels tinga. xcvij.
Del espasme qui ve als caualls: e
la cura. fo.xcvij.
Del cauall qui es naffrat enles an
ques e te lo budell cular naffrat: e
la cura. fo.xcviij.
Dela coltellada que lo cauall reb
al cap d̄la coha: e la cura. fo.xcix.
De esquetirar ho adobar la boca
del cauall. fo.xcix.
Per cercar los esquetills dels ca-
ualls. fo.c.
Com se deu castrar lo cauall: e la
cura. fo.cj.
Especial cura per ronya cosa pro-
uada. fo.cij.
Del cauall qui maenja la coha e la
aporta torta: lo que es gran legesa:
e la cura. fo.cij.

Laus deo.
Feneix la taula.

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid